Fundusze Europejskie dla Lubuskiego | Rzeczpospolita Polska | Dofinansowane przez Unię Europejską | Lubuskie Warte zachodu

Ocena wpływu wsparcia Programu na wzrost spójności społecznej oraz zmniejszenie poziomu wykluczenia społecznego

Raport końcowy

Zamawiający:

Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego w Zielonej Górze

ul. Podgórna 7

65-057 Zielona Góra

Wykonawca:

Polska Agencja Ewaluacji Sektora Publicznego S.A.

ul. Chłodna 51

00-867 Warszawa

Warszawa 2026

Spis treści

1. Spis skrótów wykorzystanych w dokumencie 4
2. Streszczenie 5
3. Summary 12
4. Wprowadzenie 18
5. Metodologia badania 20
   5.1. Analiza danych źródłowych (Desk Research) 20
   5.2. Wywiady w formie telefonicznych wywiadów indywidualnych (TDI) 21
   5.3. Wywiady CAWI/CATI (mixed-mode) z Beneficjentami projektów 22
   5.4. CAWI/CATI (mixed mode) z uczestnikami/uczestniczkami projektów 24
   5.5. Panel rekomendacyjny 27
6. Opis wyników ewaluacji 28
   6.1. Skala, skuteczność i efekty wdrażania interwencji FEWL 21-27 28
   6.2. Aktywna integracja i usługi społeczne 51
   6.3. Ekonomia społeczna i rynek pracy 66
   6.4. Zróżnicowanie efektów, trafność i uwarunkowania realizacji wsparcia 79
   6.5. Dalsze potrzeby i kierunki przyszłego wsparcia 101
7. Syntetyczne odpowiedzi na pytania badawcze 114
8. Wnioski i rekomendacje 126
9. Załączniki – wzory wykorzystanych narzędzi badawczych 131
   9.1. Scenariusz telefonicznych wywiadów indywidualnych z przedstawicielami IZ oraz IP 131
   9.2. Kwestionariusz ankiety CAWI/CATI (mixed-mode) z Beneficjentami projektów 133
   9.3. Kwestionariusz ankiety CAWI/CATI (mixed-mode) z uczestnikami/ uczestniczkami projektów 141
10. Bibliografia 149
11. Spis tabel i elementów graficznych 151

1. Spis skrótów wykorzystanych w dokumencie

Tabela 1. Wykaz skrótów

Skrót	Rozwinięcie
CATI	Computer-Assisted Telephone Interviewing – wywiad telefoniczny wspomagany komputerowo
CAWI	Computer-Assisted Web Interviewing – ankieta internetowa
CIS	Centrum Integracji Społecznej
CS	cel szczegółowy
CUS	Centrum Usług Społecznych
CST2021	Centralny System Teleinformatyczny 2021
EFRR	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
EFS+	Europejski Fundusz Społeczny Plus
FEWL 21–27	program Fundusze Europejskie dla Lubuskiego 2021–2027
GUS	Główny Urząd Statystyczny
IP	Instytucja Pośrednicząca
IZ	Instytucja Zarządzająca
KIS	Klub Integracji Społecznej
NEET	Not in Employment, Education or Training – osoby niepracujące, niekształcące się i nieszkolące
OPS	Ośrodek Pomocy Społecznej
OPZ	Opis Przedmiotu Zamówienia
OWES	Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej
PES	Podmiot Ekonomii Społecznej
PUP	Powiatowy Urząd Pracy
RLKS	Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność
TDI	telefoniczny wywiad indywidualny
WTZ	Warsztat Terapii Zajęciowej
UE	Unia Europejska
ZAZ	Zakład Aktywności Zawodowej

Źródło: opracowanie własne

2. Streszczenie

Przedmiotem ewaluacji była ocena wpływu wsparcia realizowanego w ramach programu Fundusze Europejskie dla Lubuskiego 2021–2027 (FEWL 21–27) na wzrost spójności społecznej oraz zmniejszenie poziomu wykluczenia społecznego w województwie lubuskim. Badaniem objęto interwencje dotyczące aktywnej integracji, usług społecznych, ekonomii społecznej i rynku pracy, a także uzupełniające je przedsięwzięcia infrastrukturalne finansowane z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR). Celem badania było m.in. określenie skuteczności i trafności realizowanego wsparcia, ocena jego dotychczasowych efektów oraz identyfikacja czynników wpływających na możliwość osiągnięcia i utrzymania rezultatów. Analiza uwzględniała zarówno zmiany zachodzące w sytuacji uczestników projektów, jak i oddziaływanie interwencji na dostępność usług oraz potencjał podmiotów odpowiedzialnych za ich świadczenie.

W badaniu wykorzystano analizę danych zastanych, wywiady w formie telefonicznych wywiadów indywidualnych (TDI) z przedstawicielami Instytucji Zarządzającej i Instytucji Pośredniczącej, badania ankietowe CAWI/CATI z uczestnikami i Beneficjentami projektów oraz panel rekomendacyjny.

Wyniki ewaluacji wskazują na optymalne tempo dotychczasowego wdrażania FEWL 21–27 oraz skuteczność realizowanych przedsięwzięć. Wśród beneficjentów 85,3% przewidywało osiągnięcie wszystkich lub większości zakładanych wartości wskaźników, natomiast zaledwie 4,4% identyfikowało ryzyko w tym obszarze. Jednocześnie 80,1% badanych beneficjentów uznało, że realizowane projekty przyczyniły się lub mogą przyczynić się do ograniczenia wykluczenia społecznego w istotnym zakresie, wskazując dwie najwyższe kategorie odpowiedzi w przyjętej skali oceny. Korzystne oceny znajdowały potwierdzenie również w wywiadach z przedstawicielami IZ i IP, którzy pozytywnie oceniali perspektywy osiągnięcia większości zakładanych wartości docelowych wskaźników Programu, zwłaszcza w obszarze aktywnej integracji i aktywizacji zawodowej. Jednocześnie wskazywali na trudności z rekrutacją niektórych grup uczestników oraz niższy stopień realizacji wskaźników dotyczących tworzenia miejsc świadczenia usług społecznych. Poziom zaawansowania interwencji pozostaje przy tym zróżnicowany, zaś część efektów, zwłaszcza związanych z rozwojem ekonomii społecznej i trwałością usług, będzie możliwa do pełniejszej oceny dopiero w kolejnych latach.

Pozytywny wpływ działań na sytuację odbiorców potwierdzają wyniki badania uczestników projektów, wśród których łącznie 75,8% respondentów zadeklarowało poprawę swojej sytuacji zawodowej, społecznej, życiowej lub poziomu samodzielności, zaś ponad jedna trzecia oceniła tę zmianę jako zdecydowaną. Jednocześnie 77,3% badanych zadeklarowało, że udział w projekcie przyczynił się do zwiększenia ich aktywności i samodzielności w życiu społecznym lub zawodowym. Otrzymane wsparcie przyczyniło się przede wszystkim do zwiększenia pewności siebie, rozwoju kompetencji zawodowych i społecznych, wzrostu samodzielności oraz poprawy sytuacji na rynku pracy. Wyniki te pokazują, że oddziaływanie interwencji obejmowało zarówno konkretne rezultaty zawodowe i materialne, jak i zmiany w

codziennym funkcjonowaniu uczestników, które mogą mieć istotne znaczenie dla ich dalszej aktywności społecznej i zawodowej.

Wysoko oceniono również trafność i jakość udzielonej pomocy. Wśród uczestników 70,3% uznało, że otrzymane wsparcie odpowiadało ich rzeczywistym potrzebom w dużym lub bardzo dużym stopniu, a kolejne 21,6% wskazało, że otrzymana pomoc odpowiadała ich potrzebom jedynie częściowo (odpowiedź „w umiarkowanym stopniu"), co oznacza, że dostrzegali jej przydatność, jednak nie oceniali dopasowania jako wysokiego. Pozytywną ocenę jakości wsparcia wyraziło 86,4% respondentów, w tym ponad połowa wskazała ocenę bardzo dobrą. Zdecydowana większość uczestników nie doświadczała również istotnych trudności w dostępie do oferowanych działań.

W obszarze aktywnej integracji najbardziej widoczne były efekty dotyczące rozwoju kompetencji oraz poprawy funkcjonowania społecznego. Wśród uczestników projektów z tego obszaru 69,7% zadeklarowało poprawę przynajmniej jednego z analizowanych wymiarów sytuacji życiowej, a 75,4% uznało, że dzięki otrzymanej pomocy łatwiej jest im podejmować aktywność społeczną lub zawodową. Beneficjenci najczęściej obserwowali zwiększenie aktywności społecznej, rozwój kompetencji społecznych oraz wzrost samodzielności uczestników. Efekty bezpośrednio związane z zatrudnieniem występowały rzadziej, co pozostaje jednak zgodne z charakterem tego rodzaju interwencji - w przypadku osób silnie oddalonych od rynku pracy już sama poprawa zdolności do samodzielnego funkcjonowania, zwiększenie motywacji czy rozwój umiejętności społecznych mogą stanowić niezbędny etap poprzedzający podjęcie zatrudnienia.

Korzystne rezultaty odnotowano również w projektach dotyczących rynku pracy. Wśród uczestników objętych tym obszarem badania odsetek osób deklarujących bezrobocie zmniejszył się z 57,6% przed rozpoczęciem udziału w projekcie do 11,1% w momencie realizacji ankiety. Jednocześnie odsetek osób deklarujących wykonywanie pracy wzrósł z 30,1% do 66,0%, a prowadzenie działalności gospodarczej z 2,9% do 16,3%. Wśród respondentów aktualnie pracujących lub prowadzących działalność gospodarczą 51,7% wiązało podjęcie obecnej aktywności zawodowej z uczestnictwem w projekcie. Wyniki te wskazują więc na znaczną poprawę sytuacji zawodowej badanej grupy, przy czym należy w tym miejscu również podkreślić, że wdrażany był niewielki komponent wsparcia skierowany do osób już pracujących, lecz znajdujących się w niekorzystnej sytuacji zawodowej. W ich przypadku istotnym rezultatem mogło być więc uzyskanie stabilniejszego zatrudnienia, wyższego wynagrodzenia lub awansu zawodowego, a nie zaś samo podjęcie pracy.

W ramach badania jakościowego zidentyfikowano różnice w przebiegu realizacji Działań 6.1 i 6.2, za których wdrażanie odpowiada Wojewódzki Urząd Pracy. W projektach Działania 6.1, prowadzonych przez powiatowe urzędy pracy, istotną trudnością było osiąganie zakładanego udziału określonych grup docelowych, przede wszystkim osób długotrwale bezrobotnych i osób w wieku 55 lat i więcej. Trudności te można wiązać m.in. z większym oddaleniem części tych osób od rynku pracy oraz relatywnie korzystną sytuacją na rynku pracy w dotychczasowym okresie wdrażania Programu. Znacznie łatwiejsza okazywała się rekrutacja

osób młodych. W przypadku konkurencyjnych projektów Działania 6.2 problemy z pozyskiwaniem uczestników prowadziły natomiast do wydłużania okresu realizacji części przedsięwzięć. Mimo tych trudności dotychczasowe efekty oceniano korzystnie, a ryzyko nieosiągnięcia zakładanych wskaźników pozostawało niewielkie. Korzystnie oceniono natomiast dotychczasowy przebieg realizacji projektów skierowanych do młodych osób z grupy NEET, prowadzonych przez Ochotnicze Hufce Pracy.

Istotnym obszarem oddziaływania FEWL 21–27 jest zwiększanie dostępności i jakości usług społecznych - wśród beneficjentów realizujących tego rodzaju przedsięwzięcia aż 94,4% uznało, że projekt przyczynił się lub przyczyni się do zwiększenia dostępności usług dla mieszkańców, a 91,5% przewidywało lub dostrzegało poprawę ich jakości. Jednocześnie 84,5% badanych potwierdziło wzrost potencjału swojego podmiotu do świadczenia usług społecznych. Pozytywne rezultaty były widoczne również z perspektywy odbiorców, wśród których niemal jedna czwarta uczestników korzystających z usług społecznych (23,8%) zadeklarowała, że dzięki projektowi uzyskała dostęp do pomocy wcześniej niedostępnej lub trudno dostępnej. Struktura wykorzystywanych usług różniła się jednak pomiędzy poszczególnymi Działaniami. W przypadku Działania 6.13, obejmującego m.in. rozwój usług opiekuńczych, asystenckich i wytchnieniowych, 16,3% uczestników deklarowało korzystanie z usług opiekuńczych, 6,3% z opieki wytchnieniowej, a 5,0% z usług asystenckich. Ponadto w Działaniu 6.14, dotyczącym przede wszystkim wsparcia dzieci i rodzin 65,1% uczestników wskazało na korzystanie ze wsparcia psychologicznego, terapeutycznego lub specjalistycznego poradnictwa. Co istotne, wśród odbiorców Działania 6.13 jedna czwarta zadeklarowała uzyskanie dostępu do usług wcześniej niedostępnych lub trudno dostępnych, natomiast 80,0% przewidywało potrzebę dalszego korzystania z usług po zakończeniu projektu. Wyniki te potwierdzają więc znaczenie interwencji zarówno dla poprawy dostępności usług, jak i zaspokajania potrzeb o charakterze długookresowym.

Jednym z istotnych aspektów zidentyfikowanych podczas wdrażania Programu okazało się znacznie większe od pierwotnych założeń zainteresowanie tworzeniem Centrów Usług Społecznych. Rozwój tych placówek oceniano jako szansę na bardziej kompleksowe organizowanie pomocy i objęcie usługami szerszego grona mieszkańców. Wyniki badania przemawiają również za dalszym wspieraniem rozwoju usług świadczonych w formule CUS, poprzez poszerzanie ich oferty i wykorzystywanie potencjału organizacyjnego, kadrowego i infrastrukturalnego już utworzonych placówek.

Znacznym wyzwaniem pozostaje zapewnienie trwałości usług społecznych po zakończeniu finansowania projektowego. Wśród beneficjentów 28,6% przewiduje kontynuowanie usług w pełnym zakresie, natomiast 31,4% zakłada ich utrzymanie w zakresie ograniczonym. Pozostali w większości nie potrafili jeszcze określić możliwości dalszego świadczenia pomocy. Niepewność ta może wynikać przede wszystkim z trwającej realizacji części projektów oraz braku jednoznacznych rozstrzygnięć dotyczących możliwości finansowania usług po zakończeniu dofinansowania, w tym zapewnienia środków na wynagrodzenia kadry i bieżące funkcjonowanie rozwiniętej oferty.

Jednocześnie 67,3% uczestników korzystających z usług społecznych zadeklarowało, że po zakończeniu projektu nadal będzie potrzebować wsparcia. Wynik ten można wiązać przede wszystkim z długotrwałym charakterem potrzeb części odbiorców oraz ograniczoną dostępnością niektórych rodzajów usług poza projektami. Znaczenie mogą mieć również postępujące starzenie się społeczeństwa oraz rozwój modelu usług świadczonych w środowisku lokalnym, który zwiększa dostępność wsparcia. Szczególne znaczenie będzie więc miało zapewnienie stabilnych źródeł finansowania, utrzymanie odpowiednio przygotowanej kadry oraz wykorzystanie potencjału instytucjonalnego rozwijanego dzięki projektom, gdyż trwałość samych placówek nie jest równoznaczna z możliwością dalszego świadczenia wszystkich usług w dotychczasowym zakresie. W tym kontekście istotną rolę mogą odgrywać Centra Usług Społecznych, których formuła organizacyjna umożliwia rozwijanie zróżnicowanej oferty oraz korzystanie z różnych źródeł finansowania. Stwarza to większe możliwości zapewnienia ciągłości świadczonych usług, bez konieczności uzależniania ich funkcjonowania wyłącznie od kolejnych projektów finansowanych ze środków europejskich.

Ważnym elementem interwencji jest również rozwój ekonomii społecznej, w tym wspieranie tworzenia miejsc pracy i reintegracji społeczno-zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem. Wśród uczestników projektów z tego obszaru 80,5% wskazało na poprawę kompetencji zawodowych, a 76,6% na rozwój kompetencji społecznych związanych z funkcjonowaniem w środowisku pracy. Jednocześnie ocena długookresowych rezultatów pozostaje mniej jednoznaczna, ponieważ ponad połowa beneficjentów (52,5%) nie potrafiła jeszcze określić, czy realizowane działania przyczyniają się do tworzenia trwałych miejsc pracy, a 45,0% nie była w stanie ocenić wpływu wsparcia na potencjał reintegracyjny podmiotów ekonomii społecznej. Wynika to jednak w znacznej mierze z etapu realizacji projektów oraz specyfiki rezultatów, których trwałość można zweryfikować dopiero po zakończeniu wsparcia finansowego przeznaczonego na tworzenie i utrzymanie miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych oraz realizację działań reintegracyjnych. Istotnym warunkiem utrzymania osiągniętych efektów pozostaje jednak zdolność przedsiębiorstw społecznych do samodzielnego funkcjonowania na rynku, pozyskiwania klientów oraz zapewnienia odpowiedniego poziomu kompetencji pracowników.

Przeprowadzona ewaluacja wskazuje również na znaczenie komplementarności działań finansowanych z EFS+ i EFRR. Inwestycje infrastrukturalne mogą oczywiście tworzyć warunki do rozwijania usług społecznych, jednak o faktycznym znaczeniu takiego powiązania decyduje późniejsze wykorzystanie powstałych obiektów do świadczenia realnej pomocy mieszkańcom. W tym obszarze istotne znaczenie ma budowa Centrum Wsparcia Rodziny w Gorzowie Wielkopolskim, powiązana z działaniami społecznymi finansowanymi z EFS+. Ze względu na niezakończoną w momencie badania realizację inwestycji nie było jednak możliwe dokonanie pełnej oceny jej rezultatów.

W przeprowadzonych wywiadach wskazywano na trudności organizacyjne związane z koordynowaniem odrębnych projektów finansowanych z obu funduszy. Z tego względu istotne znaczenie ma odpowiednio wczesne planowanie powiązań pomiędzy rozwojem

infrastruktury a organizacją i świadczeniem usług społecznych. Projektowane na lata 2028–2034 połączenie wsparcia w ramach jednego funduszu może ułatwić realizację kompleksowych przedsięwzięć, obejmujących zarówno przygotowanie infrastruktury, jak i uruchamianie oraz świadczenie usług społecznych. Rozwiązanie to stwarza możliwość ograniczenia części trudności wynikających z konieczności koordynowania odrębnych źródeł finansowania, jednak jego skuteczność będzie zależała od przyjętego modelu wdrażania. Szczególne znaczenie będzie miał właściwy podział kompetencji i środków pomiędzy poziomem krajowym i regionalnym. Niewłaściwie określona linia demarkacyjna, prowadząca do finansowania infrastruktury i powiązanych z nią usług na różnych poziomach, może bowiem utrudniać ich równoległą realizację oraz powodować rozbieżności w harmonogramach i zasadach udzielania wsparcia. Z tego względu zasadne będzie stworzenie możliwości finansowania obu komponentów w ramach jednego przedsięwzięcia lub zapewnienie mechanizmów koordynacji projektów realizowanych na tym samym obszarze. Ostateczny zakres takich możliwości będzie jednak zależał od przyjętych regulacji na kolejną perspektywę finansową.

Pomimo korzystnych ocen skuteczności interwencji zidentyfikowano czynniki ograniczające możliwości osiągania rezultatów – na istotne bariery realizacyjne wskazało 25,0% beneficjentów, przy czym najczęściej dotyczyły one trudności z rekrutacją uczestników, osiąganiem zakładanych wskaźników, utrzymaniem uczestników w projektach oraz pozyskiwaniem odpowiednio wykwalifikowanej kadry. Problemy te były szczególnie widoczne w przedsięwzięciach skierowanych do osób znajdujących się w trudnej sytuacji społeczno-zawodowej, wymagających intensywnego i zindywidualizowanego wsparcia. Ponadto w przypadku mniejszych samorządów i organizacji lokalnych, odnotowano problemy wynikające z ograniczonego potencjału administracyjnego i kadrowego, który niekiedy nie pozwala na realizację przedsięwzięć o większej skali. Na obszarach wiejskich znaczenie miały ponadto niewystarczająca dostępność transportu publicznego, rozproszenie miejscowości oraz ograniczona liczba specjalistów i podmiotów zdolnych do świadczenia określonych usług.

Ocena relacji nakładów do uzyskiwanych efektów wskazuje na potrzebę uwzględniania w tym zakresie samej specyfiki poszczególnych rodzajów interwencji - wsparcie kierowane do osób doświadczających wielokrotnego wykluczenia społecznego może bowiem wymagać znacznych nakładów finansowych i organizacyjnych, podczas gdy osiągane rezultaty bywają rozłożone w czasie i nie zawsze przyjmują postać bezpośredniego efektu zatrudnieniowego. Z tego też względu wysoki koszt jednostkowy nie oznacza niskiej efektywności interwencji. Jednocześnie w przypadku projektów dotyczących rozwoju usług społecznych część nakładów, szczególnie na początku wdrażania interwencji związana jest z przygotowaniem zaplecza organizacyjnego, które umożliwi świadczenie usług w środowisku lokalnym.

Pozytywnie oceniono również sposób uwzględniania w projektach zasady równości kobiet i mężczyzn, równości szans i niedyskryminacji oraz dostępności dla osób z niepełnosprawnościami. Większość beneficjentów uznała, że przyjęte rozwiązania zapewniają równy dostęp do wsparcia w dużym lub bardzo dużym stopniu. Również wywiady z

przedstawicielami IZ i IP potwierdziły funkcjonowanie rozwiązań proceduralnych służących przestrzeganiu zasad horyzontalnych, obejmujących obowiązkowe kryteria wyboru projektów, działania informacyjne i szkoleniowe oraz procedury zgłaszania możliwych naruszeń.

Przeprowadzone badania pozwoliły również wysoko ocenić poziom unijnej wartości dodanej realizowanej interwencji, a 85,3% beneficjentów uznało, że finansowanie unijne zwiększyło możliwości realizacji przedsięwzięć. Najczęściej wskazywano przy tym na objęcie wsparciem większej liczby osób, realizację działań, które wcześniej nie mogły zostać sfinansowane, zastosowanie bardziej kompleksowych form pomocy oraz poprawę jakości oferowanego wsparcia. Wyniki te potwierdzają więc, że znaczenie funduszy europejskich nie ogranicza się do zapewnienia samego źródła finansowania, lecz obejmuje również zwiększanie skali, zakresu i dostępności interwencji, w tym możliwości dotarcia do grup mieszkańców, które bez projektów pozostawałyby poza systemem wsparcia.

Ocena dalszych potrzeb wskazuje z kolei, że pomimo pozytywnych efektów realizowanych przedsięwzięć zapotrzebowanie na wsparcie społeczne i zawodowe wciąż pozostaje wysokie. Jest to przede wszystkim wynikiem specyfiki wspieranego obszaru oraz grup docelowych obejmowanych wsparciem. Łącznie 34,0% uczestników zadeklarowało potrzebę dalszej lub dodatkowej pomocy związanej z problemami, które były przyczyną ich udziału w projekcie. Jednocześnie również 86,0% beneficjentów potwierdziło, że istnieje potrzeba dalszego wspierania obszarów objętych realizowanymi projektami. Szczególne znaczenie w perspektywie kolejnych lat przypisywano rozwojowi usług opiekuńczych i asystenckich dla osób starszych, zwiększaniu dostępności specjalistycznej pomocy dzieciom i rodzinom oraz kontynuowaniu aktywizacji społeczno-zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem. Analiza potwierdza, że potrzeby te pozostają aktualne w kontekście zmian demograficznych, starzenia się ludności regionu oraz utrzymujących się nierówności terytorialnych w dostępie do usług. W kontekście programowania interwencji na lata 2028–2034 szczególnego rozważenia wymaga priorytetowe traktowanie rozwoju usług społecznych oraz aktywnej integracji, przy jednoczesnym uzależnieniu zakresu pozostałych form wsparcia od aktualnych diagnoz potrzeb, dostępnych środków i ostatecznych zasad finansowania.

Szczególną rolę w dalszym wdrażaniu FEWL 21–27 należy przypisać współpracy z instytucjami i organizacjami lokalnymi w docieraniu do osób znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji społeczno-zawodowej oraz wykorzystywaniu doświadczeń z wcześniejszych naborów. W kolejnej perspektywie finansowej zasadne będzie natomiast uwzględnianie możliwości wykorzystania istniejącej infrastruktury oraz potencjału kadrowego i organizacyjnego do rozwijania usług odpowiadających zidentyfikowanym potrzebom mieszkańców. Istotne pozostaje również monitorowanie rezultatów wykraczających poza bezpośrednie wskaźniki, w tym zmian w samodzielności i funkcjonowaniu społecznym uczestników, jakości ich zatrudnienia oraz rzeczywistej dostępności usług. Przeprowadzone badanie pozwala pozytywnie ocenić dotychczasowe oddziaływanie FEWL 21–27 na ograniczanie wykluczenia społecznego w województwie lubuskim, wskazując jednocześnie, że o długookresowym

znaczeniu interwencji będzie decydowała przede wszystkim trwałość osiąganych efektów oraz zdolność regionalnego i lokalnych systemów wsparcia do dalszego odpowiadania na potrzeby mieszkańców.

3. Summary

The evaluation assessed the impact of support implemented under the European Funds for Lubuskie 2021–2027 (FEWL 21–27) program on increasing social cohesion and reducing social exclusion in the Lubuskie Voivodeship. The study covered interventions related to active integration, social services, the social economy, and the labor market, as well as complementary infrastructure projects financed by the European Regional Development Fund (ERDF). The study aimed to determine the effectiveness and relevance of the implemented support, assess its effects to date, and identify factors influencing the ability to achieve and sustain results. The analysis considered both changes in the situation of project participants and the impact of the interventions on the availability of services and the capacity of entities responsible for their provision.

The study used the analysis of existing data, individual telephone interviews (TDI) with representatives of the Managing Authority and the Intermediate Body, CAWI/CATI surveys with project participants and beneficiaries, and a recommendation panel.

The evaluation results indicate an optimal pace of implementation of FEWL 21–27 to date and the effectiveness of the projects implemented. Among beneficiaries, 85.3% expected to achieve all or most of the assumed indicator values, while only 4.4% identified risks in this area. At the same time, 80.1% of the surveyed beneficiaries believed that the implemented projects had contributed or could contribute to significantly reducing social exclusion, indicating the two highest response categories on the adopted rating scale. These favorable assessments were also confirmed in interviews with representatives of the Managing Authority and the Intermediate Body, who positively assessed the prospects for achieving most of the assumed target values of the Program indicators, particularly in the areas of active integration and professional activation. At the same time, they pointed to difficulties in recruiting certain groups of participants and a lower level of implementation of indicators related to the creation of social service locations. The level of advancement of the intervention remains varied, and some of the effects, particularly those related to the development of the social economy and the sustainability of services, will only be fully assessed in the coming years.

The positive impact of the activities on the beneficiaries' situation is confirmed by the results of the survey of project participants, among whom a total of 75.8% of respondents reported an improvement in their professional, social, and life situation, or level of independence, with over one-third rating this change as significant. At the same time, 77.3% of respondents declared that participation in the project contributed to increased activity and independence in their social or professional lives. The support received primarily contributed to increased self-confidence, the development of professional and social competencies, increased independence, and an improved situation on the labor market. These results demonstrate that the impact of the intervention encompassed both specific professional and material outcomes as well as changes in the participants' daily functioning, which may have significant implications for their future social and professional activity.

The relevance and quality of the assistance provided were also highly rated. Among participants, 70.3% felt that the support they received met their actual needs to a large or very large extent, while a further 21.6% indicated that the assistance they received only partially met their needs (answered "to a moderate extent"), meaning they perceived its usefulness but did not rate the fit as high. A positive assessment of the quality of support was expressed by 86.4% of respondents, with over half rating it as very good. The vast majority of participants also did not experience significant difficulties accessing the offered services.

In the area of active integration, the most visible effects were related to the development of competencies and improved social functioning. Among project participants in this area, 69.7% reported an improvement in at least one of the analyzed dimensions of their life situation, and 75.4% felt that the assistance they received made it easier for them to engage in social or professional activities. Beneficiaries most often observed increased social activity, development of social competencies, and increased independence. Effects directly related to employment were less frequent, which is consistent with the nature of this type of intervention – for individuals significantly removed from the labor market, improving their ability to function independently, increasing motivation, or developing social skills may constitute a necessary step before employment.

Positive results were also observed in projects addressing the labor market. Among participants in this area of the study, the percentage of those reporting unemployment decreased from 57.6% prior to the project to 11.1% at the time of the survey. Simultaneously, the percentage of those reporting being employed increased from 30.1% to 66.0%, and the percentage reporting running a business increased from 2.9% to 16.3%. Among respondents currently employed or running a business, 51.7% attributed their current professional activity to participation in the project. These results indicate a significant improvement in the professional situation of the study group, although it should also be emphasized that a small support component was implemented, targeted at those already employed but facing disadvantages in their professional situation. In their case, the significant outcome could therefore have been obtaining more stable employment, higher salaries, or career advancement, rather than simply taking up employment.

The qualitative study identified differences in the implementation of Measures 6.1 and 6.2, which are implemented by the Voivodeship Labor Office. In Measure 6.1 projects, conducted by district labor offices, achieving the targeted participation of specific target groups, primarily the long-term unemployed and people aged 55 and over, was a significant challenge. These difficulties can be attributed, among other things, to the greater distance of some of these individuals from the labor market and the relatively favorable labor market situation during the Program's implementation period. Recruitment of young people proved significantly easier. In the case of competing Measure 6.2 projects, difficulties in recruiting participants led to extensions of the implementation period for some projects. Despite these difficulties, the results to date have been positive, and the risk of failing to achieve the target

indicators remained low. However, the implementation of projects targeted at young NEETs, conducted by the Voluntary Labor Corps, was assessed favorably.

A significant area of impact of FEWL 21–27 is increasing the availability and quality of social services. Among beneficiaries implementing such projects, as many as 94.4% stated that the project has contributed or will contribute to increasing the availability of services for residents, and 91.5% anticipated or perceived an improvement in their quality. At the same time, 84.5% of respondents confirmed an increase in their entity's capacity to provide social services. Positive results were also evident from the perspective of recipients, with nearly a quarter of participants using social services (23.8%) declaring that the project provided them with access to previously unavailable or difficult-to-access services. However, the structure of services used varied between Measures. In the case of Measure 6.13, which encompasses, among other things, the development of care, assistance, and respite services, 16.3% of participants reported using care services, 6.3% using respite care, and 5.0% using assistance services. Moreover, in Measure 6.14, which primarily addresses support for children and families, 65.1% of participants indicated they received psychological, therapeutic, or specialized counseling support. Importantly, among Measure 6.13 recipients, a quarter reported gaining access to services that were previously unavailable or difficult to access, while 80.0% anticipated the need to continue using services after project completion. These results confirm the importance of interventions in both improving service accessibility and meeting long-term needs.

One of the significant aspects identified during the Program's implementation was the significantly greater interest in establishing Social Service Centers than initially anticipated. The development of these facilities was seen as an opportunity to provide more comprehensive assistance and extend services to a broader range of residents. The study results also support further development for the development of services provided through the Social Service Centers (CUS), including by expanding their offerings and leveraging the organizational, staffing, and infrastructure potential of existing facilities.

Ensuring the sustainability of social services after project funding ends remains a significant challenge. Among beneficiaries, 28.6% anticipate continuing services in their full capacity, while 31.4% anticipate maintaining them on a limited basis. The majority of the remaining beneficiaries have not yet been able to determine the feasibility of continuing assistance. This uncertainty may stem primarily from the ongoing implementation of some projects and the lack of clear decisions regarding the possibility of financing services after the funding ends, including ensuring funds for staff salaries and the ongoing operation of the expanded services.

At the same time, 67.3% of participants using social services declared that they would still need support after the project's completion. This result can be attributed primarily to the long-term nature of the needs of some recipients and the limited availability of certain types of services outside of the projects. The increasing aging of the population and the development of a community-based service model, which increases the availability of

support, may also be a factor. Ensuring stable sources of financing, retaining adequately trained staff, and leveraging the institutional potential developed through projects will be particularly important, as the sustainability of the facilities themselves does not necessarily mean the continued provision of all services in their current scope. In this context, Social Service Centers can play a significant role, as their organizational structure allows for the development of a diverse offering and the use of various funding sources. This creates greater opportunities to ensure the continuity of services without having to rely solely on subsequent projects financed by European funds.

Another important element of the intervention is the development of the social economy, including supporting job creation and the socio-professional reintegration of people at risk of exclusion. Among project participants in this area, 80.5% indicated improved professional competencies, and 76.6% indicated the development of social competencies related to functioning in the workplace. At the same time, the assessment of long-term results remains less clear, as over half of the beneficiaries (52.5%) were unable to determine whether the implemented activities contributed to the creation of sustainable jobs, and 45.0% were unable to assess the impact of the support on the reintegration potential of social economy entities. However, this is largely due to the stage of project implementation and the specific nature of the results, the sustainability of which can only be verified after the end of the financial support allocated to creating and maintaining jobs in social enterprises and implementing reintegration activities. However, the ability of social enterprises to operate independently in the market, attract customers, and ensure an adequate level of employee competence remains a crucial condition for maintaining the achieved results.

The conducted evaluation also highlights the importance of complementarity between activities financed by the ESF+ and the ERDF. Infrastructure investments can, of course, create conditions for the development of social services, but the actual significance of such a link is determined by the subsequent use of the created facilities to provide real assistance to residents. In this area, the construction of the Family Support Center in Gorzów Wielkopolski, linked to social activities financed by the ESF+, is crucial. However, due to the investment being incomplete at the time of the study, a full assessment of its results was not possible.

Interviewees pointed to organizational difficulties associated with coordinating separate projects financed by both funds. Therefore, early planning of the links between infrastructure development and the organization and provision of social services is crucial. Combining support within a single fund, planned for 2028–2034, could facilitate the implementation of comprehensive projects, encompassing both infrastructure preparation and the launch and provision of social services. This solution offers the potential to mitigate some of the difficulties resulting from the need to coordinate separate funding sources, but its effectiveness will depend on the adopted implementation model. Proper division of responsibilities and resources between the national and regional levels will be particularly important. An improperly defined demarcation line, leading to the financing of infrastructure and related services at different levels, can hinder their parallel implementation and lead to

discrepancies in the schedules and principles of support. Therefore, it would be advisable to create the possibility of financing both components within a single project or to provide mechanisms for coordinating projects implemented in the same area. However, the ultimate scope of such options will depend on the regulations adopted for the next financial perspective.

Despite favorable assessments of the intervention's effectiveness, factors limiting the achievement of results were identified. Significant implementation barriers were identified by 25.0% of beneficiaries, most frequently related to difficulties with participant recruitment, achieving project targets, retaining participants in projects, and recruiting appropriately qualified staff. These problems were particularly evident in projects aimed at individuals experiencing socio-professional challenges requiring intensive and individualized support. Furthermore, smaller local governments and organizations experienced challenges stemming from limited administrative and staffing capacity, which sometimes prevented the implementation of larger-scale projects. In rural areas, insufficient public transport accessibility, scattered communities, and a limited number of specialists and providers capable of providing specific services were also significant.

An assessment of the cost-to-effectiveness ratio indicates the need to consider the specific nature of individual interventions. Support for individuals experiencing multiple social exclusion may require significant financial and organizational investment, while the results achieved are often spread over time and do not always translate into direct employment effects. Therefore, a high unit cost does not necessarily translate into low intervention effectiveness. At the same time, in projects involving the development of social services, some of the investment, particularly at the beginning of the intervention, is related to preparing the organizational infrastructure that will enable the provision of services in the local community.

The way projects incorporate the principles of equality between women and men, equal opportunities and non-discrimination, and accessibility for people with disabilities was also positively assessed. Most beneficiaries felt that the adopted solutions ensure equal access to support to a large or very large extent. Interviews with representatives of MAs and IBs also confirmed the existence of procedural solutions for compliance with horizontal principles, including mandatory project selection criteria, information and training activities, and procedures for reporting potential violations.

The research also revealed a high level of EU added value for the implemented intervention, with 85.3% of beneficiaries stating that EU funding increased the feasibility of implementing projects. The most frequently cited factors included the coverage of a larger number of people, the implementation of previously unfunded activities, the use of more comprehensive forms of assistance, and improved quality of support. These results confirm that the importance of European funds is not limited to providing a single source of financing but also extends to increasing the scale, scope, and accessibility of interventions, including

the ability to reach population groups that would otherwise remain outside the support system.

The assessment of further needs indicates that, despite the positive effects of the implemented projects, the need for social and professional support remains high. This is primarily due to the specific nature of the supported area and the target groups covered. A total of 34.0% of participants declared a need for further or additional assistance related to the problems that led to their participation in the project. At the same time, 86.0% of beneficiaries confirmed the need for further support in the areas covered by the implemented projects. Particular importance in the coming years was assigned to the development of care and assistance services for the elderly, increasing the availability of specialized assistance for children and families, and continuing the social and professional activation of those at risk of exclusion. The analysis confirms that these needs remain relevant in the context of demographic changes, the aging of the region's population, and persistent territorial inequalities in access to services. In the context of intervention programming for 2028–2034, prioritizing the development of social services and active integration requires special consideration, while simultaneously ensuring that the scope of other forms of support is contingent on current needs assessments, available funds, and final financing principles.

A special role in the continued implementation of FEWL 21–27 should be assigned to collaboration with local institutions and organizations in reaching individuals in particularly difficult socio-professional situations and leveraging experiences from previous recruitments. In the next financial perspective, it will be important to consider the possibility of utilizing existing infrastructure and human resources and organizational potential to develop services that meet the identified needs of residents. Monitoring outcomes beyond direct indicators also remains crucial, including changes in the independence and social functioning of participants, the quality of their employment, and the actual availability of services. The conducted study allows for a positive assessment of the current impact of FEWL 21–27 on reducing social exclusion in the Lubuskie Voivodeship, while also indicating that the long-term impact of the intervention will primarily be determined by the sustainability of the achieved results and the ability of regional and local support systems to continue to respond to the needs of residents.

4. Wprowadzenie

Przedmiotem ewaluacji była ocena wsparcia realizowanego w ramach programu Fundusze Europejskie dla Lubuskiego 2021–2027, ukierunkowanego na wzrost spójności społecznej oraz zmniejszenie poziomu wykluczenia społecznego w województwie lubuskim. Badaniem objęto działania finansowane zarówno z Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, jak i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. Zakres ewaluacji obejmował tym samym interwencje o zróżnicowanym charakterze – od działań służących aktywizacji społecznej i zawodowej osób znajdujących się w trudnej sytuacji, przez rozwój usług społecznych i ekonomii społecznej, po wsparcie infrastrukturalne zwiększające dostępność usług.

Realizacja badania wynikała z potrzeby Instytucji Zarządzającej FEWL 21–27 dotyczącej oceny dotychczasowego sposobu wdrażania interwencji w obszarze aktywnej integracji, usług społecznych, ekonomii społecznej oraz rynku pracy. Analizą objęto cele szczegółowe 4(a), 4(h), 4(i), 4(k) i 4(l) finansowane ze środków EFS+ oraz cel szczegółowy 4(iii) finansowany z EFRR. Ocenie podlegały projekty wyłonione zarówno w trybie konkurencyjnym, jak i niekonkurencyjnym.

Głównym celem ewaluacji było dokonanie oceny wpływu programu Fundusze Europejskie dla Lubuskiego 2021–2027 na wzrost spójności społecznej oraz zmniejszenie poziomu wykluczenia społecznego w regionie, w szczególności poprzez ocenę realizacji celów szczegółowych w obszarach aktywnej integracji, usług społecznych, ekonomii społecznej oraz rynku pracy, finansowanych z EFS+ i EFRR. W ramach badania oceniono również stopień osiągania zakładanych efektów oraz dopasowanie realizowanego wsparcia do rzeczywistych potrzeb mieszkańców regionu i podmiotów uczestniczących w jego wdrażaniu. Badanie nie ograniczało się zatem do oceny stopnia realizacji wskaźników programowych. Istotnym elementem analizy było również rozpoznanie mechanizmów prowadzących do osiągania rezultatów, czynników sprzyjających skuteczności wsparcia, a także barier ograniczających jego oddziaływanie. Pozwoliło to spojrzeć na realizowaną interwencję zarówno z perspektywy instytucji odpowiedzialnych za jej wdrażanie i beneficjentów, jak i osób bezpośrednio korzystających ze wsparcia.

Szczególną uwagę poświęcono wpływowi interwencji na sytuację społeczno-zawodową uczestników projektów. Analiza obejmowała m.in. ocenę skuteczności instrumentów aktywnej integracji, dostępności i jakości usług społecznych, trwałości efektów zatrudnieniowych, rozwoju ekonomii społecznej oraz zmian w poziomie samodzielności i aktywności społecznej uczestników. Równolegle analizowano zróżnicowanie efektów pomiędzy poszczególnymi grupami odbiorców, typami beneficjentów oraz obszarami o odmiennej specyfice terytorialnej. Istotnym zagadnieniem była także dostępność wsparcia dla osób ze szczególnymi potrzebami oraz sposób uwzględniania zasad równości szans i niedyskryminacji.

Ewaluacja uwzględniała również perspektywę instytucjonalną i wdrożeniową. Ocenie poddano m.in. dopasowanie oferowanych form wsparcia do zmieniających się potrzeb grup

docelowych, występujące w realizacji projektów bariery organizacyjne, finansowe i administracyjne, relację pomiędzy ponoszonymi nakładami a uzyskiwanymi efektami oraz możliwości zapewnienia trwałości wypracowanych rezultatów. Analizowano także komplementarność działań finansowanych z EFS+ i EFRR oraz unijną wartość dodaną interwencji, rozumianą jako efekty, których osiągnięcie w porównywalnej skali, zakresie lub jakości byłoby utrudnione przy wykorzystaniu wyłącznie środków krajowych.

Przyjęte podejście badawcze zakładało zestawienie informacji pochodzących z różnych źródeł oraz uwzględnienie perspektywy różnych grup interesariuszy. W badaniu wykorzystano analizę danych zastanych, wywiady z przedstawicielami Instytucji Zarządzającej i Instytucji Pośredniczącej, badania CAWI/CATI z beneficjentami i uczestnikami projektów oraz panel rekomendacyjny. Zastosowanie zróżnicowanych metod umożliwiło triangulację uzyskanego materiału oraz konfrontowanie danych programowych z doświadczeniami podmiotów realizujących projekty i ich odbiorców. Szczegółowy opis zastosowanej metodologii przedstawiono w kolejnym rozdziale raportu.

Istotnym wymiarem badania było również określenie dalszych potrzeb oraz kierunków rozwoju interwencji. Analiza objęła nie tylko dotychczasowe efekty FEWL 21–27, ale także zasadność kontynuowania poszczególnych form wsparcia, potrzebę ich modyfikacji oraz możliwość lepszego dostosowania przyszłych instrumentów do zmian społecznych, demograficznych i gospodarczych zachodzących w regionie. Pozwoliło to na sformułowanie rekomendacji odnoszących się zarówno do dalszego wdrażania obecnego Programu, jak i do projektowania wsparcia w kolejnej perspektywie finansowej 2028–2034.

Wypracowane w ramach badania wnioski i rekomendacje mogą stanowić wsparcie dla procesu analitycznego i decyzyjnego prowadzonego przez instytucje odpowiedzialne za wdrażanie Programu. Ich celem jest wskazanie rozwiązań pozwalających zwiększyć skuteczność, trafność i trwałość podejmowanych działań, a także lepiej odpowiadać na potrzeby grup zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym.

5. Metodologia badania

Poniżej przedstawione zostały założenia dotyczące zastosowanych metod i technik badawczych. Zaznaczyć należy, że w badaniu przyjęto następujące kryteria ewaluacyjne:

- **Skuteczność** – pozwala ocenić w jakim stopniu zrealizowane projekty przyczyniły się do zwiększenia spójności społecznej i zmniejszenia wykluczenia;
- **Efektywność** – pozwoli ocenić efektywność alokowanych zasobów, ustalając relację między nakładami, kosztami, zasobami a osiągniętymi efektami w analizowanych obszarach;
- **Trafność –** pozwala ocenić na ile zakres wsparcia odpowiadał rzeczywistym potrzebom zidentyfikowanym w badanych obszarach na terenie województwa lubuskiego;
- **Spójność –** pozwala ocenić zgodność interwencji z zapisami rozporządzenia ogólnego, Ustawy, wytycznych i dokumentu programowego FEWL 21-27;
- **Unijna wartość dodana –** pozwala ocenić w jakim stopniu działania finansowane z UE przyniosły lepsze rezultaty niż działania finansowane wyłącznie z budżetu krajowego.

5.1. Analiza danych źródłowych (Desk Research)[1]

Opis techniki badawczej: Metoda polegała na zebraniu oraz analizie danych zastanych. Wykonawca zebrał i przeanalizował dane oraz informacje niezbędne do wykonania zadania. W ramach badania analizowane były najbardziej aktualne wersje dokumentów.

Pełna lista źródeł wykorzystanych w analizie przedstawiona została w końcowej części opracowania (tj. w bibliografii).

Liczebność, dobór i struktura próby: Nie dotyczy.

Uzasadnienie zastosowania techniki badawczej: Na etapie prac nad raportem metodycznym analiza desk research stanowiła wstęp do dalszych badań, bowiem wyniki uzyskane w jej trakcie posłużyły do realizacji dalszych etapów badania, przede wszystkim nakierowując Zespół Badawczy na pewne konkretne problemy, które można było pogłębić i wyjaśnić w wyniku realizacji badań reaktywnych.
Na etapie prac nad raportem końcowym desk research pozwolił z kolei na uzyskanie wysoce obiektywnych informacji, bowiem analiza ta wolna jest od większości obciążeń charakterystycznych dla badań reaktywnych, takich jak efekt ankieterski.

[1] Z. Bednarska, *Desk research – wykorzystanie potencjału danych zastanych w prowadzeniu badań marketingowych i społecznych*, Marketing i Rynek 7/2015, s. 19, https://core.ac.uk/reader/53136020, dostęp 15.06.2026 r.

5.2. Wywiady w formie telefonicznych wywiadów indywidualnych (TDI)[2]

Opis techniki badawczej: TDI polega na przeprowadzeniu z daną osobą ustrukturyzowanej rozmowy telefonicznej. Rozmowa ta ma na celu uzyskanie konkretnych informacji w sposób planowy i metodyczny według określonego schematu, zwanego scenariuszem wywiadu. W trakcie wywiadu moderator dopytuje respondenta o szczegóły istotne w kontekście badania.

Populacja badana: Przedstawiciele Instytucji Zarządzającej programem Fundusze Europejskie dla Lubuskiego 2021-2027 oraz Instytucji Pośredniczącej programu Fundusze Europejskie dla Lubuskiego 2021-2027.

Liczebność próby: 8 wywiadów.

Uzasadnienie liczebności próby: O ile w przypadku badań ilościowych możliwe jest precyzyjne określenie liczebności próby (gdyż uzależniona jest ona od liczebności populacji, przyjętego maksymalnego błędu oszacowania oraz poziomu ufności), o tyle nie ma wzoru pozwalającego na ustalenie właściwej liczebności próby w badaniach jakościowych – uzależniona jest ona od wielu czynników, m.in. tematyki badania czy zróżnicowania populacji. Na podstawie doświadczenia w realizacji badań ewaluacyjnych Wykonawca stwierdził, iż w przypadku niniejszej populacji realizacja 8 wywiadów pozwoli na zgromadzenie bardzo bogatego materiału badawczego, umożliwiającego zidentyfikowanie opinii regularnie powtarzających się oraz tych, które są charakterystyczne wyłącznie dla pojedynczych respondentów.

Dobór próby: Celowy, uwzględniający wiedzę, doświadczenie, a także zakres obowiązków zawodowych respondentów. Dobór respondentów został uzgodniony z Zamawiającym.

Uzasadnienie doboru próby: Dzięki zastosowaniu celowego doboru próby w badaniu wzięły udział osoby posiadające wiedzę przydatną w kontekście opracowywanego dokumentu.

Zrealizowana struktura próby:

- 7 wywiadów z przedstawicielami Instytucji Zarządzającej programem Fundusze Europejskie dla Lubuskiego 2021-2027;
- 1 wywiad z przedstawicielem Instytucji Pośredniczącej programu Fundusze Europejskie dla Lubuskiego 2021-2027.

Uzasadnienie struktury próby: Dzięki zrealizowaniu zaproponowanej struktury próby w badaniu uwzględnione zostały zróżnicowane punkty widzenia.

[2] *Ewaluacja – Poradnik dla pracowników administracji publicznej*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2012, s. 99, https://www.ewaluacja.gov.pl/media/84042/Ewaluacja_Poradnik_ewaluacji.pdf, dostęp 15.06.2026 r. oraz I. Mościchowska, B. Rogoś-Turek, *Badania jako podstawa projektowania User Experience, Wydawnictwo Naukowe PWN SA*, Warszawa 2015, s. 88

Uzasadnienie zastosowania techniki badawczej: Standaryzacja poruszanych zagadnień, a w szczególności celu rozmowy pozwala na uzyskanie informacji istotnych z punktu widzenia celów badania. Charakter rozmowy i duża swoboda w komunikacji ułatwiają zaś pogłębianie poruszanych zagadnień i wyjaśnianie zdiagnozowanych zjawisk. Wywiady pogłębione mają na celu przede wszystkim odpowiedzenie na pytanie, dlaczego dane zjawisko występuje, a nie samo proste stwierdzenie jego występowania. Mała liczebność populacji oraz konieczność uzyskania wiedzy o konkretnych zjawiskach i mechanizmach sprawiają, że wywiady pogłębione były idealną techniką służącą realizacji założonych celów.

5.3. Wywiady CAWI/CATI (mixed-mode) z Beneficjentami projektów[3]

Opis techniki badawczej: CATI to wywiad kwestionariuszowy telefoniczny wspomagany komputerowo, podczas którego ankieter zadaje pytania ankietowanemu i wpisuje jego odpowiedzi do komputera, zaś CAWI to ankieta internetowa, przeprowadzana za pomocą Internetu i wypełniania bezpośrednio przez respondenta – Wykonawca zastosował podejście mixed-mode, obejmujące te dwie techniki. W przypadku techniki CAWI/CATI (mixed-mode) do potencjalnych respondentów wysyłane są e-maile, zawierające: informację o badaniu, list polecający oraz link do ankiety. Osoby, które nie zareagowały na e-maila, otrzymały e-maile przypominające o badaniu, następnie zaś miejsce miał kontakt telefoniczny, służący realizacji badania CATI.

Populacja badana: Beneficjenci objętych ewaluacją projektów, którzy do momentu rozpoczęcia realizacji niniejszego badania, tj. do dnia 18.08.2026 r., podpisali umowy o dofinansowanie. Ankieta została przeprowadzona wśród niepowtarzalnych Beneficjentów – przedstawicieli/ koordynatorów projektów.

Liczebność, dobór i struktura próby: Badanie zostało zrealizowane na pełnej populacji, tj. 136 unikatowych beneficjentów. Wykonawca zaprosił do badania CAWI wszystkich potencjalnych respondentów, a następnie objął badaniem CATI wszystkich potencjalnych respondentów, którzy nie wzięli udziału w CAWI.

W poniższej tabeli zawarto dane dotyczące zrealizowanej próby badawczej.

Tabela 2. Liczebność próby badawczej

Cel szczegółowy	Obszar wsparcia	Działanie	Liczba unikatowych Beneficjentów – liczebność próby badawczej
CS 4(iii) – CS (iv) jako komponent CS (iii)	Usługi społeczne/aktywna integracja	5.2	1

[3] *Ewaluacja – Poradnik dla pracowników administracji publicznej*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2012, s. 94, https://www.ewaluacja.gov.pl/media/84042/Ewaluacja_Poradnik_ewaluacji.pdf, dostęp 15.06.2026 r.

Cel szczegółowy	Obszar wsparcia	Działanie	Liczba unikatowych Beneficjentów – liczebność próby badawczej
CS 4(a)	Rynek pracy	6.1, 6.2	24
CS 4(h)	Aktywna integracja/ ekonomia społeczna	6.9, 6.10, 6.11, 6.16	41
CS 4(i)	Aktywna integracja/rynek pracy	6.12	1
CS 4(k)	Usługi społeczne	6.13, 7.3	45
CS 4(l)	Usługi społeczne/aktywna integracja	6.14, 7.4	24
Razem	-	-	**136**

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych przekazanych przez Zamawiającego

Uzasadnienie liczebności, doboru i struktury próby: W sytuacji, gdy badanie realizowane jest na pełnej populacji, nie występuje błąd oszacowania – wyniki badania zgodne są z sytuacją rzeczywistą (przy założeniu, że respondenci udzielają szczerych odpowiedzi).

Uzasadnienie zastosowania techniki badawczej: Zastosowanie ankiety internetowej, oferującej pełną anonimowość, pozwoliło na uzyskanie pełniejszych informacji na temat zagadnień poruszanych w badaniu, a zwłaszcza na pytania delikatnej natury, na które respondenci niechętnie udzielają odpowiedzi, gdy mają kontakt z ankieterem. Technika CATI pozwoliła z kolei na dotarcie z badaniem do osób, które ignorują ankiety internetowe, za to są skłonne do wzięcia udziału w wywiadzie, gdy zostaną o to poproszone przez ankietera. Podejście mixed-mode, wykorzystujące te dwie techniki badawcze, umożliwia osiągnięcie wysokiej responsywności, w związku z tym zostało wykorzystane przez Wykonawcę w ramach niniejszej ewaluacji, aby zminimalizować ryzyko nieosiągnięcia zakładanej próby. CAWI wspierane CATI dostarczyło danych przede wszystkim o charakterze ilościowym, które umożliwiły określenie częstości występowania zjawisk, poglądów i problemów.

Warto zaznaczyć, że techniką CAWI zrealizowane zostały 63 ankiety, natomiast poprzez CATI 73 ankiety.

5.4. CAWI/CATI (mixed mode) z uczestnikami/uczestniczkami projektów[4]

Populacja badana: Uczestnicy/uczestniczki projektów w ramach działań objętych ewaluacją.

Liczebność próby: zakładana – 374 ankiety, zrealizowana – 724 ankiety. Wyższa od zakładanej liczba zrealizowanych ankiet wynikała przede wszystkim ze znacznie większego niż przewidywano odzewu respondentów w ramach niektórych z warstw. Na etapie pierwszej wysyłki zaproszeń przyjęto szerszą pulę potencjalnych uczestników badania, uwzględniając doświadczenia z podobnych przedsięwzięć, w których responsywność jest zazwyczaj stosunkowo niska. W przypadku niniejszego badania zainteresowanie udziałem okazało się jednak wyraźnie większe od oczekiwanego, dzięki czemu już na początkowym etapie pozyskano w ramach niektórych z warstw znaczną liczbę kompletnych kwestionariuszy. W dalszej kolejności działania koncentrowały się na uzupełnianiu próby w warstwach charakteryzujących się niższym odzewem, w tym poprzez kontakt telefoniczny w ramach CATI. Ostatecznie zrealizowano 724 ankiety wobec pierwotnie zakładanych 374.

Uzasadnienie liczebności próby: dzięki zrealizowaniu wskazanej liczebności próby błąd oszacowania nie przekroczył 5% dla poziomu ufności 95% oraz wielkości frakcji 0,5, co oznacza, że wyniki badania dobrze oddają sytuację rzeczywistą.

Dobór próby: Warstwowo-losowy. Wykonawca dokonał warstwowania próby ze względu na wskazane w OPZ obszary:

1) Aktywna integracja.
2) Usługi społeczne.
3) Rynek pracy.
4) Ekonomia społeczna.

Respondenci z poszczególnych warstw byli dobierani w sposób losowy – wpierw Wykonawca wysłał do wylosowanych potencjalnych respondentów zaproszenie do badania CAWI oraz e-maile przypominające o badaniu, a następnie skontaktował się z nimi w celu realizacji badania CATI. W przypadku odmowy udziału w badaniu w miejsce danego potencjalnego respondenta został wylosowany inny potencjalny respondent z danego obszaru.

Uzasadnienie doboru próby: Dzięki zastosowaniu doboru warstwowo-losowego próba ma charakter reprezentatywny. Podkreślić należy, że w przypadku, gdy stosowany jest losowy dobór, na dobór respondentów nie wpływają preferencje ankieterów czy członków Zespołu Badawczego.

Struktura próby: Liczebność poszczególnych warstw obliczona została za pomocą wzoru:

[4] *Ewaluacja – Poradnik dla pracowników administracji publicznej*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2012, s. 99, https://www.ewaluacja.gov.pl/media/84042/Ewaluacja_Poradnik_ewaluacji.pdf, dostęp 15.06.2026 r. oraz I. Mościchowska, B. Rogoś-Turek, Badania jako podstawa projektowania User Experience, Wydawnictwo Naukowe PWN SA, Warszawa 2015, s. 88

$$Liczba\ respondentów\ z\ danego\ obszaru = \frac{Liczba\ uczestników\backslash uczestniczek\ z\ danego\ obszaru}{Całkowita\ liczba\ potencjalnych\ respondentów} * 374$$

Ze względu na jednoczesne współwystępowanie więcej niż jednego obszaru wsparcia w ramach poszczególnych Działań, struktura próby została wyliczona proporcjonalnie do liczby uczestników przypadających na poszczególne Działania – zgodnie z poniższym zestawieniem.

Tabela 3. Struktura próby badawczej

Cel szczegółowy	Obszar wsparcia	Działanie	Liczebność populacji	Udział % w populacji	Minimalna liczebność próby badawczej	Zrealizowana liczebność próby badawczej
CS 4(a)	Rynek pracy	6.1	5 073	28,50%	106	303
CS 4(a)	Rynek pracy	6.2	640	3,60%	13	36
CS 4(h)	aktywna integracja/ ekonomia społeczna	6.9	1 091	6,13%	23	26
CS 4(h)	aktywna integracja/ ekonomia społeczna	6.10	538	3,02%	11	23
CS 4(h)	aktywna integracja/ ekonomia społeczna	6.11	937	5,26%	20	21
CS 4(h)	aktywna integracja/ ekonomia społeczna	6.16	327	1,84%	7	7

Cel szczegółowy	Obszar wsparcia	Działanie	Liczebność populacji	Udział % w populacji	Minimalna liczebność próby badawczej	Zrealizowana liczebność próby badawczej
CS 4(i)	aktywna integracja/ rynek pracy	6.12	1 748	9,82%	37	140
CS 4(k)	Usługi społeczne	6.13	3 267	18,35%	69	80
CS 4(k)	Usługi społeczne	7.3	8	0,04%	1[5]	1
CS 4(l)	Usługi społeczne/ aktywna integracja	6.14	3 975	22,33%	83	83
CS 4(l)	Usługi społeczne/ aktywna integracja	7.4	198	1,11%	4	4
Razem			**17 802**	**100%**	**374**	**724**

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych przekazanych przez Zamawiającego

Uzasadnienie struktury próby: Dzięki zrealizowaniu powyższych założeń struktura próby dobrze oddaje strukturę populacji, dzięki czemu próba ma charakter reprezentatywny. Warto zaznaczyć, że techniką CAWI zrealizowanych zostało 618 ankiet, natomiast poprzez CATI 106 ankiet.

[5] Zgodnie z faktycznym udziałem procentowym w tym miejscu liczba ankiet powinna wynieść zero, jednak ze względu na chęć objęcia przez Wykonawcę badaniami wszystkich Działań zdecydowano się na zrealizowanie jednej ankiety z uczestnikiem/uczestniczką Działania 7.3.

5.5. Panel rekomendacyjny[6]

Opis techniki badawczej: Panel rekomendacyjny to spotkanie w gronie osób zaangażowanych w objęte ewaluacją zagadnienie celem przedstawienia najważniejszych wyników, wniosków i rekomendacji. Na spotkaniu można je przedyskutować i sprawdzić, na ile są realistyczne i wykonalne, a następnie dostosować tak, by dało się je bezpośrednio wdrożyć. Panel rekomendacyjny przeprowadzony został 3 listopada br. w formule zdalnej (online). Spotkanie rozpoczęło się od krótkiego przedstawienia najważniejszych wyników ewaluacji oraz pięciu wstępnie opracowanych rekomendacji, zaprezentowanych z wykorzystaniem prezentacji multimedialnej. Następnie przeprowadzono moderowaną dyskusję, podczas której kolejno omawiano poszczególne rekomendacje, koncentrując się na ich zasadności, możliwościach wdrożenia oraz zakresie kompetencji instytucji wskazanych jako adresaci.

Populacja badana: Przedstawiciele IZ/IP FEWL 21-27.

Liczebność próby: Wykonawca zrealizował 1 panel rekomendacyjny.

Uzasadnienie liczebności próby: Zagadnienia, które zostały poruszone w ramach warsztatu implementacyjnego były ze sobą powiązane – w związku z tym sztuczne rozdzielenie ich na kilka warsztatów doprowadziłoby do otrzymania gorszej jakości materiału badawczego.

Dobór próby: Celowy, uwzględniający wiedzę, doświadczenie, a także zakres obowiązków zawodowych respondentów.

Dobór respondentów został uzgodniony z Zamawiającym.

Uzasadnienie doboru próby: Dzięki zastosowaniu celowego doboru próby w badaniu wzięły udział osoby posiadające wiedzę przydatną w kontekście opracowywanego dokumentu.

Struktura próby wraz z uzasadnieniem: w badaniu wzięło udział 6 przedstawicieli IZ FEWL 21-27 i 1 przedstawiciel IP FEWL 21-27.

Uzasadnienie zastosowania techniki badawczej: Celem panelu było w szczególności doprecyzowanie wniosków i rekomendacji z badania oraz ocena realności sposobów ich wdrożenia, jak i dopasowania adresatów do zalecanych przez Wykonawcę działań.

[6] *Poradnik ewaluacji dla administracji publicznej*, Warszawa 2024, s. 91, https://www.ewaluacja.gov.pl/media/131670/poradnik_ewaluacji_dostepny_v4.docx

6. Opis wyników ewaluacji

6.1. Skala, skuteczność i efekty wdrażania interwencji FEWL 21-27

Zakres interwencji objętej ewaluacją nie ogranicza się do aktywizacji zawodowej, obejmuje również aktywizację społeczną, usługi społeczne, ekonomię społeczną oraz uzupełniające je wsparcie infrastrukturalne, finansowane z EFRR. Cele szczegółowe podjętej interwencji dotyczą zatrudnienia, aktywnego włączenia, w tym integracji społecznej osób zagrożonych wykluczeniem, integracji obywateli państw trzecich, dostępu do usług społecznych - oznacza to, że wspólny cel, tj. ograniczanie wykluczenia, jest realizowany za pomocą instrumentów prowadzących do różnych rodzajów zmiany. Podjęcie pracy, poprawa samodzielności i uzyskanie dostępu do opieki nie są rezultatami zamiennymi, każdy z nich odpowiada na inny problem, a ich znaczenie zależy od sytuacji wyjściowej odbiorcy.

Łączny wkład UE przypisany do celów szczegółowych objętych badaniem wynosi blisko 112 mln euro, przy czym na CS 4(a) i CS 4(h), związane z dostępem do zatrudnienia, tj. aktywizacją społeczną i zawodową oraz ekonomią społeczną, przypada razem około 61,10 mln euro, czyli 54,6% tej kwoty. Wsparcie infrastrukturalne w obszarze CS 4(iii) obejmuje z kolei 2,80 mln euro, odpowiadające 2,5% ww. alokacji.

Uzasadnienie szerokiego zakresu interwencji wynika m.in. z zapisów Strategii Polityki Społecznej Województwa Lubuskiego na lata 2021–2030, której to autorzy zestawili poprawę części warunków ekonomicznych z utrzymywaniem się nierówności w dostępie do usług, problemów zdrowia psychicznego, niedostatków wsparcia rodzin i barier komunikacyjnych ograniczających aktywność seniorów[7]. Zaznaczyć należy, że przywołana diagnoza odnosi się do sytuacji społecznej województwa sprzed rozpoczęcia obecnej perspektywy finansowej, nie zaś do rezultatów samego FEWL 21–27. Jej ustalenia pokazują jednak, że poprawa sytuacji dochodowej i zawodowej mieszkańców nie musi oznaczać jednoczesnego ograniczenia innych problemów związanych z wykluczeniem społecznym – nadal mogą bowiem występować trudności w dostępie do usług opiekuńczych i specjalistycznego wsparcia, a także bariery ograniczające uczestnictwo w życiu społecznym. Uzasadnia to tym samym szeroki zakres interwencji FEWL 21–27, obejmujący nie tylko aktywizację zawodową, lecz również aktywną integrację i rozwój usług społecznych.

Dane monitoringowe na 31 sierpnia 2026 r. wskazują na zróżnicowanie postępu finansowego interwencji objętych badaniem. W priorytecie 6 udział łącznej alokacji finansowej objętej wybranymi operacjami wynosił 74,24% dla CS 4(a), 83,02% dla CS 4(h),82,51% dla CS 4(k) oraz 62,21% dla CS (l). Odpowiadające im udziały wydatków kwalifikowalnych zadeklarowanych przez beneficjentów wynosiły odpowiednio 50,81%, 19,99%,20,95% i 16,40%. Różnice pomiędzy tymi wartościami wskazują więc na odmienne zaawansowanie finansowe poszczególnych obszarów interwencji, nie pozwalając jednak bezpośrednio ocenić stopnia realizacji założonych efektów. W tym zakresie istotne znaczenie mają bowiem

[7] *Strategia Polityki Społecznej Województwa Lubuskiego na lata 2021–2030*, Zielona Góra 2021 r.

również charakter i długość realizowanych projektów oraz definicje poszczególnych wskaźników, w tym moment, w którym wykazywane jest ich osiągnięcie. Można w tym zakresie wskazać, że przykładowo w projektach dotyczących tworzenia Centrów Usług Społecznych świadczenie usług skierowanych do mieszkańców poprzedza etap przygotowania organizacyjnego i uruchomienia placówki, Z kolei w przypadku przedsięwzięć wieloletnich, takich jak np. „Lubuskie na rzecz rodzin", postęp finansowy oraz realizacja wskaźników produktu mogą być obserwowane na bieżąco, podczas gdy wykazanie wskaźnika rezultatu dot. utworzonych miejsc nastąpi po zakończeniu projektu. Ocena postępów wdrażania interwencji wymaga zatem uwzględniania zarówno danych finansowych, jak i rzeczowych, z rozróżnieniem specyfiki poszczególnych działań oraz zasad pomiaru przypisanych im wskaźników.

Zgodnie z danymi przekazanymi przez Zamawiającego, populacja beneficjentów objętych badaniem obejmowała 136 niepowtarzalnych podmiotów. Największa liczba beneficjentów przypadła na CS 4(k) - 45 - oraz CS 4(h) - 41. Z kolei w przypadku CS 4(i) oraz działania 5.2 występowali jedynie pojedynczy beneficjenci.

Jednocześnie populacja uczestników wykorzystana do konstrukcji próby badawczej obejmowała aż 17 802 osoby. Największe liczebności przypadały na Działanie 6.1 - 5 073 osoby, Działanie 6.14 - 3 975 osób oraz Działanie 6.13 - 3 267 osób. Łącznie działania te obejmowały tym samym około 69% badanej populacji uczestników. Jednocześnie w Działaniu 7.3 i 7.4 liczebności były znacznie mniejsze i wynosiły odpowiednio 8 i 198 osób. Różnice te nie oznaczają jednak, że Działania 7.3 i 7.4 skierowane są do niewielkich grup odbiorców – oba działania realizowane są w formule rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność (RLKS), za pośrednictwem Lokalnych Grup Działania (LGD), których strategie obejmują w większości obszar kilku gmin. Stosunkowo niewielką liczbę dotychczasowych uczestników należy zatem rozpatrywać przede wszystkim w kontekście etapu wdrażania tych instrumentów oraz konieczności zaangażowania lokalnych podmiotów w realizację przedsięwzięć przewidzianych w strategiach. Z tego względu liczba osób objętych wsparciem na danym etapie wdrażania nie powinna być utożsamiana z docelowym zasięgiem interwencji ani traktowana jako bezpośrednia miara jej skuteczności. Przy porównywaniu poszczególnych Działań należy uwzględniać zarówno moment rozpoczęcia realizacji projektów, jak i charakter oferowanego wsparcia, jego zakres oraz czas trwania.
W tym miejscu warto przyjrzeć się postępowi w realizacji wskaźników produktu i rezultatu. Wartości osiągnięte pochodzą z zatwierdzonych wniosków o płatność projektów objętych ewaluacją, wg stanu na wrzesień 2026 r.[8], zaś wartości docelowe z Programu FEWL 21-27. W celu szczegółowym 4(a) liczba osób bezrobotnych, w tym długotrwale bezrobotnych, objętych wsparciem osiągnęła 5 230 przy celu programowym na poziomie 6 073 (co więc odpowiada realizacji 86,1% wartości docelowej), natomiast liczba uczestników w wieku 18–29 lat wyniosła 3 344 przy celu 1 397 (239,4%). Liczba osób pracujących po opuszczeniu programu wyniosła natomiast 3 676 wobec celu 4 251 (86,5%).

[8] Dane przekazane przez Zamawiającego.

W obszarze celu 4(h) wsparciem objęto dotychczas 1 437 osób bezrobotnych z 1 870 zaplanowanych w Programie (76,8%) oraz 1 411 z 2 202 osób biernych zawodowo (64,1%). W przedsiębiorstwach społecznych utworzono 276 miejsc pracy wobec celu programowego wynoszącego 425 (64,9%). W przypadku wskaźników rezultatu dotyczących sytuacji uczestników po zakończeniu udziału we wsparciu stopień realizacji wynosił 58,5% dla osób podejmujących pracę, 54,6% dla osób uzyskujących kwalifikacje oraz 53,4% dla osób poszukujących pracy. Wskaźniki te są mierzone w okresie do czterech tygodni od zakończenia udziału uczestnika we wsparciu, dlatego ich poziom należy interpretować przede wszystkim z uwzględnieniem liczby osób, które zakończyły już udział w projektach, oraz osiąganych przez nie rezultatów.

W celu 4(i) liczbę osób z krajów trzecich objętych wsparciem wykazano na poziomie aż 1 738 przy celu 874 (co więc stanowi niemal dwukrotność zrealizowania wartości docelowej), podczas gdy wskaźnik osób pracujących po opuszczeniu programu wyniósł 58 przy celu 391 (14,8%). Tak duża różnica pomiędzy stopniem realizacji obu wskaźników może wynikać z kilku czynników – w przeprowadzonych wywiadach wskazywano przede wszystkim na większe od pierwotnie zakładanego zapotrzebowanie obywateli państw trzecich na wsparcie w zakresie integracji społecznej niż aktywizacji zawodowej. Oznacza to, że objęcie uczestnika wsparciem nie musi bezpośrednio prowadzić do uzyskania zatrudnienia, szczególnie jeżeli otrzymywana pomoc koncentruje się na przezwyciężaniu barier społecznych i językowych a uczestnik posiada już zatrudnienie. Znaczenie ma oczywiście również sposób pomiaru wskaźnika zatrudnieniowego, którego osiągnięcie wykazywane jest po zakończeniu udziału uczestnika we wsparciu.

W celu 4(k) dotychczas 2 648 osób zostało objętych usługami świadczonymi w społeczności lokalnej (łącznie priorytet 6 i 7) wobec planowanych 2 884 (91,8%). Inaczej przedstawia się wskaźnik liczby utworzonych miejsc świadczenia usług, tj. 169 przy celu końcowym 472 (35,8%). Różnica ta wynika z odmiennego sposobu pomiaru obu wskaźników. Liczba osób objętych usługami uwzględnia uczestników korzystających ze wsparcia, natomiast wskaźnik dotyczący miejsc odnosi się do nowo utworzonych miejsc stacjonarnego świadczenia usług w społeczności lokalnej, których liczba weryfikowana jest w ciągu czterech tygodni od zakończenia projektu. Obejmowanie mieszkańców usługami nie musi zatem wiązać się z proporcjonalnym zwiększaniem liczby takich miejsc, szczególnie w przypadku pomocy świadczonej w miejscu zamieszkania odbiorcy lub z wykorzystaniem istniejącego już zaplecza (z jednego utworzonego miejsca może skorzystać więcej niż jedna osoba).

W celu 4(l) wskaźnik liczby osób objętych usługami wspierania rodziny i pieczy zastępczej został osiągnięty na poziomie 3 929 przy celu 2 332 (168,5%) w priorytecie 6. Jednocześnie w całym Działaniu 6.14 wsparcie zostało już skierowane do 3 929 osób przy wartości docelowej 3 415 (115,1%). Odmiennie przedstawia się realizacja wskaźników rezultatu. Liczba osób, których sytuacja społeczna uległa poprawie po opuszczeniu programu, wynosiła 0 wobec celu 206, podobnie jak liczba utworzonych miejsc świadczenia usług wspierania rodziny i pieczy zastępczej istniejących po zakończeniu projektu – 0 wobec planowanych 43. Zerowe wartości

należy jednak rozpatrywać z uwzględnieniem sposobu pomiaru wskaźników oraz harmonogramów realizowanych przedsięwzięć. Poprawa sytuacji społecznej wykazywana jest w okresie do czterech tygodni od zakończenia udziału uczestnika we wsparciu, natomiast liczba utworzonych miejsc w ciągu czterech tygodni od zakończenia projektu. Zgodnie z danymi przekazanymi przez Zamawiającego, w dotychczas wybranych do dofinansowania projektach Beneficjenci założyli realizację powyższych wskaźników rezultatu na poziomie odpowiednio 195 osób (dane na podstawie czterech umów o dofinansowanie) i 39 miejsc świadczenia usług (dane na podstawie ośmiu umów o dofinansowanie). Projekty dotyczące poprawy sytuacji społecznej rozpoczęły się w październiku 2026 r., natomiast zakończenie przedsięwzięć zakładających tworzenie miejsc zaplanowano na lata 2027–2028. Oznacza to, że brak wykazanych dotychczas rezultatów nie przesądza o zagrożeniu realizacji wskaźników.

W Działaniu 5.2 realizowany jest projekt „Budowa Centrum Wsparcia Rodziny w Gorzowie Wielkopolskim", w ramach którego beneficjent zaplanował wsparcie jednego obiektu oraz osiągnięcie liczby 500 jego użytkowników rocznie (wobec wartości docelowych Programu wynoszących odpowiednio 1 obiekt i 200 użytkowników). W przekazanych danych monitoringowych wartości osiągnięte obu wskaźników wynosiły dotychczas 0, co nie oznacza jednak braku postępu w realizacji inwestycji – zakończenie projektu zaplanowano bowiem na 30 czerwca 2027 r., a wykazanie wskaźnika produktu dotyczącego liczby wspartych obiektów będzie możliwe po zakończeniu odpowiednich prac inwestycyjnych. Z kolei wskaźnik rezultatu odnoszący się do rocznej liczby użytkowników obiektu jest mierzony po zakończeniu interwencji, a jego wartość docelowa powinna zostać osiągnięta w ciągu 12 miesięcy od zakończenia realizacji projektu. Zerowe wartości obu wskaźników wynikają zatem z charakteru przedsięwzięcia infrastrukturalnego oraz odmiennego niż w przypadku EFS+ momentu wykazywania osiągniętych efektów.
Zdaniem ewaluatora dotychczasowy postęp w realizacji wskaźników FEWL 21–27 można ocenić zasadniczo pozytywnie, choć sytuacja poszczególnych obszarów interwencji jest wyraźnie zróżnicowana. W przypadku części wskaźników wartości docelowe przewidziane na 2029 r. zostały już osiągnięte lub przekroczone, natomiast w pozostałych obszarach ocena możliwości realizacji założeń wymaga uwzględnienia zarówno dotychczasowych rezultatów, jak i wartości zaplanowanych w podpisanych umowach oraz perspektyw uruchomienia dalszego wsparcia.
Stosunkowo niski poziom realizacji dotyczy przede wszystkim wskaźników odnoszących się do tworzenia miejsc świadczenia usług społecznych w CS 4(k) i 4(l). W pierwszym z tych obszarów wykazano dotychczas 169 miejsc wobec celu wynoszącego 472, przy czym w projektach objętych analizą zaplanowano utworzenie łącznie 422 miejsc, w tym 380 w Działaniu 6.13 i 42 w Działaniu 7.3. Podobna sytuacja występuje w Działaniu 6.14, gdzie osiem projektów zakłada utworzenie 39 miejsc świadczenia usług wspierania rodziny i pieczy zastępczej wobec celu programowego wynoszącego 43. Możliwość uzupełnienia brakujących wartości będzie zatem zależała m.in. od zakresu kolejnych przedsięwzięć. W harmonogramie naborów według stanu na 30 września 2026 r. przewidziano dodatkowe nabory w Działaniach

6.13 i 6.14, choć ich wpływ na realizację poszczególnych wskaźników będzie oczywiście zależał od zakresu wybranych projektów.

Odmiennie przedstawia się sytuacja wybranych wskaźników zatrudnieniowych. Przykładowo w CS 4(i) liczba osób pracujących po opuszczeniu programu wyniosła dotychczas 58 wobec celu 391, jednak w dwóch projektach Działania 6.12 zaplanowano osiągnięcie tego rezultatu na poziomie 453 osób. Stwarza to podstawy do oczekiwania dalszego postępu, choć jego skala będzie zależała od rzeczywistej skuteczności udzielanego wsparcia. W przypadku przedsięwzięć realizowanych w formule RLKS szczególne znaczenie ma natomiast etap uruchamiania poszczególnych projektów. W Działaniu 7.4 dotychczas wsparciem objęto 196 osób wobec celu 2 383, przy czym w podpisanych projektach zaplanowano objęcie pomocą 2 362 osób. Zaznaczyć należy, że część przedsięwzięć wybrano do dofinansowania dopiero w 2026 r., co wskazuje na możliwość dalszego zwiększania zasięgu interwencji w kolejnych latach. W ocenie ewaluatora przedstawione dane nie wskazują na zagrożenie realizacji celów Programu, jednak nie pozwalają również na jednoznaczne potwierdzenie możliwości osiągnięcia wszystkich wartości docelowych. Szczególnego monitorowania wymagają te wskaźniki, dla których wartości zaplanowane w dotychczasowych projektach pozostają niższe od założeń programowych. W pozostałych przypadkach kluczowe znaczenie będzie miała terminowa realizacja przedsięwzięć oraz faktyczne osiągnięcie rezultatów przewidzianych w umowach o dofinansowanie.

Tabela 4. Stopień realizacji wybranych wskaźników produktu i rezultatu w projektach objętych ewaluacją wg stanu na wrzesień 2026 r.

Priorytet	Rodzaj	Wskaźnik	Wartość docelowa Programu	Wartość osiągnięta	Realizacja (%)
CS 4(a) | Rynek pracy – poprawa dostępu do zatrudnienia					
6	Produkt	Liczba osób bezrobotnych, w tym długotrwale bezrobotnych, objętych wsparciem w programie	6 073	5 230	86,1%
6	Produkt	Liczba osób w wieku 18-29 lat objętych wsparciem w programie	1 397	3 344	239,4%
6	Rezultat	Liczba osób pracujących, łącznie z prowadzącymi działalność na własny rachunek, po opuszczeniu programu	4 251	3 676	86,5%
CS 4(h) | Aktywne włączenie społeczne, w tym ekonomia społeczna					
6	Produkt	Liczba osób bezrobotnych, w tym długotrwale bezrobotnych, objętych wsparciem w programie	1 870	1 437	76,8%
6	Produkt	Liczba osób biernych zawodowo objętych wsparciem w programie	2 202	1 411	64,1%
6	Produkt	Liczba podmiotów ekonomii społecznej objętych wsparciem	128	64	50,0%
6	Rezultat	Liczba osób pracujących, łącznie z prowadzącymi działalność na własny rachunek, po opuszczeniu programu	458	268	58,5%
6	Rezultat	Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu	1 282	700	54,6%

Priorytet	Rodzaj	Wskaźnik	Wartość docelowa Programu	Wartość osiągnięta	Realizacja (%)
6	Rezultat	Liczba osób poszukujących pracy po opuszczeniu programu	352	188	53,4%
6	Rezultat	Liczba miejsc pracy utworzonych w przedsiębiorstwach społecznych	425	276	64,9%
CS 4(i) | Integracja społeczno-gospodarcza obywateli państw trzecich					
6	Produkt	Liczba osób z krajów trzecich objętych wsparciem w programie	874	1 738	198,9%
6	Rezultat	Liczba osób pracujących, łącznie z prowadzącymi działalność na własny rachunek, po opuszczeniu programu	391	58	14,8%
CS 4(k) | Dostępność i rozwój usług społecznych					
6	Produkt	Liczba osób objętych usługami świadczonymi w społeczności lokalnej w programie	2 798	2 640	94,4%
6	Rezultat	Liczba utworzonych miejsc świadczenia usług w społeczności lokalnej	458	169	36,9%
7	Produkt	Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	3	4	133,3%
7	Produkt	Liczba osób pochodzących z obszarów wiejskich objętych wsparciem w programie	50	8	16,0%
7	Produkt	Liczba osób objętych usługami świadczonymi w społeczności lokalnej w programie	86	8	9,3%
7	Produkt	Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego	86	8	9,3%
7	Rezultat	Liczba utworzonych miejsc świadczenia usług w społeczności lokalnej	14	0	0,0%
CS 4(l) | Włączenie społeczne osób zagrożonych wykluczeniem, w tym wsparcie dzieci i rodzin					
6	Produkt	Całkowita liczba osób objętych wsparciem	3 415	3 929	115,1%
6	Produkt	Liczba osób objętych usługami w zakresie wspierania rodziny i pieczy zastępczej	2 332	3 929	168,5%
6	Rezultat	Liczba osób, których sytuacja społeczna uległa poprawie po opuszczeniu programu	206	0	0,0%
6	Rezultat	Liczba utworzonych w programie miejsc świadczenia usług wspierania rodziny i pieczy zastępczej istniejących po zakończeniu projektu	43	0	0,0%
7	Produkt	Całkowita liczba osób objętych wsparciem	2 383	196	8,2%
7	Produkt	Ludność objęta projektami w ramach strategii zintegrowanego rozwoju terytorialnego	2 383	196	8,2%
7	Produkt	Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	9	10	111,1%
7	Rezultat	Liczba osób, których sytuacja społeczna uległa poprawie po opuszczeniu programu	1 620	0	0,0%
CS 4(iii) | Infrastruktura społeczna (EFRR)					
5	Produkt	Liczba wspartych obiektów, w których realizowane są usługi społeczne	1	0	0,0%
5	Rezultat	Roczna liczba użytkowników obiektów świadczących usługi społeczne	200	0	0,0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie zestawienia wskaźników projektowych przekazanego przez Zamawiającego oraz Programu FEWL 21-27

Powyższe informacje warto zestawić z doświadczeniami osób bezpośrednio objętych wsparciem. Wyniki badania uczestników pokazują, jak projekty były oceniane z perspektywy ich odbiorców, jakie efekty przynosiły oraz w jakich obszarach wsparcie w największym stopniu odpowiadało na rzeczywiste potrzeby. Warto na wstępie zaznaczyć, że zdecydowana większość uczestników objętych badaniem zakończyła już udział w projektach objętych badaniem. Dotyczyło to 83,3% respondentów, podczas gdy 16,7% w momencie realizacji ankiety nadal korzystało ze wsparcia.

Wykres 1. Czy zakończył/a już Pan/Pani udział w projekcie?

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego CAWI/CATI przeprowadzonego wśród uczestników projektów (n=724)

Zakres wsparcia, z którego korzystali ankietowani uczestnicy, był zróżnicowany, przy czym najczęściej wskazywano formy bezpośrednio związane z podnoszeniem kwalifikacji i aktywizacją zawodową. Ponad jedna czwarta respondentów (27,1%) uczestniczyła w szkoleniach, kursach lub innych działaniach służących rozwojowi kompetencji i kwalifikacji, a 22,8% korzystało ze stażu, praktyki lub innej formy zdobywania doświadczenia zawodowego. Relatywnie często wskazywano również doradztwo zawodowe lub pośrednictwo pracy oraz wsparcie psychologiczne, terapeutyczne, prawne lub zdrowotne – po 18,1% badanych. Niewiele niższy był udział osób korzystających ze wsparcia bezpośrednio związanego z podjęciem zatrudnienia, rozpoczęciem działalności gospodarczej lub utworzeniem miejsca pracy w przedsiębiorstwie społecznym (17,3%). Rzadziej uczestnicy wskazywali diagnozę potrzeb i opracowanie indywidualnej ścieżki wsparcia (13,5%), wsparcie w zakresie integracji cudzoziemców (10,5%) oraz aktywizację i integrację społeczną (10,1%). Najrzadziej wymienianym rodzajem pomocy było wsparcie mieszkaniowe, kryzysowe lub związane z usamodzielnieniem (jedynie 1,1%). Stosunkowo niski odsetek wskazań można częściowo wiązać z etapem realizacji projektów dotyczących usamodzielniania, z których część rozpoczęła się dopiero w pierwszej połowie 2026 r. Istotne znaczenie ma również konstrukcja interwencji w ramach celu szczegółowego 4(l), w którym wsparcie mieszkaniowe stanowi jeden z elementów kompleksowej pomocy, a nie odrębny rodzaj wsparcia. Należy ponadto uwzględnić, że przedstawiony odsetek odnosi się do całej badanej grupy uczestników, obejmującej również osoby korzystające z projektów niezwiązanych z usamodzielnianiem – nie odzwierciedla zatem bezpośrednio skali wykorzystania tych usług w przedsięwzięciach ukierunkowanych na tę formę pomocy.

Wykres 2. Z jakich form wsparcia korzysta/ korzystał/a Pan/Pani w ramach projektu?

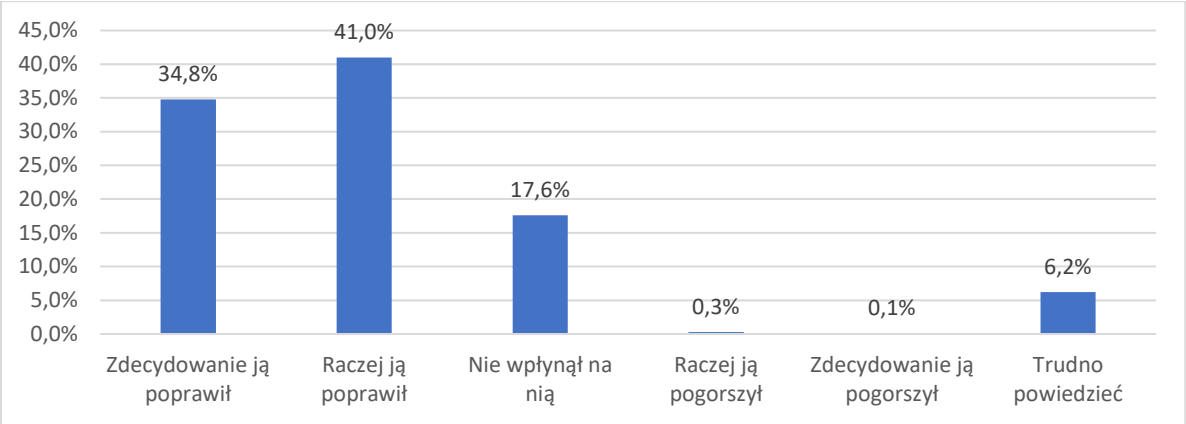

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego CAWI/CATI przeprowadzonego wśród uczestników projektów (n=724) – pytanie wielokrotnego wyboru

Wyniki badania ankietowego wskazują ponadto na wyraźnie pozytywny wpływ udziału w projektach na sytuację ich uczestników. Łącznie 75,8% respondentów zadeklarowało poprawę swojej sytuacji zawodowej, społecznej, życiowej lub poziomu samodzielności, przy czym 34,8% oceniło tę poprawę jako zdecydowaną, a 41,0% jako umiarkowaną. Brak zauważalnej zmiany wskazało 17,6% badanych, natomiast 6,2% nie potrafiło jeszcze jednoznacznie ocenić wpływu projektu. Przypadki deklarowanego pogorszenia sytuacji miały

charakter marginalny – odpowiedzi „raczej ją pogorszył" lub „zdecydowanie ją pogorszył" udzieliło bowiem łącznie 0,4% respondentów.

Wykres 3. Czy udział w projekcie wpłynął na Pana/Pani sytuację zawodową, społeczną, życiową lub poziom samodzielności?

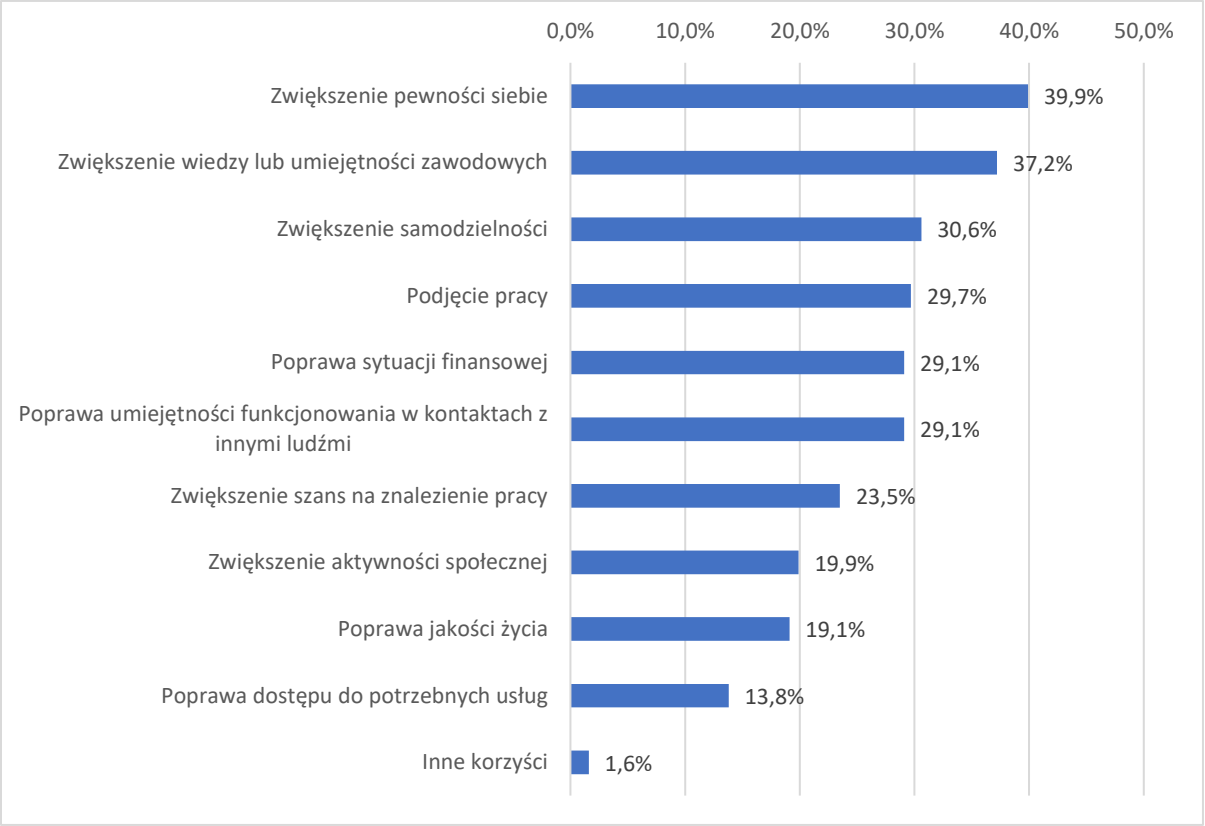
Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego CAWI/CATI przeprowadzonego wśród uczestników projektów (n=724)

Korzyści deklarowane przez uczestników miały zróżnicowany charakter i nie ograniczały się wyłącznie do sfery zawodowej. Najczęściej wskazywano bowiem na zwiększenie pewności siebie (39,9%) oraz wzrost wiedzy lub umiejętności zawodowych (37,2%). Blisko jedna trzecia respondentów dostrzegała także zwiększenie samodzielności (30,6%), a podobne odsetki wskazywały na podjęcie pracy (29,7%), poprawę sytuacji finansowej (29,1%) oraz poprawę umiejętności funkcjonowania w kontaktach z innymi ludźmi (29,1%).

Nieco rzadziej wskazywano na zwiększenie szans na znalezienie pracy (23,5%), wzrost aktywności społecznej (19,9%) i poprawę jakości życia (19,1%). Wyniki pokazują więc, że efekty projektów obejmowały zarówno konkretne rezultaty zawodowe i materialne, jak i zmiany odnoszące się do samodzielności, pewności siebie czy funkcjonowania społecznego. Jest to istotne zwłaszcza w przypadku interwencji skierowanych do osób bardziej oddalonych od rynku pracy, dla których poprawa sytuacji zawodowej może być poprzedzona zmianami w innych obszarach funkcjonowania. Należy jednocześnie zaznaczyć, że charakter uzyskiwanych korzyści jest mocno powiązany z rodzajem otrzymanego wsparcia w poszczególnych obszarach – np. w przypadku Działania 6.13, dotyczącego rozwoju usług społecznych, 25,0% badanych uczestników zadeklarowało, że dzięki projektowi uzyskało dostęp do usług wcześniej niedostępnych lub trudno dostępnych.

Warto również zaznaczyć, że w odpowiedziach „inne" pojawiały się pojedyncze wskazania dotyczące m.in. rozpoczęcia działalności gospodarczej, możliwości kontynuowania pracy zawodowej, poprawy kondycji psychicznej czy, jak w przypadku wsparcia migrantów, lepszej znajomości języka polskiego.

Wykres 4. W jakich obszarach udział w projekcie przyniósł Panu/Pani korzyści?

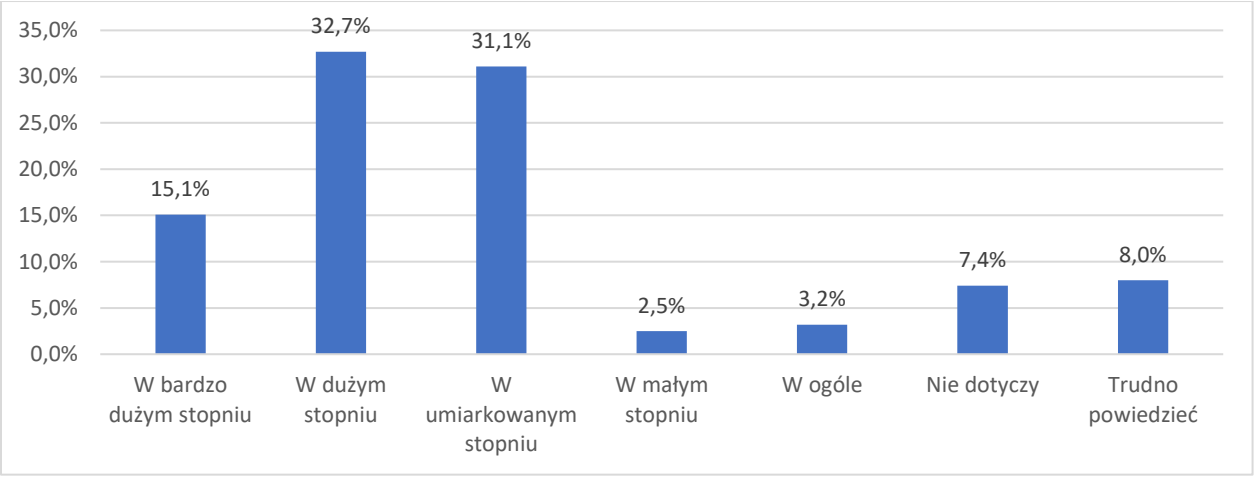

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego CAWI/CATI przeprowadzonego wśród uczestników projektów (n=549) – pytanie wielokrotnego wyboru

Ankietyzacja pozwoliła potwierdzić również, że udział w projekcie w większości przypadków pomagał uczestnikom w ograniczaniu problemów i barier, z którymi mierzyli się przed rozpoczęciem wsparcia. Niemal połowa badanych (47,8%) uznała, że projekt pomógł im w tym w dużym lub bardzo dużym stopniu, z kolei kolejne 31,1% respondentów oceniło wpływ projektu jako umiarkowany. Oznacza to, że łącznie 78,9% uczestników dostrzegało co najmniej umiarkowaną rolę otrzymanego wsparcia w przezwyciężaniu wcześniejszych trudności.

Co istotne, znacznie rzadziej wskazywano na niewielki lub całkowity brak takiego wpływu – odpowiednio 2,5% i 3,2% badanych. W uzasadnieniach ocen negatywnych najczęściej wskazywano, że zakres lub intensywność wsparcia były zbyt małe, aby pozwolić na przezwyciężenie problemów uczestnika. Dotyczyło to m.in. zbyt krótkiego okresu wsparcia, niewielkiej liczby spotkań, braku regularności usług czy ograniczonego kontaktu ze specjalistą. Część respondentów podkreślała również brak oczekiwanych efektów zawodowych – mimo udziału w projekcie nadal nie znaleźli pracy albo nie otrzymali ofert odpowiadających ich kompetencjom.

Wykres 5. W jakim stopniu dotychczasowy udział w projekcie pomógł Panu/Pani ograniczyć lub przezwyciężyć problemy i bariery, z którymi mierzył/a się Pan/Pani przed rozpoczęciem udziału w projekcie?

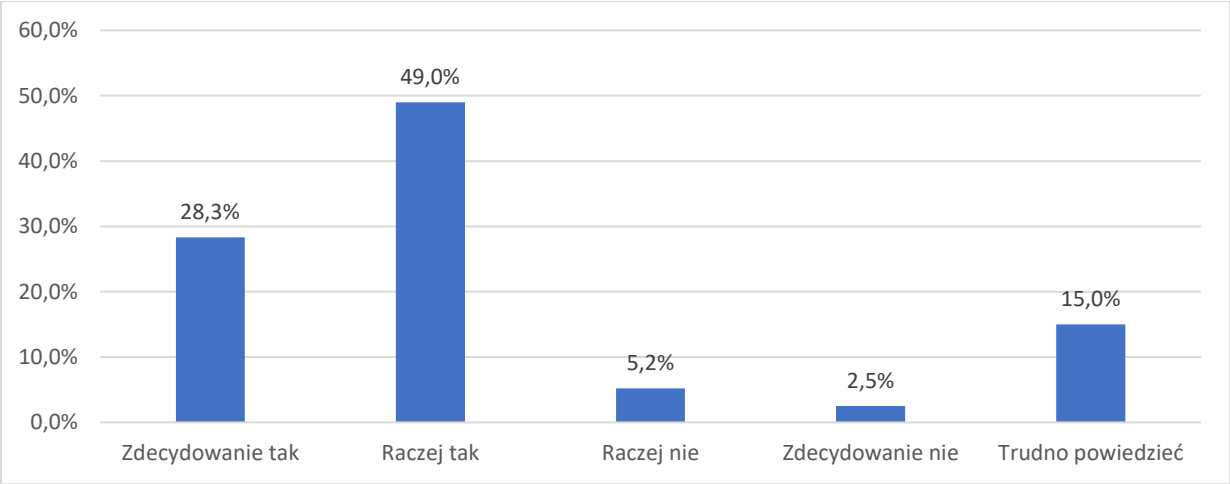

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego CAWI/CATI przeprowadzonego wśród uczestników projektów (n=724)

Większość uczestników dostrzegała również pozytywny wpływ projektu na własną aktywność i samodzielność. Łącznie 77,3% respondentów zadeklarowało, że po dotychczasowym udziale w projekcie czuje się bardziej aktywnych i samodzielnych w życiu społecznym lub zawodowym niż wcześniej. Przeciwnego zdania było łącznie 7,7% uczestników, z czego 5,2% odpowiedziało „raczej nie", a 2,5% – „zdecydowanie nie" (stosunkowo liczna grupa, obejmująca 15% badanych, nie potrafiła jeszcze jednoznacznie ocenić wpływu udziału w projekcie w tym zakresie). Uzasadnienia odpowiedzi „raczej nie" i „zdecydowanie nie" pokazują jednak, że brak wzrostu aktywności lub samodzielności nie zawsze oznaczał negatywną ocenę samego wsparcia. Część respondentów podkreślała, że już przed rozpoczęciem projektu była aktywna zawodowo i samodzielna, dlatego udział w projekcie nie mógł przynieść wyraźnej zmiany w tym obszarze. W kilku przypadkach wsparcie było ponadto kierowane przede wszystkim do dziecka, podopiecznego lub innego członka rodziny, przez co respondent nie odczuwał bezpośredniej zmiany własnej sytuacji.

Wśród odpowiedzi wskazujących na rzeczywiście ograniczoną skuteczność wsparcia pojawiały się przede wszystkim brak podjęcia zatrudnienia lub poprawy sytuacji zawodowej, brak wzrostu kwalifikacji, zbyt krótki albo mało intensywny okres wsparcia oraz przerwanie udziału w zajęciach lub poradnictwie specjalistycznym, w tym terapii.

Wykres 6. Czy w wyniku dotychczasowego udziału w projekcie czuje się Pan/Pani bardziej aktywny/a i samodzielny/a w życiu społecznym lub zawodowym niż przed rozpoczęciem udziału w projekcie?

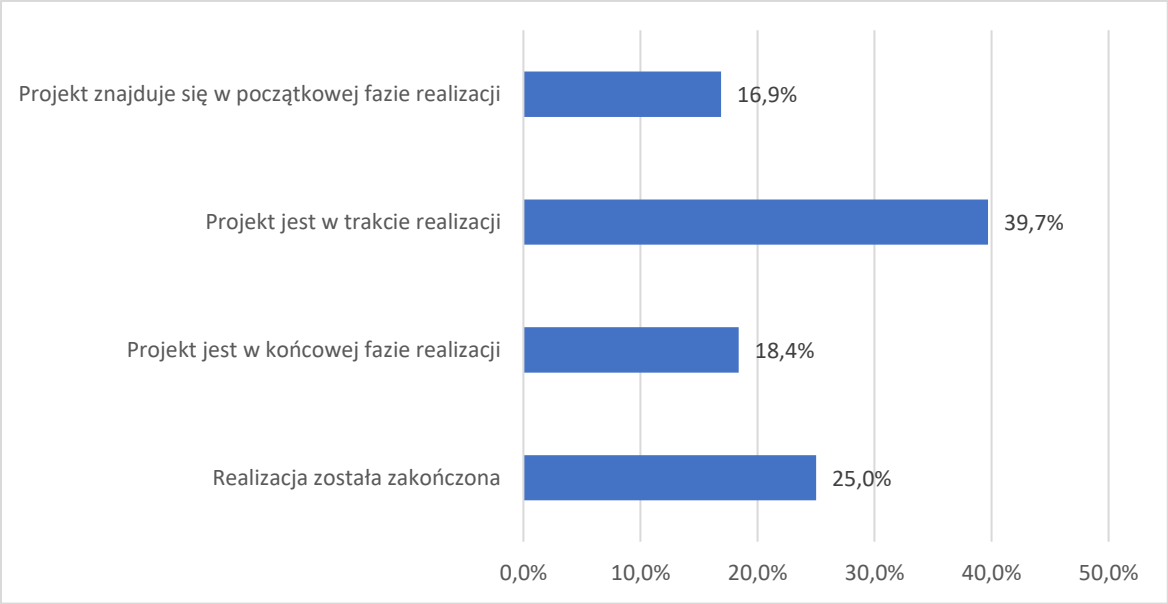

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego CAWI/CATI przeprowadzonego wśród uczestników projektów (n=724)

Istotnym uzupełnieniem obrazu sytuacji poszczególnych projektów objętych ewaluacją jest również badanie ankietowe przeprowadzone wśród beneficjentów. Punktem wyjścia do dalszej oceny ich skuteczności jest określenie etapu, na którym znajdowały się w momencie realizacji badania ankietowego, gdyż badanie beneficjentów objęło bowiem projekty znajdujące się na różnych etapach realizacji. Największą grupę stanowili respondenci reprezentujący projekty będące w trakcie realizacji – 39,7%. W przypadku jednej czwartej badanych (25,0%) realizacja projektu została już zakończona, natomiast 18,4% wskazało, że projekt znajdował się w końcowej fazie. Najmniejszy, choć nadal istotny udział miały projekty będące na początkowym etapie realizacji – 16,9%.

Oznacza to tym samym, że 43,4% badanych beneficjentów reprezentowało projekty zakończone lub znajdujące się w końcowej fazie realizacji, co pozwalało tej części respondentów oceniać efekty interwencji z perspektywy znacznego stopnia jej zaawansowania. Jednocześnie w przypadku ponad połowy badanych projekty nadal znajdowały się w toku lub na początkowym etapie, dlatego przy interpretacji kolejnych wyników należy uwzględnić zróżnicowany sposób i moment pomiaru poszczególnych celów. W przypadku wskaźników produktu dotyczących liczby osób objętych wsparciem ich realizacja może być wykazywana już na początkowym etapie projektu, natomiast część wskaźników rezultatu jest mierzona dopiero po zakończeniu udziału uczestnika we wsparciu lub po zakończeniu projektu. Sam stopień zaawansowania przedsięwzięcia nie przesądza zatem o poziomie osiągnięcia założonych celów.

Wykres 7. Na jakim etapie znajduje się obecnie projekt/projekty?

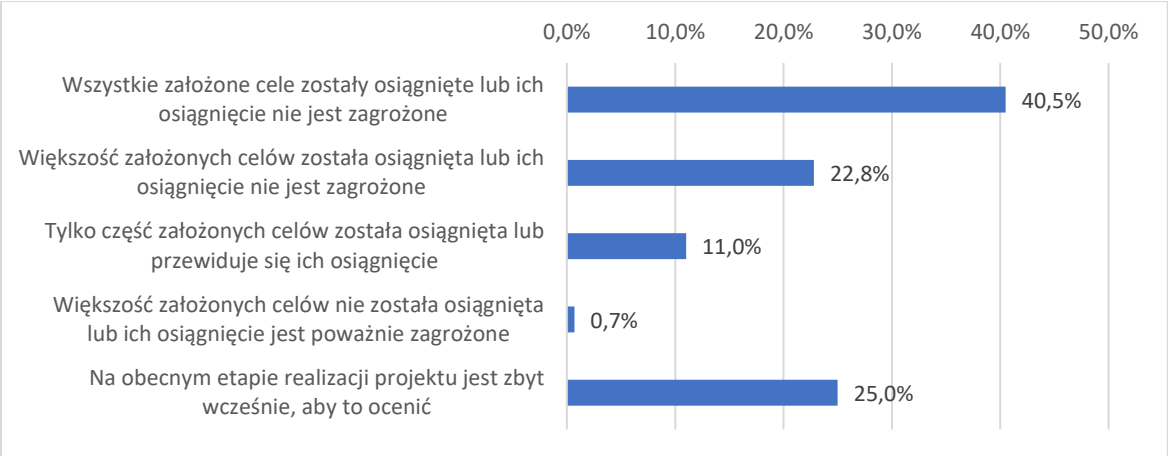
Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego CAWI/CATI z beneficjentami projektów (n=136)

Beneficjenci na ogół pozytywnie oceniali możliwość osiągnięcia celów realizowanych projektów. 40,5% respondentów wskazało, że wszystkie założone cele zostały już osiągnięte lub ich osiągnięcie nie jest zagrożone, a kolejne 22,8% uznało, że dotyczy to większości celów. Łącznie zatem 63,3% badanych nie identyfikowało istotnego zagrożenia dla osiągnięcia wszystkich lub większości założeń projektu.

Znacznie rzadziej wskazywano na trudności w realizacji celów. Zdaniem 11,0% respondentów osiągnięta została lub prawdopodobnie zostanie jedynie część zakładanych celów. Jednocześnie co czwarty beneficjent (25,0%) uznał, że ze względu na aktualny etap realizacji projektu jest jeszcze zbyt wcześnie na wiarygodną ocenę. Wynik ten jest spójny z wcześniejszym rozkładem etapu realizacji projektów, w którym istotną część stanowiły przedsięwzięcia pozostające jeszcze w toku lub znajdujące się w początkowej fazie.

Można zatem stwierdzić, że na obecnym etapie wdrażania ryzyko nieosiągnięcia celów było sygnalizowane przez stosunkowo niewielką część beneficjentów, natomiast dominowały oceny wskazujące na prawidłowy przebieg realizacji lub brak podstaw do formułowania ostatecznej oceny ze względu na zbyt wczesny etap projektu.

Wykres 8. Biorąc pod uwagę aktualny etap realizacji projektu/projektów oraz dotychczasowy przebieg działań, jak oceniają Państwo możliwość osiągnięcia założonych celów projektu/projektów?

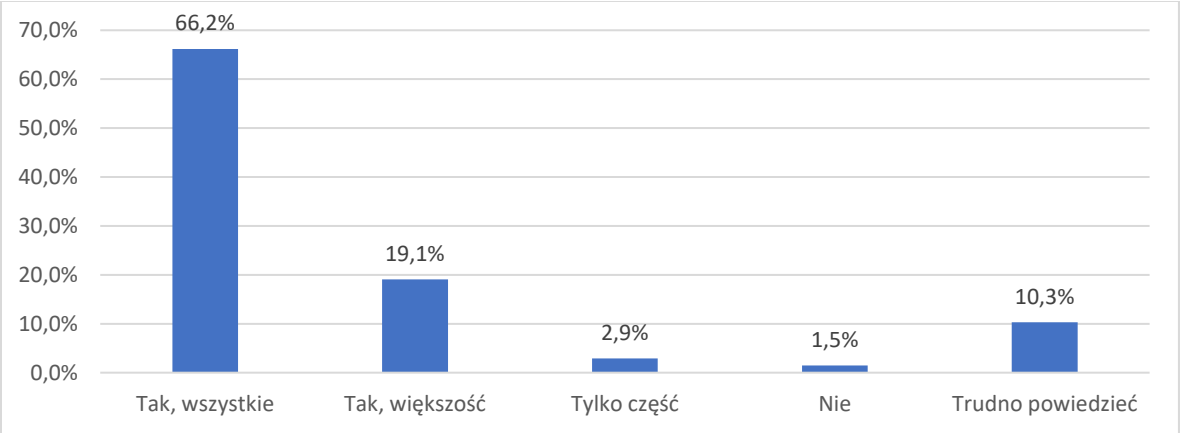

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego CAWI/CATI z beneficjentami projektów (n=136)

Ocena możliwości osiągnięcia zakładanych wartości wskaźników była jeszcze bardziej korzystna niż ogólna ocena realizacji celów projektów. Dwie trzecie beneficjentów (66,2%) przewidywało osiągnięcie wszystkich zakładanych wartości wskaźników, natomiast kolejne 19,1% wskazało, że osiągnięta zostanie większość z nich. Łącznie zatem aż 85,3% badanych zakładało osiągnięcie wszystkich lub większości wartości docelowych.

Jedynie 2,9% respondentów przewidywało osiągnięcie tylko części zakładanych wartości, a 1,5% uznało, że wskaźniki nie zostaną osiągnięte. Oznacza to, że wyraźne ryzyko niezrealizowania założeń wskaźnikowych sygnalizowało zaledwie 4,4% beneficjentów. Jednocześnie 10,3% badanych nie potrafiło jeszcze jednoznacznie ocenić tej kwestii, co należy wiązać m.in. ze zróżnicowanym stopniem zaawansowania projektów. Wynik ten wskazuje na wysoką ocenę prawdopodobieństwa realizacji założeń projektowych z perspektywy samych beneficjentów.

Wykres 9. Czy według obecnego stanu realizacji projektu/projektów zakładane wartości wskaźników zostaną osiągnięte?

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego CAWI/CATI z beneficjentami projektów (n=136)

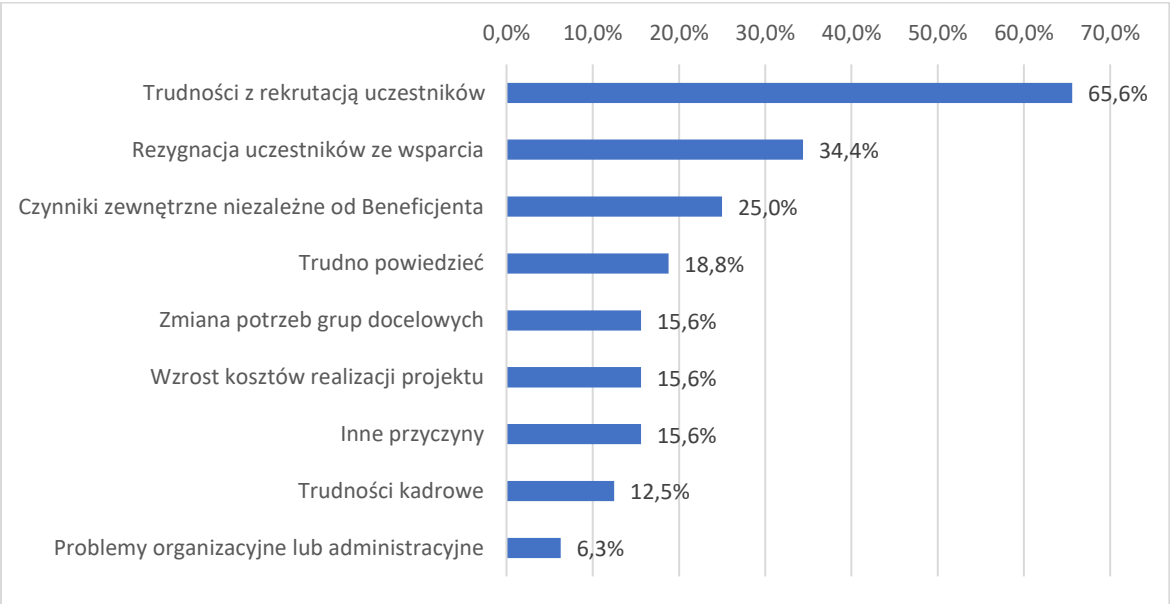
W stosunkowo niewielkiej grupie beneficjentów, którzy dostrzegali ryzyko nieosiągnięcia wszystkich zakładanych wartości wskaźników, zdecydowanie najczęściej wskazywanym problemem były trudności z rekrutacją uczestników – dotyczyły 65,6% respondentów z tej grupy. Drugą pod względem częstości barierą były rezygnacje uczestników ze wsparcia (34,4%). Co czwarty badany wskazywał również na czynniki zewnętrzne pozostające poza kontrolą beneficjenta.

Zmiana potrzeb grup docelowych oraz wzrost kosztów realizacji projektu zostały wskazane przez 15,6% respondentów, a trudności kadrowe przez 12,5%. Problemy organizacyjne lub administracyjne występowały rzadziej – wskazało je 6,3% badanych. Żaden z respondentów nie uznał natomiast zbyt krótkiego okresu realizacji projektu za przyczynę zagrożenia wskaźników.

W przypadku wariantu „inne przyczyny" wskazywano z kolei m.in. na niespełnianie przez potencjalnych uczestników kryteriów formalnych, zmianę ich planów po znalezieniu zatrudnienia, niewystarczające w stosunku do wzrostu cen kwoty przewidziane na zakup usług oraz niewystarczające zainteresowanie pracodawców współpracą przy aktywizacji zawodowej uczestników projektów, np. w zakresie organizowania staży lub oferowania zatrudnienia. Pojawiło się również wskazanie na szczególne trudności związane z aktywizacją osób długotrwale bezrobotnych.

Podsumowując ten aspekt, można zauważyć, iż otrzymane wyniki dobrze uzupełniają wcześniejszą ocenę realizacji wskaźników: ryzyko ich nieosiągnięcia dotyczyło niewielkiej części projektów, a tam, gdzie występowało, jego źródłem były przede wszystkim problemy z pozyskaniem i utrzymaniem uczestników, a nie ograniczenia związane z czasem realizacji czy organizacją projektu.

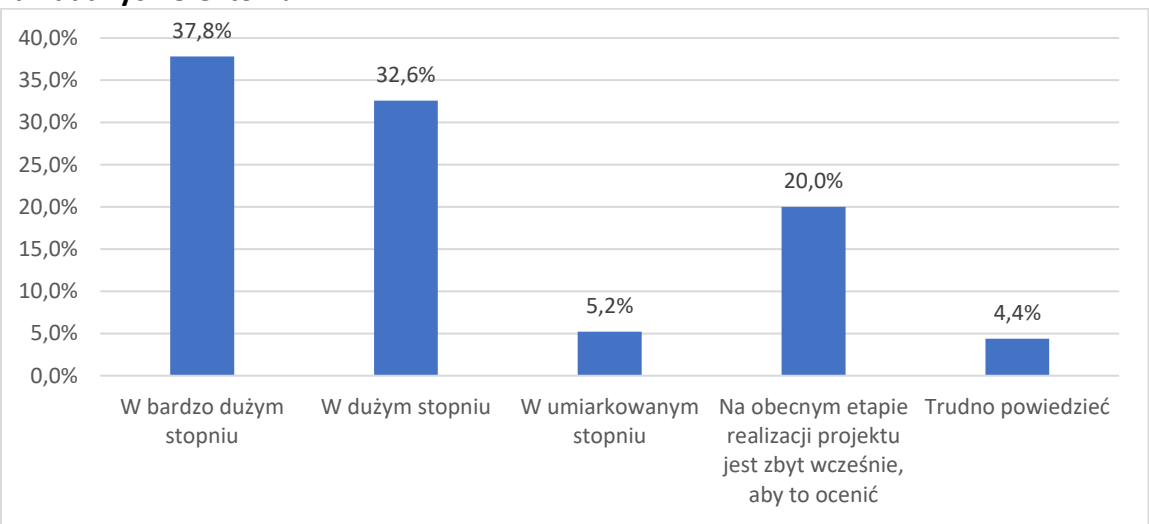
Wykres 10. Jakie są główne przyczyny zagrożenia nieosiągnięciem zakładanych wartości wskaźników?

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego CAWI/CATI z beneficjentami projektów (n=32) – pytanie wielokrotnego wyboru

Beneficjenci wysoko oceniali również skuteczność zastosowanych form wsparcia, gdyż łącznie aż 70,4% respondentów uznało, że przyczyniły się one do osiągania zakładanych efektów w dużym lub bardzo dużym stopniu. Co równie istotne, żaden z respondentów nie ocenił wpływu zastosowanych form wsparcia jako małego lub bardzo małego. Jednocześnie w przypadku 20,0% projektów na ocenę było jeszcze zbyt wcześnie, a 4,4% badanych nie potrafiło jednoznacznie określić znaczenia zastosowanych instrumentów, jednak wyniki te należy interpretować w kontekście zróżnicowanego etapu realizacji projektów – część z nich nadal znajdowała się na etapie, na którym pełne rezultaty wsparcia nie mogły być jeszcze obserwowane.

Wykres 11. Biorąc pod uwagę dotychczasowy przebieg realizacji projektu i osiągnięte rezultaty, w jakim stopniu zastosowane formy wsparcia przyczyniły się do osiągania zakładanych efektów?

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego CAWI/CATI z beneficjentami projektów (n=135)

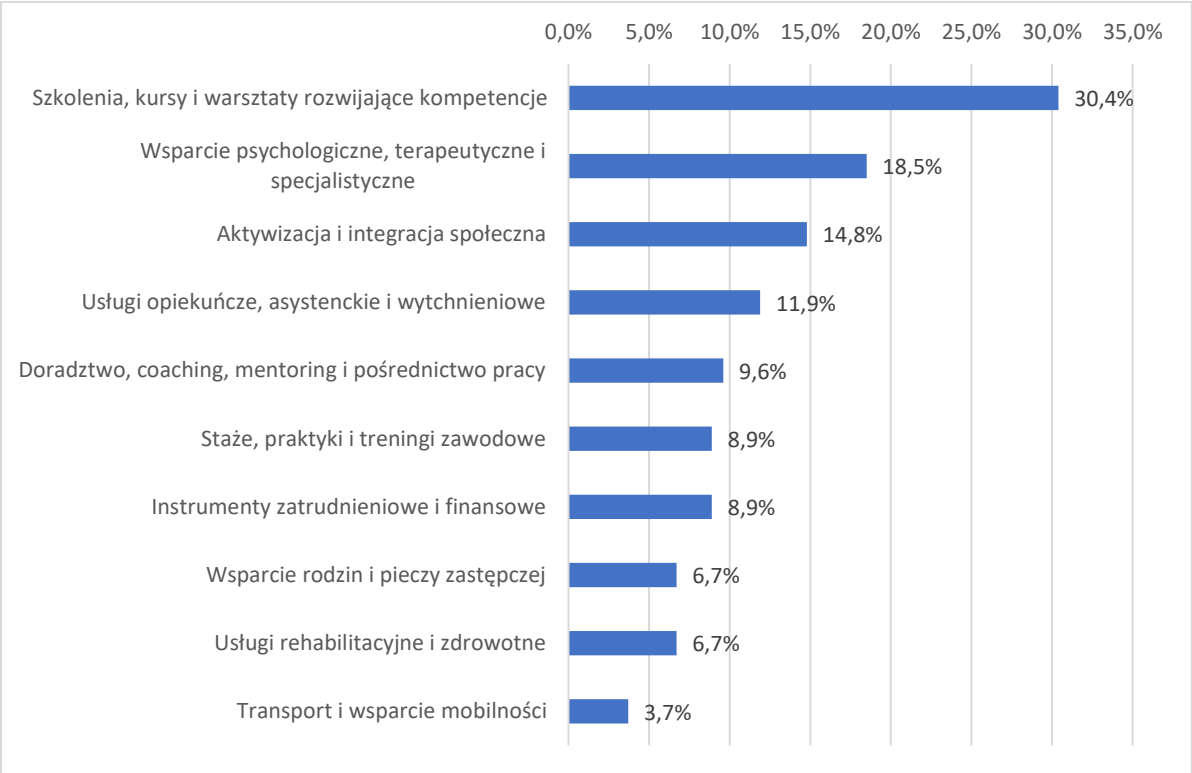
Wśród form wsparcia uznawanych przez beneficjentów za najbardziej skuteczne najczęściej pojawiały się szkolenia, kursy oraz warsztaty służące rozwijaniu kompetencji – wskazywało je 30,4% badanych. W tej grupie (ze względu na otwarty charakter pytania) wymieniano zarówno szkolenia i kursy zawodowe, jak i zajęcia rozwijające kompetencje społeczne czy szkolenia językowe.

Drugą wyraźną grupę stanowiło wsparcie psychologiczne, terapeutyczne i specjalistyczne (18,5%). Beneficjenci wymieniali m.in. pomoc psychologiczną, terapię, biofeedback, wsparcie psychiatryczne i inne specjalistyczne formy pracy z uczestnikiem. Relatywnie często wskazywano również działania związane z aktywizacją i integracją społeczną (14,8%) oraz usługi opiekuńcze, asystenckie i wytchnieniowe (11,9%).

W projektach silniej związanych z rynkiem pracy za szczególnie skuteczne uznawano także doradztwo, coaching i pośrednictwo pracy (9,6%), staże i praktyki zawodowe (8,9%) oraz instrumenty zatrudnieniowe i finansowe (8,9%). Do ostatniej grupy zaliczały się m.in. jednorazowe środki na rozpoczęcie działalności gospodarczej, prace interwencyjne, doposażenie stanowiska pracy czy bon na zasiedlenie.

Struktura odpowiedzi pokazuje przy tym, że nie istnieje jedna forma wsparcia oceniana jako najbardziej skuteczna niezależnie od charakteru projektu. Beneficjenci wskazywali zarówno instrumenty aktywizacji zawodowej, jak i działania społeczne, opiekuńcze, terapeutyczne czy skierowane do rodzin - jest to oczywiście spójne ze zróżnicowanym zakresem interwencji objętej ewaluacją.

Wykres 12. Które formy wsparcia realizowane w projekcie oceniają Państwo jako najbardziej skuteczne?

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego CAWI/CATI z beneficjentami projektów (n=135) – pytanie wielokrotnego wyboru

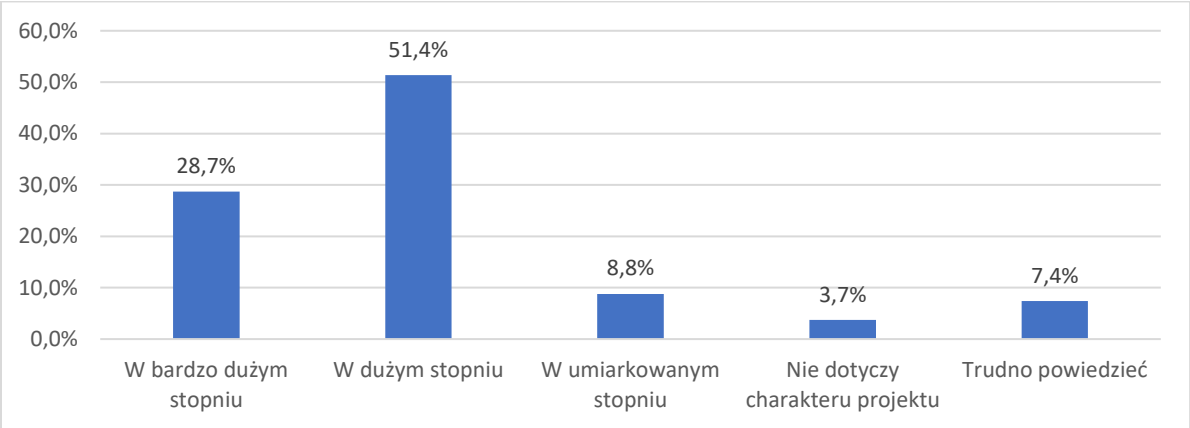
Beneficjenci bardzo wysoko oceniali ponadto potencjał realizowanych projektów w zakresie ograniczania wykluczenia społecznego. Łącznie aż 80,1% badanych beneficjentów uznało, że projekt przyczynił się lub może przyczynić się do ograniczenia wykluczenia społecznego w dużym lub bardzo dużym stopniu. Kolejne 8,8% badanych wskazało na wpływ umiarkowany.

Co istotne, żaden z beneficjentów nie ocenił wpływu projektu jako małego ani nie wskazał całkowitego braku oddziaływania w tym zakresie. W przypadku 3,7% respondentów ograniczanie wykluczenia społecznego nie było adekwatnym wymiarem oceny ze względu na charakter realizowanego projektu, natomiast pozostałe 7,4% nie potrafiło jeszcze jednoznacznie określić jego wpływu.

Wyniki wskazują więc, że z perspektywy podmiotów realizujących interwencję jej oddziaływanie na ograniczanie wykluczenia społecznego jest oceniane bardzo pozytywnie. Jest to szczególnie istotne w kontekście nadrzędnego celu badanego wsparcia, ponieważ pozytywna ocena dotyczy nie tylko osiągania założeń poszczególnych projektów, lecz również ich ogólnego znaczenia dla sytuacji uczestników i odbiorców.

Pogłębiona analiza wyników w podziale na cele szczegółowe wskazuje ponadto na zróżnicowanie ocen wpływu interwencji na ograniczanie wykluczenia społecznego. Najkorzystniej oceniano projekty z zakresu usług społecznych (CS 4(k)), w przypadku których 88,9% beneficjentów wskazało na duży lub bardzo duży wpływ realizowanego wsparcia. Szczególnie wysokie oceny odnotowano w Działaniu 6.13, obejmującym rozwój usług społecznych świadczonych w społeczności lokalnej (87,8%). W pozostałych obszarach analogiczny odsetek wynosił 79,2% w CS 4(l), obejmującym m.in. wsparcie dzieci i rodzin, 78,0% w CS 4(h), dotyczącym aktywnej integracji i ekonomii społecznej oraz 66,7% w CS 4(a), związanym z rynkiem pracy. Wyniki te wskazują, że z perspektywy beneficjentów szczególnie duże znaczenie dla ograniczania wykluczenia społecznego mają przedsięwzięcia rozwijające dostępność usług społecznych, przy jednocześnie korzystnych ocenach oddziaływania pozostałych obszarów interwencji.

Wykres 13. Biorąc pod uwagę dotychczas obserwowane lub przewidywane efekty realizacji projektu dla jego uczestników/odbiorców, w jakim stopniu Pana/Pani zdaniem projekt przyczynił się lub może przyczynić się do ograniczenia wykluczenia społecznego?

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego CAWI/CATI z beneficjentami projektów (n=135)

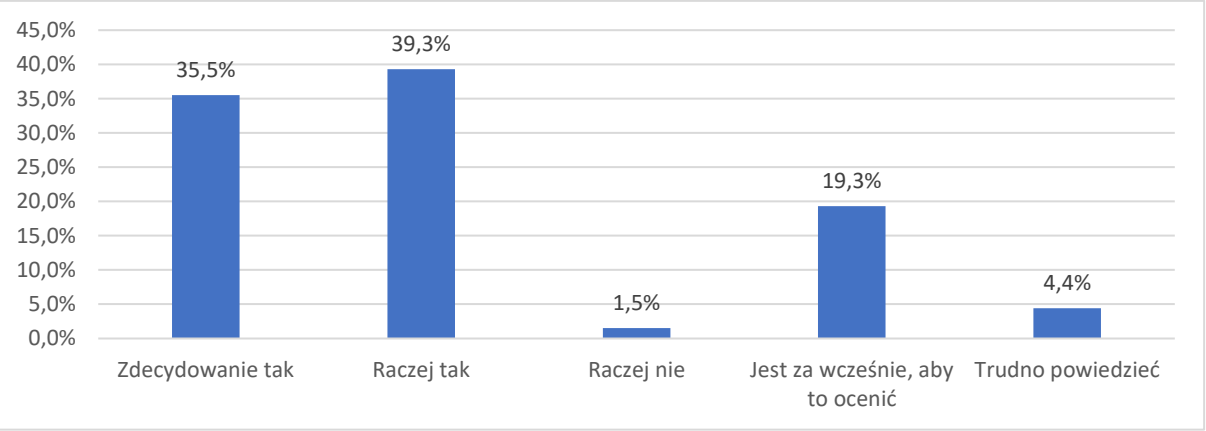
Należy również zaznaczyć, że z perspektywy beneficjentów widoczna była również poprawa sytuacji społecznej lub zawodowej uczestników projektów. Łącznie 74,8% badanych wskazało, że dostrzega taką poprawę, zaś jedynie 1,5% respondentów nie dostrzegało poprawy w tym obszarze.

Jednocześnie 19,3% badanych uznało, że na obecnym etapie realizacji projektu jest jeszcze zbyt wcześnie na ocenę zmian w sytuacji uczestników, a 4,4% nie potrafiło sformułować jednoznacznej oceny. Wynik ten należy odczytywać w kontekście wcześniejszych danych dotyczących stopnia zaawansowania projektów – część przedsięwzięć nadal była w toku, dlatego ich efekty mogły nie być jeszcze w pełni widoczne.

Ocena beneficjentów potwierdza zatem, że realizowane wsparcie w większości przypadków wiązało się z dostrzegalną zmianą sytuacji jego odbiorców. Jest to również spójne z wynikami ankietyzacji uczestników, w której większość respondentów deklarowała poprawę własnej sytuacji zawodowej, społecznej, życiowej lub poziomu samodzielności.

Warto przy tym dodać, że odpowiedź negatywną wskazało tylko dwóch beneficjentów: w jednym przypadku brak widocznej poprawy wynikał z tego, że część projektu dotycząca aktywizacji zawodowej nie została jeszcze zrealizowana, co oznacza raczej zbyt wczesny moment pomiaru niż faktyczny brak skuteczności wsparcia. Drugi respondent wskazał z kolei na specyfikę grupy uczestników – osoby z niepełnosprawnościami, których możliwości rozwoju zawodowego były w jego ocenie silnie ograniczone.

Wykres 14. Czy na podstawie Państwa doświadczeń widoczna jest poprawa sytuacji społecznej lub zawodowej uczestników projektu?

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego CAWI/CATI z beneficjentami projektów (n=135)

Przedstawione wyniki badań ankietowych obrazują przebieg i efekty realizowanej interwencji z perspektywy jej uczestników oraz beneficjentów. Uzupełnieniem tych ustaleń są informacje uzyskane podczas wywiadów z przedstawicielami IZ i IP, którzy oceniali dotychczasowy przebieg wdrażania FEWL 21–27 z perspektywy instytucjonalnej. Wywiady te również wskazują na zasadniczo pozytywną ocenę dotychczasowego przebiegu interwencji. W większości wypowiedzi nie sygnalizowano problemów o charakterze systemowym, które mogłyby istotnie zakłócić realizację Programu. Korzystnie oceniano przede wszystkim przebieg projektów dotyczących usług społecznych, w tym działań skierowanych do dzieci i rodzin, a także przedsięwzięć realizowanych przez podmioty posiadające doświadczenie w pracy z określonymi grupami odbiorców. Zwracano przy tym uwagę na znaczenie wcześniejszego rozpoznania lokalnych potrzeb, które ułatwia właściwe zaplanowanie zakresu wsparcia i ogranicza trudności związane z pozyskaniem uczestników. Jednocześnie podkreślano, że stopień zaawansowania poszczególnych przedsięwzięć jest różny (co wynika oczywiście z etapu wdrażania interwencji), co utrudnia formułowanie jednolitej oceny odnośnie do całej interwencji.

Szczególnie istotnym zagadnieniem poruszanym podczas wywiadów był rozwój Centrów Usług Społecznych. Zainteresowanie tworzeniem tego rodzaju placówek okazało się znacznie większe od pierwotnych założeń, w związku z czym konieczne było odpowiednie dostosowanie kierunków wydatkowania środków.

Część finansowania przewidywanego początkowo na inne działania została skierowana właśnie na tworzenie CUS, które docelowo mają umożliwiać świadczenie zróżnicowanych usług dla wszystkich mieszkańców regionu w środowisku lokalnym, w ramach jednej struktury organizacyjnej. Warto podkreślić, że rozwiązanie to oceniano pozytywnie (szczególnie z punktu widzenia rosnącego zapotrzebowania mieszkańców na pomoc o charakterze kompleksowym). Zwracano jednak przy tym uwagę, że zmiana sposobu organizacji interwencji może wpływać na tempo osiągania niektórych wskaźników. W tym miejscu należy jednocześnie zaznaczyć, że nie oznacza to mniejszej skali wsparcia, lecz wynika z odmiennego sposobu jego organizacji w porównaniu z pierwotnymi założeniami.

W obszarze aktywnej integracji i rynku pracy jako istotne uwarunkowanie wdrażania wskazywano z kolei zmieniającą się sytuację grup docelowych. W początkowym okresie realizacji Programu relatywnie korzystna sytuacja na rynku pracy powodowała, że do projektów trafiały przede wszystkim osoby doświadczające wielu nakładających się problemów społecznych i zawodowych. Ich aktywizacja wymagała szczególnie intensywnego i zindywidualizowanego wsparcia, a pozyskanie odpowiedniej liczby uczestników stanowiło dla części beneficjentów poważne wyzwanie. W wywiadach zwracano jednak uwagę na zmiany zachodzące na regionalnym rynku pracy, które doprowadziły do zwiększenia liczby osób bezrobotnych, których sytuacja nie była obciążona równie licznymi barierami. Z jednej strony ułatwiało to więc rekrutację do projektów, z drugiej jednak było oczywiście postrzegane jako potencjalny sygnał pogarszania się sytuacji zatrudnieniowej w regionie. Nadal szczególnie wymagające pozostaje natomiast docieranie do osób biernych zawodowo i silnie oddalonych od rynku pracy.

Odrębne doświadczenia dotyczyły wdrażania instrumentu rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność (RLKS). Wprowadzenie w ramach Programu wsparcia realizowanego za pośrednictwem lokalnych grup działania wymagało bowiem rozwiązania szeregu kwestii organizacyjnych i finansowych, w tym dotyczących zasad finansowania kosztów funkcjonowania tych podmiotów oraz zapewnienia wkładu własnego w projektach grantowych. W trakcie wdrażania wypracowano rozwiązania pozwalające na realizację przedsięwzięć w formule grantowej, jednak istotnym wyzwaniem pozostają wciąż ograniczone doświadczenia części lokalnych grup działania w realizacji projektów finansowanych z EFS+. Wskazywano w tym obszarze przede wszystkim na trudności związane z dokumentowaniem i rozliczaniem wydatków oraz niedostateczne zasoby kadrowe mniejszych podmiotów.

W odniesieniu do ekonomii społecznej pozytywnie oceniono natomiast uproszczenie zasad rozliczania projektów realizowanych przez Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej. Wprowadzenie stawek jednostkowych ograniczyło bowiem obciążenia związane z rozliczaniem wydatków, zarówno po stronie beneficjentów, jak i instytucji odpowiedzialnych za obsługę projektów. Jednocześnie wskazywano jednak na trudności dotyczące tworzenia nowych przedsiębiorstw społecznych i właściwej identyfikacji osób, do których powinno trafiać wsparcie. Zwracano bowiem uwagę na obawy związane z możliwością ubiegania się o

dofinansowanie przez osoby niespełniające w rzeczywistości przesłanek uzasadniających do objęcia ich pomocą. Podkreślano w związku z tym szczególne znaczenie rzetelnej weryfikacji grup docelowych przez OWES już na etapie przygotowywania przedsięwzięć.

W trakcie wywiadów pogłębionych pozytywnie oceniano również kwestię organizacji wdrażania zasad horyzontalnych, w szczególności równości szans, niedyskryminacji oraz dostępności dla osób z niepełnosprawnościami. Wskazywano na wprowadzenie obligatoryjnych kryteriów wyboru projektów, procedur zgłaszania podejrzeń naruszenia odpowiednich zasad i praw oraz prowadzenie działań informacyjnych i szkoleniowych skierowanych do pracowników instytucji i beneficjentów. Rozwiązania te oceniano jako istotny element zapewnienia zgodności projektów z wymaganiami Programu.

Oceny przedstawicieli instytucji zaangażowanych we wdrażanie FEWL 21–27 w znacznej mierze potwierdzają ponadto korzystny obraz możliwości realizacji założeń Programu, wyłaniający się z poprzednio analizowanego badania ankietowego beneficjentów. W wywiadach przeważało przekonanie, że dotychczasowe tempo wdrażania pozwala oczekiwać osiągnięcia większości zakładanych wartości docelowych wskaźników. Jednocześnie zwracano uwagę na istotne różnice pomiędzy poszczególnymi obszarami interwencji, wynikające zarówno ze stopnia zaawansowania projektów, jak i charakteru grup docelowych oraz zmian w sposobie organizacji wsparcia. W części obszarów zakładane rezultaty zostały już bowiem osiągnięte, niekiedy nawet na poziomie wyższym od pierwotnie planowanego, podczas gdy w innych ostateczna ocena pozostaje przedwczesna ze względu na wieloletni okres realizacji wspartych przedsięwzięć.

Szczególnie korzystnie oceniano postęp w zakresie aktywnej integracji i aktywizacji zawodowej. Podkreślano, że część projektów została już zakończona i rozliczona, a uzyskane wartości wskaźników przekroczyły przyjęte założenia. Pozytywnie oceniano również dotychczasowy przebieg działań związanych z aktywizacją zawodową osób bezrobotnych i młodych, w przypadku których nie identyfikowano obecnie poważnych zagrożeń dla osiągnięcia zakładanych rezultatów. Stosunkowo więcej trudności wiązano natomiast z docieraniem do osób biernych zawodowo oraz uczestników doświadczających wielu nakładających się problemów społecznych - w początkowym okresie wdrażania zakładano, że pozyskanie odpowiedniej liczby przedstawicieli tych grup może być szczególnie trudne. W praktyce jednak część wcześniejszych obaw nie znalazła potwierdzenia, ponieważ potencjalnych uczestników udawało się identyfikować m.in. dzięki współpracy z instytucjami pomocy społecznej i podmiotami prowadzącymi reintegrację społeczno-zawodową. Jednocześnie podkreślano, że skuteczność rekrutacji pozostaje silnie uzależniona od charakteru grupy docelowej, a osoby najbardziej oddalone od rynku pracy wymagają znacznie większego zaangażowania ze strony realizatorów projektów.

Informacje uzyskane podczas wywiadów pozwalają również wskazać różnice w przebiegu rekrutacji pomiędzy poszczególnymi rodzajami projektów. W Działaniu 6.1, realizowanym przez powiatowe urzędy pracy, zasadniczą trudnością nie jest pozyskiwanie uczestników ogółem, lecz osiąganie założonego udziału określonych grup docelowych, zwłaszcza osób

długotrwale bezrobotnych oraz osób w wieku 55 lat i więcej - znacznie łatwiejsza okazuje się natomiast rekrutacja osób młodych. Odmienna sytuacja występuje w projektach konkurencyjnych Działania 6.2, w których trudności z pozyskiwaniem uczestników prowadziły do wydłużania okresu realizacji części przedsięwzięć. Pomimo tych opóźnień dotychczas zakończone projekty osiągnęły zakładane rezultaty, a ryzyko nieosiągnięcia wskaźników w pozostałych oceniano jako niewielkie. Korzystnie oceniano w trakcie wywiadów także przebieg projektów niekonkurencyjnych realizowanych przez Ochotnicze Hufce Pracy, skierowanych do młodych osób z grupy NEET.

Bardziej złożona sytuacja występuje z kolei w obszarze usług społecznych. W wywiadach pozytywnie oceniano postęp w obejmowaniu mieszkańców wsparciem, zwłaszcza w działaniach skierowanych do dzieci, rodzin oraz osób wymagających specjalistycznej pomocy. Jednocześnie zwracano uwagę na zmiany, jakie zaszły w strukturze realizowanych interwencji wynikające ze zwiększenia znaczenia wsparcia Centrów Usług Społecznych. Jak już wcześniej wspominano, rosnące zainteresowanie przekształcaniem ośrodków pomocy społecznej w CUS spowodowało częściowe przesunięcie środków na rozwój tych podmiotów. W konsekwencji tempo realizacji wskaźników w tym obszarze, szczególnie indykatora dotyczącego liczby utworzonych miejsc świadczenia usług społecznych, uległo spowolnieniu. Warto w tym miejscu zwrócić uwagę, iż na tempo realizacji wskaźników poza problemami organizacyjnymi pojawiającymi się w trakcie realizacji projektów (np. rekrutacja) wpływ mają działania związane z zmianami sposobu udzielania wsparcia w odpowiedzi na potrzeby pojawiające się w trakcie wdrażania Programu (co jednocześnie zasługuje na pozytywną ocenę).

W odniesieniu do ekonomii społecznej nie zidentyfikowano obecnie jednoznacznych przesłanek wskazujących na zagrożenie realizacji przyjętych wskaźników. Respondenci wywiadów pogłębionych podkreślali jednak, że projekty realizowane przez Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej mają charakter wieloletni i w momencie badania znajdowały się dopiero (w przybliżeniu) w połowie okresu realizacji. Ocena możliwości osiągnięcia wszystkich wartości docelowych musi więc uwzględniać pozostały czas wdrażania, zaś dotychczasowy poziom realizacji nie przesądza tym samym o końcowym rezultacie. Za korzystne uwarunkowanie uznawano stosunkowo przejrzysty podział odpowiedzialności za realizację wskaźników pomiędzy funkcjonujące w regionie OWES. Jednocześnie wskazywano jednak na potrzebę dalszego monitorowania postępu, zwłaszcza że efekty odnoszące się do tworzenia i utrzymywania miejsc pracy oraz rozwoju podmiotów ekonomii społecznej wymagają oczywiście dłuższej perspektywy oceny.

W przypadku instrumentu rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność (RLKS) pozytywną ocenę możliwości osiągnięcia wskaźników wiązano przede wszystkim z ich wcześniejszym określeniem w lokalnych strategiach rozwoju przygotowanych przez lokalne grupy działania. Powiązanie założeń tych strategii z wartościami przyjętymi na poziomie Programu oceniano jako rozwiązanie ograniczające ryzyko rozbieżności pomiędzy planowanymi a rzeczywiście realizowanymi przedsięwzięciami. Nie oznacza to jednak

całkowitego braku problemów w tym obszarze - w wywiadach wskazywano bowiem na przypadki rozwiązania umów wynikające z trudności w pozyskaniu grantobiorców zdolnych do realizacji zaplanowanych działań. Dodatkowym wyzwaniem pozostaje zapewnienie odpowiedniej koordynacji przedsięwzięć realizowanych w ramach RLKS z innymi formami wsparcia dostępnymi na danym obszarze. Ponadto w przypadku projektów, w których wystąpiły trudności z pozyskaniem grantobiorców lub doszło do rozwiązania umów, osiągnięcie zakładanych rezultatów może natomiast wymagać ponownego uruchomienia naborów i pozyskania kolejnych realizatorów.

Odrębne trudności dostrzegano w projektach dotyczących integracji obywateli państw trzecich. Zwracano uwagę na częściowe nakładanie się zakresów interwencji finansowanych z FEWL 21–27 i Funduszu Azylu, Migracji i Integracji[9], co może utrudniać osiąganie założeń w przypadku podobnych form wsparcia. W trakcie realizacji projektów zaobserwowano ponadto większe od pierwotnie przewidywanego zapotrzebowanie obywateli państw trzecich na działania związane z integracją społeczną niż aktywizacją zawodową. Zjawiska tego nie należy jednak traktować jako trudności realizacyjnej, lecz jako przejaw zróżnicowania rzeczywistych potrzeb uczestników względem początkowych założeń, co też wskazuje na znaczenie odpowiedniego dostosowywania zakresu oferowanego wsparcia. Z kolei w przypadku wsparcia infrastrukturalnego finansowanego z EFRR nie sygnalizowano aktualnie istotnego zagrożenia dla realizacji wskaźników, choć osiągnięcie zakładanych efektów pozostaje uzależnione od zakończenia przedsięwzięcia znajdującego się nadal w realizacji (1 projekt realizowany w ramach Działania 5.2).

Podsumowanie podrozdziału

Zdaniem ewaluatora dotychczasowy przebieg wdrażania FEWL 21–27 w obszarach objętych badaniem zasługuje na zasadniczo pozytywną ocenę. Program umożliwił uruchomienie zróżnicowanych form wsparcia, a osiągnięte już wartości części wskaźników oraz wyniki badań uczestników i beneficjentów potwierdzają, że realizowana interwencja przynosi oczekiwane efekty. Na szczególnie korzystną ocenę zasługuje także zdolność instytucji odpowiedzialnych za wdrażanie Programu do reagowania na potrzeby ujawniające się w trakcie jego realizacji, czego przykładem jest dostosowanie do większego od pierwotnie zakładanego zainteresowania tworzeniem Centrów Usług Społecznych. Za szczególnie istotne ewaluator uznaje jednak dalsze monitorowanie poziomu osiągania efektów wsparcia, zwłaszcza w tych obszarach, w których dotychczas nie odnotowano postępów w realizacji wskaźników.

[9] Fundusz Azylu, Migracji i Integracji (FAMI) – instrument finansowy Unii Europejskiej na lata 2021–2027, wspierający zarządzanie migracją, rozwój wspólnej polityki azylowej i imigracyjnej oraz integrację obywateli państw trzecich. W ramach Funduszu finansowane są m.in. działania dotyczące legalnej migracji, integracji społecznej cudzoziemców, wsparcia osób ubiegających się o ochronę międzynarodową oraz powrotów do krajów pochodzenia. Fundusz ustanowiono rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1147 z dnia 7 lipca 2021 r.

6.2. Aktywna integracja i usługi społeczne

Regionalny Plan Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji dla Województwa Lubuskiego na lata 2023-2026 zakłada rozwój usług świadczonych w społeczności lokalnej oraz ograniczanie zależności od form instytucjonalnych[10]. Dokument obejmuje wsparcie m.in. osób starszych, osób z niepełnosprawnościami, rodzin i dzieci oraz osób znajdujących się w kryzysach społecznych. Kierunek ten oznacza przesunięcie akcentu z samego zapewnienia miejsca świadczenia pomocy na możliwość korzystania z niej możliwie blisko środowiska życia odbiorcy.

Co istotne, w 2024 r. świadczenia w ramach zadań własnych gmin przyznano decyzją 25 922 osobom, tj. o 2 014 mniej niż rok wcześniej - jednocześnie liczba osób korzystających z usług opiekuńczych wzrosła do 3 058, czyli o 72 osoby, zaś wydatki na usługi opiekuńcze osiągnęły około 17,84 mln zł[11]. Dane te wskazują na zmianę charakteru potrzeb, tzn. wraz ze zmniejszaniem liczby części świadczeniobiorców utrzymuje się, a nawet zwiększa, znaczenie usług wspierających codzienne funkcjonowanie.

Warto w tym miejscu zaznaczyć, że dostępność poszczególnych rodzajów usług pozostaje jednak nierównomierna. Wśród 82 gmin objętych diagnozą usług społecznych, usługi opiekuńcze świadczono w 66, natomiast specjalistyczne usługi opiekuńcze jedynie w 12[12]. Jednocześnie asystencję osobistą wykazano w 55 gminach, dzienna opieka wytchnieniowa była dostępna w 39 gminach, zaś całodobowa w 14[13]. Różnice te pokazują, że dla części mieszkańców problemem pozostawać może nie tylko liczba dostępnych miejsc, ale samo występowanie określonego rodzaju usługi w lokalnym systemie.

Analiza wyników monitoringu Regionalnego Planu Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji wskazuje, że według stanu na koniec 2025 r. usługami wspierania rodziny i pieczy zastępczej objęto 3 094 osoby wobec wartości docelowej wynoszącej 755, określonej dla całego okresu realizacji Planu. Jednocześnie liczba osób objętych usługami świadczonymi w społeczności lokalnej wyniosła 1 315 przy wartości docelowej 702. Wskaźnik ten odnosi się szczególnie do wsparcia kierowanego do osób starszych, osób z niepełnosprawnościami oraz osób w kryzysie zdrowia psychicznego, obejmując tym samym obszary, w których szczególne znaczenie mają usługi wspierające codzienne funkcjonowanie mieszkańców. Liczba utworzonych miejsc świadczenia usług w społeczności lokalnej osiągnęła natomiast 154 wobec planowanych 56. Wszystkie trzy wskaźniki przekroczyły zatem wartości docelowe przyjęte w Planie, co potwierdza rozwój zasięgu usług środowiskowych oraz

[10] *Regionalny Plan Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji dla województwa lubuskiego na lata 2023–2026*, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Zielonej Górze, Zielona Góra 2023.
[11] *Ocena zasobów pomocy społecznej za rok 2024 i rekomendacje na 2025 rok dla województwa lubuskiego*, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Zielonej Górze, 2025 r.
[12] *Diagnoza usług społecznych kierowanych do osób z niepełnosprawnościami i ich opiekunów w województwie lubuskim. Raport z badania*, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Zielonej Górze, Zielona Góra, 2024 r.
[13] Ibidem.

zwiększanie możliwości korzystania z tego rodzaju wsparcia przez mieszkańców województwa[14].

Mniej rozwiniętym elementem lokalnej oferty pozostają jednak usługi mieszkaniowe, choć aktualne dane wskazują na stopniowe zwiększanie ich dostępności. Zgodnie z rejestrem wojewody[15] według stanu na 7 października 2026 r. w województwie funkcjonowało 76 mieszkań treningowych i wspomaganych, dysponujących łącznie 142 miejscami. Wśród nich znajdowało się 36 mieszkań treningowych oferujących 75 miejsc oraz 40 mieszkań wspomaganych obejmujących 67 miejsc. Na uwagę zasługuje obecność tego rodzaju mieszkań w strukturach Centrów Usług Społecznych, m.in. w Zielonej Górze, Międzyrzeczu, Szprotawie, Zbąszynku i Świebodzinie. Wskazuje to na możliwość rozwijania mieszkaniowych form wsparcia w powiązaniu z szerszą ofertą usług społecznych świadczonych w środowisku lokalnym. Pomimo zwiększającej się liczby dostępnych mieszkań istotne pozostaje dalsze rozwijanie tego rodzaju wsparcia, szczególnie w kontekście potrzeb osób wymagających pomocy w osiąganiu lub utrzymywaniu samodzielności.

Wśród 48 gmin, które nie planowały tworzenia mieszkań treningowych lub wspomaganych, 34 wskazywały brak środków na remonty, 29 brak diagnozy posiadanej infrastruktury, 20 brak środków na wynagrodzenia, a 16 niedostatek kadry.[16] Bariery te mają więc zarówno charakter infrastrukturalny, jak i organizacyjny, a utworzenie lokalu nie wystarcza do stworzenia trwałej usługi, w przypadku jeżeli nie zostaną zapewnione środki na jej późniejsze funkcjonowanie oraz personel.

W tym kontekście szczególne znaczenie ma komplementarność EFRR i EFS+. Finansowanie infrastruktury może bowiem usuwać barierę lokalową, natomiast wsparcie społeczne zapewnia możliwość faktycznego uruchomienia i świadczenia usług. Należy zauważyć, że projektowane na lata 2028–2034 zmiany w systemie wdrażania funduszy europejskich przewidują skupienie dotychczas odrębnych instrumentów finansowych w ramach jednego funduszu, co może ułatwić realizację kompleksowych przedsięwzięć obejmujących zarówno rozwój infrastruktury, jak i świadczenie usług społecznych. Rozwiązanie to stwarza możliwość lepszego powiązania obu rodzajów interwencji oraz ograniczenia trudności związanych z koordynowaniem odrębnych źródeł finansowania. Wykorzystanie tego potencjału będzie ostatecznie zależało od ostatecznie przyjętych zasad wdrażania, w szczególności podziału kompetencji i środków pomiędzy poziomem krajowym i regionalnym[17].

[14] *Realizacja Regionalnego Planu Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji dla województwa lubuskiego na lata 2023–2026. Raport z realizacji Planu – wyniki za 2025 rok*, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Zielonej Górze, Zielona Góra 2026.

[15] https://bip.lubuskie.uw.gov.pl/download/Rejestr-mieszkan-treningowych-i-wspomaganych-stan-na-07.10.2026,31194.pdf/view [dostęp: 10.11.2026].

[16] *Realizacja Regionalnego Planu Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji dla województwa lubuskiego na lata 2023–2026. Raport z realizacji Planu – wyniki za 2025 rok*, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Zielonej Górze, Zielona Góra 2026.

[17] *Wniosek dotyczący rozporządzenia ustanawiającego Europejski Fundusz na lata 2028–2034*, Komisja Europejska, 16 lipca 2025 r.

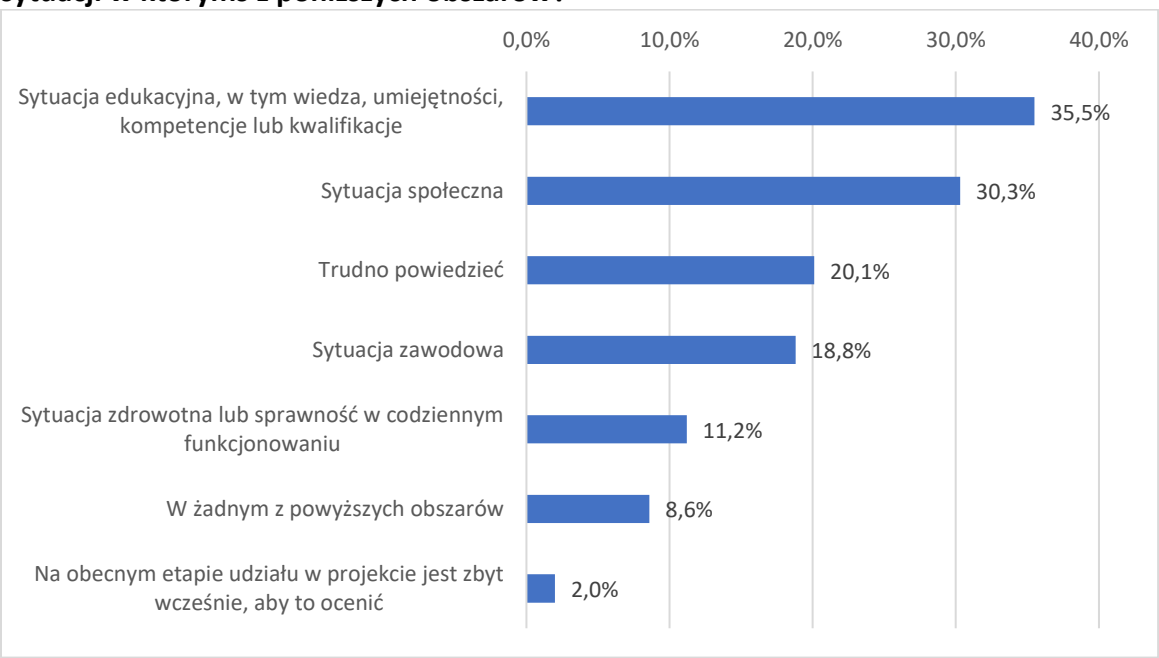
Aktywna integracja pełni w tym systemie odmienną funkcję - jej rezultaty powinny być analizowane jako proces zwiększania samodzielności oraz zdolności do uczestnictwa społecznego i zawodowego. W przypadku osób silnie oddalonych od rynku pracy poprawa aktywności społecznej lub kompetencji może poprzedzać uzyskanie rezultatu zatrudnieniowego. Przeprowadzone obecnie badania pozwalają ocenić, w jakim stopniu takie efekty pośrednie rzeczywiście występują w projektach FEWL 21-27.

Wśród ankietowanych uczestników projektów dotyczących aktywnej integracji najczęściej dostrzegano poprawę w sferze edukacyjnej, obejmującej wiedzę, umiejętności, kompetencje lub kwalifikacje – wskazało ją 35,5% badanych. Niewiele rzadziej deklarowano poprawę sytuacji społecznej (30,3%). Efekty odnoszące się bezpośrednio do sytuacji zawodowej wskazało 18,8% respondentów, natomiast poprawę sytuacji zdrowotnej lub sprawności w codziennym funkcjonowaniu – 11,2%.

Łącznie 69,7% respondentów wskazało poprawę przynajmniej w jednym z czterech analizowanych obszarów. Jednocześnie 20,1% uczestników nie potrafiło jeszcze jednoznacznie ocenić zmian, a 8,6% nie odnotowało poprawy w żadnym z wymienionych wymiarów. Jedynie 2,0% uznało, że na obecnym etapie udziału w projekcie było jeszcze zbyt wcześnie na ocenę rezultatów.

Rozkład odpowiedzi pokazuje tym samym, że efekty aktywnej integracji nie ograniczały się do zmian na rynku pracy. Częściej niż poprawę sytuacji zawodowej uczestnicy wskazywali rozwój kompetencji i poprawę funkcjonowania społecznego. Jest to zgodne z charakterem aktywnej integracji, w której zwiększenie samodzielności, kompetencji i zdolności do uczestnictwa społecznego może stanowić etap poprzedzający osiągnięcie rezultatu zatrudnieniowego.

Wykres 15. Czy dotychczasowy udział w projekcie przyczynił się do poprawy Pana/Pani sytuacji w którymś z poniższych obszarów?

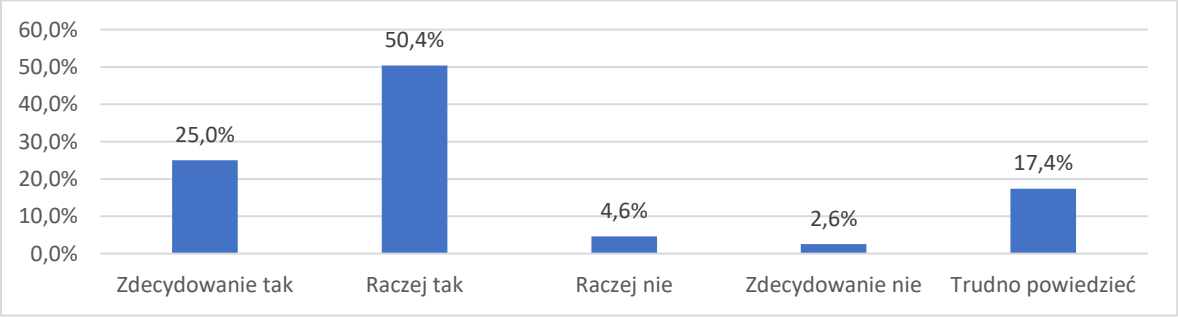

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego CAWI/CATI przeprowadzonego wśród uczestników projektów (n=304) – pytanie wielokrotnego wyboru

Wyniki badania potwierdzają również, że wsparcie w obszarze aktywnej integracji przekładało się jednocześnie na większą gotowość uczestników do podejmowania aktywności społecznej lub zawodowej. Łącznie 75,4% badanych uznało, że dzięki otrzymanemu wsparciu jest im łatwiej podejmować taką aktywność niż przed rozpoczęciem udziału w projekcie. Przeciwnego zdania było łącznie 7,2% uczestników. Wypowiedzi osób, które nie dostrzegały takiej poprawy, wskazują na kilka różnych przyczyn. Część respondentów oceniała, że otrzymane wsparcie nie przyniosło oczekiwanych efektów albo nie odpowiadało na zasadnicze bariery ograniczające ich aktywność. Pojawiały się m.in. wskazania na brak odpowiedniej pomocy ze strony doradców, brak ofert pracy odpowiadających możliwościom uczestnika, zbyt ograniczony zakres lub czas trwania wsparcia. W przypadku wsparcia językowego zwrócono uwagę, że ukończenie jedynie poziomu A1 nie wystarczyło do przezwyciężenia bariery komunikacyjnej.

W zestawieniu z wynikami poprzedniego pytania dane te pokazują jednak, że oddziaływanie projektów aktywnej integracji nie ograniczało się jedynie do poprawy określonych elementów sytuacji uczestników. W większości przypadków towarzyszyło mu także subiektywne poczucie większej możliwości podejmowania aktywności społecznej lub zawodowej, a więc zmiana istotna z punktu widzenia procesu wychodzenia z wykluczenia.

Wykres 16. Czy dzięki otrzymanemu wsparciu łatwiej jest Panu/Pani podejmować aktywność społeczną lub zawodową niż przed rozpoczęciem udziału w projekcie?

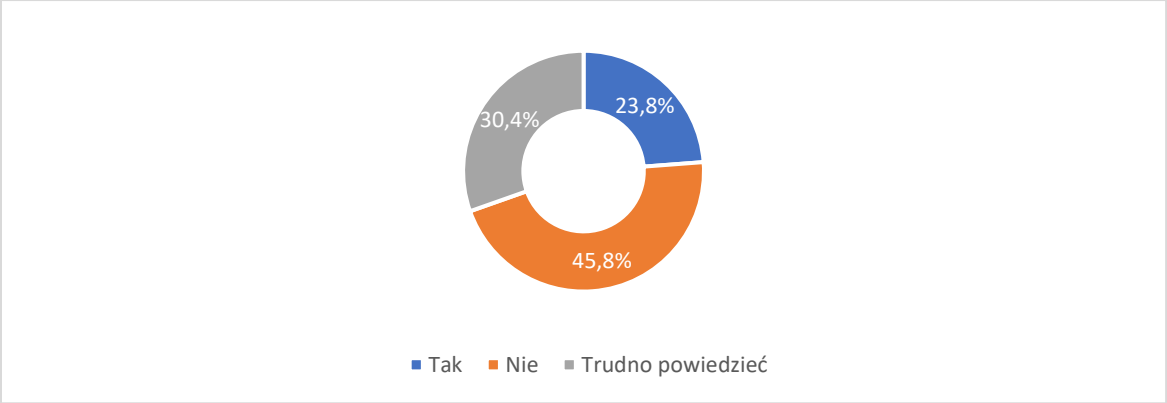
Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego CAWI/CATI przeprowadzonego wśród uczestników projektów (n=304)

Przechodząc do obszaru usług społecznych, jednym z istotnych wymiarów efektów interwencji jest nie tylko jakość otrzymywanej pomocy, lecz również zwiększenie jej dostępności. Niemal jedna czwarta uczestników projektów z tego obszaru (23,8%) zadeklarowała, że dzięki projektowi uzyskała dostęp do usług, z których wcześniej nie mogła korzystać lub dostęp do nich był utrudniony. Natomiast stosunkowo duża grupa – 30,4% – nie potrafiła jednoznacznie ocenić efektów.

Wynik należy interpretować jednak z uwzględnieniem tego, że brak wskazania poprawy dostępności nie oznacza automatycznie braku korzyści z projektu. Część uczestników mogła korzystać z podobnych usług już wcześniej, a wsparcie projektowe mogło wpływać na inne ich cechy, m.in. zakres, intensywność lub jakość. Jednocześnie fakt, że blisko co czwarty respondent uzyskał dzięki projektowi dostęp do wcześniej niedostępnej lub trudno dostępnej pomocy, wskazuje na realne poszerzenie dostępu do usług dla części ich odbiorców.

W ramach uzasadnień, osoby które wskazały poprawę dostępności najczęściej wymieniały wsparcie psychologiczne lub psychoterapeutyczne. Pojawiały się również usługi opiekuńcze i opieka wytchnieniowa.

Wykres 17. Czy dzięki projektowi uzyskał/a Pan/Pani dostęp do usług, z których wcześniej nie mógł/mogła Pan/Pani korzystać lub dostęp do nich był utrudniony?

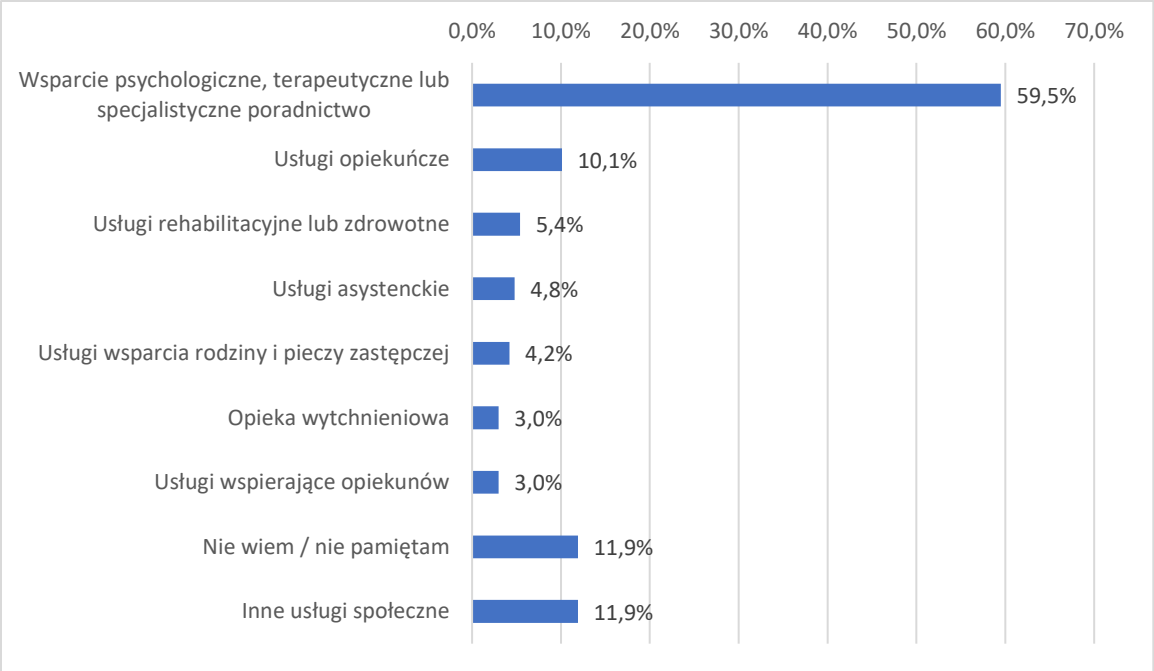
Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego CAWI/CATI przeprowadzonego wśród uczestników projektów (n=168)

Struktura wykorzystywanych usług społecznych była wyraźnie zdominowana przez wsparcie psychologiczne, terapeutyczne lub specjalistyczne poradnictwo, z którego korzystało 59,5% respondentów objętych tym blokiem badania. Usługi opiekuńcze wskazało 10,1% uczestników, rehabilitacyjne lub zdrowotne – 5,4%, a asystenckie – 4,8%. Z usług wsparcia rodziny i pieczy zastępczej korzystało 4,2% badanych, natomiast opiekę wytchnieniową oraz usługi wspierające opiekunów wskazało po 3,0%.

Warto jednak zauważyć, że przedstawione wyniki odnoszą się do ogółu uczestników korzystających z usług społecznych, obejmując tym samym przedsięwzięcia o zróżnicowanym charakterze. W przypadku Działania 6.13, ukierunkowanego przede wszystkim na rozwój usług świadczonych w społeczności lokalnej, korzystanie z usług opiekuńczych zadeklarowało 16,3% respondentów, z opieki wytchnieniowej 6,3%, a z usług asystenckich 5,0%. Odsetki te były zatem wyższe niż w całej badanej grupie odbiorców usług społecznych.

Jednocześnie 11,9% badanych wskazało inną formę usługi, zaś odpowiedzi otwarte były dość zróżnicowane i obejmowały m.in. zajęcia logopedyczne, trening umiejętności społecznych, biofeedback, zajęcia teatralne i inne zajęcia aktywizujące czy wsparcie kierowane do dzieci i rodzin. Taki sam odsetek respondentów nie potrafił określić, z jakiego rodzaju usługi korzystał. Przedstawione wyniki wskazują na szczególnie częste korzystanie ze wsparcia psychologicznego, terapeutycznego i doradczego, przy jednoczesnym większym znaczeniu usług opiekuńczych, asystenckich i wytchnieniowych w Działaniu 6.13 niż wynikałoby to z danych zbiorczych dla całej badanej grupy.

Wykres 18. Z jakich usług społecznych korzysta lub korzystał/a Pan/Pani w ramach projektu?

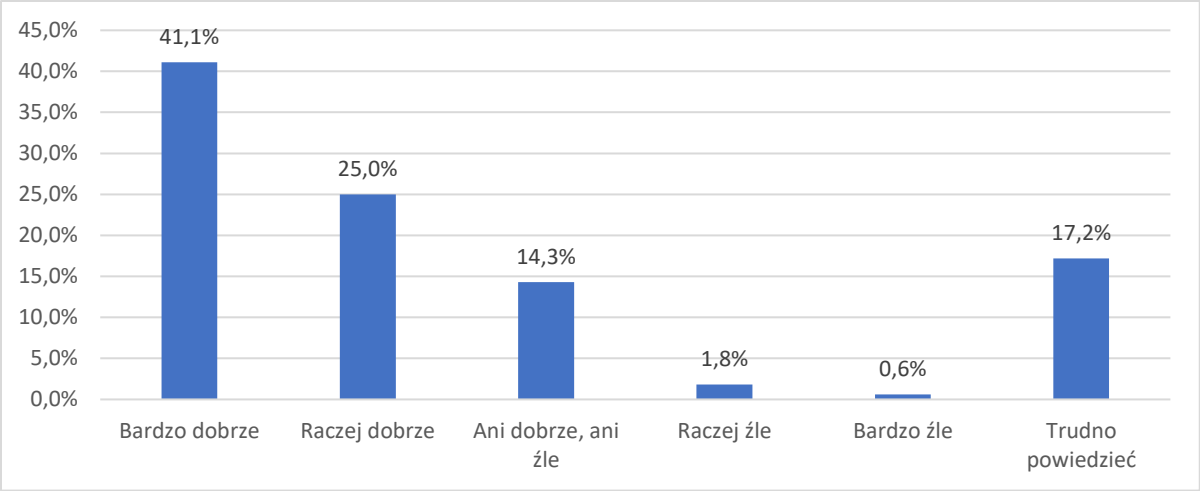
Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego CAWI/CATI przeprowadzonego wśród uczestników projektów (n=168) – pytanie wielokrotnego wyboru

Co istotne, jakość usług społecznych świadczonych w ramach projektów została oceniona wysoko. Łącznie 66,1% respondentów oceniło ją dobrze lub bardzo dobrze, przy czym najczęściej wybierano najwyższą ocenę – „bardzo dobrze" wskazało 41,1% uczestników, natomiast „raczej dobrze" 25,0%. Neutralną ocenę wyraziło 14,3% badanych. Oceny negatywne należały poprzez to do rzadkości – 1,8% respondentów oceniło jakość usług raczej źle, a 0,6% bardzo źle. Jednocześnie 17,2% uczestników nie potrafiło jednoznacznie ocenić jakości otrzymywanych usług.

Uzasadnienia ocen pozytywnych pokazują przy tym, że na wysoką ocenę wpływały przede wszystkim kompetencje i profesjonalizm osób świadczących usługi, ich zaangażowanie, życzliwość oraz indywidualne podejście do uczestnika. Respondenci doceniali także dobrą organizację i dostępność wsparcia, przyjazną atmosferę oraz poczucie, że ich potrzeby były rozumiane i traktowane poważnie. W wielu wypowiedziach pozytywna ocena była wiązana również z konkretnymi efektami – poprawą funkcjonowania dziecka lub podopiecznego, możliwością większego uczestnictwa w życiu społecznym, zwiększeniem samodzielności czy uzyskaniem rzeczywiście potrzebnej pomocy. W przypadku usług opiekuńczych i wytchnieniowych zwracano uwagę na jakość opieki oraz poczucie bezpieczeństwa osoby korzystającej ze wsparcia.

Oceny negatywne były z kolei bardzo nieliczne, dlatego ich uzasadnienia należy traktować jako jednostkowe doświadczenia. Problemy dotyczyły braku dostępności i regularności spotkań, niewystarczającej efektywności wsparcia, braku kontaktu ze strony terapeuty, niskiej – zdaniem respondenta – wiedzy i doświadczenia osób świadczących usługę czy też braku zrozumienia problemu uczestnika przez specjalistę.

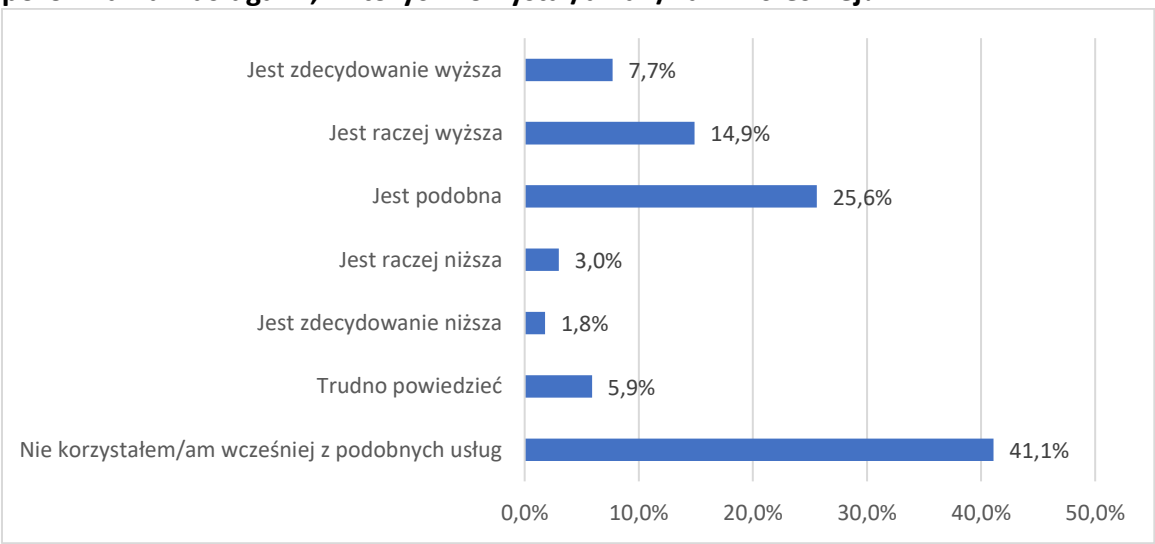
Wykres 19. Jak ocenia Pan/Pani jakość usług społecznych, z których korzysta lub korzystał/a Pan/Pani w ramach projektu?

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego CAWI/CATI przeprowadzonego wśród uczestników projektów (n=168)

Możliwość bezpośredniego porównania jakości usług projektowych z wcześniejszymi doświadczeniami miała nieco ponad połowa badanych. 41,1% respondentów zadeklarowało bowiem, że przed udziałem w projekcie nie korzystało z podobnych usług społecznych. W całej grupie 25,6% uczestników oceniło jakość usług świadczonych w projekcie jako podobną do tych, z których korzystali wcześniej, natomiast 22,6% uznało ją za wyższą – 14,9% za raczej wyższą, a 7,7% za zdecydowanie wyższą. Oceny wskazujące na niższą jakość pojawiały się znacznie rzadziej i łącznie dotyczyły 4,8% respondentów. Oznacza to, że wśród osób mających wcześniejsze doświadczenia z podobnymi usługami oceny wskazujące na poprawę jakości były niemal pięciokrotnie częstsze niż oceny wskazujące na jej pogorszenie.

Wykres 20. Jeżeli przed udziałem w projekcie korzystał/a Pan/Pani z podobnych usług społecznych: jak ocenia Pan/Pani jakość usług otrzymywanych w ramach projektu w porównaniu z usługami, z których korzystał/a Pan/Pani wcześniej?

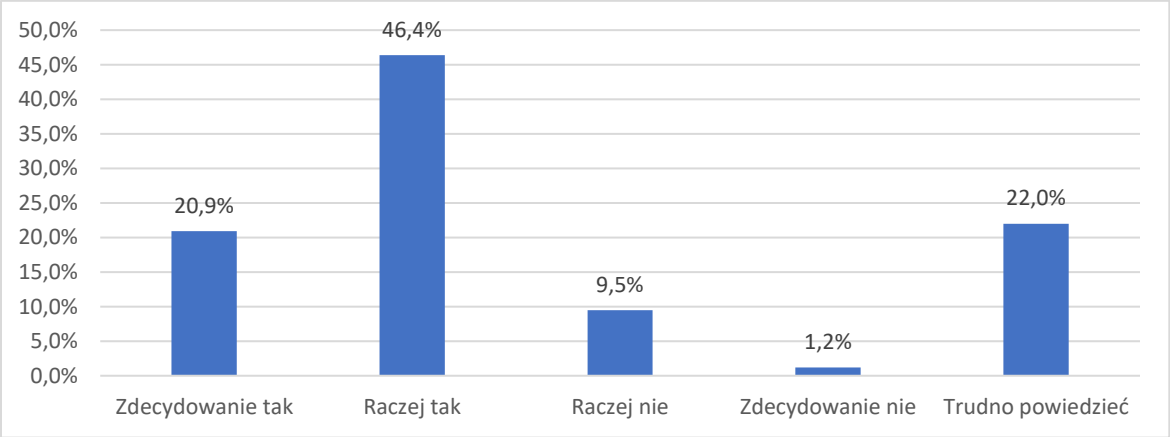
Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego CAWI/CATI przeprowadzonego wśród uczestników projektów (n=168)

Wyniki przeprowadzonych badań wskazują jednocześnie, że potrzeba korzystania z usług społecznych nie ustaje wraz z zakończeniem udziału w projekcie. Łącznie 67,3% badanych uczestników korzystających z usług społecznych zadeklarowało, że po zakończeniu projektu nadal będzie potrzebować usług, z których korzystało w jego ramach. Najczęściej wybierano odpowiedź „raczej tak" (46,4%), natomiast 20,9% uczestników było zdecydowanych, że dalsze wsparcie będzie im potrzebne.

O braku dalszej potrzeby korzystania z usług mówiło łącznie jedynie 10,7% respondentów, w tym 9,5% wskazało odpowiedź „raczej nie", a 1,2% – „zdecydowanie nie". Jednocześnie 22,0% badanych nie potrafiło jeszcze określić swoich przyszłych potrzeb.

Uzyskany wynik wskazuje tym samym na trwały charakter potrzeb znacznej części odbiorców usług społecznych - w przypadku większości badanych projekt nie zaspokajał więc potrzeby o charakterze jednorazowym, lecz zapewniał dostęp do pomocy, która może być potrzebna także po ustaniu finansowania. Ma to znaczenie dla oceny trwałości interwencji – jej efekty w tym obszarze zależą bowiem nie tylko od jakości usług świadczonych w trakcie projektu, ale również od możliwości zapewnienia ich kontynuacji osobom nadal wymagającym wsparcia.

Wykres 21. Czy po zakończeniu projektu będzie Pan/Pani nadal potrzebować usług, z których korzysta lub korzystał/a Pan/Pani w ramach projektu?

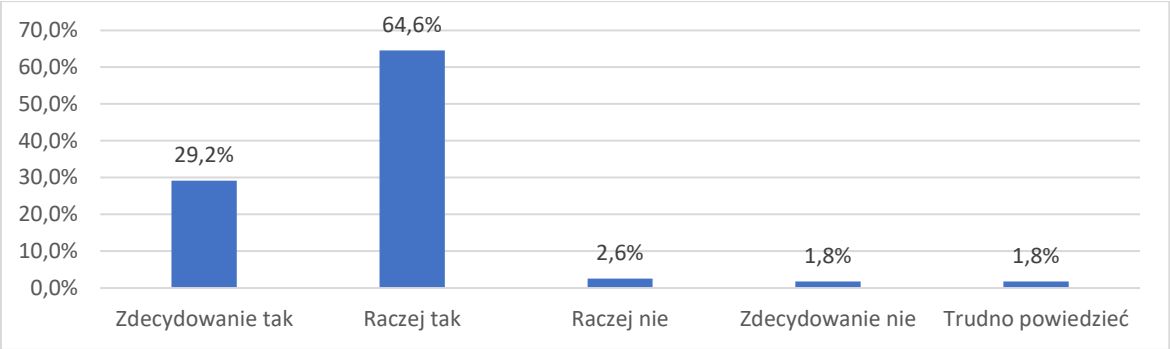
Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego CAWI/CATI przeprowadzonego wśród uczestników projektów (n=168)

Wśród osób, które przewidują dalszą potrzebę korzystania z usług, niemal wszystkie były zainteresowane ich kontynuacją po zakończeniu projektu. Łącznie 93,8% respondentów zadeklarowało, że chciałoby nadal korzystać z tego rodzaju wsparcia. Brak zainteresowania dalszym korzystaniem z usług dotyczył jedynie 4,4% badanych, natomiast 1,8% nie potrafiło jednoznacznie odpowiedzieć.

W zestawieniu z wynikami poprzedniego pytania wskazuje to, że dalsza potrzeba usług znajduje bezpośrednie odzwierciedlenie w gotowości ich odbiorców do kontynuowania wsparcia. W przypadku osób, które przewidują utrzymywanie się potrzeb po zakończeniu projektu, rezygnacja z usług z własnej woli byłaby więc zjawiskiem marginalnym. Wynik ten wzmacnia tym samym znaczenie zapewnienia trwałości i dostępności usług po ustaniu

finansowania projektowego, zwłaszcza że potrzeby części ich odbiorców mają charakter długookresowy.

Wykres 22. Czy chciał(a)by Pan/Pani nadal korzystać z tych usług po zakończeniu projektu?

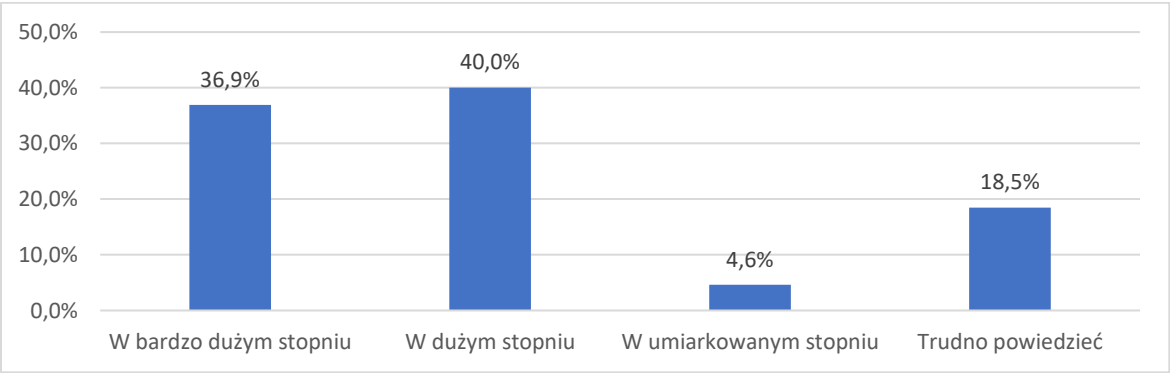

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego CAWI/CATI przeprowadzonego wśród uczestników projektów (n=113)

Pozytywna ocena efektów w przypadku aktywnej integracji widoczna była również po stronie podmiotów realizujących projekty. Beneficjenci zostali poproszeni o ocenę, w jakim stopniu stosowane instrumenty rzeczywiście pomagają uczestnikom w przełamywaniu barier wykluczenia społecznego. Badani beneficjenci projektów z zakresu aktywnej integracji wysoko oceniali skuteczność zastosowanych instrumentów w przełamywaniu barier wykluczenia społecznego - 76,9% respondentów uznało, że pomagają one uczestnikom w dużym lub bardzo dużym stopniu. Kolejne 4,6% badanych oceniło ich wpływ jako umiarkowany. Co istotne, żaden z beneficjentów nie wskazał, że instrumenty aktywnej integracji pomagają w małym stopniu lub nie pomagają w ogóle. Jednocześnie 18,5% respondentów nie potrafiło jeszcze jednoznacznie ocenić ich skuteczności.

Wyniki pokazują zatem, że wśród beneficjentów posiadających już możliwość oceny rezultatów dominowało przekonanie o wyraźnej skuteczności instrumentów aktywnej integracji. Uzupełnia to perspektywę uczestników, wśród których to większość również deklarowała, że otrzymane wsparcie ułatwia podejmowanie aktywności społecznej lub zawodowej.

Wykres 23. W jakim stopniu zastosowane instrumenty aktywnej integracji pomagają uczestnikom w przełamywaniu barier wykluczenia społecznego?

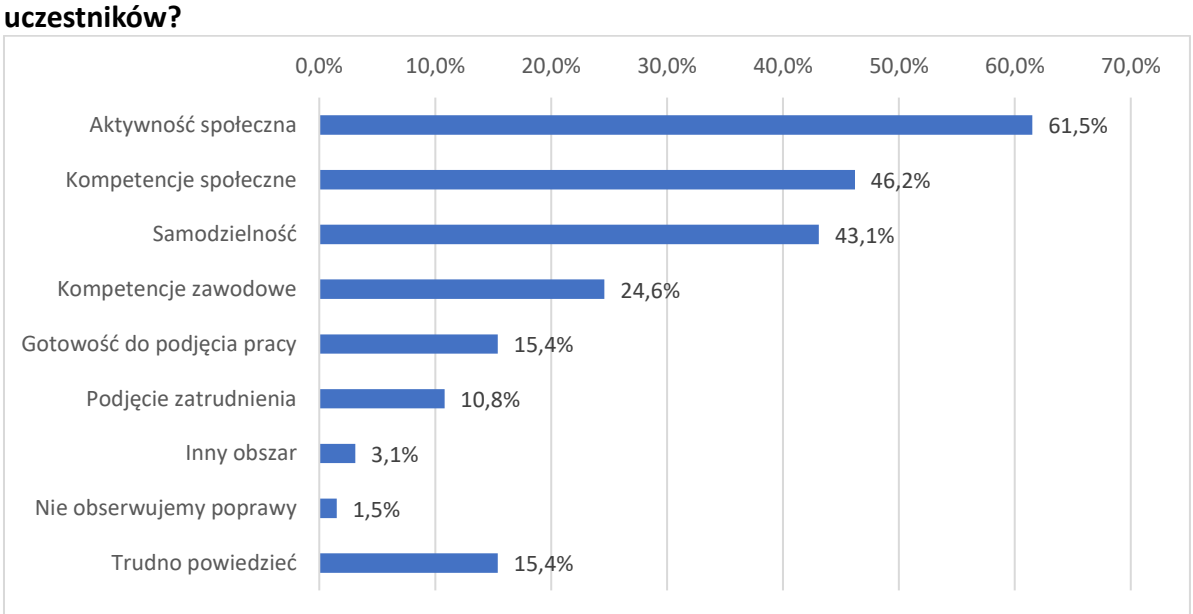
Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego CAWI/CATI z beneficjentami projektów (n=65)

Dodać w tym zakresie należy, że z perspektywy beneficjentów najbardziej widoczne efekty aktywnej integracji dotyczyły przede wszystkim funkcjonowania społecznego uczestników. Poprawę w zakresie aktywności społecznej wskazało bowiem aż 61,5% badanych, co było zdecydowanie najczęściej wybieraną odpowiedzią. Relatywnie często obserwowano również rozwój kompetencji społecznych (46,2%) oraz wzrost samodzielności uczestników (43,1%).

Rzadziej wskazywano efekty bezpośrednio związane z rynkiem pracy - poprawę kompetencji zawodowych dostrzegało 24,6% beneficjentów, wzrost gotowości do podjęcia pracy – 15,4%, natomiast samo podjęcie zatrudnienia – 10,8%. Taki rozkład odpowiedzi pokazuje, że w projektach z obszaru aktywnej integracji zmiany w społecznym funkcjonowaniu uczestnika są pierwszymi i niezbędnymi krokami prowadzącymi do późniejszych rezultatów zatrudnieniowych. Jest to spójne z charakterem tego rodzaju interwencji, w której poprawa funkcjonowania społecznego, kompetencji i samodzielności może stanowić etap poprzedzający wejście lub powrót na rynek pracy.

Jedynie 1,5% respondentów wskazało, że nie obserwuje poprawy w żadnym z wymienionych obszarów. Jednocześnie 15,4% beneficjentów nie potrafiło jeszcze wskazać obszaru największej zmiany, co może wynikać m.in. z etapu realizacji części projektów.

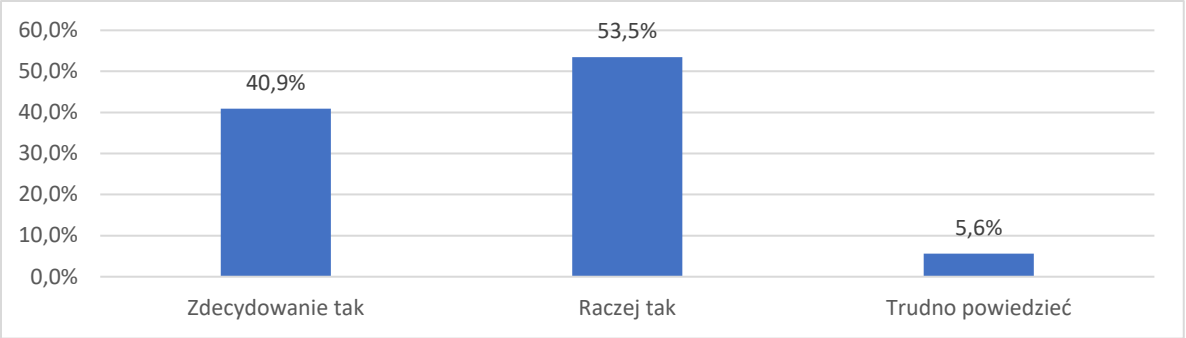
Wykres 24. W jakich obszarach obserwują Państwo największą poprawę sytuacji uczestników?

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego CAWI/CATI z beneficjentami projektów (n=65) – pytanie wielokrotnego wyboru

Beneficjenci projektów z obszaru usług społecznych niemal jednomyślnie wskazywali na pozytywny wpływ realizowanych działań na dostępność usług dla mieszkańców. Łącznie 94,4% badanych uznało, że projekt przyczynił się lub przyczyni się do zwiększenia dostępności usług społecznych, przy czym 40,9% odpowiedziało „zdecydowanie tak", a 53,5% – „raczej tak". Pozostałe 5,6% respondentów nie potrafiło jednoznacznie ocenić tej kwestii. Co więc istotne, nie odnotowano żadnej odpowiedzi wskazującej na brak wpływu projektu na dostępność usług społecznych.

Wykres 25. Czy realizacja projektu/projektów przyczyniła się lub przyczyni się w Pana/Pani opinii do zwiększenia dostępności usług społecznych dla mieszkańców?

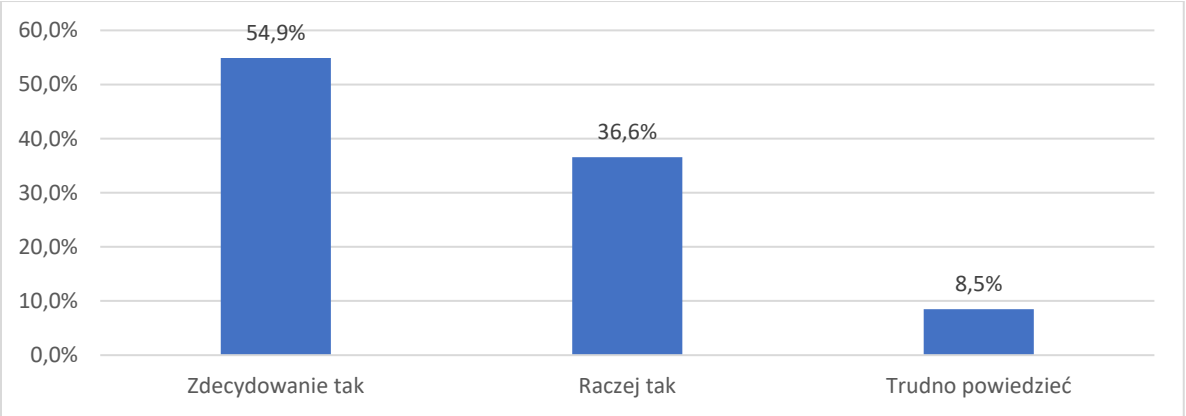

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego CAWI/CATI z beneficjentami projektów (n=71)

Beneficjenci projektów z obszaru usług społecznych bardzo wysoko oceniali również wpływ realizowanych projektów na jakość usług społecznych - łącznie 91,5% badanych uznało, że realizacja projektu przyczyniła się lub przyczyni się do poprawy jakości świadczonych usług. Pozostałe 8,5% beneficjentów nie potrafiło jeszcze jednoznacznie ocenić tego wpływu.

Warto podkreślić, że nie odnotowano żadnej odpowiedzi negatywnej. Z perspektywy podmiotów realizujących projekty z tego obszaru ich oddziaływanie nie ogranicza się więc do zwiększania dostępności usług, ale obejmuje również poprawę sposobu lub jakości ich świadczenia. W zestawieniu z poprzednim pytaniem wyniki pokazują, że beneficjenci bardzo pozytywnie oceniają oba podstawowe wymiary rozwoju usług społecznych – zarówno możliwość objęcia nimi mieszkańców, jak i jakość oferowanej pomocy.

Wykres 26. Czy realizacja projektu/projektów przyczyniła się lub przyczyni się w Pana/Pani opinii do poprawy jakości świadczonych usług społecznych?

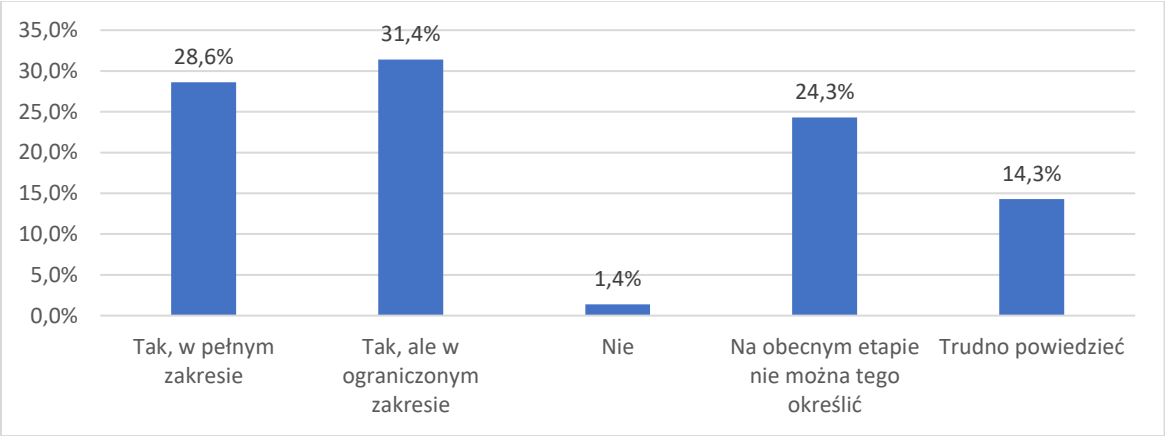
Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego CAWI/CATI z beneficjentami projektów (n=71)

Ocena trwałości usług społecznych po zakończeniu finansowania jest bardziej zróżnicowana niż wcześniejsze oceny ich dostępności i jakości. Łącznie 60,0% beneficjentów z tego obszaru przewiduje kontynuację rozwijanych lub świadczonych usług, przy czym 28,6% zakłada ich utrzymanie w pełnym zakresie, a 31,4% – w zakresie ograniczonym.

Jednocześnie w przypadku blisko jednej czwartej projektów (24,3%) beneficjenci uznali, że na obecnym etapie nie jest jeszcze możliwe określenie, czy usługi będą kontynuowane, a kolejne 14,3% wskazało odpowiedź „trudno powiedzieć". Jednocześnie jednak tylko 1,4% respondentów stwierdziło, że może być problem z kontynuowaniem świadczonych usług.

Wyniki wskazują zatem, że perspektywa dalszego świadczenia usług społecznych jest generalnie korzystna, ale pełna trwałość nie jest jeszcze zapewniona we wszystkich projektach. Relatywnie duży udział odpowiedzi wskazujących na kontynuację jedynie w ograniczonym zakresie oraz brak możliwości jednoznacznej oceny pokazuje, że utrzymanie skali usług po zakończeniu finansowania może zależeć od dostępności dalszych źródeł finansowania i decyzji podejmowanych już po zakończeniu projektu.

Wykres 27. Czy usługi rozwijane lub świadczone w ramach prowadzonych działań będą kontynuowane po zakończeniu jego finansowania?

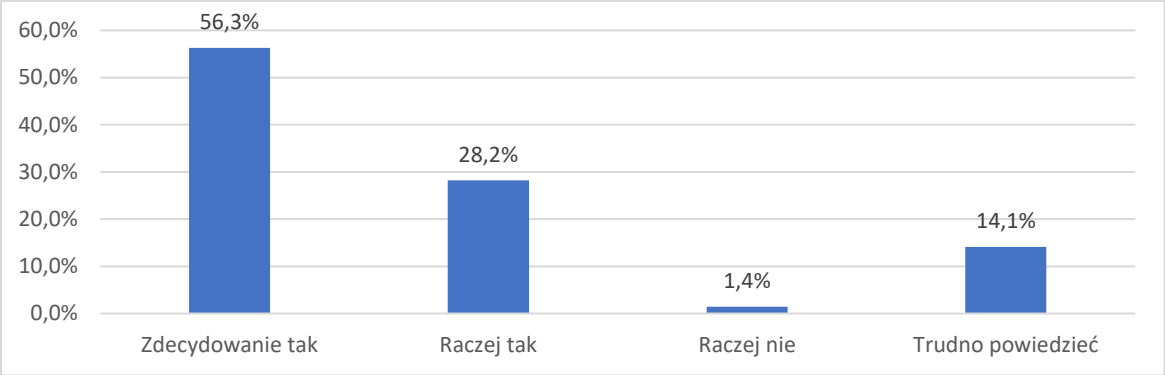
Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego CAWI/CATI z beneficjentami projektów (n=70)

Analizując wyniki przeprowadzonej ankietyzacji warto również zaznaczyć, że realizacja projektów przyczyniała się ponadto do wzmacniania potencjału podmiotów świadczących usługi społeczne – łącznie bowiem aż 84,5% beneficjentów potwierdziło, że projekt zwiększył możliwości ich podmiotu w tym zakresie.

Oceny negatywne miały przy tym charakter jednostkowy – odpowiedź „raczej nie" wskazało 1,4% respondentów, natomiast żaden z beneficjentów nie wybrał odpowiedzi „zdecydowanie nie". Jednocześnie 14,1% badanych nie potrafiło jeszcze jednoznacznie ocenić wpływu projektu na potencjał swojej organizacji.

Wynik ten uzupełnia wcześniejsze ustalenia dotyczące dostępności, jakości i trwałości usług - projekty nie tylko umożliwiały świadczenie konkretnych usług mieszkańcom, lecz w większości przypadków wzmacniały również zdolność instytucjonalną podmiotów do ich dalszego realizowania. Ma to istotne znaczenie również z punktu widzenia trwałości interwencji, ponieważ potencjał organizacyjny, kadrowy czy infrastrukturalny pozostający u beneficjenta może być wykorzystywany także po zakończeniu finansowania projektu.

Wykres 28. Czy projekt/y wpłynął/ęły na zwiększenie potencjału Państwa podmiotu do świadczenia usług społecznych?

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego CAWI/CATI z beneficjentami projektów (n=71)

Znaczenie infrastruktury dla rozwoju usług społecznych było również przedmiotem wywiadów z przedstawicielami instytucji odpowiedzialnych za wdrażanie FEWL 21–27. Oceny komplementarności wsparcia finansowanego z EFRR i EFS+ były zróżnicowane. Z jednej strony wskazywano na przedsięwzięcia, w których powiązanie inwestycji infrastrukturalnych z działaniami społecznymi zostało uwzględnione już na etapie planowania. Z drugiej strony podkreślano trudności organizacyjne związane z równoległym wdrażaniem obu funduszy, które ograniczają możliwość realizacji w pełni skoordynowanych projektów.

Jako przykład takiego powiązania wskazywano przedsięwzięcie dotyczące budowy Centrum Wsparcia Rodziny w Gorzowie Wielkopolskim. Realizowana inwestycja infrastrukturalna, finansowana z EFRR (tj. projekt realizowany w ramach Działania 5.2), została powiązana z projektem obejmującym działania społeczne finansowane z EFS+. W wywiadach zwracano uwagę, że zależność pomiędzy przedsięwzięciami uwzględniono już na etapie przygotowania warunków ich realizacji i kryteriów wyboru - zakładano, że powstająca infrastruktura będzie wykorzystywana do świadczenia usług rozwijanych w ramach projektu finansowanego z EFS+. Istotne jest przy tym, że działania społeczne zostały uruchomione jeszcze przed zakończeniem inwestycji, natomiast po oddaniu obiektu do użytkowania mają być realizowane z wykorzystaniem utworzonego właśnie zaplecza. Rozwiązanie to oceniano pozytywnie, podkreślając jednocześnie, że przygotowanie takiego powiązania wymagało jednak znacznego zaangażowania organizacyjnego. Inwestycja ta nie była jeszcze zakończona w momencie prowadzenia badań, stąd nie było również możliwe dokonanie pełnej oceny efektów wynikających ze wspólnego wykorzystania obu źródeł finansowania.

W trakcie wywiadów zwracano również uwagę na znaczenie mechanizmu cross-financingu[18], który umożliwiał finansowanie określonych wydatków infrastrukturalnych w ramach

[18] Mechanizm umożliwiający finansowanie w ramach projektu wydatków objętych zakresem drugiego funduszu. W przypadku projektów EFS+ pozwala m.in. na finansowanie niezbędnych prac infrastrukturalnych, takich jak adaptacja i remont pomieszczeń czy dostosowanie budynków do potrzeb osób z niepełnosprawnościami, pod warunkiem ich związku z celami projektu i zachowania obowiązujących limitów wydatków.

projektów EFS+. Rozwiązanie to wykorzystywano m.in. przy tworzeniu Centrów Usług Społecznych, w przypadku których konieczne było przygotowanie odpowiedniego zaplecza lokalowego i organizacyjnego. Możliwość finansowania prac adaptacyjnych czy modernizacyjnych ułatwiała uruchamianie nowych usług bez konieczności realizowania odrębnego projektu infrastrukturalnego. Wskazywano, że dzięki temu beneficjenci mogli przygotowywać pomieszczenia do prowadzenia zajęć i świadczenia pomocy bezpośrednio w swoich placówkach, ograniczając potrzebę korzystania z obiektów zewnętrznych.

Z perspektywy dostępności usług inwestycje infrastrukturalne oceniano w trakcie prowadzonych wywiadów przede wszystkim jako sposób ograniczania barier lokalowych i organizacyjnych. Przygotowanie odpowiednio wyposażonych i dostosowanych pomieszczeń pozwala bowiem zwiększać możliwości świadczenia usług, poprawiać warunki ich realizacji oraz rozszerzać ofertę kierowaną do rodzin i osób wymagających specjalistycznej pomocy. Szczególne znaczenie ma to w przypadku placówek, których dotychczasowa infrastruktura nie odpowiadała potrzebom odbiorców lub ograniczała możliwość prowadzenia określonych form wsparcia. Zwracano również uwagę na znaczenie inwestycji transportowych, które mogą ułatwiać mieszkańcom mniejszych miejscowości korzystanie z oferty społecznej i edukacyjnej.

Jednocześnie podkreślano, że znaczenie infrastruktury jest zróżnicowane w zależności od rodzaju świadczonej pomocy, tzn. w przypadku usług asystenckich i części usług opiekuńczych, realizowanych bezpośrednio w miejscu zamieszkania odbiorcy, dostępność wsparcia nie zależy w takim samym stopniu od możliwości korzystania z określonego budynku czy placówki. W większym stopniu znaczenie mają wówczas dostępność odpowiednio przygotowanych pracowników oraz organizacja świadczenia usług w środowisku lokalnym. Z kolei dla usług wymagających specjalistycznych pomieszczeń, prowadzenia zajęć grupowych lub zapewnienia odpowiednich warunków pobytu inwestycje infrastrukturalne mogą jednak stanowić warunek niezbędny w celu zwiększenia skali oferowanego wsparcia.

Podsumowanie podrozdziału

W ocenie ewaluatora interwencja w obszarze aktywnej integracji i usług społecznych odpowiada na rzeczywiste potrzeby mieszkańców województwa lubuskiego, a jej dotychczasowe efekty należy ocenić korzystnie. Istotną wartością realizowanego wsparcia jest jego oddziaływanie na te wymiary sytuacji uczestników, które nie zawsze znajdują odzwierciedlenie we wskaźnikach zatrudnieniowych – już sama poprawa samodzielności, kompetencji społecznych czy możliwości codziennego funkcjonowania stanowi bowiem ważny rezultat (szczególnie w przypadku osób doświadczających wielokrotnego wykluczenia). Jednocześnie rozwój usług społecznych zwiększa możliwości uzyskania specjalistycznej pomocy, choć utrzymujące się różnice pomiędzy poszczególnymi gminami wskazują, że dostępność terytorialna wciąż uznawać należy za istniejące wyzwanie.

Zdaniem ewaluatora najważniejsze ograniczenie dotychczasowego oddziaływania interwencji wiąże się z niepewnością dotyczącą trwałości rozwijanych usług. Same pozytywne oceny ich

jakości i dostępności w okresie realizacji projektów nie przesądzają o możliwości dalszego korzystania z pomocy po zakończeniu finansowania, zaś w szczególności należy odróżnić trwałość utworzonego zaplecza instytucjonalnego i infrastrukturalnego od trwałości samej oferty usługowej, której utrzymanie zależy również od dostępności odpowiednio przygotowanej kadry oraz środków na bieżące świadczenie pomocy. Z tej perspektywy o długookresowej skuteczności wsparcia będzie decydować nie tylko liczba nowych placówek i odbiorców usług, lecz także stopień wykorzystania rozwiniętego potencjału do zaspokajania potrzeb mieszkańców w kolejnych latach (w tym z wykorzystaniem innych źródeł finansowania).

6.3. Ekonomia społeczna i rynek pracy

Według stanu na koniec lipca 2026 r. w województwie lubuskim zarejestrowanych było około 21,5 tys. osób bezrobotnych, a stopa bezrobocia rejestrowanego wynosiła 6,0%[19]. W porównaniu z lipcem 2025 r. liczba bezrobotnych wzrosła o 18,1%, a stopa bezrobocia o 0,9 pkt proc. Dane te wskazują, że mimo relatywnie niskiej stopy bezrobocia sytuacja na regionalnym rynku pracy w 2026 r. uległa pogorszeniu względem analogicznego okresu roku poprzedniego. Z punktu widzenia interwencji o charakterze aktywizacyjnym zwiększa to znaczenie instrumentów kierowanych zarówno do osób długotrwale pozostających bez pracy, jak i do grup wymagających uzupełnienia kwalifikacji lub doświadczenia zawodowego.

Barometr zawodów na 2026 r. wskazuje z kolei w województwie lubuskim deficyt m.in. opiekunów osób starszych lub osób z niepełnosprawnościami, psychologów i terapeutów, pracowników socjalnych i mediatorów oraz części zawodów medycznych[20]. Niedobory dotyczą zatem również profesji bezpośrednio związanych z realizacją usług społecznych, co oznacza, że problemy kadrowe mogą z jednej strony tworzyć możliwość zatrudnienia dla uczestników działań aktywizacyjnych, a z drugiej ograniczać tempo rozwoju usług.

Wg stanu na 2025 r. w województwie lubuskim funkcjonowało 47 podmiotów reintegracyjnych, tj. 20 centrów integracji społecznej, 8 klubów integracji społecznej, 17 warsztatów terapii zajęciowej oraz 2 zakłady aktywności zawodowej. W porównaniu z 2024 r. liczba tych podmiotów zwiększyła się o trzy, co wskazuje na postępujący rozwój regionalnego zaplecza instytucjonalnego służącego reintegracji społeczno-zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Poprawę odnotowano również w zakresie współpracy instytucjonalnej przy realizacji ścieżek reintegracji – w 2025 r. uczestniczyło w niej 12 ośrodków pomocy społecznej oraz 2 Centra Usług Społecznych, podczas gdy rok wcześniej wykazano współpracę 7 OPS. Łącznie oznacza to realizację 40,0% wartości wskaźnika określonego na poziomie 35 podmiotów. Jednocześnie liczba współpracujących powiatowych urzędów pracy wzrosła z 6 do 7, przekraczając wartość docelową wynoszącą 6. Pomimo odnotowanej poprawy zakres współpracy instytucji pomocy społecznej przy realizacji ścieżek reintegracji pozostaje niższy od zakładanego, co wskazuje na potrzebę dalszego wzmacniania powiązań pomiędzy systemem pomocy społecznej a podmiotami prowadzącymi reintegrację społeczno-zawodową[21].

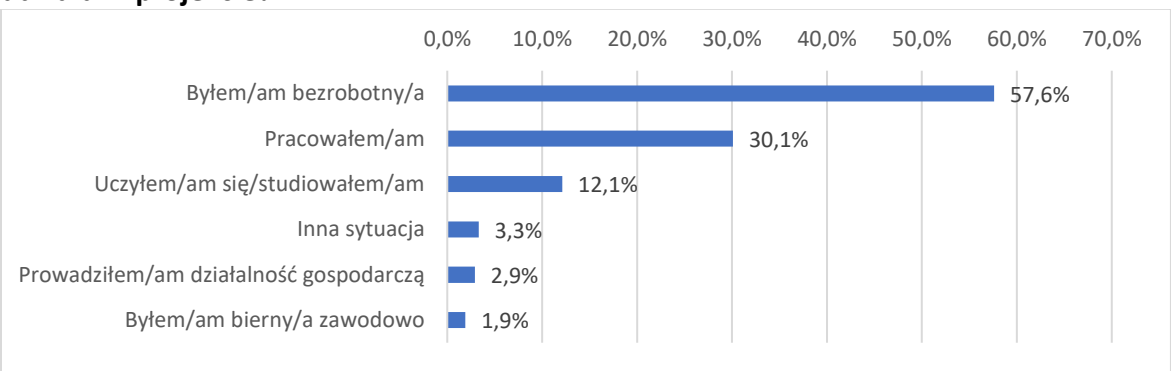
Warto również zwrócić uwagę na Działanie 6.10 FEWL 21-27, w którym to wsparcie ekonomii społecznej obejmuje m.in. tworzenie i utrzymanie miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych oraz reintegrację społeczno-zawodową. Finansowanie utrzymania nowego miejsca pracy przewidziano na okres 12 miesięcy, po którym obowiązuje sześciomiesięczny okres trwałości[22]. Konstrukcja interwencji akcentuje więc nie tylko samo utworzenie

[19] *Sytuacja społeczno-gospodarcza kraju, dane za lipiec 2026 r.* GUS.
[20] *Barometr zawodów 2026 – województwo lubuskie*, Wojewódzki Urząd Pracy w Zielonej Górze.
[21] *Realizacja zadań Lubuskiego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej 2025. Raport z realizacji Programu, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Zielonej Górze*, Zielona Góra 2026.
[22] Szczegółowy Opis Priorytetów Programu Fundusze Europejskie dla Lubuskiego 2021–2027, wersja SZOP.FELB.022, obowiązująca od 18.08.2026 r.

stanowiska, ale także jego utrzymanie. Trwałość miejsca pracy zależy jednak również od zdolności przedsiębiorstwa społecznego do funkcjonowania po zakończeniu bezpośredniego finansowania. Znaczenie mają w tym zakresie rozwój działalności, pozyskiwanie klientów oraz kompetencje osób zarządzających. Jednocześnie pracownik objęty reintegracją może nadal wymagać wsparcia społecznego lub dalszego rozwijania kompetencji. Jak wskazuje literatura przedmiotu, proces reintegracji służy także podtrzymywaniu aktywności i motywacji osób zagrożonych marginalizacją[23]. Dlatego ocena efektów ekonomii społecznej nie powinna ograniczać się do samego faktu zatrudnienia, lecz obejmować również zmiany zwiększające możliwość jego utrzymania.

Obraz rynku pracy wyłaniający się z danych zastanych warto uzupełnić o perspektywę osób bezpośrednio objętych wsparciem. Wyniki ankietyzacji pozwalają określić, jaka była ich sytuacja zawodowa przed rozpoczęciem udziału w projekcie. Najliczniejszą grupę w tym obszarze stanowili bezrobotni – 57,6% respondentów objętych blokiem dotyczącym rynku pracy. Jednocześnie 30,1% badanych deklarowało wykonywanie pracy, a 12,1% naukę lub studiowanie. Znacznie rzadziej wskazywano prowadzenie działalności gospodarczej (2,9%) oraz bierność zawodową (1,9%). Struktura odpowiedzi pokazuje więc, że wsparcie w obszarze rynku pracy trafiało przede wszystkim do osób pozostających bez zatrudnienia, jednak grupa uczestników była pod względem sytuacji wyjściowej stosunkowo zróżnicowana. Jak zauważono powyżej, blisko jedna trzecia badanych pracowała już przed rozpoczęciem projektu, co oznacza, że efekty interwencji nie powinny być oceniane wyłącznie przez pryzmat przejścia z bezrobocia do zatrudnienia. W przypadku części odbiorców znaczenie mogły mieć również utrzymanie lub zmiana zatrudnienia, podniesienie kwalifikacji czy poprawa pozycji na rynku pracy.

Wykres 29. Jaka była Pana/Pani sytuacja zawodowa bezpośrednio przed rozpoczęciem udziału w projekcie?

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego CAWI/CATI przeprowadzonego wśród uczestników projektów (n=479) – pytanie wielokrotnego wyboru

Warto w tym miejscu odnieść się również do informacji uzyskanych podczas wywiadów z przedstawicielami IP. Wskazywano bowiem, że część wsparcia realizowanego w Działaniu 6.2 skierowana jest do osób już pracujących, lecz znajdujących się w niekorzystnej sytuacji

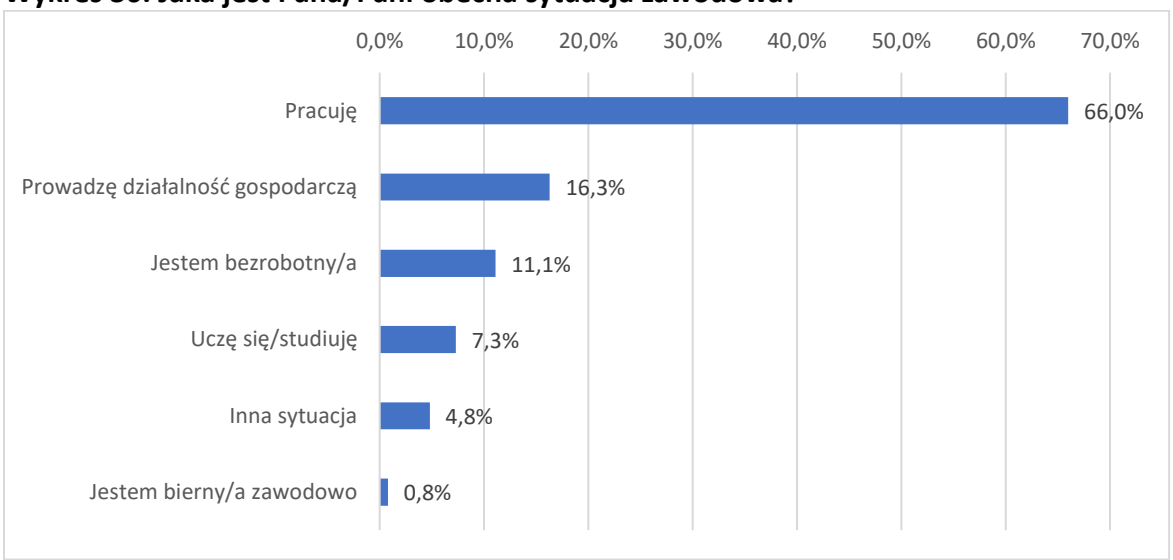
[23] L. Prorok, *Reintegracja społeczno-zawodowa w czasie pandemii*, Acta Universitatis Lodziensis. Folia Sociologica, nr 78/2021.

zawodowej, m.in. ze względu na niskie wynagrodzenie lub niestabilne warunki zatrudnienia. W przypadku tych uczestników oczekiwanym rezultatem nie jest samo podjęcie pracy, lecz poprawa jej warunków, np. uzyskanie stabilniejszej formy zatrudnienia, wzrost wynagrodzenia lub awans zawodowy.

W momencie realizacji badania 66,0% uczestników projektów z obszaru rynku pracy deklarowało, że pracuje, a 16,3% prowadziło działalność gospodarczą. Osoby bezrobotne stanowiły 11,1% badanych, 7,3% uczyło się lub studiowało, a jedynie 0,8% określiło się jako bierne zawodowo. Inną sytuację wskazało 4,8% respondentów; w odpowiedziach tych pojawiały się m.in. odbywanie stażu, opieka nad dzieckiem czy oczekiwanie na możliwość podjęcia zatrudnienia.

Zestawienie tych wyników z sytuacją uczestników przed rozpoczęciem projektu pokazuje wyraźną zmianę struktury statusu zawodowego badanej grupy. Odsetek osób deklarujących wykonywanie pracy wzrósł z 30,1% przed rozpoczęciem udziału do 66,0% w momencie badania, natomiast udział osób bezrobotnych zmniejszył się z 57,6% do 11,1%. Zwiększył się również odsetek osób prowadzących działalność gospodarczą, tj. z 2,9% do 16,3%.

Wykres 30. Jaka jest Pana/Pani obecna sytuacja zawodowa?

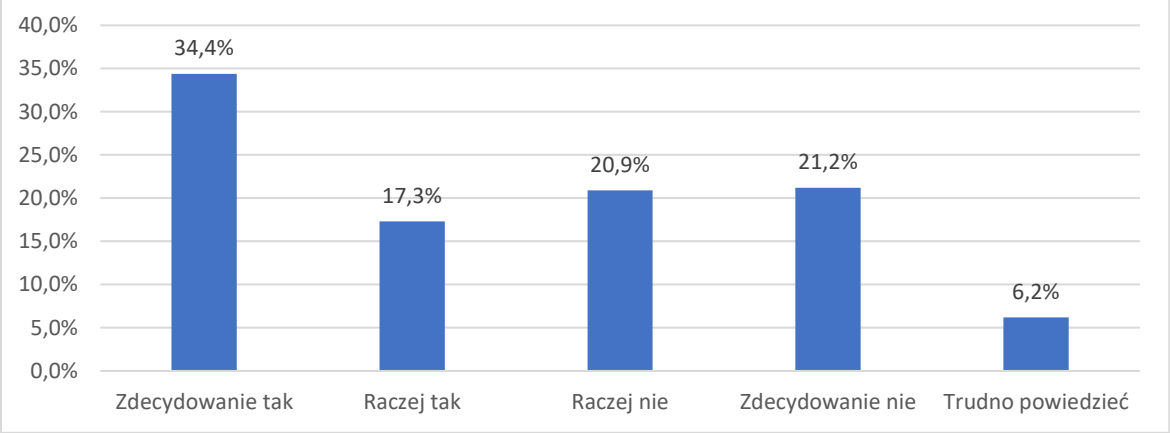
Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego CAWI/CATI przeprowadzonego wśród uczestników projektów (n=479) – pytanie wielokrotnego wyboru

Zmiana sytuacji zawodowej obserwowana pomiędzy okresem sprzed projektu a momentem realizacji badania znajduje potwierdzenie w deklaracjach samych uczestników. Wśród osób, które obecnie pracują lub prowadzą działalność gospodarczą, aż 51,7% uznało, że podjęcie obecnej pracy lub działalności nastąpiło dzięki udziałowi w projekcie. Związek ten jako zdecydowany wskazało 34,4% respondentów, a jako prawdopodobny – kolejne 17,3%.

Jednocześnie 42,1% badanych nie wiązało podjęcia obecnej aktywności zawodowej z projektem. Pozostałe 6,2% nie potrafiło jednoznacznie ocenić znaczenia otrzymanego wsparcia. Wyniki te pozwalają więc nieco ostrożniej interpretować dużą zmianę widoczną przy porównaniu sytuacji zawodowej przed udziałem w projekcie i w momencie badania,

gdyż nie całą obserwowaną poprawę można przypisać interwencji, jednak dla ponad połowy obecnie pracujących lub prowadzących działalność respondentów projekt miał, w ich własnej ocenie, znaczenie dla osiągnięcia tego rezultatu. Szczególnie istotne jest przy tym, że ponad jedna trzecia badanych wskazała na ten związek w sposób zdecydowany.

Wykres 31. Czy podjęcie obecnej pracy lub działalności nastąpiło dzięki udziałowi w projekcie?

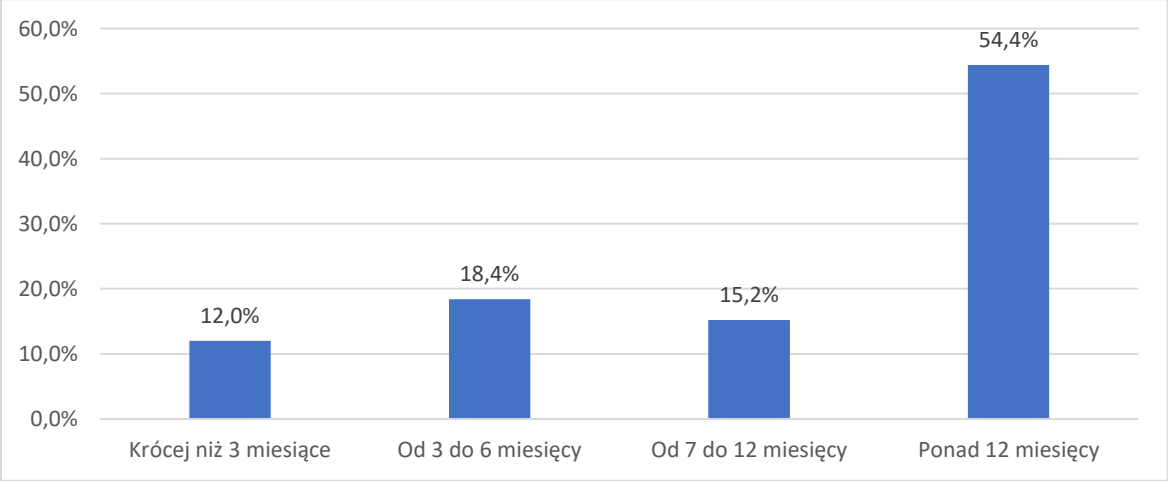

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego CAWI/CATI przeprowadzonego wśród uczestników projektów (n=387)

Ponad połowa pracujących obecnie uczestników projektów pozostawała w aktualnym zatrudnieniu dłużej niż 12 miesięcy (54,4%). Kolejne 15,2% pracowało w obecnym miejscu od 7 do 12 miesięcy, natomiast 18,4% – od 3 do 6 miesięcy. Najkrótszy staż zatrudnienia, nieprzekraczający trzech miesięcy, deklarowało 12,0% respondentów.

Wyniki wskazują więc na zróżnicowanie sytuacji pracujących respondentów – obok osób stosunkowo niedawno wchodzących w obecne zatrudnienie znaczną część stanowiły osoby posiadające już dłuższy staż pracy.

Wykres 32. Od jak dawna pozostaje Pan/Pani w obecnym zatrudnieniu?

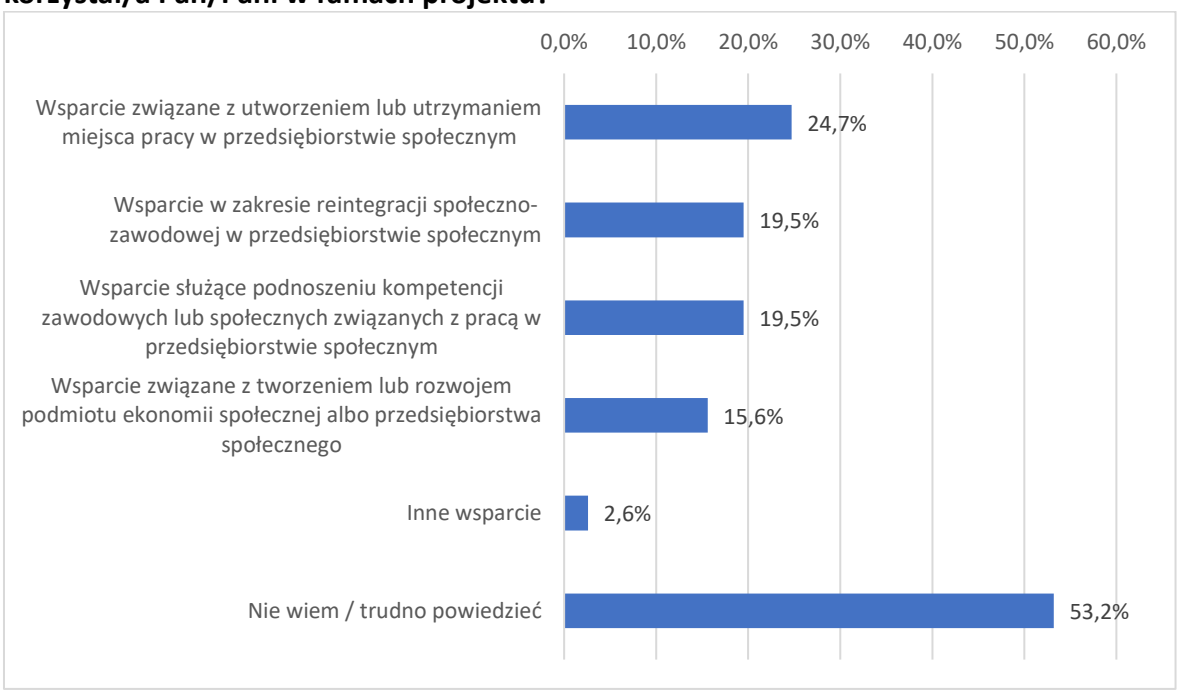
Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego CAWI/CATI przeprowadzonego wśród uczestników projektów (n=316)

Odrębny wymiar analizowanej interwencji stanowiło wsparcie realizowane w obszarze ekonomii społecznej. Perspektywa uczestników pozwala uzupełnić przedstawione wcześniej informacje dotyczące funkcjonowania podmiotów ekonomii społecznej i reintegracji społeczno-zawodowej o dane pokazujące, z jakich form pomocy korzystali bezpośredni odbiorcy tych działań.

Wśród uczestników projektów dotyczących ekonomii społecznej najczęściej wskazywaną formą pomocy było wsparcie związane z utworzeniem lub utrzymaniem miejsca pracy w przedsiębiorstwie społecznym, z którego korzystało 24,7% badanych. Po 19,5% respondentów wskazało wsparcie w zakresie reintegracji społeczno-zawodowej oraz działania służące podnoszeniu kompetencji zawodowych lub społecznych związanych z pracą w przedsiębiorstwie społecznym. Z pomocy dotyczącej tworzenia lub rozwoju podmiotu ekonomii społecznej albo przedsiębiorstwa społecznego korzystało 15,6% uczestników.

Na uwagę zwraca jednak przede wszystkim wysoki odsetek odpowiedzi „nie wiem / trudno powiedzieć" – 53,2%. Wynik ten może wskazywać, że znaczna część uczestników nie identyfikuje otrzymywanego wsparcia za pomocą terminologii właściwej dla systemu ekonomii społecznej. Nie należy więc interpretować tego wyniku jako braku wsparcia – osoby te zostały skierowane do bloku pytań dotyczącego ekonomii społecznej ze względu na projekt, w którym uczestniczyły, lecz nie zawsze znały formalne nazewnictwo formy wsparcia.

Wykres 33. Z jakiego rodzaju wsparcia w obszarze ekonomii społecznej korzysta lub korzystał/a Pan/Pani w ramach projektu?

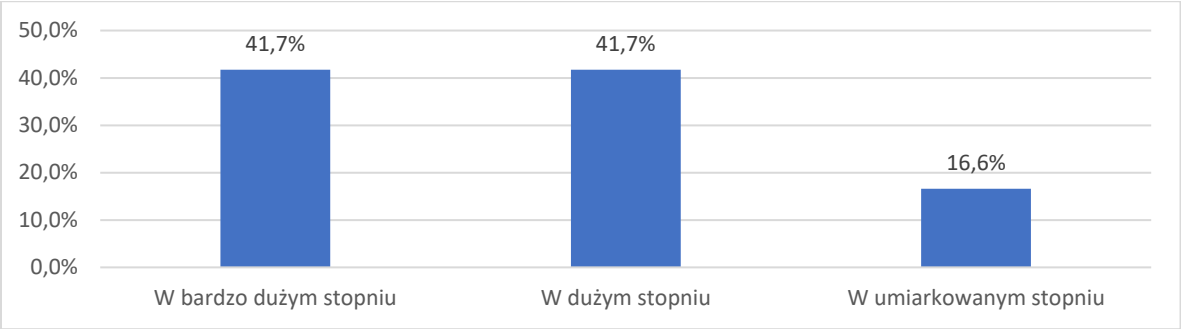

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego CAWI/CATI przeprowadzonego wśród uczestników projektów (n=77) – pytanie wielokrotnego wyboru

Ocena wsparcia związanego z tworzeniem lub rozwojem podmiotów ekonomii społecznej była jednoznacznie pozytywna. Łącznie 83,4% respondentów uznało, że otrzymana pomoc ułatwiła utworzenie lub rozwój podmiotu w dużym albo bardzo dużym stopniu, pozostałe

16,6% oceniło wpływ wsparcia jako umiarkowany. Nie odnotowano natomiast żadnej odpowiedzi wskazującej na mały lub całkowity brak wpływu wsparcia.

Wykres 34. Jeżeli korzystał/a Pan/Pani ze wsparcia związanego z tworzeniem lub rozwojem podmiotu ekonomii społecznej albo przedsiębiorstwa społecznego: w jakim stopniu otrzymane wsparcie ułatwiło jego utworzenie lub rozwój?

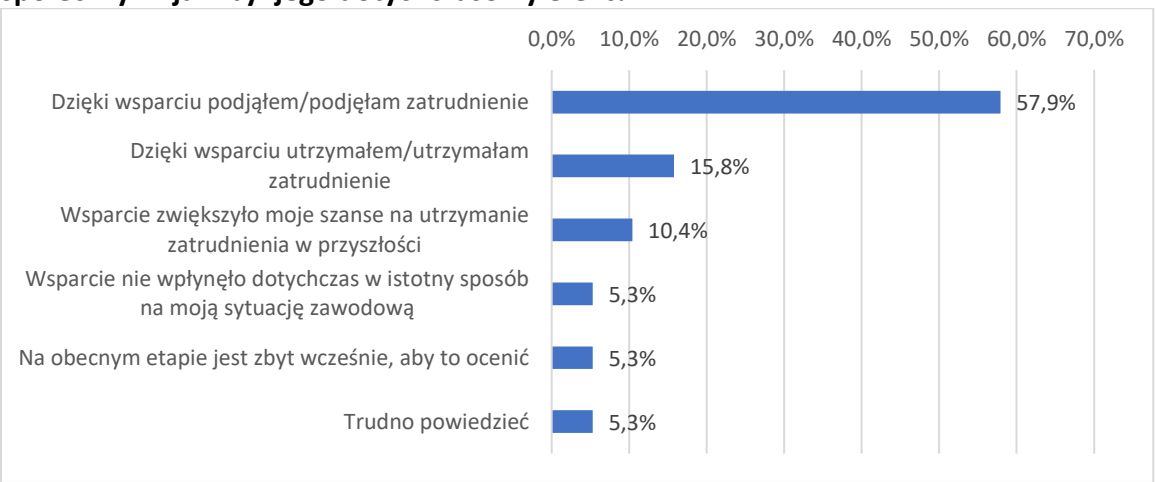

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego CAWI/CATI przeprowadzonego wśród uczestników projektów (n=12)

Wśród uczestników, których wsparcie było związane z zatrudnieniem w przedsiębiorstwie społecznym, najczęściej wskazywanym efektem było podjęcie zatrudnienia dzięki otrzymanej pomocy – zadeklarowało je 57,9% badanych. Kolejne 15,8% respondentów wskazało, że wsparcie pozwoliło im utrzymać zatrudnienie, natomiast 10,4% oceniło, że zwiększyło ono ich szanse na utrzymanie pracy w przyszłości.

Oznacza to, że 84,1% respondentów wskazało na pozytywny efekt wsparcia związany z podjęciem, utrzymaniem lub zwiększeniem szans na utrzymanie zatrudnienia. Jedynie 5,3% badanych tej grupy uznało, że dotychczas wsparcie nie wpłynęło w istotny sposób na ich sytuację zawodową. Taki sam odsetek uznał, że na ocenę efektów jest jeszcze zbyt wcześnie, a 5,3% nie potrafiło udzielić jednoznacznej odpowiedzi.

Wykres 35. Jeżeli wsparcie było związane z Pana/Pani zatrudnieniem w przedsiębiorstwie społecznym: jaki był jego dotychczasowy efekt?

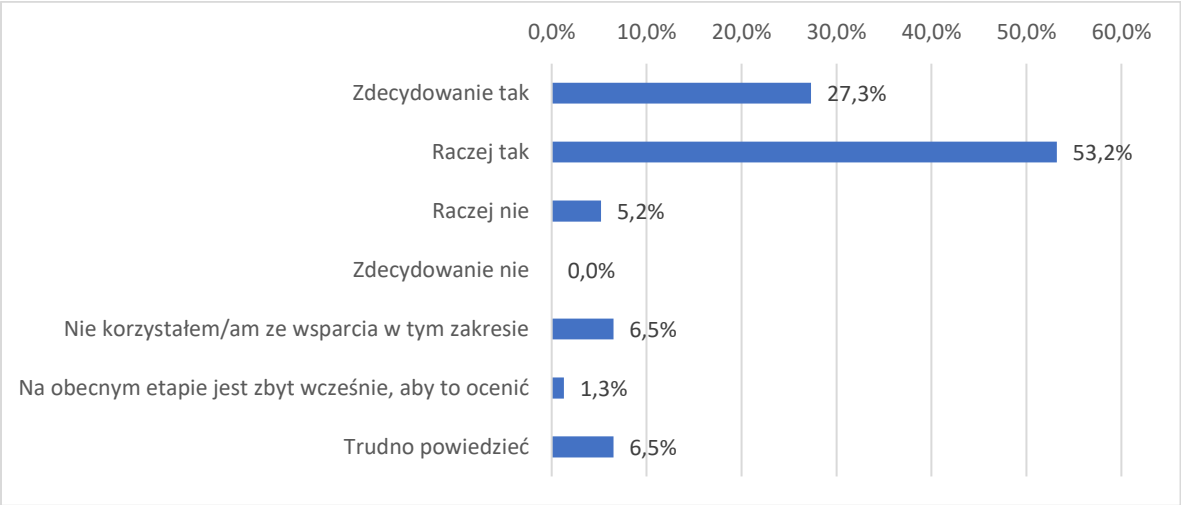

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego CAWI/CATI przeprowadzonego wśród uczestników projektów (n=19)

Co istotne, uczestnicy projektów z obszaru ekonomii społecznej w zdecydowanej większości dostrzegali poprawę swoich kompetencji zawodowych. Łącznie 80,5% badanych tejże grupy uznało, że dzięki udziałowi w projekcie zwiększyła się ich wiedza, umiejętności lub kwalifikacje przydatne w pracy. Brak poprawy wskazywano sporadycznie - odpowiedź „raczej nie" wybrało jedynie 5,2% respondentów, natomiast nikt nie wskazał odpowiedzi „zdecydowanie nie".

Wyniki wskazują więc, że rozwój kompetencji zawodowych był jednym z wyraźniejszych efektów wsparcia w obszarze ekonomii społecznej. Co istotne, pozytywna ocena nie dotyczy wyłącznie osób korzystających ze wsparcia bezpośrednio związanego z miejscem pracy, lecz odnosi się szerzej do przydatności zdobytej wiedzy, umiejętności i kwalifikacji w funkcjonowaniu zawodowym.

Wykres 36. Czy dzięki udziałowi w projekcie poprawiły się Pana/Pani kompetencje zawodowe, tj. wiedza, umiejętności lub kwalifikacje przydatne w pracy?

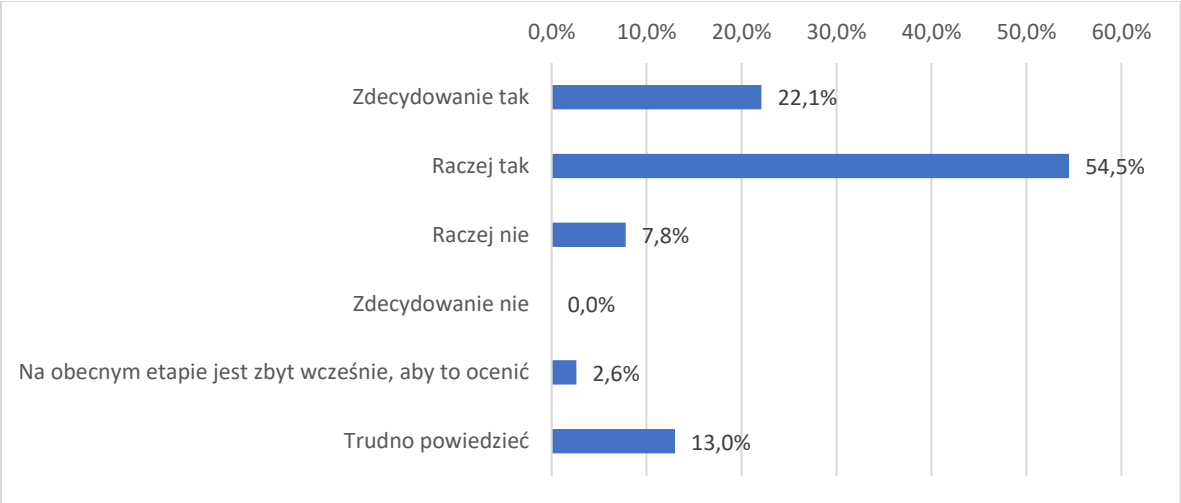

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego CAWI/CATI przeprowadzonego wśród uczestników projektów (n=77)

Pozytywnie oceniono również wpływ projektów na kompetencje społeczne związane z funkcjonowaniem w środowisku pracy. Łącznie 76,6% respondentów uznało, że dzięki udziałowi w projekcie poprawiły się ich umiejętności w zakresie m.in. współpracy, komunikacji, organizacji pracy czy radzenia sobie w sytuacjach zawodowych. Brak poprawy wskazało jedynie 7,8% uczestników, przy czym ponownie nikt nie wybrał odpowiedzi „zdecydowanie nie".

Wynik ten uzupełnia wcześniejsze ustalenia dotyczące kompetencji zawodowych. Pokazuje bowiem, że wsparcie w obszarze ekonomii społecznej oddziaływało nie tylko na wiedzę i kwalifikacje przydatne w pracy, ale również na umiejętności potrzebne do codziennego funkcjonowania w środowisku zawodowym. W kontekście reintegracji społeczno-zawodowej ma to szczególne znaczenie, ponieważ zdolność do współpracy, komunikacji czy organizacji pracy może wpływać zarówno na możliwość podjęcia zatrudnienia, jak i jego późniejszego utrzymania.

Wykres 37. Czy dzięki udziałowi w projekcie poprawiły się Pana/Pani kompetencje społeczne, związane z funkcjonowaniem w środowisku pracy, np. umiejętność współpracy, komunikacji, organizacji pracy lub radzenia sobie w sytuacjach zawodowych?

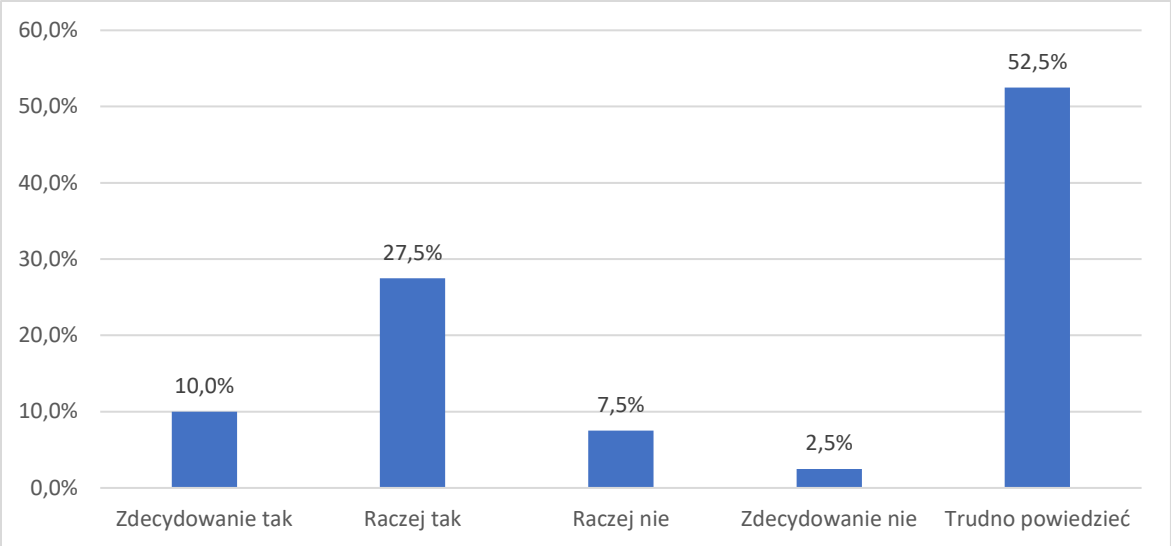
Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego CAWI/CATI przeprowadzonego wśród uczestników projektów (n=77)

Perspektywa uczestników wskazywała tym samym na konkretne efekty wsparcia, w tym podejmowanie i utrzymywanie zatrudnienia oraz rozwój kompetencji zawodowych i społecznych. Uzupełnieniem tych ustaleń jest natomiast ocena samych beneficjentów dotycząca bardziej długookresowego wymiaru interwencji, tj. jej zdolności do tworzenia trwałych miejsc pracy dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Okazuje się jednak, że ocena wpływu wsparcia w obszarze ekonomii społecznej na tworzenie trwałych miejsc pracy nie była jednoznaczna. Ponad połowa beneficjentów (52,5%) nie potrafiła określić, czy realizowane działania prowadzą do powstawania trwałych miejsc pracy dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Pozytywną ocenę sformułowało łącznie 37,5% badanych, zaś oceny negatywne stanowiły łącznie 10,0%.

Wysoki udział odpowiedzi „trudno powiedzieć" wskazuje jednak, że trwałość efektów zatrudnieniowych jest na obecnym etapie jednym z trudniejszych do oceny wymiarów interwencji. Jednocześnie wśród beneficjentów, którzy byli już w stanie sformułować ocenę, zdecydowanie przeważały opinie pozytywne – większość takich respondentów uznała, że wsparcie przyczynia się do tworzenia trwałych miejsc pracy. Wynik daje więc podstawy do pozytywnej oceny kierunku oddziaływania, ale ze względu na dużą skalę niepewności nie pozwala jeszcze na równie jednoznaczny wniosek jak w przypadku wcześniej analizowanych efektów (co wynika oczywiście w dużej mierze ze wspominanego już etapu realizacji projektów).

Wykres 38. Czy wsparcie realizowane w ramach projektu/ów przyczynia się do tworzenia trwałych miejsc pracy dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym?

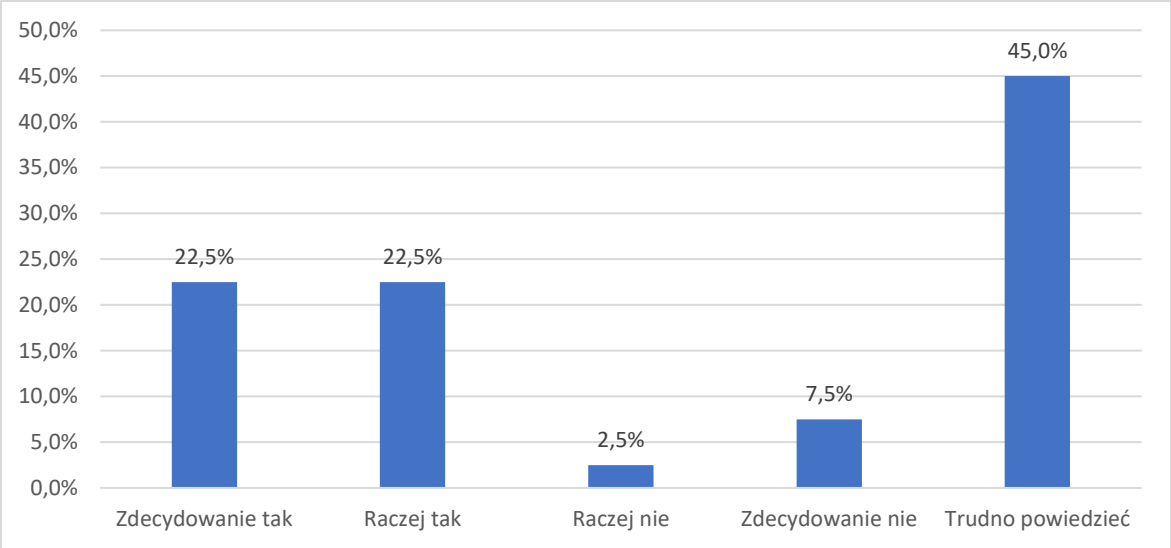
Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego CAWI/CATI z beneficjentami projektów (n=40)

Również ocena wpływu wsparcia na potencjał podmiotów ekonomii społecznej w zakresie reintegracji społeczno-zawodowej była zróżnicowana. Łącznie 45,0% beneficjentów uznało, że realizowane wsparcie przyczyniło się do zwiększenia tego potencjału, zaś oceny negatywne stanowiły łącznie 10,0% odpowiedzi.

Tym samym aż 45,0% respondentów nie potrafiło jednoznacznie ocenić wpływu wsparcia w tym zakresie - podobnie jak w przypadku trwałości miejsc pracy, wskazuje to, że efekty dotyczące wzmacniania potencjału podmiotów ekonomii społecznej nie były jeszcze w pełni widoczne. Wśród beneficjentów, którzy byli w stanie sformułować ocenę, przeważały jednak odpowiedzi pozytywne. Pozwala to mówić o korzystnym kierunku oddziaływania wsparcia, przy jednoczesnym zachowaniu ostrożności wynikającej z wysokiego udziału odpowiedzi „trudno powiedzieć".

Negatywne odpowiedzi wiązały się przede wszystkim z ograniczonym powiązaniem realizowanych działań z sektorem ekonomii społecznej. Beneficjenci wskazywali na brak podmiotów ekonomii społecznej na obszarze realizacji projektu, brak współpracy z takimi podmiotami lub fakt, że projekt ich nie obejmował.

Wykres 39. Czy wsparcie przyczyniło się w Pana/Pani opinii do zwiększenia potencjału podmiotów ekonomii społecznej w zakresie reintegracji społeczno-zawodowej?

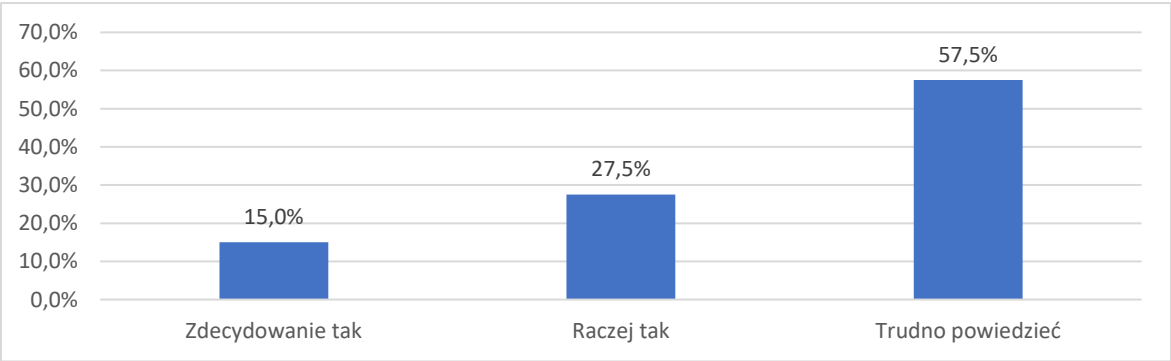

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego CAWI/CATI z beneficjentami projektów (n=40)

Również wpływ realizowanego wsparcia na zwiększenie zakresu lub dostępności usług społecznych świadczonych przez podmioty ekonomii społecznej nie był jeszcze możliwy do jednoznacznej oceny w przypadku większości badanych projektów - odpowiedź „trudno powiedzieć" wskazało bowiem aż 57,5% beneficjentów. Pozytywny wpływ dostrzegało łącznie 42,5% respondentów, jednocześnie nie odnotowano żadnej odpowiedzi negatywnej.

Wynik wskazuje więc przede wszystkim na dużą niepewność co do skali tego efektu na obecnym etapie realizacji interwencji. W zestawieniu z wcześniejszymi wynikami dotyczącymi trwałych miejsc pracy i potencjału reintegracyjnego PES potwierdza to, że część rezultatów odnoszących się do rozwoju sektora ekonomii społecznej może wymagać dłuższej perspektywy, zanim ich skala stanie się w pełni widoczna.

Wykres 40. Czy dzięki realizowanemu wsparciu podmioty ekonomii społecznej zwiększyły zakres lub dostępność świadczonych usług społecznych?

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego CAWI/CATI z beneficjentami projektów (n=40)

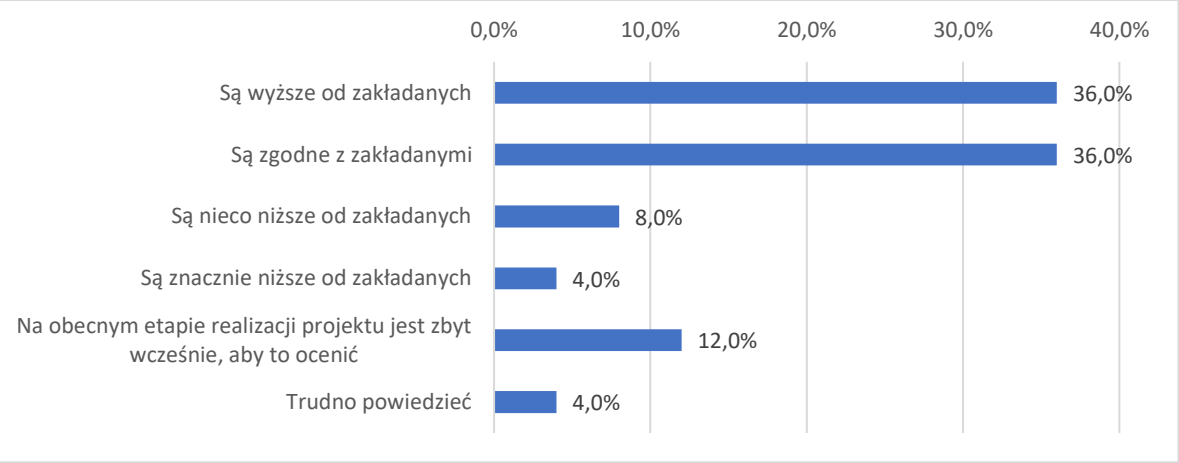
Co istotne jednak, ocena efektów zatrudnieniowych osiąganych w projektach związanych z rynkiem pracy była w większości pozytywna - łącznie 72,0% beneficjentów potwierdziło, że

rezultaty są zgodne z założeniami projektu lub je przewyższają. Niższe od oczekiwanych rezultaty wskazało łącznie jedynie 12,0% badanych – w 8,0% przypadków były one nieco niższe, a w 4,0% znacznie niższe od założeń. Kolejne 12,0% beneficjentów uznało, że na obecnym etapie realizacji projektu jest jeszcze zbyt wcześnie na ocenę efektów zatrudnieniowych, natomiast 4,0% nie potrafiło ich jednoznacznie ocenić.

Wyniki wskazują więc, że w projektach, w których można już było obserwować rezultaty zatrudnieniowe, dominowały przypadki realizacji założeń lub uzyskiwania efektów lepszych od pierwotnie przewidywanych.

Niższe od oczekiwanych efekty wskazało jedynie trzech beneficjentów. W uzasadnieniach odpowiedzi pojawiły się niepodjęcie zatrudnienia przez część uczestników po zakończeniu finansowanego wsparcia u pracodawcy, trudna sytuacja zdrowotna uczestników oraz niekorzystne uwarunkowania regionalnego rynku pracy. Są to więc bariery zarówno po stronie uczestników, pracodawców, jak i szerszego otoczenia gospodarczego, przy czym ich występowanie miało wyłącznie charakter jednostkowy.

Wykres 41. Biorąc pod uwagę uczestników, którzy zakończyli lub są na końcu zaplanowanej dla nich ścieżki wsparcia, jak dotychczas osiągane efekty zatrudnieniowe kształtują się w stosunku do założeń projektu?

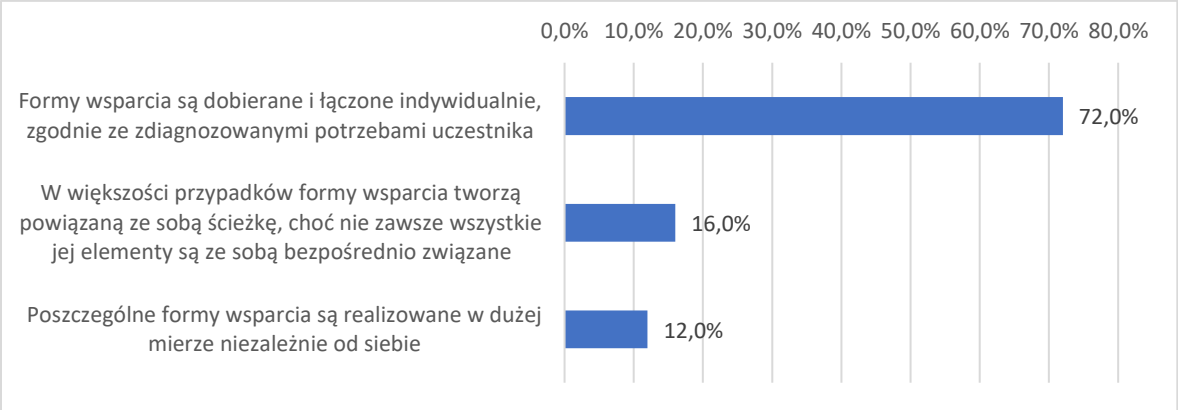

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego CAWI/CATI z beneficjentami projektów (n=25)

Przeprowadzone badania ankietowe pozwalają również stwierdzić, że w projektach dotyczących rynku pracy zdecydowanie dominował zindywidualizowany sposób konstruowania ścieżki aktywizacji zawodowej - aż 72,0% beneficjentów wskazało bowiem, że poszczególne formy wsparcia są dobierane i łączone indywidualnie, zgodnie ze zdiagnozowanymi potrzebami konkretnego uczestnika. Kolejne 16,0% badanych deklarowało, że w większości przypadków formy wsparcia tworzą powiązaną ścieżkę, choć nie zawsze wszystkie jej elementy są ze sobą bezpośrednio związane. Jedynie w przypadku pozostałych 12,0% projektów poszczególne formy wsparcia były realizowane w dużej mierze niezależnie od siebie. Żaden z respondentów nie wskazał przy tym sytuacji, w której tylko część instrumentów byłaby powiązana w ramach jednej ścieżki, ani nie miał trudności z oceną tej kwestii.

Wyniki wskazują zatem, że w zdecydowanej większości badanych projektów aktywizacja zawodowa opierała się na łączeniu różnych instrumentów w sposób uwzględniający indywidualną sytuację uczestnika, a realizacja poszczególnych form pomocy jako odrębnych, niepowiązanych działań należała do mniejszości. Jest to istotne z punktu widzenia kompleksowości wsparcia, ponieważ pozwala dostosowywać kolejność i zestaw instrumentów do zdiagnozowanych barier oraz potrzeb konkretnej osoby.

Wykres 42. W jaki sposób poszczególne formy wsparcia są łączone w ramach ścieżki aktywizacji zawodowej uczestników?

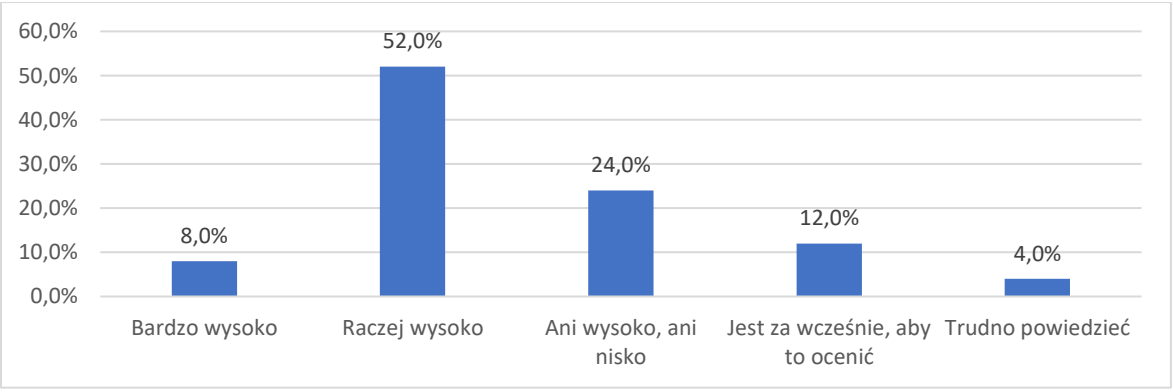

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego CAWI/CATI z beneficjentami projektów (n=25)

Warto również dodać, że beneficjenci przeważnie pozytywnie oceniali również trwałość osiąganych efektów zatrudnieniowych. Łącznie bowiem 60,0% badanych oceniło ten aspekt wysoko lub bardzo wysoko. Neutralną ocenę wyraziło w tym obszarze 24,0% respondentów.

Co jednak istotne, żaden z beneficjentów nie ocenił trwałości efektów zatrudnieniowych negatywnie. W przypadku pozostałych 12,0% projektów na dokonanie takiej oceny było jeszcze zbyt wcześnie, a 4,0% respondentów nie potrafiło zająć jednoznacznego stanowiska. Wyniki wskazują więc, że w sytuacjach, w których efekty zatrudnieniowe były już możliwe do obserwacji, beneficjenci na ogół oceniali je jako trwałe.

Wykres 43. Jak oceniają Państwo trwałość efektów zatrudnieniowych osiąganych dzięki projektowi/projektom?

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego CAWI/CATI z beneficjentami projektów (n=25)

Podsumowanie podrozdziału

Zdaniem ewaluatora wyniki badania wskazują na korzystne oddziaływanie realizowanego wsparcia na sytuację zawodową uczestników projektów, jednakże skala i charakter uzyskiwanych efektów zależą od ich sytuacji wyjściowej oraz rodzaju zastosowanych instrumentów. Wyraźna poprawa struktury zatrudnienia w badanej grupie, uzupełniona deklaracjami uczestników wiążących podjęcie pracy z otrzymaną pomocą, istotnie przemawia za pozytywną oceną dotychczasowej skuteczności interwencji. Jak jednak wskazują wyniki badania, całej zaobserwowanej zmiany sytuacji zawodowej nie można przypisać bezpośrednio udziałowi w projektach, ponieważ na położenie uczestników wpływały również inne czynniki, w tym sytuacja na regionalnym rynku pracy. W ocenie ewaluatora za szczególnie uzasadnione należy uznać utrzymanie zindywidualizowanego podejścia do aktywizacji, przy jednoczesnym uwzględnianiu trudności związanych z docieraniem do osób długotrwale bezrobotnych i osób w wieku 55 lat i więcej, pozostających bez zatrudnienia i wymagających wsparcia w powrocie na rynek pracy.

Bardziej ostrożnej oceny wymagają natomiast długookresowe efekty wsparcia ekonomii społecznej - rozwój kompetencji zawodowych i społecznych uczestników stanowi niewątpliwie korzystny rezultat, jednak samo utworzenie miejsca pracy lub przedsiębiorstwa społecznego nie przesądza oczywiście o dalszej trwałości zatrudnienia. Za istotny warunek skuteczności tego rodzaju interwencji uznać należy zdolność wspieranych podmiotów do samodzielnego prowadzenia działalności po zakończeniu finansowania, w tym pozyskiwania odbiorców oferowanych produktów i usług oraz właściwego zarządzania przedsiębiorstwem. Szczególne znaczenie w tym kontekście ma odpowiednie dopasowanie profilu prowadzonej działalności do rzeczywistego zapotrzebowania na lokalnym rynku, w tym możliwości świadczenia usług społecznych. Zaznaczyć przy tym należy, że ostateczna ocena trwałości miejsc pracy i funkcjonowania wspartych podmiotów będzie możliwa dopiero po upływie odpowiedniego okresu od zakończenia udzielania bezpośredniego wsparcia.

6.4. Zróżnicowanie efektów, trafność i uwarunkowania realizacji wsparcia

W diagnozie potrzeb osób z niepełnosprawnościami i ich opiekunów opracowanej dla województwa lubuskiego wskazano problemy związane m.in. z dostępem do informacji o usługach, procedurami oraz korzystaniem z części form wsparcia[24]. Oznacza to, że formalne istnienie usługi nie zawsze przekłada się na możliwość rzeczywistego skorzystania z niej.

W diagnozie usług społecznych wykazano z kolei, że 43 gminy, które nie prowadziły dziennej opieki wytchnieniowej, nie dokonywały jednocześnie pomiaru zapotrzebowania na tę usługę[25]. Brak rozwiniętej oferty może więc współwystępować z brakiem systematycznej wiedzy o skali potencjalnego popytu. Z punktu widzenia trafności interwencji zwiększa to znaczenie aktywnej diagnozy potrzeb, a nie wyłącznie analizy dotychczasowego wykorzystania usług.

Z analizy desk research wynika również, że dotychczasowa ewaluacja systemu wyboru projektów FEWL 21-27 wykazała generalnie pozytywną ocenę jego przejrzystości, ale równocześnie wskazała trudności związane m.in. z obsługą CST oraz potrzebę wsparcia części mniej doświadczonych wnioskodawców[26]. Potencjał organizacyjny beneficjenta może więc wpływać na jego możliwości zarówno na etapie ubiegania się o środki, jak i późniejszego wdrażania projektu.

Ustalenia wynikające z analizy danych zastanych wskazują więc, że jednym z kluczowych warunków trafności wsparcia jest jego rzeczywiste dopasowanie do sytuacji i potrzeb odbiorców. W dalszej kolejności warto zatem odnieść te wnioski do perspektywy samych uczestników projektów i sprawdzić, na ile oferowane im formy pomocy odpowiadały na problemy, z którymi faktycznie się mierzyli. Wyniki badania CAWI/CATI pozwalają w tym miejscu przejść od oceny założeń i sposobu projektowania interwencji do oceny jej praktycznej adekwatności z punktu widzenia osób bezpośrednio korzystających ze wsparcia.

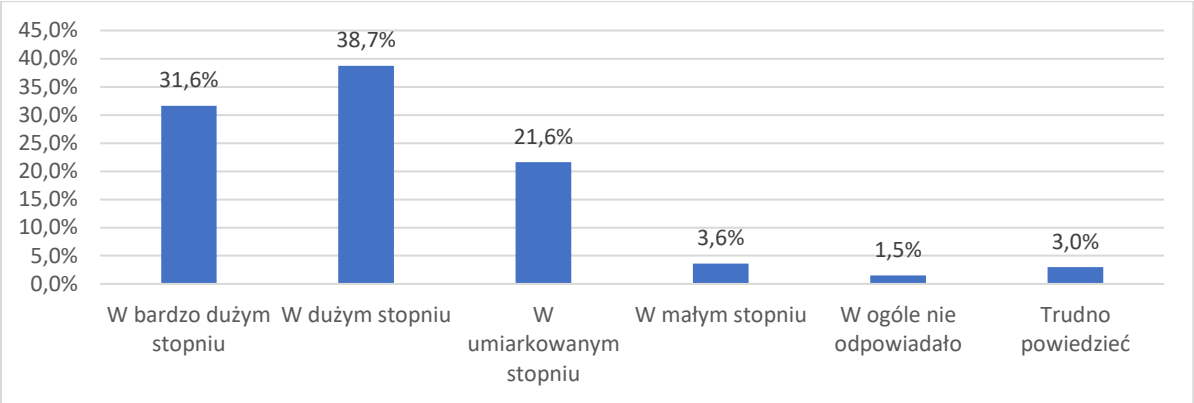
Badanie to pozwoliło potwierdzić, że ocena dopasowania otrzymanego wsparcia do rzeczywistych potrzeb uczestników była zdecydowanie pozytywna. Łącznie aż 70,3% badanych uczestników projektów uznało, że wsparcie odpowiadało ich potrzebom w dużym lub bardzo dużym stopniu (przy czym 38,7% wskazało na duży, a 31,6% na bardzo duży stopień dopasowania). Co istotne, kolejne 21,6% respondentów oceniło adekwatność wsparcia jako umiarkowaną. Oznacza to, że ponad dziewięciu na dziesięciu uczestników (91,9%) dostrzegało co najmniej umiarkowane dopasowanie otrzymanej pomocy do swoich potrzeb.

Oceny wskazujące na niedopasowanie wsparcia należały tym samym do rzadkości - jedynie 3,6% respondentów uznało, że wsparcie odpowiadało ich potrzebom w małym stopniu, a

[24] *Diagnoza potrzeb i barier w dostępie do usług społecznych dla osób z niepełnosprawnościami oraz ich opiekunów w województwie lubuskim*, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Zielonej Górze, 2025.
[25] *Diagnoza usług społecznych kierowanych do osób z niepełnosprawnościami i ich opiekunów w województwie lubuskim. Raport z badania*, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Zielonej Górze, Zielona Góra, 2024 r.
[26] *Ewaluacja systemu wyboru projektów w ramach Programu Fundusze Europejskie dla Lubuskiego 2021–2027*, Warszawa 2024.

1,5% stwierdziło, że nie odpowiadało im w ogóle. Wyniki wskazują więc na wysoką trafność wsparcia z perspektywy jego bezpośrednich odbiorców.

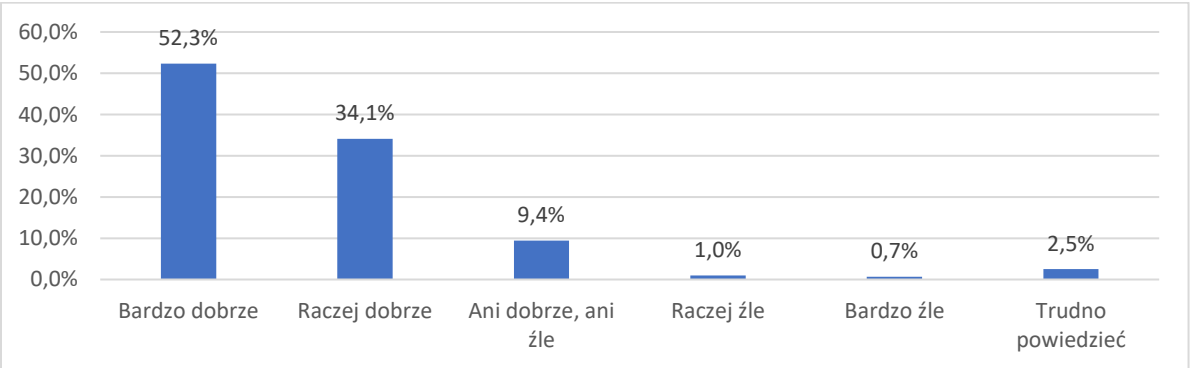
Wykres 44. W jakim stopniu otrzymane wsparcie odpowiada/ odpowiadało Pana/Pani rzeczywistym potrzebom?

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego CAWI/CATI przeprowadzonego wśród uczestników projektów (n=724)

Pozytywnej ocenie dopasowania wsparcia do potrzeb towarzyszyła również bardzo dobra ocena jego jakości. Pozytywną ocenę wyraziło w tym obszarze łącznie aż 86,4% uczestników, przy czym ponad połowa badanych (52,3%) oceniła otrzymane wsparcie bardzo dobrze. Odpowiedź neutralną, wskazującą na ocenę „ani dobrze, ani źle", wybrało 9,4% respondentów. Oceny negatywne pojawiały się jedynie sporadycznie, gdyż zaledwie 1,0% uczestników oceniło wsparcie raczej źle, a 0,7% – bardzo źle. Uzasadnienia tego typu wskazań były natomiast zróżnicowane, zwracano uwagę na brak odczuwalnych efektów wsparcia lub jego niewielką przydatność, niezadowalającą jakość kontaktu ze specjalistami – w tym psychologiem, terapeutą czy pośrednikiem pracy – oraz problemy organizacyjne, takie jak brak kontaktu, niedogodne godziny świadczenia usług czy trudności we współpracy z pracodawcą. Pojedyncze uwagi dotyczyły również bariery językowej oraz niższej od oczekiwanej wartości wsparcia finansowego.

Wykres 45. Jak ogólnie ocenia Pan/Pani jakość wsparcia?

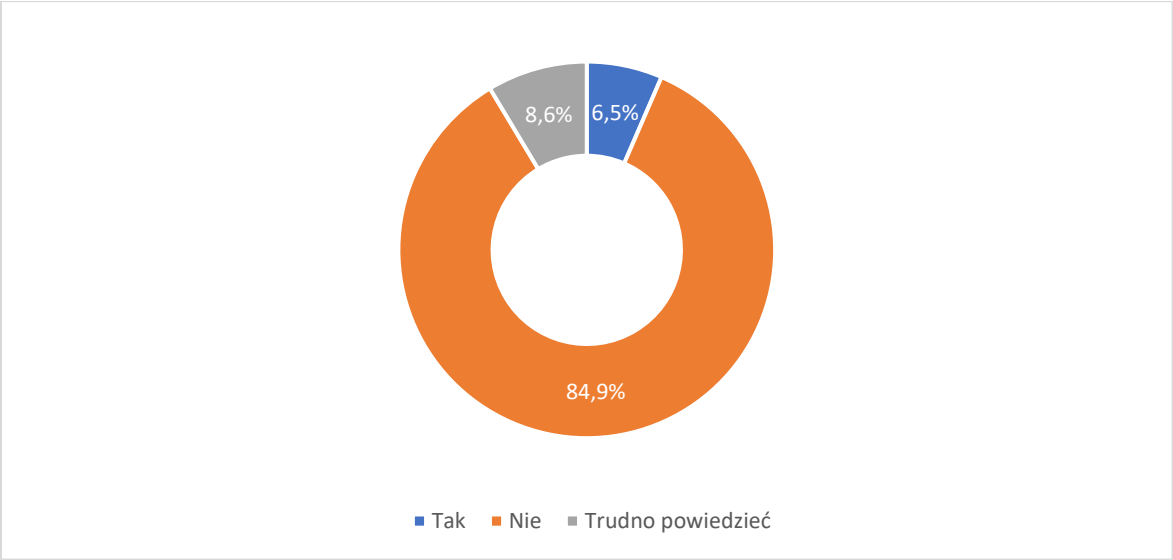

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego CAWI/CATI przeprowadzonego wśród uczestników projektów (n=724)

Zdecydowana większość uczestników nie napotkała trudności w dostępie do wsparcia ani podczas korzystania z niego. Taką odpowiedź wskazało 84,9% badanych. O występowaniu

problemów poinformowało jedynie 6,5% respondentów, natomiast 8,6% nie potrafiło jednoznacznie ocenić tej kwestii.

Wykres 46. Czy napotkał/a Pan/Pani jakieś trudności w dostępie do wsparcia lub korzystaniu z niego?

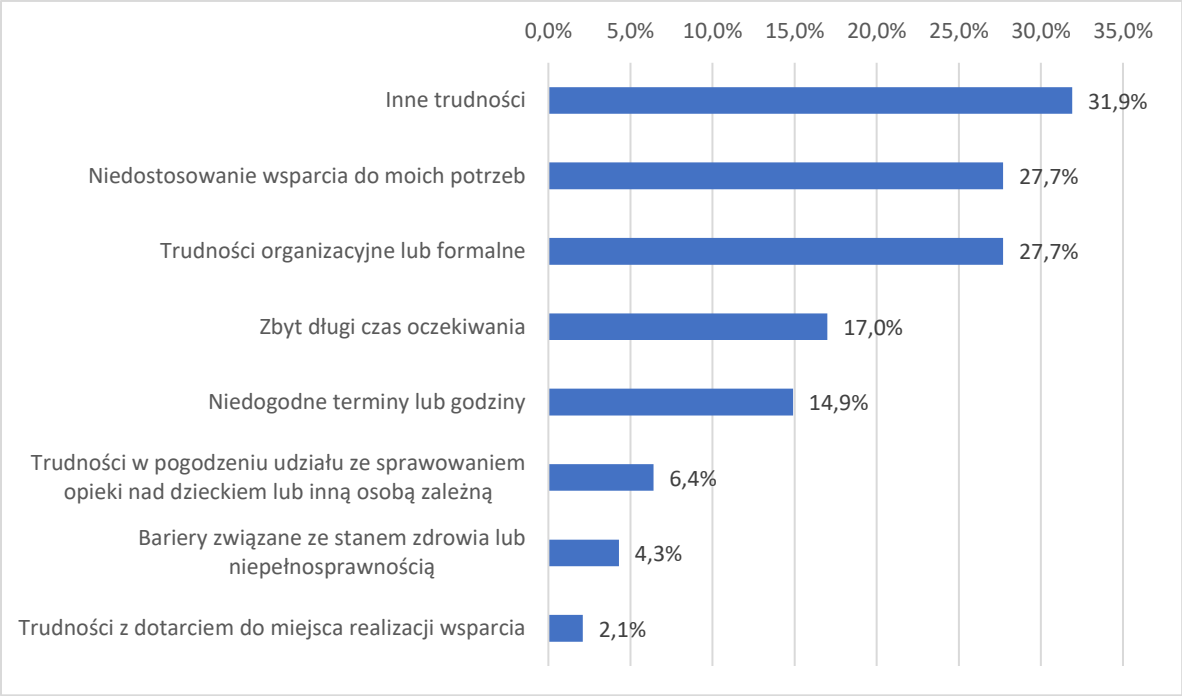

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego CAWI/CATI przeprowadzonego wśród uczestników projektów (n=724)

Wśród osób, które napotkały trudności w dostępie do wsparcia lub korzystaniu z niego, najczęściej wskazywano na niedostosowanie wsparcia do indywidualnych potrzeb oraz trudności organizacyjne lub formalne – po 27,7% wskazań. Nieco rzadziej problemy dotyczyły zbyt długiego czasu oczekiwania (17,0%) oraz niedogodnych terminów lub godzin realizacji wsparcia (14,9%). Pozostałe bariery występowały znacznie rzadziej: 6,4% osób zgłaszających problemy wskazało na trudności w pogodzeniu udziału w projekcie z obowiązkami opiekuńczymi, 4,3% na bariery związane ze stanem zdrowia lub niepełnosprawnością, a 2,1% na trudności z dotarciem do miejsca świadczenia wsparcia.

Stosunkowo często pojawiały się jednak odpowiedzi spoza przygotowanej kafeterii (tj. wariant „inne") – wskazało je aż 31,9% osób napotykających trudności. Poszczególne uzasadnienia były jednak zróżnicowane - dotyczyły one przede wszystkim problemów organizacyjnych związanych np. z odwoływaniem zajęć lub przerwaniem kontaktu ze specjalistą i formalnych dotyczących dopełnienia formalności czy liczby dokumentów.

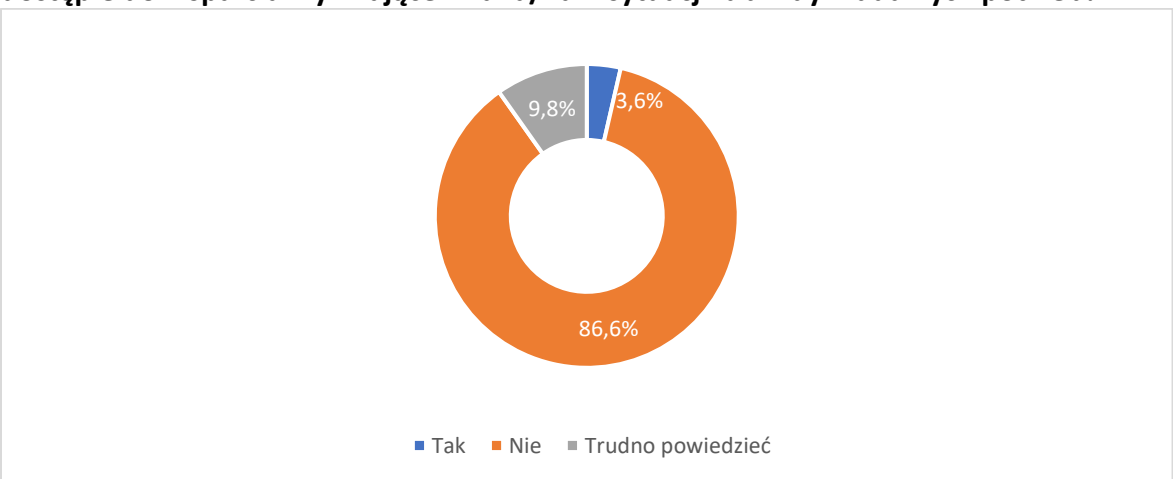
Wykres 47. Jakiego rodzaju były to trudności?

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego CAWI/CATI przeprowadzonego wśród uczestników projektów (n=47) – pytanie wielokrotnego wyboru

Ogólnie niska skala trudności w korzystaniu ze wsparcia nie wyklucza jednak występowania problemów odnoszących się do szczególnej sytuacji części uczestników. Dlatego poza ogólną oceną dostępności sprawdzono również, czy bariery wynikały z indywidualnych potrzeb odbiorców. Aż 86,6% badanych uczestników projektów zadeklarowało jednak, że podczas udziału w projekcie nie napotkało tego rodzaju trudności, a ich występowanie wskazało jedynie 3,6% badanych. Wynik wskazuje, że z perspektywy zdecydowanej większości odbiorców sposób organizacji wsparcia nie tworzył barier związanych z ich indywidualną sytuacją.

Wykres 48. Czy podczas udziału w projekcie napotkał/a Pan/Pani bariery lub trudności w dostępie do wsparcia wynikające z Pana/Pani sytuacji lub indywidualnych potrzeb?

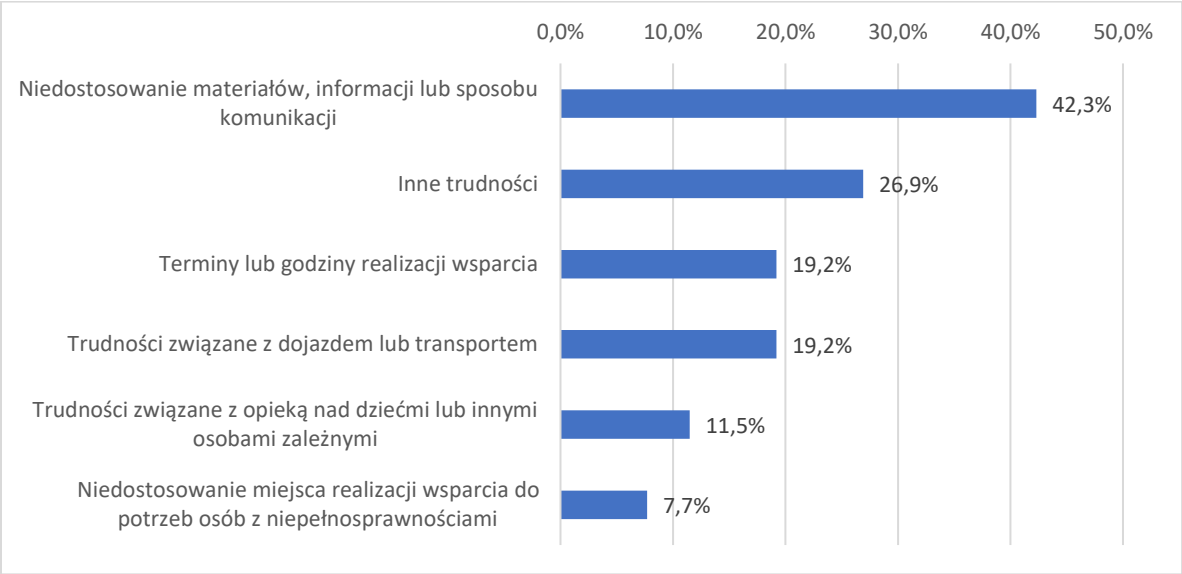

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego CAWI/CATI przeprowadzonego wśród uczestników projektów (n=724)

Wśród stosunkowo nielicznej grupy uczestników, którzy deklarowali występowanie barier związanych z ich indywidualną sytuacją lub potrzebami, najczęściej wskazywano na niedostosowanie materiałów, informacji lub sposobu komunikacji – 42,3%. Po 19,2% respondentów zwracało z kolei uwagę na niedogodne terminy lub godziny realizacji wsparcia oraz trudności związane z dojazdem lub transportem. Problemy wynikające z konieczności sprawowania opieki nad dzieckiem lub inną osobą zależną wskazało 11,5% badanych, natomiast niedostosowanie miejsca realizacji wsparcia do potrzeb osób z niepełnosprawnościami – 7,7%.

Ponad jedna czwarta osób z tej grupy (26,9%) wskazała ponadto „inne bariery", które dotyczyły m.in. trudności w umówieniu spotkań, odwoływania zajęć, zmian terapeuty, zbyt małej liczby miejsc w projekcie oraz problemów związanych z efektem wsparcia zawodowego. Należy jednak mieć na uwadze nieliczny charakter analizowanej grupy, poprzez co problemy te miały charakter jednostkowy.

Wykres 49. Jeżeli tak, czego dotyczyły te bariery lub trudności?

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego CAWI/CATI przeprowadzonego wśród uczestników projektów (n=26) – pytanie wielokrotnego wyboru

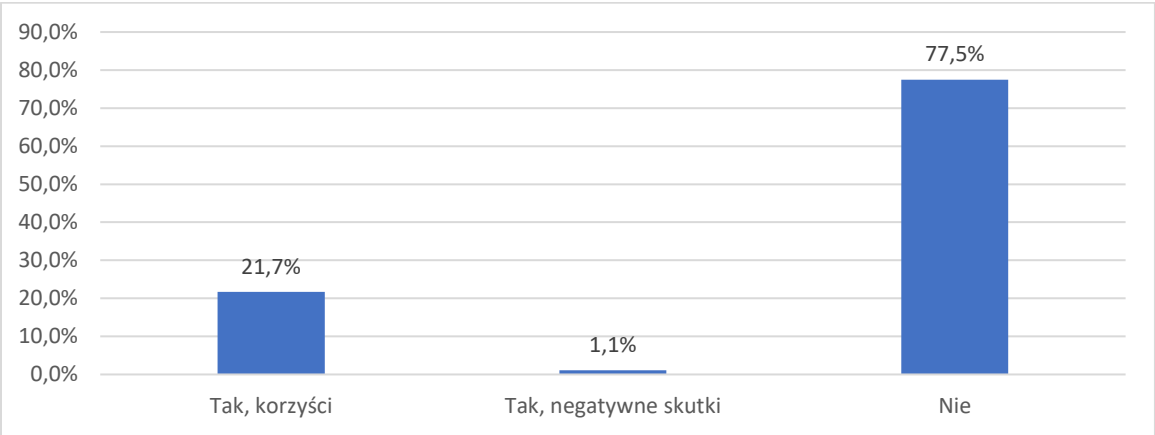
Większość uczestników nie dostrzegała innych, wykraczających poza wcześniej omawiane efekty projektu – odpowiedź taką wskazało 77,5% badanych. Jednocześnie 21,7% respondentów zadeklarowało wystąpienie dodatkowych, wcześniej nieoczekiwanych korzyści, podczas gdy negatywne skutki udziału w projekcie wskazało jedynie 1,1% uczestników. Bilans efektów nieplanowanych był więc wyraźnie pozytywny.

Otwarte wypowiedzi pokazują, że dodatkowe korzyści miały bardzo różnorodny charakter. Powtarzały się przede wszystkim wskazania dotyczące zdobycia wiedzy, nowych umiejętności i kwalifikacji, w tym poprawy znajomości języka polskiego, a także zwiększenia pewności siebie, samodzielności i otwartości w kontaktach z innymi ludźmi. Część respondentów zwracała uwagę na korzyści zawodowe, takie jak zdobycie doświadczenia, podjęcie pracy, rozpoczęcie działalności gospodarczej, poszerzenie sieci kontaktów czy odkrycie nowych

możliwości rozwoju. Wskazywano również na poprawę samopoczucia i funkcjonowania społecznego dzięki wsparciu psychologicznemu, większą integrację z otoczeniem oraz pozytywne zmiany obserwowane u dzieci i podopiecznych.

Negatywne konsekwencje zgłaszano sporadycznie i miały one jednostkowy, zróżnicowany charakter. Dotyczyły m.in. problemów w miejscu pracy lub relacji z pracodawcą, braku kontaktu z terapeutą, trudności formalnych i finansowych związanych z rozliczeniem otrzymanego wsparcia lub prowadzeniem działalności, a także niedopasowania pojedynczych zajęć do oczekiwań uczestnika. W jednej z wypowiedzi zwrócono również uwagę na nieprzestrzeganie czasu pracy osób z niepełnosprawnościami, a w innej na utrzymującą się barierę językową. Część tych doświadczeń była przy tym związana raczej z okolicznościami towarzyszącymi wykorzystaniu wsparcia niż z samą konstrukcją projektu, dlatego nie należy traktować ich jako bezpośrednich negatywnych efektów interwencji.

Wykres 50. Czy udział w projekcie przyniósł Panu/Pani jakieś inne, wcześniej nieoczekiwane korzyści lub negatywne skutki?

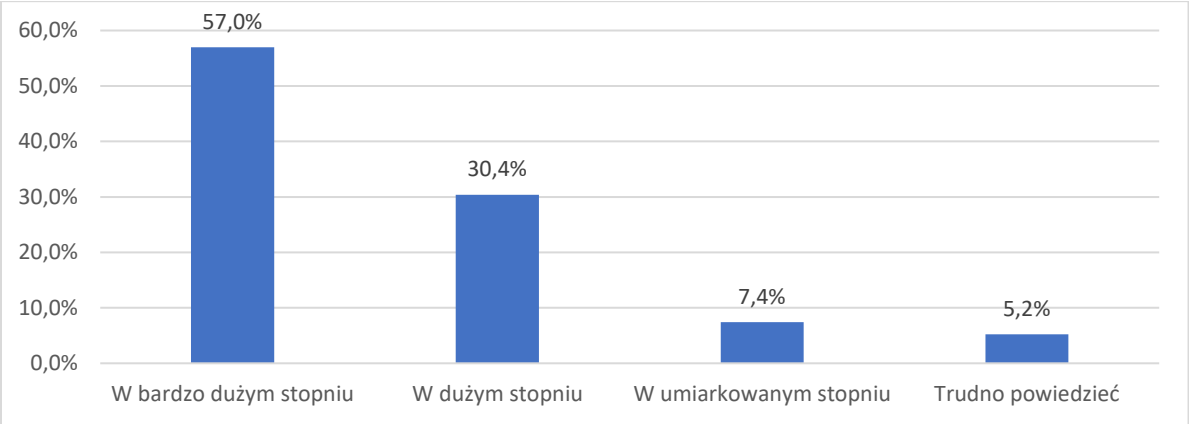
Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego CAWI/CATI przeprowadzonego wśród uczestników projektów (n=724) – pytanie wielokrotnego wyboru

Uzupełnieniem perspektywy uczestników są opinie beneficjentów, którzy jako podmioty realizujące wsparcie mogli ocenić jego adekwatność z punktu widzenia rozpoznanych potrzeb grup docelowych oraz przebiegu realizacji projektów. Zestawienie obu perspektyw pozwala sprawdzić, czy wysoka ocena trafności wsparcia znajduje potwierdzenie zarówno po stronie jego odbiorców, jak i realizatorów. Jak się okazuje, beneficjenci bardzo wysoko oceniali dopasowanie oferowanego wsparcia do aktualnych potrzeb uczestników projektów - łącznie bowiem aż 87,4% badanych uznało, że zakres i formy wsparcia odpowiadają tym potrzebom w dużym lub bardzo dużym stopniu, przy czym aż 57,0% wskazało najwyższą kategorię odpowiedzi. Kolejne 7,4% oceniło dopasowanie jako umiarkowane. Co istotne, żaden z respondentów nie wskazał, że wsparcie odpowiada potrzebom uczestników w małym stopniu lub nie odpowiada im w ogóle. Jedynie 5,2% beneficjentów nie potrafiło jednoznacznie ocenić tej kwestii.

Wynik ten warto zestawić z perspektywą samych uczestników – jak już zauważono, w ich badaniu również dominowały pozytywne oceny dopasowania otrzymanej pomocy do

rzeczywistych potrzeb. Takie porównanie potwierdza więc wniosek o wysokiej trafności interwencji, ponieważ podobna ocena pojawia się po obu stronach procesu wsparcia.

Wykres 51. W jakim stopniu w Pana/Pani opinii zakres i formy wsparcia oferowane w projekcie są adekwatne do aktualnych potrzeb jego uczestników/uczestniczek?

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego CAWI/CATI z beneficjentami projektów (n=135)

Badanie ankietowe potwierdziło ponadto, że w większości projektów beneficjenci nie obserwowali pojawienia się potrzeb uczestników, które nie zostały właściwie rozpoznane na etapie przygotowania projektu lub istotnie zmieniły się w trakcie jego realizacji. Odpowiedź taką wskazało 57,0% badanych. Wystąpienie nowych lub wcześniej niedostatecznie rozpoznanych potrzeb zadeklarowało 10,4% beneficjentów. Stosunkowo wysoki był natomiast udział odpowiedzi „trudno powiedzieć" – 32,6%, co może jednak częściowo wiązać się ze zróżnicowanym stopniem zaawansowania badanych projektów.

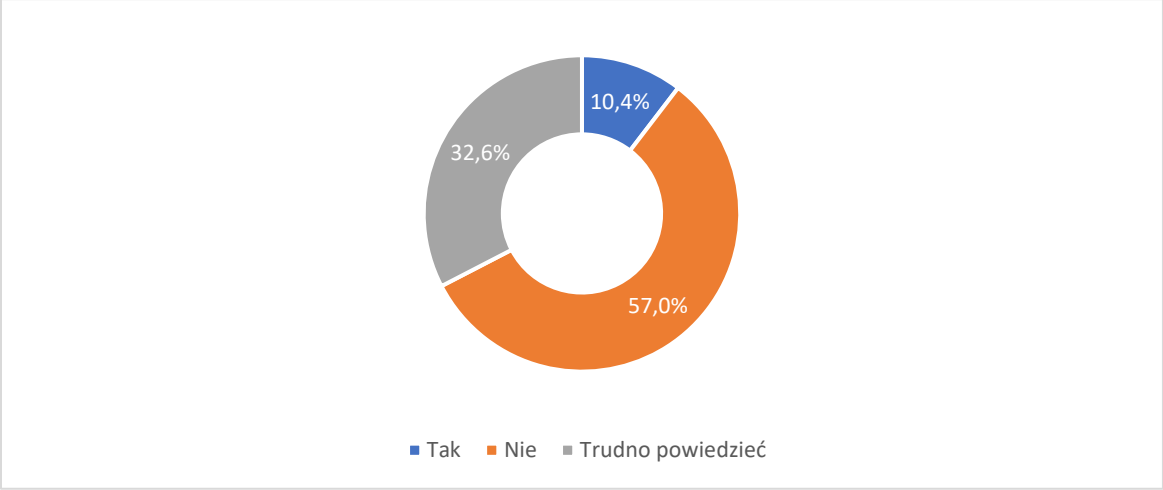
Odpowiedzi otwarte wskazują przy tym, że przypadki, w których konieczne okazywało się uwzględnienie dodatkowych potrzeb, miały silnie zróżnicowany charakter. Powtarzały się przede wszystkim kwestie dostępności i organizacji wsparcia – potrzeba zapewnienia transportu lub rozwiązania problemów z dojazdem, bardziej elastyczne godziny realizacji zajęć dla osób pracujących zmianowo, a także zapewnienie opieki nad dziećmi lub osobami wymagającymi wsparcia w codziennym funkcjonowaniu na czas udziału opiekuna w projekcie.

Część wskazań dotyczyła również zakresu oferowanego wsparcia. Uczestnicy zgłaszali zapotrzebowanie na dodatkowe szkolenia i doradztwo, kurs prawa jazdy, pomoc w zatrudnieniu, możliwość korzystania z biofeedbacku przez osoby w wieku średnim i produkcyjnym, pomoc w pracach domowych dla osób starszych czy szerszą ofertę kierowaną do rodziców. Pojawiły się także sytuacje, w których uczestnicy oczekiwali innej formy pomocy niż przewidziana pierwotnie w projekcie, lecz na zaawansowanym etapie realizacji jej zmiana nie była już możliwa.

Odrębnym wątkiem była zmiana struktury grupy docelowej – w pojedynczych projektach większa od zakładanej okazywała się liczba osób bezrobotnych lub osób znajdujących się w określonej sytuacji na rynku pracy. Ogólnie wyniki wskazują jednak, że konieczność

reagowania na nowe potrzeby nie miała charakteru powszechnego, a tam, gdzie występowała, wiązała się przede wszystkim z praktycznymi warunkami dostępu do wsparcia oraz potrzebą większej elastyczności jego zakresu i organizacji.

Wykres 52. Czy w trakcie realizacji projektu ujawniły się potrzeby uczestników/uczestniczek, które nie były w pełni rozpoznane na etapie przygotowania projektu lub które zmieniły się w czasie jego realizacji?

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego CAWI/CATI z beneficjentami projektów (n=135)

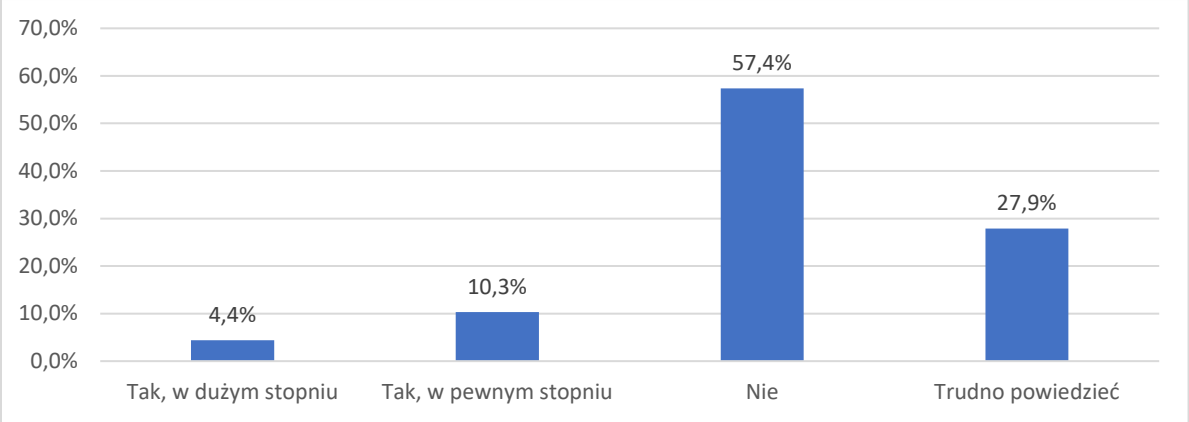
Kolejnym istotnym wnioskiem wynikającym z przeprowadzonego badania ankietowego jest to, iż lokalne uwarunkowania wymagające dostosowania sposobu realizacji wsparcia nie występowały w większości realizowanych projektów. 57,4% beneficjentów wskazało, że tego rodzaju czynniki nie miały istotnego wpływu na realizowane działania, zaś ich faktyczne występowanie zadeklarowało łącznie jedynie 14,7% badanych.

W przypadkach, w których lokalne uwarunkowania wymagały reakcji, najczęściej wskazywano na bariery komunikacyjne i transportowe, zwłaszcza trudności z dojazdem uczestników z mniejszych miejscowości i obszarów wiejskich, słabą dostępność transportu publicznego oraz konieczność ponoszenia dodatkowych kosztów dojazdu do miejsc świadczenia usług. W pojedynczych projektach wymagało to zapewnienia uczestnikom transportu albo dostosowania godzin realizacji wsparcia.

Kolejną grupę uwarunkowań stanowiły problemy infrastrukturalne i lokalowe, m.in. konieczność dostosowania pomieszczeń do potrzeb osób z niepełnosprawnościami, zmiany siedziby czy opóźnień związanych z remontem budynku. Beneficjenci wskazywali również na specyfikę lokalnego rynku pracy – niewielką dostępność kandydatów do pracy, trudności w pozyskaniu kadry, konkurencję rynku niemieckiego na terenach przygranicznych czy słabszą kondycję lokalnych przedsiębiorstw. Pojedyncze odpowiedzi dotyczyły także braku lokalnych organizacji pozarządowych i podmiotów ekonomii społecznej zdolnych do realizacji części działań oraz konieczności dostosowywania zasad kwalifikowania uczestników do konkretnych usług.

Wyniki pokazują zatem, że lokalne uwarunkowania nie stanowiły problemu powszechnego, jednak w części projektów wymuszały pewne zmiany organizacyjne, infrastrukturalne lub logistyczne - ich charakter był przy tym jednak silnie związany ze specyfiką obszaru realizacji samego projektu.

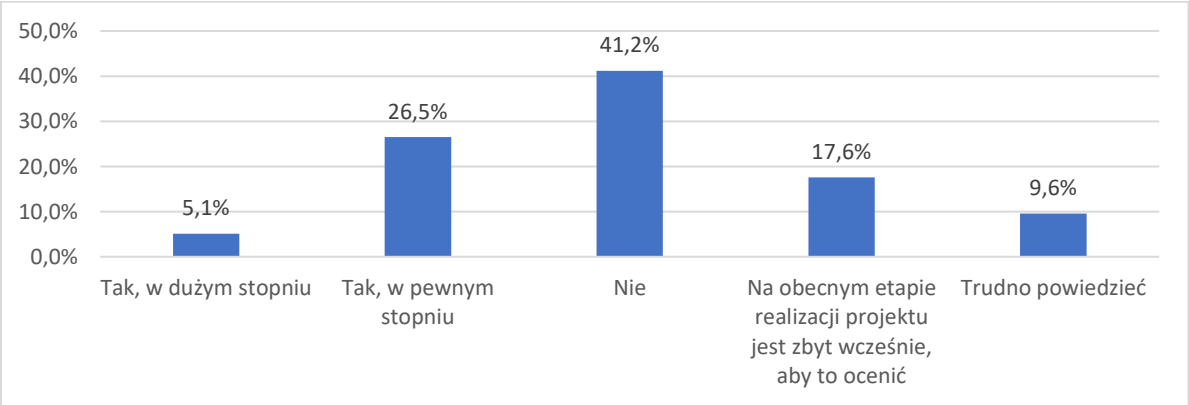
Wykres 53. Czy w trakcie realizacji projektu wystąpiły lokalne uwarunkowania, które miały istotny wpływ na sposób realizacji wsparcia lub wymagały jego dostosowania?

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego CAWI/CATI z beneficjentami projektów (n=135)

Badanie wśród beneficjentów pozwoliło również ustalić, że wzrost kosztów względem pierwotnych założeń dotyczył części realizowanych projektów, nie był jednak w tym obszarze doświadczeniem dominującym. Łącznie 31,6% beneficjentów wskazało, że koszty określonych działań lub form wsparcia okazały się wyższe od zakładanych. Największa grupa beneficjentów, obejmująca 41,2% badanych, nie odnotowała natomiast wzrostu kosztów. Jednocześnie 17,6% uznało, że ze względu na etap realizacji projektu jest jeszcze zbyt wcześnie na ocenę tej kwestii, a kolejne 9,6% nie potrafiło udzielić jednoznacznej odpowiedzi. Oznacza to, że problem wyższych od planowanych kosztów wystąpił w ramach co trzeciego projektu, choć w zdecydowanej większości przypadków beneficjenci nie określali skali tego zjawiska jako dużej.

Wykres 54. Czy w trakcie realizacji projektu wystąpiły sytuacje, w których koszty realizacji określonych działań lub form wsparcia okazały się wyższe, niż pierwotnie zakładano?

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego CAWI/CATI z beneficjentami projektów (n=136)

W projektach, w których odnotowano wyższe od pierwotnie zakładanych koszty, wzrost najczęściej dotyczył szkoleń lub innych form wsparcia – wskazało je 37,2% beneficjentów z tej grupy. Niewiele rzadziej wymieniano koszty usług zewnętrznych (32,6%) oraz koszty personelu (25,6%). Wzrost wydatków związanych z infrastrukturą lub wyposażeniem wskazało natomiast 23,3% badanych, zaś kosztów związanych z rekrutacją i obsługą uczestników – 14,0%.

Stosunkowo często, bo w 23,3% przypadków, wskazywano również koszty niewymienione bezpośrednio w kafeterii - najczęściej dotyczyły one jednak wzrostu wysokości stypendiów stażowych i szkoleniowych oraz związanych z nimi składek. Pojedynczo wymieniano także koszty wyżywienia i cateringu, sprzętu komputerowego oraz ryzyko niewystarczających środków przeznaczonych na zakup usług aktywizacji zawodowej.

Wykres 55. Czego przede wszystkim dotyczył wzrost kosztów?

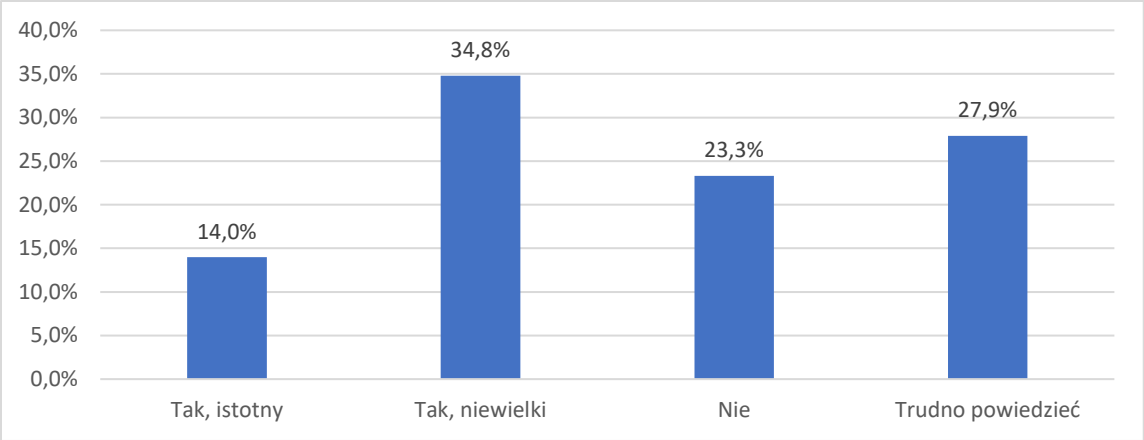

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego CAWI/CATI z beneficjentami projektów (n=43) – pytanie wielokrotnego wyboru

Sam wzrost kosztów nie zawsze przekładał się bezpośrednio na sposób lub efekty realizacji projektów – jedynie 48,8% beneficjentów, którzy odnotowali wyższe od zakładanych koszty, wskazało, że miały one wpływ na zakres, skalę lub efekty wsparcia.

Jednocześnie 23,3% respondentów zadeklarowało, że odnotowany wzrost kosztów nie wpłynął na realizowane wsparcie. Stosunkowo wysoki był również udział odpowiedzi „trudno powiedzieć” – 27,9%. Wyniki pokazują więc, że rosnące koszty stanowiły odczuwalne uwarunkowanie realizacji części projektów, ale w większości przypadków ich oddziaływanie nie było oceniane jako istotne. W zestawieniu z poprzednim pytaniem wskazuje to, że wzrost cen szkoleń, usług zewnętrznych, personelu czy innych elementów budżetu nie musiał automatycznie prowadzić do ograniczenia zakresu lub skuteczności udzielanego wsparcia.

Wykres 56. Czy wzrost tych kosztów miał wpływ na zakres, skalę lub efekty realizowanego wsparcia?

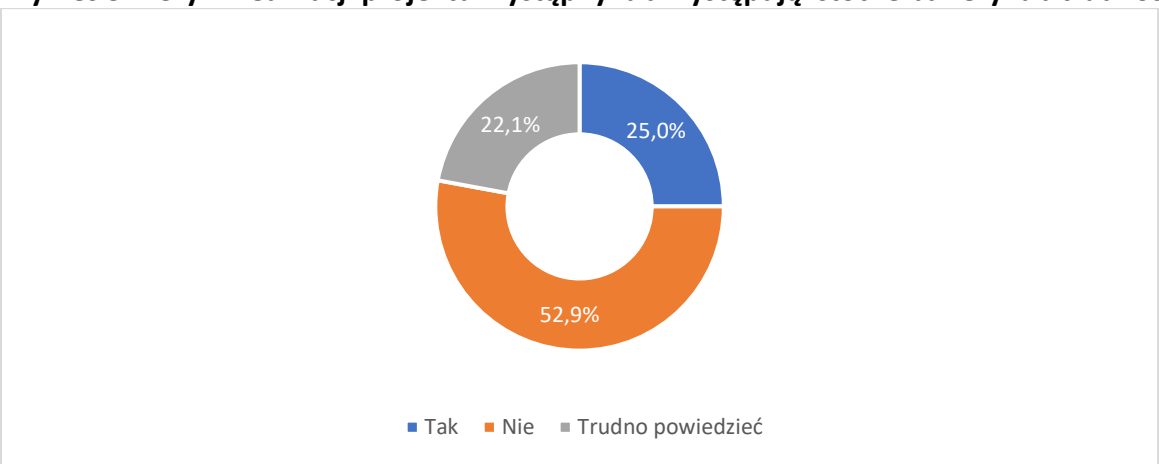

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego CAWI/CATI z beneficjentami projektów (n=43)

Wzrost kosztów stanowił tylko jeden z możliwych czynników utrudniających realizację projektów. W dalszej części badania beneficjentów zapytano więc szerzej o występowanie innych istotnych barier lub trudności, niezależnie od ich finansowego charakteru.

Istotne bariery lub trudności w realizacji projektów nie miały jednak charakteru powszechnego. Ponad połowa beneficjentów (52,9%) wskazała bowiem, że w realizowanym projekcie nie wystąpiły istotne problemy, natomiast ich występowanie zadeklarowała jedynie jedna czwarta badanych (25,0%). Pozostałe 22,1% respondentów nie potrafiło jednoznacznie ocenić tej kwestii.

Wykres 57. Czy w realizacji projektu wystąpiły lub występują istotne bariery lub trudności?

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego CAWI/CATI z beneficjentami projektów (n=136)

Wśród beneficjentów, którzy doświadczyli istotnych trudności w realizacji projektów, zdecydowanie najczęściej wskazywano problemy z rekrutacją uczestników – dotyczyły one połowy tej grupy (50,0%). Drugim najczęściej wymienianym problemem były trudności związane z realizacją założonych wskaźników (38,2%). Relatywnie często pojawiały się

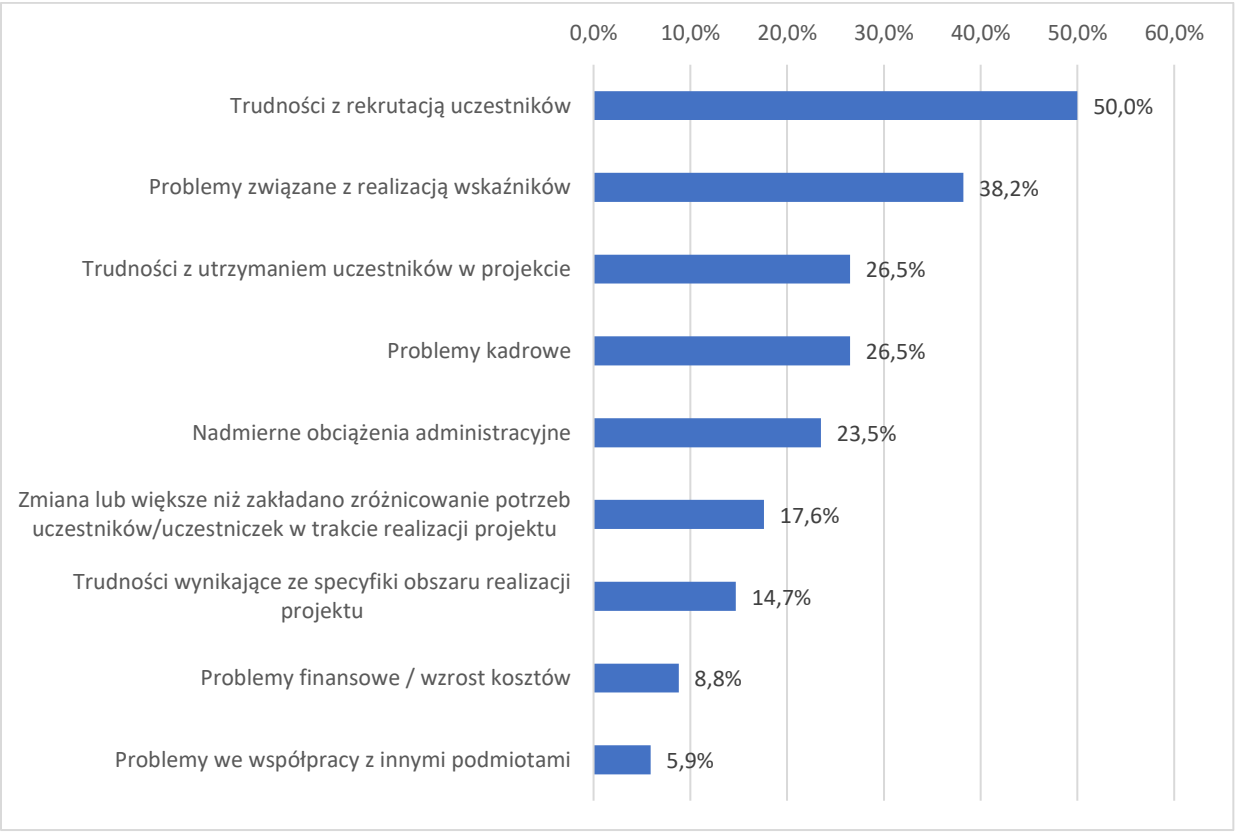
również trudności z utrzymaniem uczestników w projekcie oraz problemy kadrowe – po 26,5% wskazań – a także nadmierne obciążenia administracyjne (23,5%).

Rzadziej beneficjenci zwracali uwagę na zmianę lub większe od zakładanego zróżnicowanie potrzeb uczestników w trakcie realizacji projektu (17,6%) oraz uwarunkowania wynikające ze specyfiki obszaru realizacji (14,7%). Problemy finansowe lub wzrost kosztów wskazało 8,8% respondentów z tej grupy, a trudności we współpracy z innymi podmiotami – 5,9%.

Układ odpowiedzi pokazuje więc, że najważniejsze bariery związane były przede wszystkim z osiąganiem zakładanej skali udziału i rezultatów projektu, a nie z samymi kwestiami finansowymi czy współpracą instytucjonalną (co też pozostaje spójne z wcześniejszym ustaleniem dotyczącym zagrożenia realizacji wskaźników, gdzie również dominującą przyczyną były problemy z rekrutacją uczestników).

W przypadku trudności wynikających ze specyfiki obszaru realizacji odpowiedzi uzasadniające tę kwestię wskazywały m.in. na słabą dostępność transportu publicznego i znaczne rozproszenie miejscowości, niewielką liczbę pracodawców na lokalnym rynku pracy, trudności z pozyskiwaniem wolontariuszy oraz szczególnie złożone potrzeby niektórych grup docelowych, np. rodzin zastępczych i młodzieży objętej pieczą zastępczą. Wskazywano również na przypadki zniechęcenia uczestników i rozbieżności między ich oczekiwaniami a zakresem dostępnego wsparcia.

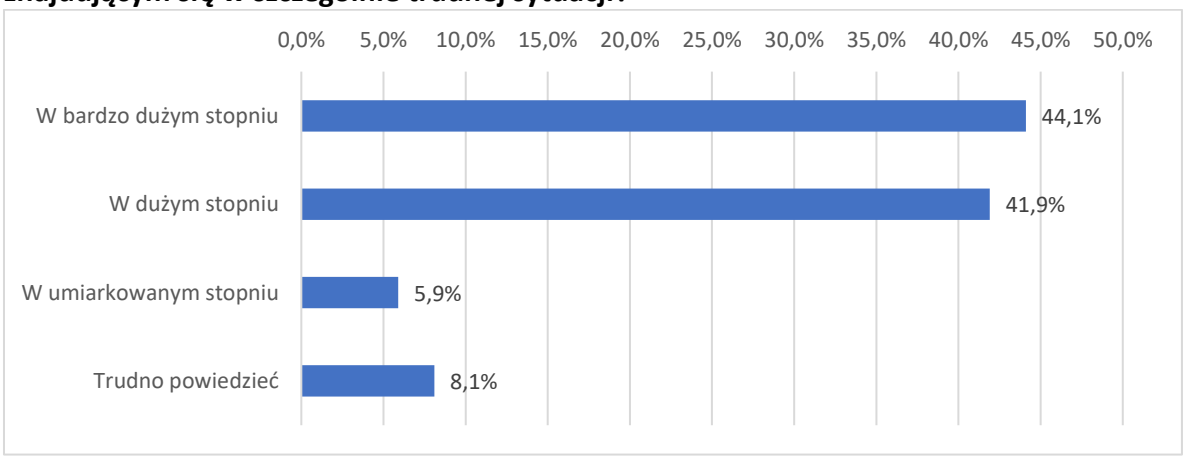
Wykres 58. Jakie bariery lub trudności wystąpiły?

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego CAWI/CATI z beneficjentami projektów (n=34) – pytanie wielokrotnego wyboru

Beneficjenci bardzo wysoko oceniali rozwiązania służące zapewnieniu równego dostępu do wsparcia – aż 86,0% respondentów potwierdziło, że przyjęte rozwiązania umożliwiają równy dostęp kobietom i mężczyznom, osobom z niepełnosprawnościami oraz innym osobom znajdującym się w szczególnie trudnej sytuacji. Co istotne, nie odnotowano żadnej odpowiedzi wskazującej na mały stopień zapewnienia równego dostępu lub jego całkowity brak. Wyniki wskazują zatem, że rozwiązania dotyczące rekrutacji, dostępności informacji i miejsc realizacji wsparcia, sposobu komunikacji oraz możliwości stosowania indywidualnych dostosowań są z perspektywy realizatorów projektów oceniane bardzo pozytywnie.

Wykres 59. W jakim stopniu przyjęte w projekcie rozwiązania umożliwiają równy dostęp do wsparcia kobietom i mężczyznom, osobom z niepełnosprawnościami oraz innym osobom znajdującym się w szczególnie trudnej sytuacji?

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego CAWI/CATI z beneficjentami projektów (n=136)

Co istotne, beneficjenci najczęściej nie obserwowali znaczącego zróżnicowania efektów pomiędzy poszczególnymi grupami uczestników. Brak takich różnic wskazało bowiem 53,3% badanych, natomiast ich występowanie dostrzegało jedynie 11,1% (stosunkowo wysoki był udział odpowiedzi „trudno powiedzieć", tj. 35,6%).

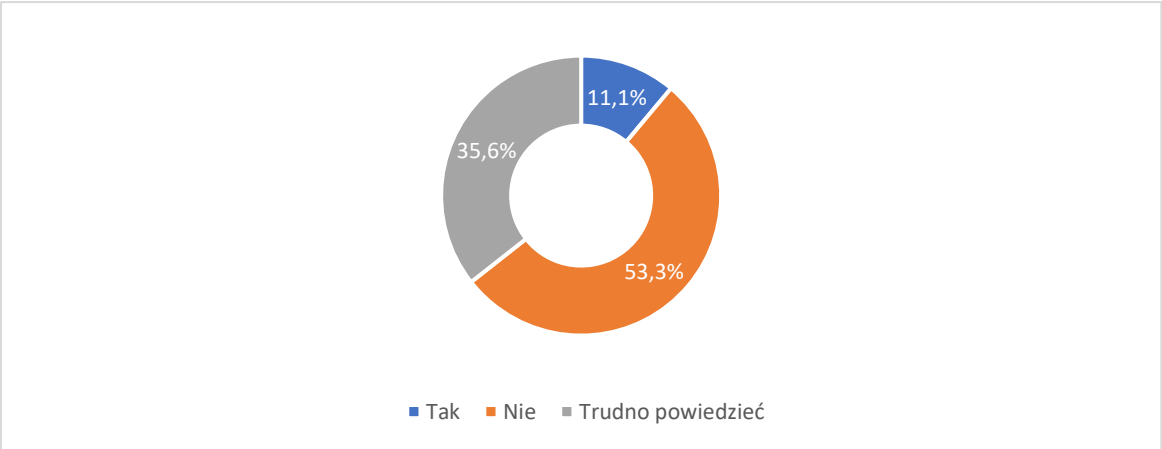
Wśród beneficjentów, którzy dostrzegali zróżnicowanie efektów, najczęściej zwracano uwagę na wiek, stan zdrowia, niepełnosprawność oraz wyjściowy poziom samodzielności uczestników. W przypadku osób starszych i osób z niepełnosprawnościami efekty częściej dotyczyły zwiększenia lub utrzymania samodzielności i poprawy funkcjonowania społecznego, natomiast charakter i skala możliwej zmiany zależały od sytuacji zdrowotnej. Na przykład w odniesieniu do osób z zaburzeniami otępiennymi badani beneficjenci jako istotny rezultat wskazywali utrzymanie dotychczasowego poziomu funkcjonowania, podczas gdy u innych osób starszych obserwowano bardziej wyraźny wzrost samodzielności.

Pojedyncze wypowiedzi wskazywały również na różnice związane z wiekiem osób aktywizowanych zawodowo, sytuacją na rynku pracy, poziomem wykształcenia czy rodzajem realizowanego kursu. W jednym z projektów zwrócono uwagę, że uczestnicy w wieku 30–50 lat częściej kończyli rozpoczętą ścieżkę wsparcia niż osoby młodsze, w innym natomiast rezultaty różniły się w zależności od rodzaju zdobywanych kwalifikacji. Pojawiały się również

przykłady poprawy sytuacji osób bezrobotnych oraz większej otwartości i pewności siebie osób rozpoczynających projekt z niskim poczuciem własnej wartości.

Wyniki nie wskazują zatem na systematyczne zróżnicowanie efektów obejmujące większość projektów, ale pokazują, że w części interwencji możliwości osiągnięcia określonych rezultatów pozostają silnie związane z sytuacją wyjściową uczestnika – przede wszystkim jego stanem zdrowia, wiekiem, poziomem samodzielności i charakterem otrzymywanego wsparcia.

Wykres 60. Czy podczas realizacji projektu zaobserwowali Państwo różnice w osiąganych efektach pomiędzy poszczególnymi grupami uczestników?

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego CAWI/CATI z beneficjentami projektów (n=135)

Badanie z beneficjentami pozwoliło również stwierdzić, że nieprzewidywane na etapie planowania efekty projektów nie były zjawiskiem powszechnym, przy czym w części przypadków beneficjenci dostrzegali dodatkowe rezultaty o pozytywnym charakterze. Takie efekty wskazało 15,4% badanych, natomiast 35,3% zadeklarowało, że realizacja projektu nie przyniosła rezultatów wykraczających poza pierwotne założenia. Największa grupa respondentów – 49,3% – nie potrafiła jednoznacznie ocenić tej kwestii, co może wynikać m.in. z trwającej realizacji części projektów i braku możliwości pełnej obserwacji ich oddziaływania. Co istotne jednak, żaden z beneficjentów nie wskazał wystąpienia nieprzewidywanych efektów negatywnych. Wśród projektów, w których pojawiały się rezultaty dodatkowe, miały one więc wyłącznie pozytywny charakter.

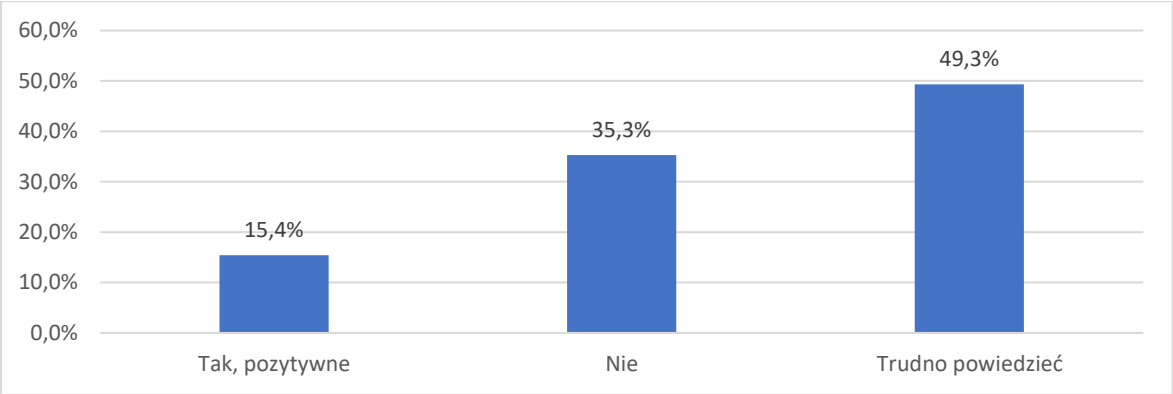
Odpowiedzi uzupełniające pokazują przy tym, że najczęściej wskazywane nieplanowane efekty dotyczyły integracji uczestników, budowania relacji oraz powstawania nieformalnych sieci wzajemnego wsparcia - beneficjenci obserwowali zacieśnianie więzi pomiędzy uczestnikami, wzajemną pomoc, kontakty utrzymywane również poza projektem oraz większą gotowość do udziału w kolejnych inicjatywach społecznych.

Drugą grupę stanowiły efekty związane z aktywizacją zawodową i edukacyjną, które w niektórych przypadkach okazały się silniejsze lub pojawiły się wcześniej, niż zakładano. Wskazywano m.in. na podjęcie pracy jeszcze przed zakończeniem udziału w projekcie, utrzymywanie zatrudnienia, wzrost motywacji do nauki i pracy oraz wyraźny postęp

uczestników, w tym osób z niepełnosprawnościami, w zakresie samodzielności, aktywności społecznej i rozwoju kompetencji społecznych.

Pojawiały się również szersze efekty społeczne, takie jak większa aktywność uczestników, wzrost samodzielności i pewności siebie, większa świadomość dostępnych usług, odciążenie opiekunów faktycznych, wzrost zainteresowania ofertą projektu czy poprawa wizerunku realizującej go instytucji.

Wykres 61. Czy realizacja projektu/ów przyniosła efekty, których nie przewidywano na etapie jego planowania?

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego CAWI/CATI z beneficjentami projektów (n=136)

Zagadnienie zróżnicowania efektów interwencji zostało również poruszone podczas wywiadów z przedstawicielami instytucji odpowiedzialnych za wdrażanie FEWL 21–27. Uzyskane wypowiedzi nie pozwalają jednak na jednoznaczne stwierdzenie, że określone typy beneficjentów lub obszary województwa osiągają systematycznie lepsze rezultaty. Jak zaznaczano, nie prowadzono dotychczas analiz porównawczych w tym zakresie, a dostępne informacje dotyczą przede wszystkim postępów w realizacji poszczególnych projektów i wskaźników. Możliwości porównania ogranicza również specyfika niektórych interwencji: w obszarze ekonomii społecznej wsparcie realizowane jest przez Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej, z których każdy odpowiada za odrębną część województwa. Z kolei w przypadku działań infrastrukturalnych realizowany jest pojedynczy projekt, co uniemożliwia porównywanie rezultatów pomiędzy różnymi kategoriami beneficjentów. W odniesieniu do aktywnej integracji zwracano również uwagę, że znaczna część przedsięwzięć realizowana jest przez jednostki samorządu terytorialnego w ramach instrumentów terytorialnych, a niektóre projekty dopiero rozpoczęły realizację.

Pomimo tego w wywiadach wskazano szereg uwarunkowań, które mogą wpływać na skalę i charakter osiąganych efektów - szczególne znaczenie przypisywano potencjałowi organizacyjnemu i kadrowemu podmiotów realizujących projekty. Większe samorządy dysponują zdaniem badanych zazwyczaj bardziej rozbudowanym zapleczem instytucjonalnym, w tym pracownikami posiadającymi doświadczenie w przygotowywaniu, realizacji i rozliczaniu przedsięwzięć finansowanych ze środków europejskich. Pozwala im to podejmować się realizacji projektów o większej wartości i szerszym zakresie. W mniejszych

gminach ograniczenia kadrowe mogą natomiast wpływać już na samą możliwość ubiegania się o dofinansowanie. Zwracano również uwagę, że niewielkie ośrodki pomocy społecznej i organizacje lokalne często nie posiadają pracowników wyspecjalizowanych w obsłudze projektów, a zatrudniona kadra realizuje jednocześnie wiele innych obowiązków. W konsekwencji podmioty te częściej podejmują się przedsięwzięć o mniejszej skali, niezależnie od rzeczywistego zapotrzebowania mieszkańców na wsparcie.

Podobne trudności dostrzegano w odniesieniu do lokalnych grup działania, dla których realizacja projektów finansowanych z EFS+ stanowi stosunkowo nowe doświadczenie. Wskazywano w tym obszarze na braki w znajomości procedur, trudności związane z dokumentowaniem i rozliczaniem wydatków oraz ograniczone możliwości korzystania ze specjalistycznego wsparcia kadrowego. Różnice pomiędzy podmiotami nie wynikają zatem wyłącznie z ich wielkości czy formy prawnej, lecz również z doświadczenia w realizacji podobnych przedsięwzięć.

Istotne znaczenie przypisywano również zróżnicowaniu terytorialnemu województwa, gdyż w wypowiedziach uczestników wywiadów pogłębionych zwracano uwagę, że mieszkańcy mniejszych miejscowości i obszarów wiejskich mają często znacznie bardziej ograniczony dostęp do usług społecznych niż mieszkańcy większych ośrodków miejskich. W części miejscowości brakuje odpowiednich placówek i specjalistów, a korzystanie z usług wymaga dojazdu do innych gmin lub miast. Problem ten jest szczególnie dotkliwy dla osób starszych, osób o ograniczonej mobilności oraz mieszkańców miejscowości słabo obsługiwanych przez transport publiczny. Ograniczona dostępność komunikacyjna może z jednej strony utrudniać zarówno rekrutację do projektów, jak i regularne korzystanie z oferowanych form wsparcia. Z tego względu rozwijanie usług świadczonych w miejscu zamieszkania, klubów seniora czy lokalnych placówek dziennego pobytu może mieć szczególne znaczenie na obszarach, na których wcześniej oferta tego rodzaju była niewielka lub w ogóle niedostępna.

Przeprowadzone wywiady pogłębione pozwoliły potwierdzić, że wprowadzenie instrumentów terytorialnych stwarza możliwość objęcia wsparciem miejscowości, w których wcześniej przedsięwzięcia finansowane ze środków europejskich były realizowane w istotnie ograniczonym zakresie. W wywiadach przywoływano przykłady uruchamiania zajęć i usług dla dzieci oraz dorosłych na terenach, gdzie podobna oferta wcześniej w ogóle nie funkcjonowała. Zwracano również uwagę na korzyści wynikające z możliwości realizacji wspólnych projektów obejmujących kilka gmin lub całe partnerstwa terytorialne, gdyż rozwiązania tego rodzaju mogą częściowo ograniczać bariery związane z niewielkim potencjałem pojedynczych jednostek, umożliwiając organizację wsparcia w szerszej skali.

Co ciekawe, ocena relacji pomiędzy nakładami ponoszonymi na realizację wsparcia a uzyskiwanymi efektami była jednym z zagadnień, w których wypowiedzi przedstawicieli IZ/IP okazały się szczególnie zróżnicowane. Część respondentów pozytywnie oceniała dotychczasowy przebieg realizacji projektów z punktu widzenia wykorzystania dostępnych środków i osiągania zaplanowanych rezultatów. Inni natomiast wskazywali na obszary wymagające znacznych nakładów finansowych, przy których efekty są osiągane stopniowo i

w ich opinii nie zawsze okazują się trwałe. Jednocześnie podkreślano jednak, że na obecnym etapie wdrażania nie prowadzono jeszcze pełnych analiz porównawczych efektywności poszczególnych rodzajów interwencji. Szczególną uwagę zwracano na specyfikę przedsięwzięć realizowanych w obszarze aktywnej integracji i ekonomii społecznej – wskazywano przy tym, że wsparcie kierowane do osób doświadczających wielokrotnego wykluczenia społecznego wymaga zazwyczaj znacznego zaangażowania finansowego i organizacyjnego, podczas gdy osiągnięcie wymiernych rezultatów, zwłaszcza związanych z zatrudnieniem, jest procesem długotrwałym i obarczonym większą niepewnością. Co istotne, osoby objęte takimi działaniami często wymagają pomocy w kilku obszarach jednocześnie, co zwiększa zakres niezbędnego wsparcia. W wywiadach zwracano również uwagę, że część uzyskiwanych rezultatów ma charakter krótkotrwały, szczególnie w przypadku miejsc pracy tworzonych dla osób znajdujących się w bardzo trudnej sytuacji społeczno-zawodowej. Nie oznacza to jednak, że wysokie koszty takich przedsięwzięć są nieuzasadnione - ich ocena wymaga jednak uwzględnienia stopnia trudności aktywizacji grup docelowych oraz rezultatów pośrednich, związanych z poprawą samodzielności, kompetencji i funkcjonowania społecznego, które nie zawsze znajdują bezpośrednie odzwierciedlenie we wskaźnikach zatrudnieniowych.

Zdaniem uczestników wywiadów pogłębionych, w odniesieniu do obszaru ekonomii społecznej istotnym zagadnieniem pozostaje z kolei trwałość działalności przedsiębiorstw społecznych po zakończeniu finansowania miejsc pracy. Z doświadczeń przywoływanych podczas wywiadów (w tym wynikających z poprzednich projektów) wynika, że część takich podmiotów ma trudności z utrzymaniem działalności po ustaniu bezpośredniego wsparcia finansowego. Problem ten wiązano przede wszystkim z niedostatecznymi kompetencjami zarządczymi i ograniczonymi możliwościami samodzielnego funkcjonowania na rynku. Wskazywano przy tym, że samo utworzenie przedsiębiorstwa i sfinansowanie miejsc pracy nie gwarantuje osiągnięcia długookresowych rezultatów, szczególnie jeżeli podmiot nie jest przygotowany do pozyskiwania klientów, zarządzania finansami i organizowania bieżącej działalności. Z perspektywy efektywności znaczenie ma zatem nie tylko liczba utworzonych miejsc pracy, lecz również okres ich faktycznego utrzymania oraz zakres wsparcia doradczego i organizacyjnego niezbędnego do zapewnienia samodzielności przedsiębiorstwa. Przedwczesne byłoby jednak przenoszenie doświadczeń z wcześniejszych okresów programowania bezpośrednio na ocenę obecnych projektów, których realizacja nadal trwa.

Odmienne uwarunkowania efektywności występują w przypadku tworzenia i rozwoju Centrów Usług Społecznych. Respondenci wywiadów pogłębionych zwracali uwagę, że znaczna część wydatków ponoszonych w początkowym okresie funkcjonowania tych placówek była związana z przygotowaniem infrastruktury, dostosowaniem pomieszczeń i stworzeniem warunków organizacyjnych do świadczenia usług. Wysoki udział takich nakładów w pierwszych projektach nie musi jednak oznaczać niekorzystnej relacji kosztów do efektów. Utworzona infrastruktura może być wykorzystywana również w kolejnych latach, a dalszy rozwój działalności placówek nie powinien wymagać ponownego ponoszenia wszystkich kosztów związanych z ich uruchomieniem. W wywiadach wskazywano ponadto, że w przypadku kontynuowania wsparcia większa część przyszłych środków mogłaby zostać

skierowana bezpośrednio na świadczenie usług, ponieważ podstawowe zaplecze organizacyjne i lokalowe zostało już przygotowane. Jednocześnie podkreślano, że CUS funkcjonują w nowej formule zbyt krótko, aby przesądzać o efektywności przyjętego modelu, zaś ostateczna ocena będzie zależała od stopnia wykorzystania utworzonych zasobów, zakresu świadczonych usług i możliwości ich dalszego finansowania.

Pozytywnych przykładów relacji nakładów do rezultatów dostarczały natomiast doświadczenia związane ze wsparciem dzieci i rodzin. W jednym z omawianych przedsięwzięć zwracano uwagę na osiąganie większej od zakładanej skali wsparcia bez proporcjonalnego zwiększania ponoszonych nakładów – obserwowane korzystne rezultaty wiązano przede wszystkim z właściwą diagnozą potrzeb odbiorców oraz odpowiednim doborem form pomocy. Znaczenie miało m.in. prowadzenie części działań w placówkach edukacyjnych, organizowanie zajęć grupowych oraz wykorzystanie istniejącego zaplecza poradnictwa specjalistycznego, dzięki czemu możliwe było objęcie wsparciem większej liczby dzieci, przy jednoczesnym zachowaniu form pracy odpowiadających ich potrzebom. Przywoływano również przykłady poprawy funkcjonowania społecznego uczestników, w tym większej otwartości i umiejętności współpracy w grupie. Doświadczenia te wskazują więc, że odpowiednie zaprojektowanie sposobu świadczenia pomocy może sprzyjać osiąganiu większej skali rezultatów w ramach dostępnych środków.

Przedstawiciele badanych instytucji zwracali w trakcie wywiadów uwagę również na rozwiązania stosowane w celu ograniczania ryzyka ponoszenia wydatków nieadekwatnych do planowanych rezultatów: wskazywano przede wszystkim na ocenę budżetów projektów już na etapie ubiegania się o dofinansowanie, z uwzględnieniem zakresu planowanych działań, zakładanych efektów oraz przyjętych stawek i cen rynkowych. Kolejnym elementem jest weryfikacja ponoszonych wydatków i postępów realizacji projektów na etapie ich rozliczania. Rozwiązania te umożliwiają kontrolowanie zgodności wydatków z przyjętymi założeniami, nie pozwalają jednak oczywiście same w sobie na pełną ocenę efektywności społecznej interwencji - prawidłowo poniesiony i rozliczony wydatek nie przesądza bowiem o trwałości lub znaczeniu uzyskanego rezultatu dla sytuacji uczestnika.

W wypowiedziach uczestników wywiadów pogłębionych pojawiały się także odmienne oceny wpływu rosnących cen na relację pomiędzy nakładami a efektami wsparcia. Z perspektywy kwestii monitorowania wskaźników zwracano uwagę, że przyjęte na etapie programowania założenia kosztowe uwzględniały przewidywany wzrost cen, dzięki czemu dotychczasowe rezultaty były osiągane bez wyraźnego pogorszenia relacji pomiędzy wydatkami a zakładaną skalą interwencji. Z drugiej strony jednak wskazywano na sytuacje, w których rzeczywiste ceny szkoleń i usług zewnętrznych okazywały się znacznie wyższe od wartości przyjętych w budżetach projektów. Problem ten może ograniczać możliwości zakupu usług w pierwotnie zaplanowanym zakresie, zwłaszcza w przypadku przedsięwzięć realizowanych przez kilka lat.

Osobnym zagadnieniem poruszanym podczas wywiadów były koszty zapewnienia dostępności wsparcia dla osób ze szczególnymi potrzebami. W obszarze tym zwracano uwagę na przypadki ponoszenia stosunkowo wysokich wydatków związanych z przygotowaniem

odpowiednio dostosowanej infrastruktury, która następnie nie była wykorzystywana w zakładanym zakresie ze względu na trudności w pozyskaniu uczestników. Z perspektywy bieżącej relacji kosztów do liczby odbiorców sytuacje takie mogą być oceniane niekorzystnie, należy jednak uwzględnić, że zapewnienie dostępności stanowi wymóg realizacji projektów oraz warunek umożliwiający udział osobom, które bez odpowiednich dostosowań byłyby wykluczone ze wsparcia. Brak wykorzystania określonych rozwiązań w danym okresie nie przesądza więc o niecelowości poniesionych nakładów.

W analizie efektywności nie można również pomijać kosztów organizacyjnych ponoszonych przez beneficjentów. W wywiadach podkreślano, że w przypadku niewielkich samorządów i lokalnych organizacji istotnym obciążeniem bywa konieczność przygotowania dokumentacji, obsługi administracyjnej i rozliczania projektów. Podmioty posiadające ograniczone zasoby kadrowe mogą mieć trudności z realizacją wszystkich obowiązków, pomimo iż zakres planowanej pomocy odpowiada rzeczywistym, identyfikowanym potrzebom mieszkańców.

Wyniki wywiadów z przedstawicielami IZ/IP wskazują również na pozytywną ocenę sposobu uwzględniania zasad równości kobiet i mężczyzn, równości szans i niedyskryminacji oraz dostępności dla osób z niepełnosprawnościami w procesie wdrażania FEWL 21–27. Rozmówcy podkreślali, że przestrzeganie zasad horyzontalnych jest obowiązkowym elementem przygotowania i realizacji projektów, a ich uwzględnienie podlega weryfikacji już na etapie ubiegania się o dofinansowanie. Istotną rolę w zapewnianiu przestrzegania zasad horyzontalnych przypisywano kryteriom wyboru projektów - w wywiadach wskazywano, że w ramach FEWL 21–27 obowiązuje pięć obligatoryjnych kryteriów horyzontalnych, obejmujących m.in. zgodność projektów z zasadą równości kobiet i mężczyzn, zasadą równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami, a także z Kartą Praw Podstawowych Unii Europejskiej i Konwencją o prawach osób niepełnosprawnych. Piąte kryterium dotyczy niepodejmowania działań o charakterze dyskryminacyjnym na terenie jednostki samorządu terytorialnego i znajduje zastosowanie w przypadku, gdy wnioskodawcą lub partnerem projektu jest JST albo podmiot przez nią kontrolowany lub od niej zależny. Spełnienie ww. wymagań stanowi warunek uzyskania pozytywnej oceny wniosku o dofinansowanie, co z perspektywy instytucji odpowiedzialnych za wdrażanie Programu zapewnia skuteczne uwzględnienie kwestii równościowych już podczas planowania przedsięwzięć.

Ważnym elementem systemu wdrażania jest również funkcjonowanie rozwiązań organizacyjnych służących koordynowaniu i monitorowaniu przestrzegania zasad horyzontalnych. W wywiadach wskazywano na wprowadzenie procedur umożliwiających zgłaszanie podejrzeń niezgodności realizowanych działań z Kartą Praw Podstawowych Unii Europejskiej oraz Konwencją o prawach osób niepełnosprawnych. Prowadzone są także działania informacyjne i szkoleniowe skierowane do pracowników instytucji zaangażowanych we wdrażanie Programu, członków Komisji Oceny Projektów, wnioskodawców oraz beneficjentów. Obejmują one zarówno przekazywanie informacji o obowiązku przestrzegania polityk horyzontalnych, jak i wyjaśnianie sposobu ich stosowania podczas przygotowywania i

realizacji projektów. Należy przy tym zaznaczyć, że rozwiązania te oceniano korzystnie, podkreślając ich znaczenie dla ujednolicenia podejścia do kwestii równościowych w całym systemie wdrażania.

W odniesieniu do zasady równości kobiet i mężczyzn zwracano uwagę przede wszystkim na obowiązek jej uwzględniania w dokumentacji projektowej oraz monitorowania udziału przedstawicieli obu płci. W wywiadach nie wskazywano na przypadki świadomego faworyzowania jednej płci kosztem drugiej, zwracano natomiast uwagę, że struktura osób zgłaszających się do projektów bywa zróżnicowana i w poszczególnych przedsięwzięciach mogą przeważać kobiety albo mężczyźni. Różnice te nie były jednak interpretowane przez respondentów jako przejaw dyskryminacji.

W przypadku dostępności dla osób z niepełnosprawnościami w trakcie wywiadów podkreślano szczególne znaczenie uwzględniania odpowiednich wymagań już na etapie projektowania przedsięwzięć: dotyczy to zarówno dostosowania oferowanych form pomocy, jak i zapewnienia odpowiednich warunków infrastrukturalnych. W odniesieniu do projektów inwestycyjnych zwracano uwagę na obowiązek stosowania rozwiązań uwzględniających zasady projektowania uniwersalnego oraz zapewniających możliwość korzystania z powstających obiektów przez osoby o zróżnicowanych potrzebach. Respondenci potwierdzali przy tym, że znaczna część interwencji objętej ewaluacją jest bezpośrednio skierowana do osób znajdujących się w trudnej sytuacji społecznej, w tym osób z niepełnosprawnościami oraz innych grup zagrożonych wykluczeniem. Z tego względu odpowiednie rozpoznanie indywidualnych potrzeb i dostosowanie form pomocy stanowią niezwykle istotne elementy realizowanych przedsięwzięć. Nie oznacza to jednak, że wszystkie grupy odbiorców osiągają porównywalne rezultaty, ponieważ różnice wynikające ze stanu zdrowia, poziomu samodzielności, wieku czy stopnia oddalenia od rynku pracy mogą wpływać zarówno na zakres niezbędnej pomocy, jak i charakter osiąganej poprawy.

Wywiady z przedstawicielami IZ/IP pozwoliły również uzupełnić wcześniej zidentyfikowane bariery realizacyjne o bardziej szczegółowe informacje dotyczące ich przyczyn. W części przypadków trudności nie wynikały zdaniem badanych bezpośrednio z braku zainteresowania wsparciem, lecz z niedostosowania warunków jego udzielania do specyfiki grup docelowych lub możliwości potencjalnych beneficjentów. Przykładem były przedsięwzięcia skierowane do osób w kryzysie bezdomności, w przypadku których przyjęte kryteria naboru okazały się trudne do spełnienia przez podmioty zainteresowane realizacją projektów. W odpowiedzi na te problemy podjęto działania zmierzające do korekty kryteriów kolejnego naboru, poprzedzone konsultacjami ze środowiskiem organizacji i instytucji pracujących z osobami doświadczającymi kryzysu bezdomności.

Podobne trudności dostrzegano również w odniesieniu do niektórych zasad organizacji wsparcia kadrowego w projektach dotyczących usług społecznych – w jednym z naborów możliwość finansowania szkoleń przewidziano dla aktualnie zatrudnionego personelu projektu, podczas gdy część beneficjentów zamierzała korzystać z usług specjalistów współpracujących na podstawie umów cywilnoprawnych, co ograniczało tym samym

możliwość podnoszenia kwalifikacji osób, które potencjalnie mogłyby uczestniczyć w świadczeniu usług.

W przeprowadzonych wywiadach zwracano również uwagę na trudności organizacyjne związane z koordynowaniem przedsięwzięć łączących wsparcie infrastrukturalne finansowane z EFRR z usługami społecznymi realizowanymi ze środków EFS+. Odpowiednie powiązanie obu komponentów wymaga bowiem skoordynowania zakresu i harmonogramu realizacji odrębnych projektów, co w praktyce może stanowić istotne wyzwanie. Wskazywano ponadto na ogólne trudności towarzyszące realizacji inwestycji infrastrukturalnych, związane przede wszystkim z przedłużającymi się procedurami administracyjnymi, uzyskiwaniem niezbędnych pozwoleń i uzgodnień oraz zmiennością cen robót budowlanych. Czynniki te mogą prowadzić do opóźnień w przygotowaniu infrastruktury, a w przypadku przedsięwzięć komplementarnych również utrudniać terminowe uruchomienie powiązanych z nią usług społecznych. Należy jednak zaznaczyć, że w odniesieniu do inwestycji realizowanej w ramach Działania 5.2 nie zidentyfikowano dotychczas istotnych zagrożeń dla jej realizacji.

Wywiady z przedstawicielami IZ/IP wskazują ponadto, że na obecnym etapie wdrażania FEWL 21–27 możliwości identyfikacji nieplanowanych efektów interwencji pozostają ograniczone. Część respondentów w ogóle nie dostrzegała rezultatów wykraczających poza pierwotne założenia, inni podkreślali natomiast, że wiele projektów nadal znajduje się w realizacji, przez co ocena ich szerszego oddziaływania byłaby przedwczesna.

Wśród zaobserwowanych zjawisk, najbardziej wyraźnym przykładem było natomiast znacznie większe od pierwotnie zakładanego zainteresowanie tworzeniem Centrów Usług Społecznych. Początkowe założenia dotyczące liczby zainteresowanych podmiotów okazały się niedoszacowane. W konsekwencji niezbędne było przemodelowanie interwencji w obszarze usług społecznych zaplanowanej na etapie programowania. Zmianę tę oceniano korzystnie, tj. jako przejaw pozytywnego dostosowywania interwencji do rzeczywistego zapotrzebowania.

Innym zaskoczeniem okazała się dla uczestników wywiadów struktura potrzeb obywateli państw trzecich. W wywiadach zwracano bowiem uwagę, że zainteresowanie tej grupy wsparciem w zakresie integracji społecznej było większe, niż pierwotnie przewidywano, szczególnie w porównaniu z działaniami służącymi aktywizacji zawodowej. Doświadczenia te pokazują, iż w toku wdrażania interwencji diagnozowane na etapie programowania potrzeby mogą ulegać zmianom, co jest wynikiem zachodzących przemian np. społeczno-gospodarczych jak i efektem podejmowanych wcześniej działań. Dodatkowo jako potencjalny pozytywny efekt wskazywano również zmianę sposobu postrzegania instytucji pomocy społecznej w związku z rozwojem CUS. Wynika to ze zmiany sposobu funkcjonowania – poszerzenie oferty oraz skierowanie jej do wszystkich mieszkańców może ograniczać kojarzenie tych placówek wyłącznie z pomocą osobom znajdującym się w szczególnie trudnej sytuacji.

Podsumowanie podrozdziału

Zdaniem ewaluatora przyjęty w FEWL 21–27 zakres interwencji ocenić należy jako trafny w stosunku do potrzeb grup objętych wsparciem, co znajduje potwierdzenie zarówno w ocenach uczestników, jak i beneficjentów. Wysoki poziom zadowolenia z otrzymanej pomocy oraz stosunkowo niewielka skala zgłaszanych trudności wskazują, że rozwiązania stosowane w większości projektów umożliwiają skuteczne docieranie do odbiorców i odpowiadają na ich najważniejsze potrzeby. W ocenie ewaluatora uwagę należy jednak zwrócić na wciąż występujące bariery identyfikowane w mniejszych miejscowościach i na obszarach wiejskich, gdzie ograniczona dostępność transportu, niewielka liczba specjalistów oraz słabszy potencjał organizacyjny lokalnych instytucji mogą zmniejszać rzeczywistą możliwość korzystania z oferowanych usług.

Za pozytywny element systemu wdrażania uznać należy również trafne uwzględnianie zasad równościowych już na etapie przygotowywania oraz oceny projektów. Istotne pozostaje jednak uwzględnianie praktycznych ograniczeń wynikających z sytuacji uczestników i warunków realizacji przedsięwzięć - doświadczenia związane z projektami skierowanymi do osób w kryzysie bezdomności pokazują, że trudności mogą wynikać nie z niewystarczającego zapotrzebowania na pomoc, lecz z warunków określonych na etapie organizacji naboru. W ocenie ewaluatora dalsze zwiększanie trafności interwencji powinno więc opierać się przede wszystkim na wykorzystywaniu doświadczeń z realizacji projektów i odpowiednim dostosowywaniu stosowanych rozwiązań do specyfiki poszczególnych grup odbiorców.

6.5. Dalsze potrzeby i kierunki przyszłego wsparcia

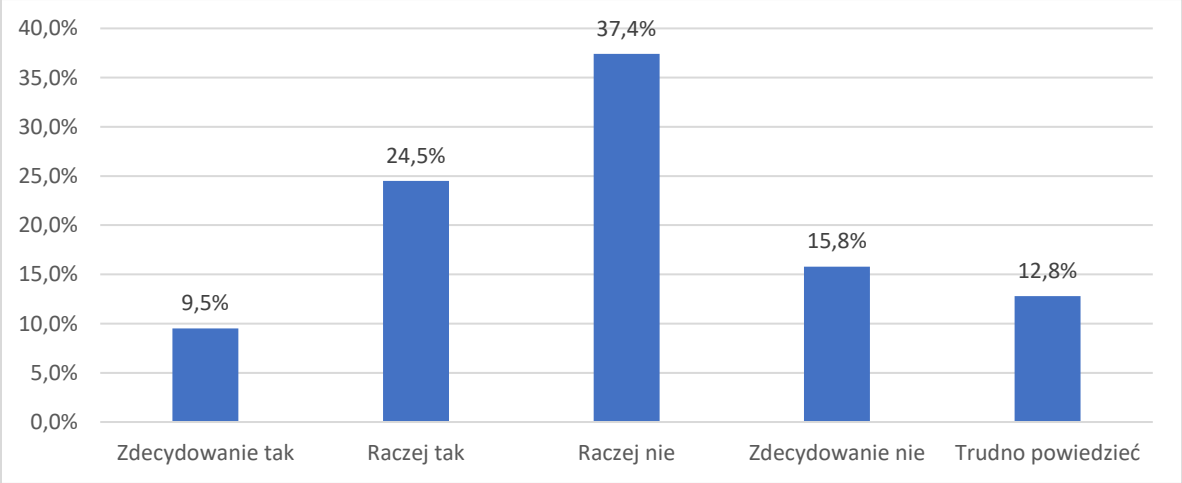
Dotychczasowe wyniki pozwalają ocenić zarówno osiągane efekty wsparcia, jak i bariery pojawiające się podczas jego realizacji. Z perspektywy dalszego projektowania interwencji istotne jest jednak również ustalenie, czy pomoc udzielona w ramach projektów wyczerpała potrzeby ich odbiorców, czy też część uczestników nadal wymaga wsparcia związanego z problemami, które były przyczyną ich udziału w projekcie.

Pomimo generalnie pozytywnej oceny efektów projektów, około jedna trzecia uczestników nadal dostrzega potrzebę dalszego lub dodatkowego wsparcia związanego z problemami, które były powodem ich udziału w projekcie. Łącznie 34% respondentów odpowiedziało „zdecydowanie tak" lub „raczej tak", przy czym zdecydowaną potrzebę kontynuacji pomocy wskazało 9,5% badanych.

Większa grupa – 53,2% uczestników – nie deklarowała obecnie potrzeby dalszego wsparcia. Odpowiedź „raczej nie" wskazało 37,4%, natomiast „zdecydowanie nie" 15,8% respondentów. Kolejne 12,8% nie potrafiło jednoznacznie określić swoich dalszych potrzeb.

Wynik ten pokazuje więc, że dla większości uczestników dotychczasowa pomoc była wystarczająca przynajmniej w takim stopniu, że nie zgłaszali oni wyraźnej potrzeby jej kontynuacji. Jednocześnie skala niezaspokojonych lub utrzymujących się potrzeb pozostaje istotna – dalszego wsparcia potrzebuje około co trzeci badany.

Wykres 62. Czy obecnie potrzebuje Pan/Pani dalszego lub dodatkowego wsparcia związanego z problemami lub potrzebami, z których wynikał Pana/Pani udział w projekcie?

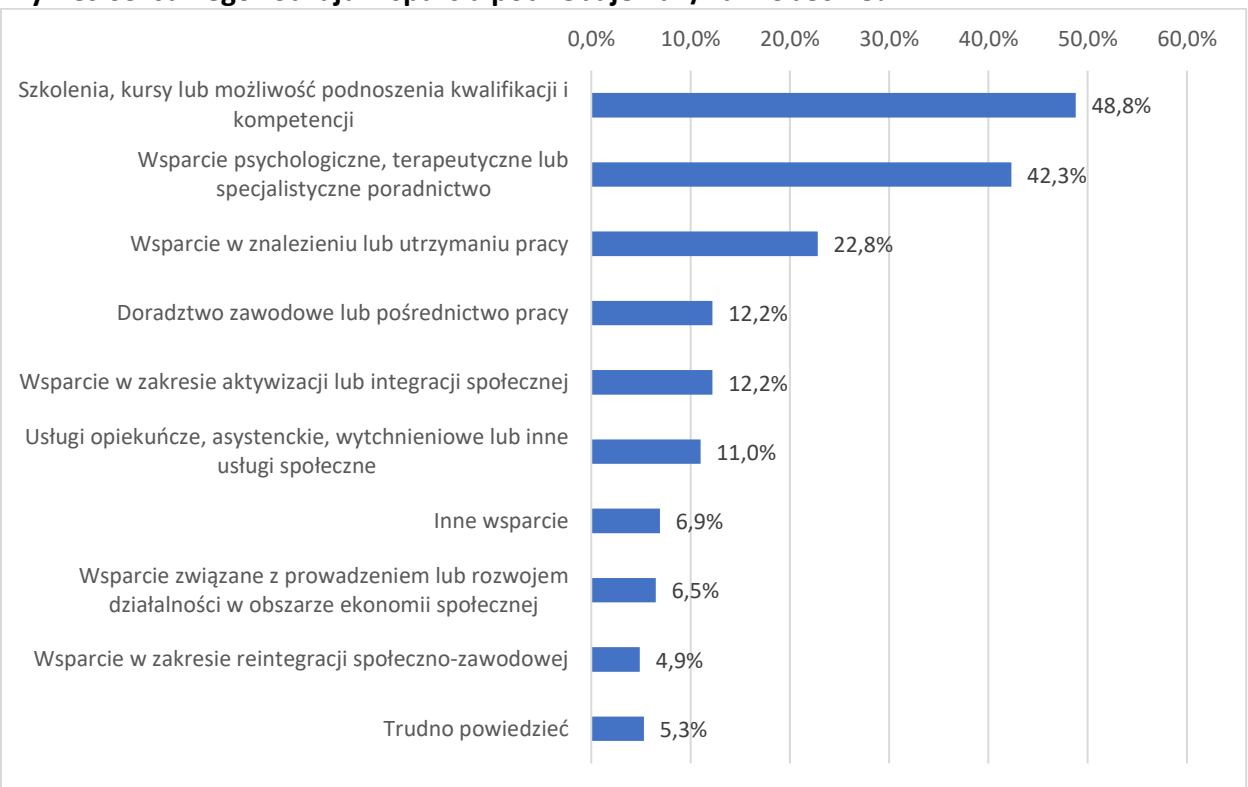
Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego CAWI/CATI przeprowadzonego wśród uczestników projektów (n=724)

Wśród osób deklarujących potrzebę dalszej pomocy zdecydowanie najczęściej wskazywano na możliwość dalszego podnoszenia kwalifikacji i kompetencji – 48,8%. Niewiele mniejsza grupa potrzebowała dalszego wsparcia psychologicznego, terapeutycznego lub specjalistycznego poradnictwa (42,3%). Oznacza to, że utrzymujące się potrzeby uczestników dotyczą nie tylko bezpośredniej aktywizacji zawodowej, ale również dalszego wsparcia w obszarze funkcjonowania psychicznego i społecznego.

Blisko co czwarty respondent z tej grupy (22,8%) wskazał potrzebę pomocy w znalezieniu lub utrzymaniu pracy. Po 12,2% badanych potrzebowało doradztwa zawodowego lub pośrednictwa pracy oraz dalszego wsparcia w zakresie aktywizacji lub integracji społecznej. Zapotrzebowanie na usługi opiekuńcze, asystenckie, wytchnieniowe lub inne usługi społeczne zadeklarowało 11,0% uczestników. Rzadziej wskazywano na wsparcie związane z rozwojem działalności w obszarze ekonomii społecznej (6,5%) oraz reintegracją społeczno-zawodową (4,9%).

Wśród odpowiedzi spoza przygotowanej kafeterii pojawiały się m.in. wsparcie edukacyjne, poradnictwo specjalistyczne w tym diagnozy zaburzeń neurorozwojowych, transport medyczny, możliwość udziału w zajęciach ruchowych oraz wsparcie finansowe na rozwój działalności gospodarczej lub zakup wyposażenia.

Wykres 63. Jakiego rodzaju wsparcia potrzebuje Pan/Pani obecnie?

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego CAWI/CATI przeprowadzonego wśród uczestników projektów (n=246) – pytanie wielokrotnego wyboru

Większość uczestników nie wskazywała jednoznacznej potrzeby modyfikacji podobnych projektów w przyszłości. 45,7% respondentów uznało, że nie ma potrzeby wprowadzania zmian, natomiast 14,1% było zdania, że projekty powinny zostać zmodyfikowane, aby lepiej odpowiadały na potrzeby odbiorców. Jednocześnie stosunkowo wysoki odsetek badanych – 40,2% – nie potrafił zająć jednoznacznego stanowiska w tej kwestii.

Choć propozycje zmian zgłaszała stosunkowo niewielka część respondentów, odpowiedzi otwarte pozwalają wskazać kilka powtarzających się kierunków - najczęściej postulowano bowiem zwiększenie zakresu lub intensywności wsparcia, tj. więcej godzin zajęć, kursów i

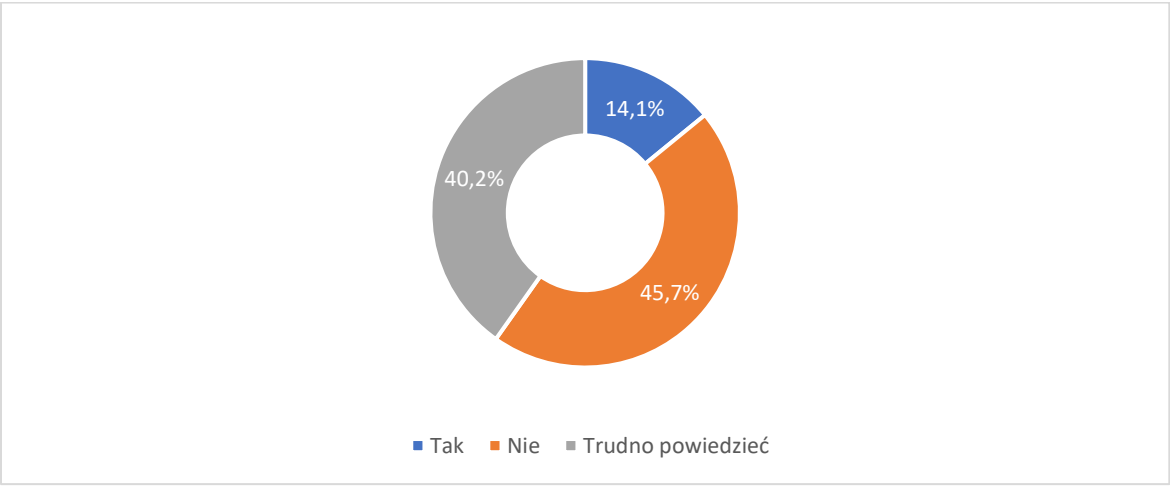
szkoleń, możliwość skorzystania z więcej niż jednej formy pomocy, kontynuację wsparcia po zakończeniu podstawowej ścieżki oraz większą liczbę dostępnych miejsc. W przypadku kursów językowych zwracano uwagę na potrzebę większej liczby godzin i umożliwienia osiągnięcia wyższego poziomu znajomości języka.

Druga grupa uwag dotyczyła lepszego dostosowania organizacji wsparcia do sytuacji uczestników. Respondenci wskazywali m.in. na potrzebę bardziej elastycznych godzin zajęć, w tym terminów dogodnych dla osób pracujących i rodziców, możliwości korzystania ze szkoleń online, refundacji kosztów dojazdu oraz szerszego uwzględniania indywidualnej sytuacji życiowej. Pojawiały się również postulaty dotyczące lepszego dostosowania wsparcia do potrzeb cudzoziemców, osób z niepełnosprawnościami czy dzieci ze szczególnymi potrzebami.

Wyraźnym wątkiem wśród odpowiedzi były także kwestie jakości i organizacji usług. Część uczestników oczekiwała większej kontroli podmiotów prowadzących zajęcia, terapeutów, doradców oraz pracodawców przyjmujących osoby na staże. Wskazywano na potrzebę bardziej doświadczonej kadry, większego profesjonalizmu oraz lepszego dopasowania treści szkoleń do realiów rynku pracy. W odniesieniu do staży powtarzały się postulaty zwiększenia szans na zatrudnienie po ich zakończeniu i ograniczenia sytuacji, w których staż może nie prowadzić do trwałej współpracy.

Kolejny obszar propozycji dotyczył z kolei uproszczenia procedur i ograniczenia biurokracji - respondenci postulowali m.in. ograniczenie liczby wymaganych dokumentów, umożliwienie załatwiania większej części formalności elektronicznie oraz skrócenie czasu oczekiwania na decyzje. Pojawiały się również postulaty zwiększenia wysokości stypendiów stażowych i innych form finansowego wsparcia.

Wykres 64. Czy Pana/Pani zdaniem należałoby coś zmienić w podobnych projektach realizowanych w przyszłości, aby lepiej odpowiadały na potrzeby uczestników?

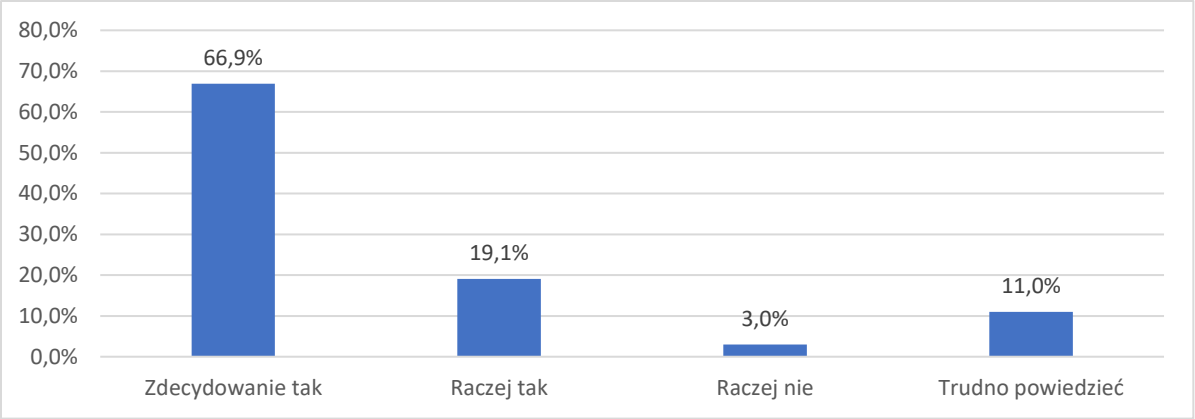

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego CAWI/CATI przeprowadzonego wśród uczestników projektów (n=724)

Potrzeba kontynuacji wsparcia była analizowana również z perspektywy podmiotów realizujących projekty. O ile uczestnicy odnosili się przede wszystkim do własnej sytuacji i dalszego zapotrzebowania na pomoc, beneficjenci mogli ocenić, czy z punktu widzenia doświadczeń zdobytych podczas realizacji projektów zasadne jest dalsze wspieranie całych obszarów objętych interwencją. Beneficjenci bardzo wyraźnie wskazywali na potrzebę dalszego wspierania obszarów, których dotyczą realizowane projekty – łącznie bowiem aż 86,0% respondentów uznało, że wsparcie powinno być kontynuowane. Przeciwnego zdania było jedynie 3,0% badanych, zaś pozostałe 11,0% beneficjentów nie potrafiło jednoznacznie ocenić tej kwestii.

Tak jednoznaczny rozkład odpowiedzi wskazuje, że z perspektywy podmiotów realizujących projekty, problemy i potrzeby, na które odpowiada obecna interwencja, nie mają charakteru wygasającego wraz z zakończeniem aktualnie realizowanych przedsięwzięć. Potrzeba dalszego wsparcia jest przy tym dostrzegana przez beneficjentów niezależnie od tego, że wcześniejsze wyniki badania wskazywały na wysoką skuteczność i trafność realizowanych działań. Kontynuacja interwencji nie wynika więc z przekonania o nieskuteczności obecnych projektów, lecz raczej z utrzymywania się potrzeb grup docelowych i obszarów wymagających dalszych działań. Może to również świadczyć o utrzymującej się rozbieżności pomiędzy skalą zapotrzebowania na pomoc a możliwościami jej zapewnienia w ramach istniejącego systemu wsparcia. W przypadku usług społecznych szczególne znaczenie mają postępujące zmiany demograficzne, przede wszystkim starzenie się ludności, które będzie zwiększać zapotrzebowanie na usługi opiekuńcze, asystenckie i wytchnieniowe. Jednocześnie doświadczenia z realizacji projektów skierowanych do dzieci, młodzieży i rodzin wskazują na utrzymujące się potrzeby związane ze wsparciem psychologicznym, terapeutycznym oraz rozwijaniem kompetencji społecznych, niezbędnych do prawidłowego funkcjonowania w rodzinie, grupie rówieśniczej i szerszym otoczeniu społecznym. Osiąganie pozytywnych rezultatów w poszczególnych projektach nie oznacza zatem wyczerpania zapotrzebowania na podobne działania, zwłaszcza że część problemów ma charakter długotrwały, a kolejne osoby mogą wymagać objęcia pomocą. Z perspektywy planowania przyszłej interwencji szczególnie istotne będzie więc nie tylko kontynuowanie skutecznych form wsparcia, lecz również zwiększanie ich dostępności w obszarach, w których zidentyfikowane potrzeby pozostają niezaspokojone, z uwzględnieniem potencjału instytucjonalnego rozwiniętego dzięki dotychczasowym projektom.

Wykres 65. Czy z perspektywy Państwa doświadczeń istnieje potrzeba dalszego wspierania działań w obszarze, którego dotyczy/ły projekt/y?

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego CAWI/CATI z beneficjentami projektów (n=136)

Wartościowych wniosków dostarcza również analiza kolejnego z pytań postawionych badanym beneficjentom, którzy to na ogół nie wskazywali na występowanie istotnych luk w katalogu działań możliwych do finansowania w ramach dotychczasowej interwencji. Ponad połowa badanych (51,5%) uznała, że nie brakowało możliwości dofinansowania potrzebnych działań lub form wsparcia, natomiast przeciwnego zdania było 8,8% respondentów. Stosunkowo wysoki odsetek beneficjentów – 39,7% – nie potrafił jednoznacznie ocenić tej kwestii.

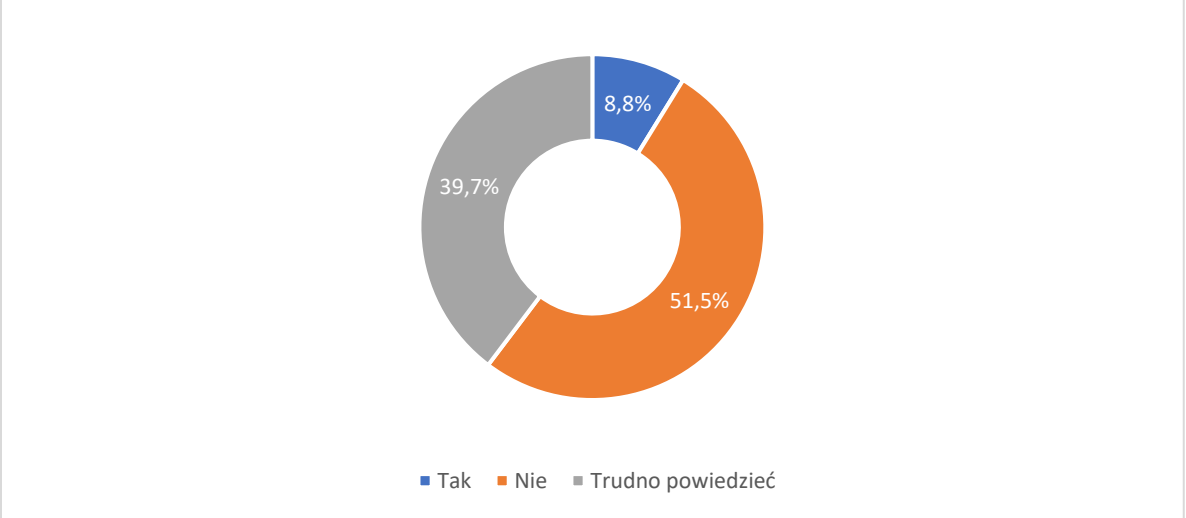
Odpowiedzi osób wskazujących na ewentualne braki były przy tym zróżnicowane i nie tworzą jednej dominującej kategorii niezaspokojonej potrzeby. W obszarze rynku pracy postulowano m.in. szersze możliwości finansowania rozpoczęcia działalności gospodarczej, zakupu sprzętu, krótkoterminowych szkoleń oraz szkoleń realizowanych bezpośrednio u pracodawcy. Wskazano również na brak możliwości wykorzystania robót publicznych, które – zdaniem jednego z beneficjentów – mogłyby być przydatne w aktywizacji osób długotrwale bezrobotnych oraz osób po 55. roku życia.

W obszarze usług społecznych pojawiały się natomiast postulaty rozszerzenia finansowania usług opiekuńczych, pomocy w codziennym funkcjonowaniu, rehabilitacji, wsparcia psychologicznego oraz zajęć sensorycznych i ruchowych. Jeden z beneficjentów szerzej zwrócił uwagę na ograniczone możliwości rozwijania usług skierowanych bezpośrednio do dzieci i młodzieży, wskazując m.in. na potrzebę klubów młodzieżowych, profilaktyki uzależnień, szybkiego dostępu do pomocy psychologicznej czy treningów umiejętności społecznych.

Pojedyncze postulaty dotyczyły także wsparcia kadry pracującej z uczestnikami, zwłaszcza szkoleń z zakresu psychologii, pracy z osobami znajdującymi się w trudnej sytuacji i przeciwdziałania wypaleniu zawodowemu. Zwrócono również uwagę na rozwiązania finansowe ułatwiające udział osobom znajdującym się w trudnej sytuacji materialnej – np. możliwość zaliczkowego finansowania kosztów dojazdu zamiast ich późniejszej refundacji.

Uzyskane wyniki nie wskazują zatem na potrzebę zasadniczego rozszerzenia katalogu finansowanych działań, ale ujawniają kilka bardziej szczegółowych potrzeb, które mogą być istotne przy projektowaniu kolejnych naborów i ewentualnym zwiększaniu elastyczności interwencji.

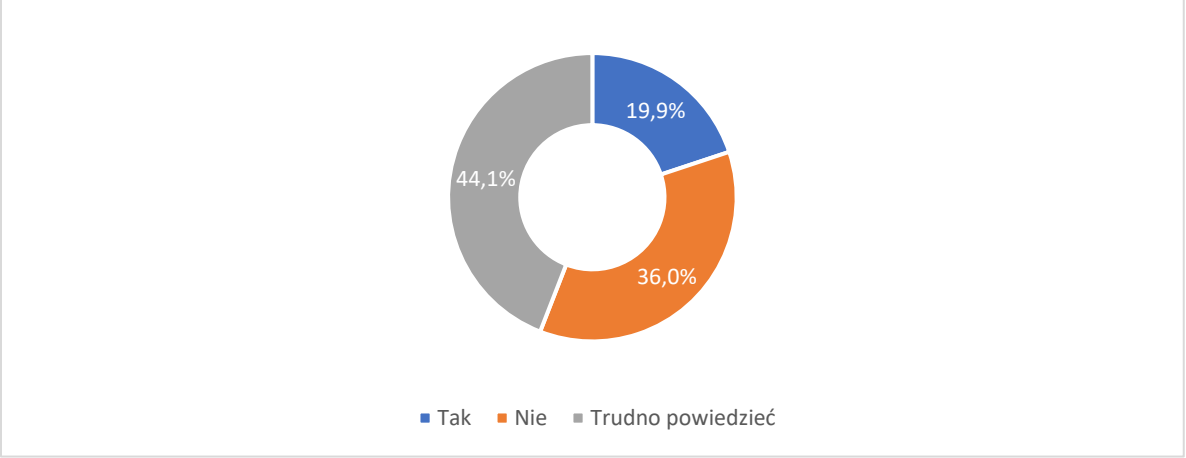
Wykres 66. Czy w Pana/Pani opinii w dotychczasowej interwencji brakowało możliwości dofinansowania realizacji jakichś działań bądź form wsparcia?

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego CAWI/CATI z beneficjentami projektów (n=136)

Beneficjenci nie formułowali jednak jednocześnie jednoznacznej oceny dotyczącej potrzeby zmiany sposobu projektowania lub wdrażania podobnego wsparcia w przyszłości. Największa grupa respondentów – 44,1% – wskazała odpowiedź „trudno powiedzieć", natomiast 36,0% uznało, że wprowadzanie zmian nie jest potrzebne. Potrzebę modyfikacji przyszłych programów dostrzegał tym samym co piąty badany. Rozkład odpowiedzi nie wskazuje więc na powszechne przekonanie o konieczności zasadniczej przebudowy obecnego modelu wsparcia.

Wykres 67. Czy w przyszłych programach należałoby zmienić sposób projektowania lub wdrażania tego rodzaju wsparcia?

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego CAWI/CATI z beneficjentami projektów (n=136)

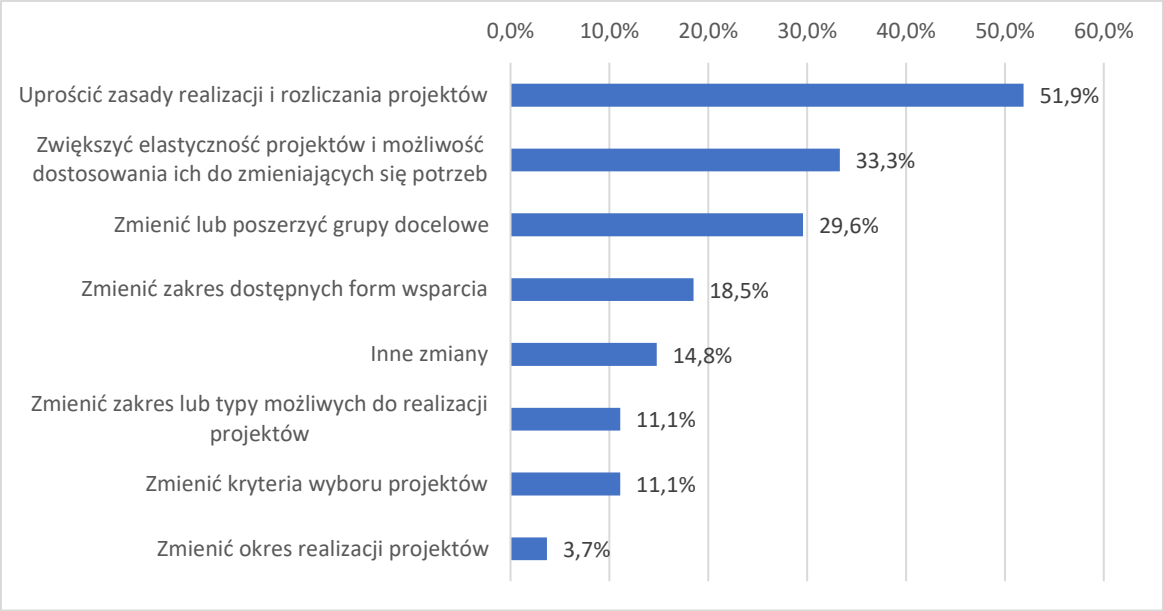
Wśród beneficjentów dostrzegających potrzebę modyfikacji przyszłych programów zdecydowanie najczęściej wskazywano na uproszczenie zasad realizacji i rozliczania projektów – postulat ten zgłosiło aż 51,9% respondentów z tej grupy. Drugim najczęściej wskazywanym kierunkiem było zwiększenie elastyczności projektów i możliwości dostosowywania ich do zmieniających się potrzeb (33,3%), a niewiele rzadziej postulowano zmianę lub poszerzenie grup docelowych (29,6%). Zmianę zakresu dostępnych form wsparcia wskazało natomiast 18,5% badanych. Pozostałe postulaty występowały rzadziej: 11,1% beneficjentów proponowało zmianę zakresu lub typów możliwych do realizacji projektów, taki sam odsetek – zmianę kryteriów wyboru, a 3,7% – zmianę okresu realizacji.

Odpowiedzi uzupełniające pokazują również, że postulowane uproszczenia dotyczyły przede wszystkim ograniczenia liczby dokumentów i załączników, uproszczenia rozliczeń oraz skrócenia procedur związanych z wprowadzaniem zmian w projekcie. Kilkukrotnie proponowano szersze wykorzystanie kwot ryczałtowych i stawek jednostkowych. Zwracano również uwagę na nieproporcjonalność pełnych procedur konkurencyjnych przy zakupie niewielkich usług specjalistycznych, zwłaszcza na lokalnych rynkach o małej liczbie dostępnych wykonawców.

Postulat większej elastyczności odnosił się natomiast przede wszystkim do możliwości przesuwania środków pomiędzy usługami i pozycjami budżetowymi oraz szybszego reagowania na zmieniające się potrzeby uczestników bez konieczności każdorazowego przechodzenia pełnej procedury zmiany wniosku. Beneficjenci wskazywali także na potrzebę możliwości uruchamiania nowych usług w trakcie realizacji projektu i ograniczania tych, na które zapotrzebowanie okazało się mniejsze od przewidywanego.

W odniesieniu do grup docelowych postulowano zaś przede wszystkim mniej sztywne określanie kategorii odbiorców oraz większe uwzględnianie rzeczywistych potrzeb lokalnych. Wskazywano m.in. na możliwość objęcia wsparciem osób pracujących, rozszerzenie interwencji na dzieci i młodzież jako samodzielnych odbiorców usług oraz większą elastyczność w potwierdzaniu sytuacji uczestnika na rynku pracy. W zakresie dostępnych instrumentów pojawiały się natomiast propozycje rozszerzenia katalogu m.in. o dodatkowe szkolenia specjalistyczne, roboty publiczne, usługi dla dzieci i młodzieży, wsparcie zdrowia psychicznego, działania międzypokoleniowe czy usługi wytchnieniowe.

Wykres 68. Jakie zmiany należałoby wprowadzić?

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego CAWI/CATI z beneficjentami projektów (n=27) – pytanie wielokrotnego wyboru

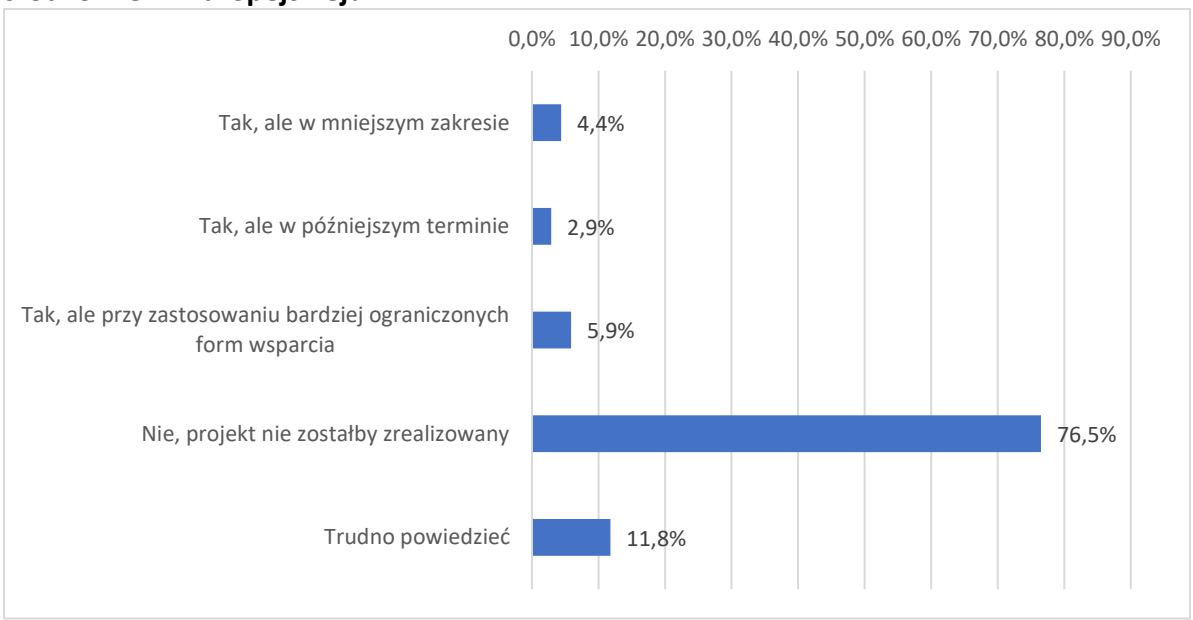
Wyniki badania z beneficjentami bardzo wyraźnie wskazują ponadto na znaczenie finansowania unijnego dla możliwości realizacji badanych przedsięwzięć. Ponad trzy czwarte beneficjentów (76,5%) zadeklarowało, że bez uzyskania dofinansowania ze środków Unii Europejskiej projekt w ogóle nie zostałby zrealizowany. Jednocześnie żaden z respondentów nie wskazał, że byłby w stanie przeprowadzić przedsięwzięcie w takim samym zakresie bez wsparcia unijnego.

Możliwość realizacji projektu w zmienionej formule wskazywano znacznie rzadziej - 5,9% badanych deklarowało, że projekt mógłby zostać zrealizowany przy zastosowaniu bardziej ograniczonych form wsparcia, 4,4% – w mniejszym zakresie, natomiast 2,9% – w późniejszym terminie. Kolejne 11,8% beneficjentów nie potrafiło jednoznacznie określić, czy projekt doszedłby do skutku bez finansowania UE.

Odpowiedzi beneficjentów, którzy dopuszczali realizację projektu w mniejszym zakresie lub przy zastosowaniu bardziej ograniczonych form wsparcia, pokazują, że finansowanie unijne wpływało nie tylko na sam fakt realizacji przedsięwzięć, lecz również na ich skalę i kompleksowość. Bez środków UE ograniczeniu uległaby przede wszystkim oferta usług społecznych oraz działań szkoleniowych i aktywizacyjnych. Wskazywano m.in. na brak możliwości świadczenia usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania, usługi transportowej „door to door” lub mobilnego taxi, wsparcia psychologicznego i usług kierowanych do seniorów. W części projektów zrezygnowano by z niektórych szkoleń, warsztatów lub doradztwa albo zmniejszono ich liczbę i zakres. Pojawiały się również przykłady inwestycji, które nie zostałyby przeprowadzone, takich jak remont i dostosowanie budynku. Jeden z beneficjentów wskazał ponadto, że ograniczenie skali szkoleń oznaczałoby objęcie nimi mniejszej liczby osób, a w konsekwencji również mniejszą liczbę uczestników uzyskujących zatrudnienie.

Rozkład odpowiedzi wskazuje więc na wysoki poziom dodatkowości finansowania unijnego - w przypadku zdecydowanej większości projektów środki UE pozwalają zwiększyć skalę lub przyspieszyć działania. Wśród beneficjentów dopuszczających możliwość przeprowadzenia projektu bez tego finansowania najczęściej oznaczałoby to ograniczenie jego zakresu, dostępnych form wsparcia albo przesunięcie realizacji w czasie.

Wykres 69. Czy projekt byłby realizowany, gdyby nie uzyskali Państwo dofinansowania ze środków Unii Europejskiej?

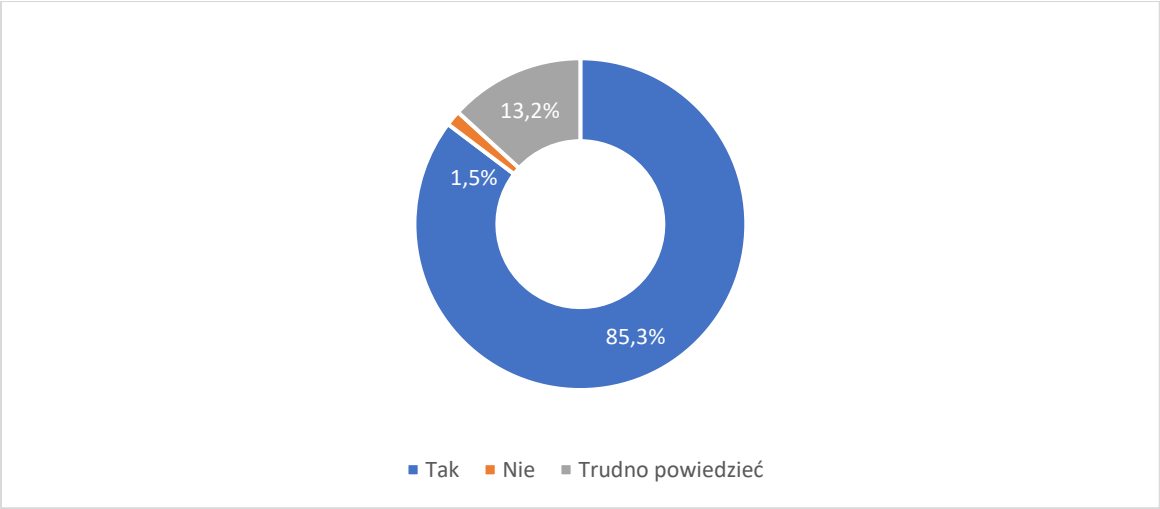

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego CAWI/CATI z beneficjentami projektów (n=136) – pytanie wielokrotnego wyboru

Uzupełniając dotychczas analizowaną kwestię warto również zaznaczyć, że aż 85,3% beneficjentów uznało, że dofinansowanie ze środków Unii Europejskiej zwiększyło możliwości realizacji projektu w porównaniu z sytuacją, w której działania byłyby finansowane wyłącznie ze środków krajowych lub własnych. Przeciwnego zdania było jedynie 1,5% respondentów, natomiast 13,2% nie potrafiło jednoznacznie ocenić tej kwestii.

Wynik ten uzupełnia ustalenia z poprzedniego pytania, w którym ponad trzy czwarte beneficjentów wskazało, że bez środków UE projekt w ogóle nie zostałby zrealizowany. Pokazuje to jednocześnie, że unijna wartość dodana nie sprowadza się wyłącznie do umożliwienia samej realizacji przedsięwzięcia – w ocenie zdecydowanej większości beneficjentów finansowanie UE zwiększało również możliwości działania w porównaniu z wariantem opartym wyłącznie na środkach krajowych lub własnych.

Wykres 70. Czy w Pana/Pani opinii dofinansowanie ze środków Unii Europejskiej zwiększyło możliwości realizacji projektu w porównaniu z sytuacją, w której projekt byłby finansowany wyłącznie ze środków krajowych lub własnych?

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego CAWI/CATI z beneficjentami projektów (n=136)

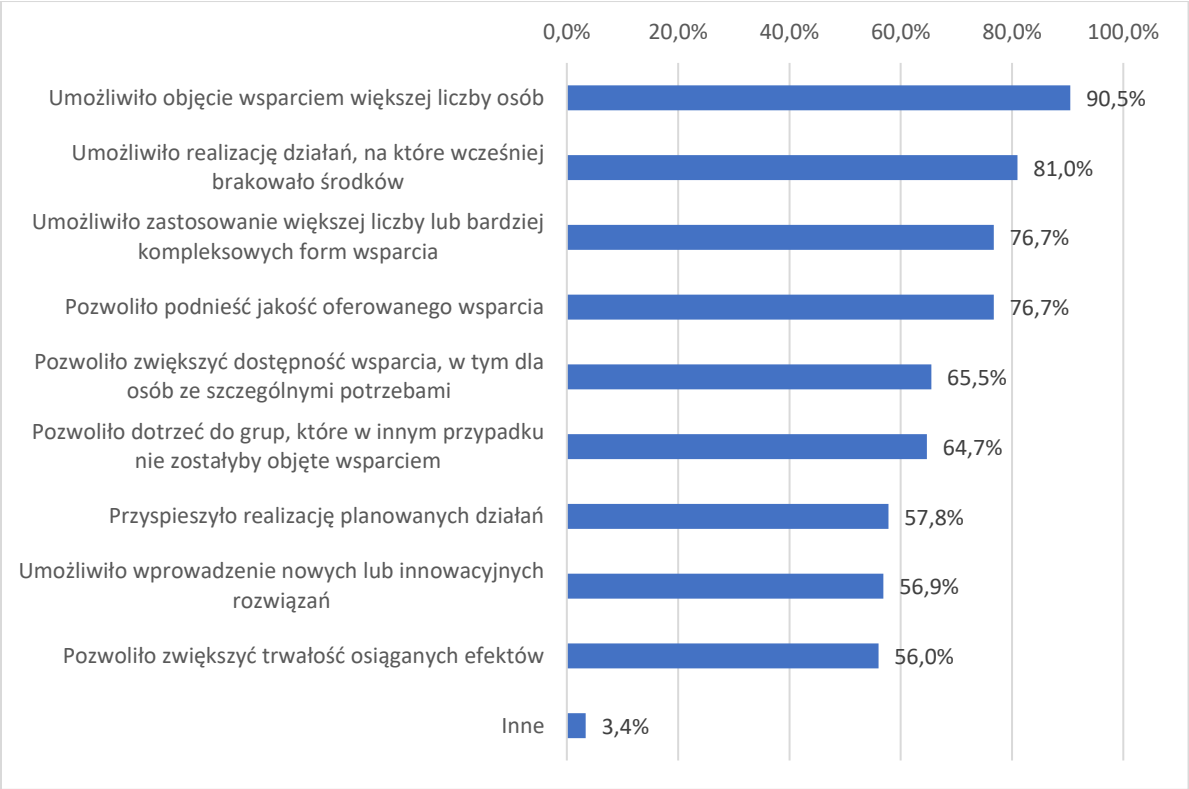
Badanie potwierdziło ponadto, że finansowanie unijne zwiększało możliwości realizacji projektów w wielu wymiarach jednocześnie. Najbardziej powszechnym efektem było zwiększenie skali interwencji – 90,5% beneficjentów wskazało, że dzięki środkom UE możliwe było objęcie wsparciem większej liczby osób. Bardzo często dofinansowanie umożliwiało również realizację działań, na które wcześniej brakowało środków (81,0%), zastosowanie większej liczby lub bardziej kompleksowych form wsparcia (76,7%) oraz podniesienie jego jakości (76,7%).

Znaczenie finansowania UE było widoczne także w zakresie dostępności interwencji, gdyż 65,5% badanych wskazało na możliwość zwiększenia dostępności wsparcia, w tym dla osób ze szczególnymi potrzebami, a 64,7% – na możliwość dotarcia do grup, które bez projektu nie zostałyby nim objęte. Ponad połowa beneficjentów dostrzegała również wpływ środków UE na przyspieszenie realizacji planowanych działań (57,8%), możliwość wprowadzania nowych lub innowacyjnych rozwiązań (56,9%) oraz zwiększenie trwałości osiąganych efektów (56,0%).

Wyniki pokazują zatem, że unijna wartość dodana nie sprowadzała się wyłącznie do zapewnienia źródła finansowania, a środki UE pozwalały jednocześnie zwiększać liczbę odbiorców, rozszerzać i bardziej kompleksowo konstruować ofertę, podnosić jej jakość oraz docierać do grup, które przy wykorzystaniu wyłącznie środków krajowych lub własnych mogłyby pozostać poza zakresem interwencji.

W pojedynczych odpowiedziach „inne” zwracano ponadto uwagę na wzmacnianie integracji i budowanie lokalnej społeczności, możliwość angażowania lepszych (merytorycznie) ekspertów i zwiększenia atrakcyjności szkoleń oraz rozszerzenie zakresu realizowanych działań i rozwijanych kompetencji.

Wykres 71. W jakich aspektach dofinansowanie ze środków Unii Europejskiej zwiększyło możliwości realizacji projektu w porównaniu z sytuacją, w której projekt byłby finansowany wyłącznie ze środków krajowych lub własnych?

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego CAWI/CATI z beneficjentami projektów (n=116) – pytanie wielokrotnego wyboru

Również wyniki wywiadów pogłębionych z przedstawicielami IZ/IP wskazują na zasadniczo pozytywną ocenę trafności kierunków wsparcia przyjętych w FEWL 21–27. Respondenci nie wskazywali na potrzebę gruntownej zmiany zakresu interwencji, podkreślając, że problemy społeczne i gospodarcze, na które odpowiada Program, pozostają aktualne. Zwracano jednocześnie uwagę, że zmieniające się uwarunkowania demograficzne i sytuacja na regionalnym rynku pracy wymagają dostosowywania zakresu oraz skali poszczególnych działań. Za istotną cechę dotychczasowego sposobu wdrażania uznawano możliwość reagowania na potrzeby ujawniające się już po przyjęciu pierwotnych założeń Programu. Podkreślano również znaczenie diagnoz lokalnych i konsultacji z podmiotami bezpośrednio świadczącymi wsparcie, ponieważ potrzeby mieszkańców poszczególnych części województwa mogą się istotnie różnić.

Wśród kierunków wymagających dalszego finansowania szczególne znaczenie w trakcie wywiadów pogłębionych przypisywano usługom społecznym, zwłaszcza skierowanym do osób starszych. W wywiadach wskazywano niejednokrotnie na postępujące starzenie się ludności województwa, odpływ osób młodych oraz zmniejszanie się zasobów pracy - zjawiska te mogą oczywiście prowadzić do dalszego wzrostu zapotrzebowania na usługi opiekuńcze, asystenckie i inne formy pomocy wspierające codzienne funkcjonowanie. Podkreślano przy tym, że potrzeby osób starszych są szczególnie istotne na obszarach wiejskich, gdzie dostęp

do usług pozostaje silnie ograniczony. W jednej z wypowiedzi postulowano nawet wyraźniejsze ukierunkowanie przyszłej interwencji właśnie na politykę senioralną i aktywizację osób starszych. Pojawił się również postulat rozważenia szerszych możliwości finansowania infrastruktury opieki całodobowej, na którą – w ocenie respondenta – istnieje zapotrzebowanie, ale której rozwój jest ograniczony obecnymi możliwościami uzyskania dofinansowania.

Jednocześnie zwracano uwagę na utrzymujące się potrzeby związane ze wsparciem dzieci, młodzieży i rodzin, zaś szczególne znaczenie przypisywano pomocy psychologicznej, terapeutycznej oraz innym specjalistycznym usługom wspierającym rozwój i funkcjonowanie dzieci. Zdaniem uczestników wywiadów, doświadczenia z realizacji dotychczasowych przedsięwzięć wskazywały, że zapotrzebowanie na tego rodzaju pomoc nadal jest znaczne, a część odbiorców może wymagać kontynuowania wsparcia po zakończeniu podstawowej ścieżki projektowej. Ustalenia te zbieżne są z kierunkami wskazywanymi w konsultowanej aktualizacji Regionalnego Planu Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji dla województwa lubuskiego, w której podkreślono potrzebę wzmacniania lokalnego systemu wsparcia rodzin, szczególnie w sytuacjach kryzysowych oraz w przypadku trudności opiekuńczo-wychowawczych. Istotne znaczenie ma w tym kontekście dalszy rozwój usług środowiskowych, poradnictwa rodzinnego, wsparcia psychologicznego, mediacji i asystentury rodzinnej, a także zapewnienie skoordynowanej pomocy rodzinom wychowującym dzieci z niepełnosprawnościami.

Za nadal aktualny uznawano także kierunek interwencji związany z aktywną integracją, ekonomią społeczną i rynkiem pracy, gdyż jak zwracano uwagę, wcześniejsze przewidywania dotyczące możliwego ograniczenia zapotrzebowania na aktywizację społeczno-zawodową nie znalazły pełnego potwierdzenia w zmieniającej się sytuacji regionu. Wobec niekorzystnych tendencji demograficznych i zmniejszania się liczby osób aktywnych zawodowo istotne pozostaje wspieranie grup, których potencjał na rynku pracy nie jest w pełni wykorzystywany. Wskazywano m.in. na osoby z niepełnosprawnościami, osoby bierne zawodowo oraz kobiety, które po okresie sprawowania opieki nad dziećmi nie powróciły do zatrudnienia. W przypadku tej grupy kluczowa może być właśnie ekonomia społeczna, która jest jednym z instrumentów umożliwiających aktywizację osób mających trudności z podjęciem pracy na otwartym rynku.

Wypowiedzi respondentów wywiadów pogłębionych wskazują ponadto na znaczenie zapewniania ciągłości wsparcia - w przypadku części odbiorców pojedynczy projekt lub ograniczona czasowo forma pomocy mogą nie wystarczyć do osiągnięcia trwałej poprawy sytuacji. Dotyczy to ich zdaniem zarówno usług terapeutycznych i wsparcia rodzin, jak i działań związanych z aktywizacją społeczno-zawodową. Podobne wyzwania występują w obszarze ekonomii społecznej, gdzie samo sfinansowanie utworzenia i utrzymania miejsc pracy nie gwarantuje trwałości zatrudnienia po zakończeniu wsparcia projektowego. Istotne znaczenie ma również dalsze wzmacnianie potencjału przedsiębiorstw społecznych, w

szczególności ich zdolności do samodzielnego funkcjonowania na rynku, pozyskiwania klientów oraz zapewnienia odpowiedniego poziomu kompetencji pracowników.

Podsumowanie podrozdziału

W ocenie ewaluatora wyniki przeprowadzonego badania nie wskazują na potrzebę zmiany kierunków interwencji przyjętych w FEWL 21–27. Dotychczasowa oferta wsparcia odpowiada na najważniejsze problemy społeczne i zawodowe regionu, a utrzymujące się zapotrzebowanie na pomoc wynika przede wszystkim z długookresowego charakteru tych problemów oraz zmian demograficznych i społeczno-gospodarczych. Szczególnie uzasadnione pozostaje dalsze wspieranie rozwoju usług dla osób starszych, specjalistycznej pomocy dzieciom i rodzinom oraz aktywizacji społeczno-zawodowej osób znajdujących się w trudnej sytuacji. Zdaniem ewaluatora przyszłe ukierunkowanie interwencji powinno w większym stopniu uwzględniać zarówno skalę utrzymujących się potrzeb, jak i różnice w dostępności usług oraz możliwościach ich świadczenia w poszczególnych częściach województwa.

Za szczególnie istotne ewaluator uznaje przy tym właściwe wykorzystanie potencjału instytucjonalnego i organizacyjnego rozwiniętego dzięki dotychczasowym projektom. Finansowanie za pośrednictwem środków europejskich umożliwiło znaczące zwiększenie skali i zakresu udzielanej pomocy, jednak trwałość osiąganych rezultatów będzie zależała w przyszłości również od możliwości dalszego funkcjonowania utworzonych usług i podmiotów, tj. po zakończeniu wsparcia projektowego. W tym kontekście zasadne jest kontynuowanie dotychczasowych kierunków interwencji przy jednoczesnym poszukiwaniu możliwości zwiększania jej elastyczności, ograniczania zbędnych obciążeń proceduralnych oraz skutecznego wykorzystywania powstałego zaplecza.

7. Syntetyczne odpowiedzi na pytania badawcze

W poniższej tabeli przedstawiono syntetyczne odpowiedzi na pytania badawcze, sformułowane na podstawie przedstawionych we wcześniejszej części raportu wyników przeprowadzonej ewaluacji. Zestawienie koncentruje się na najważniejszych ustaleniach i ocenach dotyczących poszczególnych zagadnień.

Przedstawione odpowiedzi wskazują na zasadniczo pozytywną ocenę dotychczasowych efektów FEWL 21–27 w obszarach objętych ewaluacją. Interwencja przyczynia się do poprawy sytuacji społecznej i zawodowej uczestników, zwiększania dostępności usług społecznych oraz wzmacniania potencjału podmiotów odpowiedzialnych za ich świadczenie. Jednocześnie wyniki badania potwierdzają znaczenie dalszego dostosowywania wsparcia do potrzeb poszczególnych grup odbiorców i uwarunkowań lokalnych. W perspektywie kolejnych lat szczególnego znaczenia nabierają trwałość osiąganych efektów, wykorzystanie potencjału rozwiniętego dzięki dotychczasowym projektom oraz zapewnienie odpowiedniego dopasowania przyszłej interwencji do zmian demograficznych i społeczno-gospodarczych regionu.

Tabela 5. Syntetyczne odpowiedzi na pytania badawcze

Pytanie badawcze	Syntetyczna odpowiedź
W jaki sposób i w jakim stopniu wsparcie udzielone w ramach Programu przyczyniło się do zmniejszenia poziomu wykluczenia społecznego wśród uczestników i wzmocnienia kapitału społecznego w regionie?	Wsparcie przyniosło przede wszystkim poprawę sytuacji społecznej i zawodowej oraz większą samodzielność odbiorców. Poprawę przynajmniej jednego z tych wymiarów zadeklarowało 75,8% uczestników, a 77,3% uznało, że po udziale w projekcie jest bardziej aktywnych i samodzielnych. Wśród dostrzeganych korzyści znalazły się również rozwój kompetencji społecznych, większa pewność siebie i łatwiejsze funkcjonowanie w relacjach z innymi ludźmi. Beneficjenci w większości wysoko oceniali wkład projektów w ograniczanie wykluczenia społecznego (80,1%). Biorąc pod uwagę zmiany w ww. obszarach, jak i wyniki całego badania można wskazać, iż wdrażane w Programie działania skutecznie włączają uczestników w życie społeczno-zawodowe, a tym samym mają wpływ na zmniejszenie poziomu wykluczenia społecznego i wzmocnienie kapitału. Wzmacnianie kapitału społecznego przejawiało się również w rozwijaniu relacji pomiędzy uczestnikami, powstawaniu nieformalnych sieci wzajemnego wsparcia oraz większej gotowości do angażowania się w inicjatywy społeczne, na co wskazywali beneficjenci części projektów.

Pytanie badawcze	Syntetyczna odpowiedź
Jakie są efekty (wyniki) interwencji EFS+ w obszarze aktywnej integracji, usług społecznych, ekonomii społecznej i rynku pracy w porównaniu do założeń (celów) Programu? Czy i w jakim stopniu aktualny stan wdrażania zapewnia realizację wartości docelowych wskaźników? Czy są potrzebne, a jeżeli tak, to jakie powinny być środki/działania zaradcze w celu osiągnięcia założonych wskaźników programowych?	Postęp w realizacji celów Programu jest zasadniczo korzystny, lecz silnie zróżnicowany. W CS 4(a) osiągnięto 86,1% docelowej liczby bezrobotnych objętych wsparciem i 86,5% wskaźnika osób pracujących po jego zakończeniu. Przekroczono już cele dotyczące m.in. uczestników w wieku 18–29 lat i osób objętych wsparciem rodziny i pieczy zastępczej. Niższe wykonanie dotyczy tworzenia miejsc świadczenia usług społecznych: w CS 4(k) wykazano 169 miejsc wobec celu 472, przy czym w dotychczasowych projektach zaplanowano 422. W CS 4(l) zaplanowano 39 miejsc wobec celu 43. Na ocenę wielu wskaźników rezultatu wpływają harmonogramy i moment ich pomiaru. Przedstawione powyżej, jak i w raporcie dane nie wskazują na zagrożenie realizacji celów Programu, jednak nie pozwalają również na jednoznaczne potwierdzenie możliwości osiągnięcia wszystkich wartości docelowych. Szczególnego monitorowania wymagają te wskaźniki, dla których wartości zaplanowane w dotychczasowych projektach pozostają niższe od założeń programowych. Istotne znaczenie w tych przypadkach należy przypisać ewentualnym kolejnym naborom wniosków ukierunkowanym na realizację konkretnych celów. W pozostałych przypadkach kluczowe znaczenie będzie miała terminowa realizacja przedsięwzięć oraz faktyczne osiągnięcie rezultatów przewidzianych w umowach o dofinansowanie.
Czy i w jakim stopniu zauważa się różnice w osiąganiu efektów pomiędzy podmiotami realizującymi projekty oraz pomiędzy typami obszarów (np. miejskimi i wiejskimi) w badanych zakresach wsparcia? Z czego wynikają różnice w ujęciu podmiotowym i terytorialnym?	Efekty różniły się przede wszystkim ze względu na charakter przedsięwzięcia, sytuację wyjściową uczestników i możliwości organizacyjne realizatorów, a nie na podstawie jednej, wyraźnej granicy np. pomiędzy miastem a wsią. W mniejszych miejscowościach dostęp do usług ograniczały dłuższe dojazdy, słabsza komunikacja publiczna i niedobór specjalistów. Mniejsze samorządy i organizacje społeczne zgłaszały też ograniczenia kadrowe oraz trudności administracyjne. Potwierdzono przy tym, że podmioty posiadające doświadczenie w pracy z

Pytanie badawcze	Syntetyczna odpowiedź
	określonymi grupami i współpracujące z lokalnymi instytucjami skuteczniej identyfikowały uczestników.
Które działania i formy wsparcia w ramach realizowanych interwencji okazały się najskuteczniejsze w budowaniu spójności (efektywność vs. skuteczność), a które w przeciwdziałaniu wykluczeniu społecznemu?	Nie zidentyfikowano jednej formy wsparcia najskuteczniejszej dla wszystkich odbiorców. Beneficjenci najwyżej oceniali wpływ projektów usług społecznych na ograniczanie wykluczenia: w CS 4(k) duży lub bardzo duży wpływ wskazało 88,9% badanych. W projektach rynku pracy istotne efekty przynosiły szkolenia, doradztwo, staże i instrumenty prowadzące do zatrudnienia, natomiast w aktywnej integracji szczególne znaczenie miały rozwój kompetencji społecznych i samodzielności. Dla dzieci i rodzin ważne były usługi psychologiczne i terapeutyczne, a dla osób wymagających pomocy w codziennym funkcjonowaniu – opieka, asystencja i wsparcie wytchnieniowe. Ocena skuteczności zależy zatem od celu projektu i potrzeb uczestników. Ocena efektywności powinna jednocześnie uwzględniać relację nakładów do charakteru uzyskiwanych rezultatów. W przypadku osób doświadczających złożonych problemów społecznych intensywne i długotrwałe wsparcie może wymagać większych nakładów, ale jego znaczenie należy oceniać również przez pryzmat zwiększania samodzielności i możliwości trwałego uczestnictwa w życiu społecznym i zawodowym.
Czy wsparcie oferowane przez podmioty realizujące projekty w badanych obszarach było adekwatne do rzeczywistych potrzeb grup docelowych oraz lokalnych uwarunkowań?	Trafność wsparcia była wysoka zarówno w ocenie odbiorców, jak i realizatorów. Wśród uczestników 70,3% uznało dopasowanie pomocy do potrzeb za duże lub bardzo duże, a 21,6% za umiarkowane. Analogicznie wysokie dopasowanie wskazało 87,4% beneficjentów. Dobrze oceniano możliwość indywidualnego doboru instrumentów i specjalistyczny charakter pomocy, zwłaszcza w projektach dotyczących rynku pracy, aktywnej integracji i wsparcia rodzin. Jednocześnie badanie pokazało, iż utrzymują się rozbieżności pomiędzy skalą zapotrzebowania na pomoc a możliwościami jej zapewnienia w ramach istniejącego systemu wsparcia. Osiąganie

Pytanie badawcze	Syntetyczna odpowiedź
	pozytywnych rezultatów w poszczególnych projektach nie oznacza zatem wyczerpania zapotrzebowania na podobne działania, zwłaszcza że część problemów ma charakter długotrwały, a kolejne osoby mogą wymagać objęcia pomocą. Wyniki pokazują również, iż kluczowe znaczenie w kierowaniu wsparcia mają dobrze zdiagnozowane obszary i grupy docelowe. Dlatego istotne jest dalsze korzystanie z lokalnych diagnoz i doświadczeń realizatorów przy projektowaniu wsparcia.
W jakim stopniu instrumenty aktywnej integracji pozwoliły na przełamanie barier wykluczenia? Jaki jest wpływ instrumentów aktywizacji społecznej na sytuację osób zagrożonych wykluczeniem?	Instrumenty aktywnej integracji w zauważalnym stopniu ograniczały bariery uczestnictwa społecznego i zawodowego, a tym samym niwelowały bariery wykluczenia. W badanej grupie 69,7% osób zadeklarowało poprawę przynajmniej jednego z analizowanych wymiarów sytuacji życiowej, a 75,4% stwierdziło, że dzięki otrzymanej pomocy łatwiej podejmuje aktywność społeczną lub zawodową. Najczęściej wskazywano rozwój wiedzy i kompetencji oraz poprawę funkcjonowania społecznego. Beneficjenci potwierdzali zwiększenie aktywności społecznej, kompetencji interpersonalnych i samodzielności uczestników. Oceniając skuteczność tego rodzaju pomocy, trzeba więc uwzględniać również efekty pośrednie, które u osób silnie oddalonych od rynku pracy mogą poprzedzać wejście w zatrudnienie. Najważniejszym efektem aktywizacji społecznej była poprawa funkcjonowania uczestników w codziennym życiu, w relacjach z otoczeniem oraz w podejmowaniu samodzielnych działań. Beneficjenci projektów aktywnej integracji najczęściej obserwowali wzrost aktywności społecznej (61,5%), rozwój kompetencji społecznych (46,2%) i zwiększenie samodzielności (43,1%). Samo podjęcie zatrudnienia było wskazywane znacznie rzadziej, co odpowiada specyfice interwencji skierowanej do osób doświadczających wielu nakładających się trudności. Uczestnicy potwierdzali, że dzięki projektom zwiększyła się ich gotowość do podejmowania aktywności społecznej lub zawodowej.

Pytanie badawcze	Syntetyczna odpowiedź
W jakim stopniu finansowane ze środków FEWL 21-27 usługi społeczne poprawiły ich dostępność dla mieszkańców regionu? Czy nastąpiła poprawa jakości świadczonych w społecznościach lokalnych usług społecznych?	Projekty zwiększały zarówno dostępność, jak i jakość usług społecznych. Wśród beneficjentów 94,4% potwierdziło lub przewidywało wzrost dostępności, a 91,5% poprawę jakości. Jednocześnie 23,8% uczestników korzystających z tych usług zadeklarowało, że dzięki projektowi uzyskało pomoc wcześniej niedostępną albo trudno dostępną. Szczególne znaczenie miały wsparcie psychologiczne, terapeutyczne i specjalistyczne poradnictwo oraz usługi opiekuńcze, asystenckie i wytchnieniowe. Większość pozytywnych ocen jakości odnosiła się do kompetencji personelu, indywidualnego podejścia i organizacji pomocy. Trzeba jednak odnotować utrzymujące się różnice między gminami w dostępności specjalistów oraz potrzebę dalszego korzystania z usług po zakończeniu finansowania projektowego.
Czy działania realizowane ze środków EFRR stanowią uzupełnienie dla interwencji podejmowanej w ramach EFS+? Czy, a jeżeli tak, to jak realizowane wsparcie infrastrukturalne (EFRR) może wpłynąć na zwiększenie dostępności usług dla osób ze szczególnymi potrzebami oraz rodzin?	Wsparcie EFRR i EFS+ zaprojektowano w Programie jako wzajemnie uzupełniające się instrumenty. Przykładem jest budowa Centrum Wsparcia Rodziny w Gorzowie Wielkopolskim w ramach Działania 5.2, powiązana z realizacją usług społecznych finansowanych z EFS+. Obiekt ma zapewnić odpowiednie warunki lokalowe i organizacyjne dla pomocy rodzinom oraz osobom ze szczególnymi potrzebami. Uzupełniającą funkcję pełni także cross-financing w projektach EFS+, umożliwiający przygotowanie niezbędnego zaplecza lokalowego, m.in. w CUS. Jednocześnie realizacja odrębnych przedsięwzięć finansowanych z obu funduszy wymaga koordynacji harmonogramów i zakresów działań.
Czy świadczone w ramach projektów usługi społeczne charakteryzują się trwałością i odpowiadają na rzeczywiste, zdiagnozowane potrzeby lokalne? Jaki jest wpływ interwencji w tym obszarze na trwałość i potencjał	Świadczone usługi odpowiadały na istotne potrzeby lokalne, a projekty jednocześnie wzmacniały potencjał realizatorów. Zwiększenie zdolności własnej instytucji do świadczenia pomocy potwierdziło 84,5% beneficjentów. Niepewna pozostaje jednak trwałość samej oferty usługowej: 28,6% badanych przewidywało jej kontynuację w pełnym zakresie, 31,4% w ograniczonym, a pozostali najczęściej nie mogli jeszcze tego rozstrzygnąć. Po stronie odbiorców

Pytanie badawcze	Syntetyczna odpowiedź
instytucjonalny podmiotów świadczących usługi społeczne?	67,3% deklarowało dalszą potrzebę korzystania z usług po zakończeniu projektu. Utrzymanie budynku, wyposażenia lub formalnie utworzonej placówki nie jest równoznaczne z dalszym świadczeniem usług – o trwałości zdecydują przede wszystkim dostępność kadry, organizacja pomocy i źródła jej finansowania, za które odpowiadają podmioty organizujące i świadczące usługi.
W jakim stopniu wsparcie z EFS+ przyczyniło się do utworzenia trwałych miejsc pracy dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym? W jaki sposób działania Ośrodka Wsparcia Ekonomii Społecznej przyczyniły się do zwiększenia potencjału Podmiotów Ekonomii Społecznej (PES) w zakresie reintegracji społeczno-zawodowej? Czy, a jeżeli tak, to w jaki sposób interwencja w obszarze ekonomii społecznej wpłynęła na wzrost kompetencji zawodowych i społecznych pracowników przedsiębiorstw społecznych?	W ramach CS 4(h) wykazano dotychczas utworzenie 276 miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych (na zatwierdzonych wnioskach o płatność) wobec celu programowego wynoszącego 425. Wśród beneficjentów 37,5% pozytywnie oceniało wpływ projektów na tworzenie trwałych miejsc pracy, podczas gdy 52,5% nie potrafiło jeszcze tego określić. Takie wyniki mogą wynikać z etapu wdrażania projektów oraz specyfiki finansowania tworzenia i utrzymania miejsc pracy w PES. Najbardziej adekwatny do oceny trwałości takich miejsc będzie okres po zakończeniu wsparcia finansowego z OWES. Wzrost potencjału reintegracyjnego PES dostrzegało natomiast 45,0% tej grupy badanych. Wsparcie realizowane za pośrednictwem OWES obejmowało tworzenie i utrzymanie miejsc pracy oraz działania reintegracyjne, umożliwiając łączenie aktywności zawodowej z rozwijaniem kompetencji i samodzielności osób zagrożonych wykluczeniem. Wzmacnianie potencjału PES miało zatem zarówno wymiar zatrudnieniowy, jak i społeczny. Korzystnie przedstawiały się bezpośrednie efekty dla pracowników: 80,5% uczestników zadeklarowało rozwój kompetencji zawodowych, a 76,6% społecznych. Dalsza trwałość zatrudnienia zależy m.in. od kondycji ekonomicznej przedsiębiorstw, dostępu do klientów i jakości zarządzania.
Czy, a jeżeli tak, to w jakim stopniu PES zwiększyły dostępność usług społecznych (np. opiekuńczych, asystenckich) w regionie, szczególnie na	Wsparcie podmiotów ekonomii społecznej przyczyniało się do poszerzania zakresu i dostępności usług społecznych, co potwierdziło 42,5% badanych beneficjentów projektów z tego obszaru. Istotne znaczenie miało wzmacnianie potencjału PES do

Pytanie badawcze	Syntetyczna odpowiedź
obszarach o niskim stopniu nasycenia tymi usługami?	prowadzenia działalności usługowej, zwiększenie potencjału kadrowego oraz łączenia świadczenia usług z reintegracją społeczno-zawodową osób zagrożonych wykluczeniem. Jednocześnie szczególnie ważne jest stworzenie możliwości wykorzystania tego potencjału na obszarach wiejskich i w mniejszych miejscowościach, w których dostępność specjalistycznych usług społecznych pozostaje ograniczona. Rozwijanie działalności PES w zakresie usług opiekuńczych, asystenckich i innych form wsparcia środowiskowego może uzupełniać ofertę lokalnych instytucji pomocy społecznej, zwiększać liczbę podmiotów zdolnych do świadczenia pomocy oraz ograniczać konieczność korzystania z usług poza miejscem zamieszkania. Tym samym ekonomia społeczna może jednocześnie wspierać aktywizację zawodową osób zagrożonych wykluczeniem i poprawiać dostępność usług dla mieszkańców.
Jaka jest skuteczność działań w zakresie aktywizacji zawodowej osób pozostających bez pracy, w tym osób młodych i innych znajdujących się w trudnej sytuacji na rynku pracy w ramach CS (a)? Czy formy wsparcia oferowane w projektach z obszaru rynku pracy w ww. CS są komplementarne i prowadzą do trwałego zatrudnienia czy tylko do chwilowej aktywizacji zawodowej?	Dotychczasowe efekty aktywizacji zawodowej oceniono korzystnie. W badanej grupie uczestników projektów rynku pracy udział osób deklarujących bezrobocie zmniejszył się z 57,6% przed projektem do 11,1% w chwili ankiety, a odsetek osób pracujących wzrósł z 30,1% do 66,0%. Wśród aktualnie pracujących lub prowadzących działalność gospodarczą 51,7% wiązało podjęcie tej aktywności z udziałem w projekcie. Z perspektywy beneficjentów istotna była komplementarność instrumentów: 72,0% deklarowało indywidualne łączenie form pomocy w spójną ścieżkę aktywizacji. Ponadto 60,0% beneficjentów projektów dotyczących rynku pracy wysoko lub bardzo wysoko oceniło trwałość osiąganych efektów zatrudnieniowych. Jednocześnie rekrutacja osób długotrwale bezrobotnych i w wieku 55 lat i więcej pozostawała trudniejsza niż osób młodych (zgodnie z danymi z zatwierdzonych wniosków objęto wsparciem ponad 3 tys. osób w wieku 18-29 lat). Wyniki i oceny beneficjentów przemawiają więc za skutecznością stosowanych instrumentów, ale ze względu na charakter wsparcia i termin prowadzenia badań

Pytanie badawcze	Syntetyczna odpowiedź
	trwałości zatrudnienia wszystkich uczestników nie można jeszcze potwierdzić w dłuższym okresie.
Jaka jest skala zmian sytuacji społeczno-zawodowej uczestników projektów w ramach analizowanych celów szczegółowych? Jaka jest sytuacja zawodowa i społeczna osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym po zakończeniu udziału w projekcie?	Wyniki badania wskazują na znaczną poprawę sytuacji objętych wsparciem osób, choć jej charakter zależy od zakresu realizowanego projektu. Łącznie 75,8% uczestników zadeklarowało korzystną zmianę sytuacji zawodowej, społecznej, życiowej lub samodzielności, a 77,3% większą aktywność w życiu społecznym lub zawodowym. W działaniach rynku pracy dominowały efekty zatrudnieniowe i rozwój kwalifikacji, w aktywnej integracji częściej zwiększały się kompetencje społeczne i samodzielność, natomiast w usługach społecznych istotna była możliwość korzystania z konkretnych usług społecznych. W momencie przeprowadzania badania ankietowego 83,3% respondentów zakończyło już udział w projekcie, jednak pomiar nie stanowi badania długookresowego - nie można więc utożsamiać opisanych zmian z trwałą poprawą sytuacji wszystkich uczestników ani przypisywać całego zaobserwowanego postępu wyłącznie interwencji.
Jaka jest efektywność kosztowa osiąganych efektów? Jakie są nakłady w stosunku do uzyskiwanych rezultatów w badanych obszarach? Jak kształtują się koszty jednostkowe (na uczestnika) udzielonego wsparcia w poszczególnych obszarach?	Relację ponoszonych nakładów do uzyskiwanych efektów interwencji należy ocenić korzystnie. Finansowanie przełożyło się na wymierne rezultaty społeczne i zawodowe, czego potwierdzeniem jest deklarowana przez 75,8% uczestników poprawa ich sytuacji oraz wysoka ocena skuteczności zastosowanych instrumentów przez beneficjentów. Zróżnicowanie kosztów przypadających na uczestnika należy rozpatrywać w kontekście charakteru oferowanego wsparcia – w projektach rynku pracy nakłady służyły przede wszystkim podnoszeniu kwalifikacji i aktywizacji zawodowej, w aktywnej integracji obejmowały również intensywną pracę nad samodzielnością i kompetencjami społecznymi, natomiast w ekonomii społecznej wiązały się z tworzeniem i utrzymywaniem miejsc pracy oraz reintegracją. W przypadku usług społecznych część wydatków przeznaczano na rozwój infrastruktury i potencjału organizacyjnego, które mogą być

Pytanie badawcze	Syntetyczna odpowiedź
	wykorzystywane także po zakończeniu projektów. O efektywności interwencji świadczą zatem nie tylko bezpośrednie korzyści osiągane przez uczestników, lecz również zwiększenie możliwości świadczenia usług i prowadzenia działań aktywizacyjnych w regionie. Uwzględnienie tych efektów uzasadnia pozytywną ocenę sposobu wykorzystania środków w badanych obszarach.
W jaki sposób wsparcie realizowane w projektach z badanych obszarów uwzględniało kwestie równości płci oraz równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami? Czy, a jeśli tak, to jak wpływało to na proces włączania społecznego? Czy w badanych obszarach wsparcia występują istotne różnice w skutkach interwencji dla osób z niepełnosprawnościami, kobiet i mężczyzn oraz innych grup docelowych? Jeżeli tak, to w jakim zakresie?	Wymogi dotyczące równości kobiet i mężczyzn, równości szans, niedyskryminacji oraz dostępności dla osób z niepełnosprawnościami uwzględniano w kryteriach wyboru projektów, sposobie rekrutacji i organizacji wsparcia. Stosowano również działania informacyjne i szkoleniowe oraz procedury zgłaszania potencjalnych naruszeń zasad horyzontalnych. Wśród beneficjentów 86,0% wysoko oceniło przyjęte rozwiązania zapewniające równy dostęp do pomocy. Z perspektywy uczestników 84,9% nie napotkało trudności w dostępie do wsparcia lub korzystaniu z niego. Uwzględnianie tych zasad sprzyjało ograniczaniu barier uczestnictwa w projektach, zwłaszcza w przypadku osób ze szczególnymi potrzebami. Zwiększało tym samym możliwości korzystania z oferowanej pomocy przez osoby, dla których brak odpowiednich dostosowań mógłby stanowić przeszkodę w uczestnictwie. Nie wykazano powszechnych i jednoznacznych różnic skuteczności interwencji pomiędzy kobietami i mężczyznami lub osobami z niepełnosprawnościami. Brak istotnego zróżnicowania rezultatów wskazało 53,3% beneficjentów, ich występowanie 11,1%, natomiast 35,6% nie potrafiło tego ocenić. W sytuacjach, w których dostrzegano różnice, wiązano je przede wszystkim z wiekiem, stanem zdrowia, stopniem niepełnosprawności, sytuacją zawodową i poziomem samodzielności przed rozpoczęciem projektu.
W jakim stopniu zidentyfikowane na etapie projektowania FEWL	Kierunki interwencji przyjęte w FEWL 21–27 pozostają zgodne z najważniejszymi wyzwaniami społecznymi i

Pytanie badawcze	Syntetyczna odpowiedź
21-27 kierunki interwencji oraz uzyskane efekty są trafne w kontekście obecnych wyzwań i potrzeb społeczno-gospodarczych?	gospodarczymi województwa. Potwierdzają to pozytywne oceny trafności wsparcia oraz uzyskane już efekty aktywizacyjne, zawodowe i usługowe. Jednocześnie postępujące starzenie się mieszkańców zwiększa znaczenie opieki, asystencji i wsparcia wytchnieniowego, a utrzymujące się potrzeby dzieci i rodzin uzasadniają rozwijanie pomocy psychologicznej i terapeutycznej. Na rynku pracy szczególnej uwagi wymagają osoby bierne zawodowo, długotrwale bezrobotne i w wieku 55 lat i więcej. Uzasadnione jest więc dalsze dostosowywanie proporcji, zasięgu i sposobu organizacji poszczególnych instrumentów do aktualnych diagnoz, w tym różnic terytorialnych.
Czy, a jeśli tak, jakie bariery i trudności w realizacji projektów wystąpiły/występują w ramach badanych celów szczegółowych FEWL 21-27? W jakich podmiotach bariery i trudności występowały/występują najczęściej i dlaczego?	Istotne trudności realizacyjne wskazało 25,0% beneficjentów. Najczęściej dotyczyły rekrutacji i utrzymania uczestników, osiągania założonych wskaźników oraz pozyskania odpowiednio przygotowanej kadry. W Działaniu 6.1 szczególnie wymagające było docieranie do osób długotrwale bezrobotnych i osób w wieku 55 lat i więcej. Mniejsze samorządy i organizacje lokalne napotykały ograniczenia kadrowe i administracyjne, natomiast w interwencji realizowanej w ramach RLKS pojawiały się trudności związane z obsługą projektów i pozyskiwaniem grantobiorców. Dodatkowe bariery stanowiły transport i brak specjalistów. Wśród beneficjentów zgłaszających istotne trudności najczęściej wskazywano problemy rekrutacyjne (50,0%), trudności z realizacją wskaźników (38,2%) oraz z utrzymaniem uczestników i pozyskaniem kadry (po 26,5%). Szczególne obciążenie dla mniejszych podmiotów stanowiło łączenie obsługi administracyjnej projektów z realizacją bieżących zadań oraz ograniczone doświadczenie w rozliczaniu przedsięwzięć finansowanych z EFS+.
Czy w wyniku realizacji interwencji wystąpiły efekty niezamierzone (pozytywne lub negatywne)? Jeśli tak, to w jakich obszarach, jakie były ich skala i	Bilans efektów niezamierzonych był przeważnie pozytywny. Dodatkowe korzyści, wykraczające poza pierwotne oczekiwania, zgłosiło 21,7% uczestników. Dotyczyły one między innymi wzrostu pewności siebie, relacji społecznych, umiejętności językowych i

Pytanie badawcze	Syntetyczna odpowiedź
znaczenie, jak można zapobiegać skutkom negatywnym, a jak wykorzystać pozytywne w kontekście przeprojektowywania wsparcia/projektowania wsparcia w przyszłości?	zawodowych oraz poprawy funkcjonowania dzieci i podopiecznych. Nieoczekiwane negatywne konsekwencje deklarowało jedynie 1,1% uczestników, przy czym były to rozproszone, jednostkowe doświadczenia związane np. z organizacją pomocy lub sytuacją zawodową. Na poziomie wdrażania istotną zmianą było większe od zakładanego zainteresowanie tworzeniem CUS, a w integracji obywateli państw trzecich – większy popyt na wsparcie społeczne niż zawodowe. Ograniczanie ryzyka negatywnych konsekwencji wymaga przede wszystkim bieżącego monitorowania doświadczeń uczestników, odpowiedniego dostosowywania form pomocy do ich sytuacji oraz szybkiego reagowania na zgłaszane problemy organizacyjne. Z kolei pozytywne efekty niezamierzone, zwłaszcza dotyczące integracji społecznej, rozwijania relacji i wzrostu samodzielności, warto uwzględniać przy projektowaniu kolejnych przedsięwzięć, także jako istotne rezultaty uzupełniające podstawowe cele projektowe. Doświadczenia związane z większym zainteresowaniem tworzeniem CUS wskazują ponadto na znaczenie elastycznego dostosowywania interwencji do potrzeb ujawniających się w trakcie wdrażania.
Czy istnieją dalsze potrzeby wspierania działań z badanych obszarów? Jeżeli tak, to w jakim zakresie?	Zapotrzebowanie na dalsze wsparcie utrzymuje się pomimo korzystnych efektów dotychczasowych projektów. Potrzebę dalszej lub dodatkowej pomocy w związku z problemami stanowiącymi przyczynę udziału w projekcie zadeklarowało 34,0% uczestników, a 86,0% beneficjentów dostrzegało potrzebę kontynuowania interwencji w badanych obszarach. Szczególnie istotne pozostają usługi opiekuńcze, asystenckie i wytchnieniowe dla osób starszych i osób z niepełnosprawnościami, specjalistyczna pomoc psychologiczna i terapeutyczna dla dzieci i rodzin oraz aktywna integracja osób najbardziej oddalonych od rynku pracy. Potrzeby te są wzmacniane przez zmiany demograficzne oraz nierówny dostęp do usług pomiędzy miejscowościami.

Pytanie badawcze	Syntetyczna odpowiedź
Jakie zmiany w zakresie projektowania i wdrażania interwencji (np. typów projektów, kryteriów wyboru, grup docelowych, instrumentów wsparcia) należałoby wprowadzić w kolejnych programach w celu zwiększenia skuteczności i trwałości efektów wsparcia w badanych obszarach?	W programowaniu perspektywy 2028–2034 należy rozważyć skoncentrowanie wsparcia przede wszystkim na rozwoju usług społecznych i aktywnej integracji, przy uwzględnieniu zmieniających się potrzeb regionu i dostępnych środków. Przy określaniu zakresu przedsięwzięć istotne będzie wykorzystywanie diagnoz lokalnych, doświadczeń zakończonych naborów oraz współpracy z instytucjami posiadającymi kontakt z osobami szczególnie trudnymi do objęcia pomocą. W przypadku usług społecznych należy rozważyć wykorzystanie już rozwiniętej infrastruktury, kadry i zaplecza organizacyjnego, w celu zaspokajenia aktualnych potrzeb mieszkańców. Przy opracowywaniu kryteriów wyboru projektów i warunków przyszłych naborów należy również wykorzystywać doświadczenia związane z trudnościami w docieraniu do określonych grup, m.in. osób długotrwale bezrobotnych, osób w wieku 55 lat i więcej oraz osób w kryzysie bezdomności. Istotne pozostaje takie określanie warunków wsparcia, aby umożliwiały realizację przedsięwzięć odpowiadających rzeczywistym potrzebom tych grup, przy zachowaniu celów Programu oraz obowiązujących zasad finansowania.
Jakie zmiany w zakresie projektowania i wdrażania interwencji (np. typów projektów, kryteriów wyboru, grup docelowych, instrumentów wsparcia) należałoby wprowadzić w kolejnych programach w celu realizacji w sferze włączenia społecznego działań prodemograficznych związanych z problemem niskiej dzietności i starzenia się społeczeństwa?	W przyszłym programowaniu należy uwzględnić długotrwałe skutki starzenia się społeczeństwa i potrzeby rodzin z dziećmi. W odniesieniu do osób starszych szczególnie ważny pozostaje rozwój lokalnych usług opiekuńczych, asystenckich i wytchnieniowych oraz wsparcia umożliwiającego dłuższe samodzielne funkcjonowanie w miejscu zamieszkania. Dla rodzin istotne są specjalistyczne poradnictwo, pomoc psychologiczna i terapeutyczna, asystentura rodzinna oraz usługi wspierające opiekunów dzieci z niepełnosprawnościami. Rozwiązania te mogą zmniejszać obciążenia opiekuńcze i ułatwiać godzenie obowiązków rodzinnych z aktywnością zawodową, przy czym należy planować je w oparciu o regionalne i lokalne diagnozy oraz z wykorzystaniem dostępnego zaplecza.

Źródło: opracowanie własne

8. Wnioski i rekomendacje

Poniżej przedstawione zostały wnioski i rekomendacje wynikające z przeprowadzonej analizy.

Tabela 6. Wnioski i rekomendacje

Lp.	Wniosek	Rekomendacja	Sposób wdrożenia	Termin wdrożenia	Adresat rekomendacji	Klasa rekomendacji	Obszar
1.	Wyniki ewaluacji wskazują na wysoką trafność dotychczasowego wsparcia: 75,8% uczestników zadeklarowało poprawę swojej sytuacji, a 86,0% beneficjentów uznało, że obszary objęte projektami wymagają dalszej interwencji. Szczególnie wyraźne pozostają potrzeby dotyczące usług opiekuńczych, asystenckich i wytchnieniowych, specjalistycznej pomocy dzieciom i rodzinom oraz aktywnej integracji osób	Przy programowaniu interwencji na kolejną perspektywę finansową priorytetowymi obszarami wsparcia powinny być usługi społeczne świadczone w społeczności lokalnej, specjalistyczne wsparcie dzieci i rodzin oraz aktywna integracja osób szczególnie zagrożonych wykluczeniem. Zakres pozostałych form wsparcia, w tym ekonomii społecznej i aktywizacji zawodowej, powinien wynikać z regionalnych diagnoz i	W pracach nad założeniami kolejnej perspektywy należy zestawić wyniki ewaluacji z aktualnymi diagnozami regionalnymi, w szczególności ustaleniami dotyczącymi usług społecznych i deinstytucjonalizacji oraz danymi o potrzebach grup docelowych i dostępności wsparcia. Na tej podstawie określić należy priorytety interwencji w granicach możliwej	31.12.2028	IZ FEWL 21–27 (w zakresie prac nad kolejną perspektywą)	Programowa strategiczna	Włączenie społeczne

Lp.	Wniosek	Rekomendacja	Sposób wdrożenia	Termin wdrożenia	Adresat rekomendacji	Klasa rekomendacji	Obszar
	zagrożonych wykluczeniem. (s. 35–36, 53–55, 104–105)	oceny dotychczasowych efektów.	alokacji i ostatecznie przyjętych zasad finansowania na lata 2028–2034.				
2.	W projektach aktywizacyjnych trudności z rekrutacją dotyczą przede wszystkim osób o szczególnie złożonych potrzebach, a nie zawsze pozyskiwania uczestników ogółem. W Działaniu 6.1 problemem jest osiąganie zakładanego udziału osób długotrwale bezrobotnych i osób w wieku 55 lat i więcej. W projektach skierowanych do osób w kryzysie bezdomności wystąpiły natomiast trudności związane z warunkami rekrutacji. Znaczenie ma współpraca	Zaleca się dalsze wykorzystywanie współpracy z instytucjami i organizacjami lokalnymi w celu skuteczniejszego docierania do grup szczególnie trudnych do objęcia wsparciem, a także uwzględnianie doświadczeń z wcześniejszych naborów przy określaniu warunków realizacji projektów skierowanych do takich grup.	Kontynuowanie współpracy z instytucjami i podmiotami mającymi bezpośredni kontakt z potencjalnymi uczestnikami projektów. Ponadto, biorąc pod uwagę potrzeby grup docelowych obejmowanych wsparciem w obszarze włączenia społecznego, niezbędne jest korzystanie z doświadczeń uzyskanych przez IZ/IP w trakcie już przeprowadzonych naborów.	31.12.2028	IZ FEWL 21–27, IP FEWL 21–27	Programowa operacyjna	Włączenie społeczne

Lp.	Wniosek	Rekomendacja	Sposób wdrożenia	Termin wdrożenia	Adresat rekomendacji	Klasa rekomendacji	Obszar
	z instytucjami znającymi sytuację potencjalnych odbiorców. (s. 48-49, 89-90, 111–113)						
3.	Projekty realizowane w obszarze usług społecznych przyczyniają się do zwiększania ich dostępności, poprawy jakości oraz wzmacniania potencjału podmiotów świadczących pomoc. Jednocześnie 67,3% uczestników korzystających z usług społecznych deklaruje potrzebę ich kontynuacji po zakończeniu projektu. Z kolei wśród beneficjentów 28,6% przewiduje utrzymanie usług w pełnym zakresie, a 31,4% w zakresie ograniczonym.	Zaleca się, aby przy projektowaniu wsparcia usług społecznych w perspektywie finansowej 2028–2034 uwzględniać możliwość wykorzystania infrastruktury oraz potencjału kadrowego i organizacyjnego rozwiniętego dzięki dotychczasowym projektom do zaspokajania zidentyfikowanych potrzeb mieszkańców, w szczególności dzieci i rodzin, osób starszych	Przy opracowywaniu założeń wsparcia usług społecznych w perspektywie 2028–2034 należy uwzględnić wyniki niniejszej ewaluacji oraz diagnoz przeprowadzonych na potrzeby aktualizacji Regionalnego Planu Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji jak i sam Plan. Szczególne znaczenie powinno mieć rozpoznanie niezaspokojonych potrzeb dzieci i rodzin w zakresie pomocy	31.12.2028	IZ FEWL 21–27 (w zakresie programowania kolejnej perspektywy)	Programowa strategiczna	Włączenie społeczne

Lp.	Wniosek	Rekomendacja	Sposób wdrożenia	Termin wdrożenia	Adresat rekomendacji	Klasa rekomendacji	Obszar
	Wyzwanie dotyczy zatem utrzymania dostępu do potrzebnych usług. (s. 58, 60–63, 104, 111-113)	oraz osób z niepełnosprawnościami.	psychologicznej, terapeutycznej i specjalistycznego poradnictwa oraz osób starszych i osób z niepełnosprawnościami w zakresie usług opiekuńczych, asystenckich i wytchnieniowych. Przy projektowaniu interwencji odpowiadających na te potrzeby należy rozważyć możliwość wykorzystania infrastruktury, kadry i zaplecza organizacyjnego rozwiniętego dzięki dotychczasowym projektom, w granicach dostępnej alokacji i				

Lp.	Wniosek	Rekomendacja	Sposób wdrożenia	Termin wdrożenia	Adresat rekomendacji	Klasa rekomendacji	Obszar
			obowiązujących zasad kwalifikowalności.				

Źródło: opracowanie własne

9. Załączniki – wzory wykorzystanych narzędzi badawczych

9.1. Scenariusz telefonicznych wywiadów indywidualnych z przedstawicielami IZ oraz IP

Wzór narzędzia badawczego
Dzień dobry, nazywam się … i reprezentuję Polską Agencję Ewaluacji Sektora Publicznego S.A. Realizujemy na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego badanie ewaluacyjne pn. „Ocena wpływu wsparcia Programu na wzrost spójności społecznej oraz zmniejszenie poziomu wykluczenia społecznego”. Celem rozmowy jest poznanie Pana/Pani opinii i doświadczeń związanych z wdrażaniem wsparcia w ramach programu Fundusze Europejskie dla Lubuskiego 2021–2027, w szczególności w obszarach aktywnej integracji, usług społecznych, ekonomii społecznej i rynku pracy. Chcielibyśmy porozmawiać zarówno o dotychczasowych efektach interwencji, jak i o występujących trudnościach, dalszych potrzebach oraz możliwych kierunkach zmian. Wywiad potrwa około 60 minut. Uzyskane informacje zostaną wykorzystane wyłącznie na potrzeby badania i będą analizowane łącznie z wynikami pozostałych metod badawczych. Rozmowa będzie nagrywana w celu sporządzenia transkrypcji z badania. Czy możemy rozpocząć rozmowę?
Wprowadzenie
1. Proszę krótko opisać swoją rolę i zakres obowiązków związanych z wdrażaniem programu FEWL 21-27. Z którymi spośród obszarów objętych badaniem – aktywną integracją, usługami społecznymi, ekonomią społeczną lub rynkiem pracy – jest Pan/Pani związany/a w największym stopniu?
Ocena wdrażania i efektów interwencji
2. Jak ogólnie ocenia Pan/Pani dotychczasowy przebieg wdrażania wsparcia w obszarze/obszarach, którymi się Pan/Pani zajmuje? Co funkcjonuje dobrze, a gdzie występują problemy?
3. Jak ocenia Pan/Pani dotychczas osiągane efekty wsparcia w odniesieniu do założeń Programu? Czy aktualny stan wdrażania pozwala oczekiwać osiągnięcia wartości docelowych wskaźników? W których obszarach lub wskaźnikach występuje największe ryzyko nieosiągnięcia założonych wartości i jakie działania zaradcze byłyby potrzebne?
4. Czy występują istotne różnice w efektach osiąganych przez poszczególne typy beneficjentów lub na różnych typach obszarów, np. miejskich i wiejskich? Jeżeli tak, z czego mogą one wynikać?
Ocena poszczególnych obszarów wsparcia
5. Jak ocenia Pan/Pani wpływ FEWL 21-27 na dostępność i jakość usług społecznych? Czy tworzone lub rozwijane usługi mają szansę być trwałe po zakończeniu finansowania oraz czy wsparcie wzmacnia potencjał podmiotów świadczących te usługi?
6. Jak ocenia Pan/Pani komplementarność wsparcia infrastrukturalnego finansowanego z EFRR z działaniami finansowanymi z EFS+? Czy inwestycje infrastrukturalne zwiększają dostępność usług, w tym dla osób ze szczególnymi potrzebami i rodzin?
Efektywność i uwarunkowania realizacji
7. Jak ocenia Pan/Pani relację pomiędzy nakładami ponoszonymi na realizację wsparcia a uzyskiwanymi efektami? Czy dostrzega Pan/Pani typy projektów, działania lub formy

Wzór narzędzia badawczego
wsparcia, w przypadku których ponoszone nakłady są relatywnie wysokie w stosunku do osiąganych efektów? Jeżeli tak, czego to dotyczy i z czego, Pana/Pani zdaniem, wynika?
8. Jak ocenia Pan/Pani sposób uwzględniania w projektach zasad równości kobiet i mężczyzn, równości szans i niedyskryminacji oraz dostępności dla osób z niepełnosprawnościami? Czy dostrzegalne są różnice w efektach wsparcia pomiędzy poszczególnymi grupami odbiorców w zakresie dostępu do wsparcia i udziału w projektach, doboru oferowanych form wsparcia oraz osiąganych efektów? Jeżeli tak, jakich grup i jakich różnic to dotyczy?
9. Jakie najważniejsze bariery i trudności występują podczas realizacji projektów objętych badaniem? Których typów projektów lub beneficjentów dotyczą one w największym stopniu i z czego wynikają?
10. Czy wg Pana/Pani wiedzy realizacja interwencji przyniosła efekty, których nie zakładano na etapie projektowania – pozytywne lub negatywne? Jakie znaczenie mają te efekty i w jaki sposób należałoby na nie reagować?
Dalsze potrzeby i przyszłe wsparcie
11. Czy kierunki wsparcia zaplanowane w FEWL 21-27 pozostają w Pana/Pani opinii trafne wobec obecnych wyzwań i potrzeb społeczno-gospodarczych województwa? Jakie potrzeby wymagają dalszego wsparcia?
12. Czy są jeszcze kwestie dotyczące realizacji lub efektów wsparcia FEWL 21-27 w badanych obszarach, które Pana/Pani zdaniem powinny zostać uwzględnione w ewaluacji?
Podziękowanie za udział w badaniu.

9.2. Kwestionariusz ankiety CAWI/CATI (mixed-mode) z Beneficjentami projektów

Narzędzie zawiera zarówno pytania ogólne, jak i wyodrębnione w ramach poszczególnych bloków tematycznych – każdy respondent otrzyma indywidualny link, który wyświetli mu pytania właściwe dla realizowanego projektu/projektów.

Wzór narzędzia badawczego
Dzień dobry, Polska Agencja Ewaluacji Sektora Publicznego S.A. realizuje na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego badanie pn**.** „Ocena wpływu wsparcia Programu na wzrost spójności społecznej oraz zmniejszenie poziomu wykluczenia społecznego”**.** Celem badania jest ocena efektów wsparcia realizowanego w ramach programu Fundusze Europejskie dla Lubuskiego 2021–2027 w obszarach aktywnej integracji, usług społecznych, ekonomii społecznej oraz rynku pracy. Chcielibyśmy poznać Państwa doświadczenia związane z realizacją projektu/projektów, dotychczas osiągnięte efekty, napotkane trudności oraz opinie dotyczące dalszych potrzeb i kierunków wsparcia. Uzyskane odpowiedzi będą analizowane zbiorczo i zostaną wykorzystane wyłącznie na potrzeby badania ewaluacyjnego.
1. Na jakim etapie znajduje się obecnie projekt/projekty?
a) Realizacja została zakończona b) Projekt jest w końcowej fazie realizacji c) Projekt jest w trakcie realizacji d) Projekt znajduje się w początkowej fazie realizacji
2. Biorąc pod uwagę aktualny etap realizacji projektu/projektów oraz dotychczasowy przebieg działań, jak oceniają Państwo możliwość osiągnięcia założonych celów projektu/projektów?
a) Wszystkie założone cele zostały osiągnięte lub ich osiągnięcie nie jest zagrożone b) Większość założonych celów została osiągnięta lub ich osiągnięcie nie jest zagrożone c) Tylko część założonych celów została osiągnięta lub przewiduje się ich osiągnięcie d) Większość założonych celów nie została osiągnięta lub ich osiągnięcie jest poważnie zagrożone e) Na obecnym etapie realizacji projektu jest zbyt wcześnie, aby to ocenić f) Trudno powiedzieć
3. Czy według obecnego stanu realizacji projektu/projektów zakładane wartości wskaźników zostaną osiągnięte?
a) Tak, wszystkie *(przejście do pytania 5)* b) Tak, większość c) Tylko część d) Nie e) Trudno powiedzieć *(przejście do pytania 5)*
4. Jakie są główne przyczyny zagrożenia nieosiągnięciem zakładanych wartości wskaźników? *Możliwość wskazania więcej niż jednej odpowiedzi*
a) Trudności z rekrutacją uczestników b) Rezygnacja uczestników ze wsparcia

Wzór narzędzia badawczego
c) Zmiana potrzeb grup docelowych d) Trudności kadrowe e) Wzrost kosztów realizacji projektu f) Problemy organizacyjne lub administracyjne g) Zbyt krótki okres realizacji projektu h) Czynniki zewnętrzne niezależne od Beneficjenta i) Inne, jakie? … j) Trudno powiedzieć
5. W jakim stopniu w Pana/Pani opinii zakres i formy wsparcia oferowane w projekcie są adekwatne do aktualnych potrzeb jego uczestników/uczestniczek? *Pytanie nie dotyczy Beneficjenta Działania 5.2*
a) W bardzo dużym stopniu b) W dużym stopniu c) W umiarkowanym stopniu d) W małym stopniu e) W ogóle nie odpowiada f) Trudno powiedzieć
6. Czy w trakcie realizacji projektu ujawniły się potrzeby uczestników/uczestniczek, które nie były w pełni rozpoznane na etapie przygotowania projektu lub które zmieniły się w czasie jego realizacji? *Pytanie nie dotyczy Beneficjenta Działania 5.2*
a) Tak (Jakich potrzeb to dotyczyło?)…. b) Nie c) Trudno powiedzieć
7. Czy w trakcie realizacji projektu wystąpiły lokalne uwarunkowania, które miały istotny wpływ na sposób realizacji wsparcia lub wymagały jego dostosowania?
a) Tak, w dużym stopniu (czego dotyczyły te uwarunkowania?)… b) Tak, w pewnym stopniu (czego dotyczyły te uwarunkowania?)… c) Nie d) Trudno powiedzieć
8. Biorąc pod uwagę dotychczasowy przebieg realizacji projektu i osiągnięte rezultaty, w jakim stopniu zastosowane formy wsparcia przyczyniły się do osiągania zakładanych efektów? *Pytanie nie dotyczy Beneficjenta Działania 5.2*
a) W bardzo dużym stopniu b) W dużym stopniu c) W umiarkowanym stopniu d) W małym stopniu e) W bardzo małym stopniu f) Na obecnym etapie realizacji projektu jest zbyt wcześnie, aby to ocenić g) Trudno powiedzieć
9. Które formy wsparcia realizowane w projekcie oceniają Państwo jako najbardziej skuteczne? Proszę uzasadnić odpowiedź, wskazując, jakie efekty przynoszą te formy wsparcia i dlaczego, Państwa zdaniem, są skuteczne. *Pytanie otwarte, Pytanie nie dotyczy Beneficjenta Działania 5.2*
……

Wzór narzędzia badawczego
10. Biorąc pod uwagę dotychczas obserwowane lub przewidywane efekty realizacji projektu dla jego uczestników/odbiorców, w jakim stopniu Pana/Pani zdaniem projekt przyczynił się lub może przyczynić się do ograniczenia wykluczenia społecznego?
a) W bardzo dużym stopniu b) W dużym stopniu c) W umiarkowanym stopniu d) W małym stopniu (Dlaczego?)… e) W ogóle (Dlaczego?)… f) Nie dotyczy charakteru projektu g) Trudno powiedzieć
11. Czy na podstawie Państwa doświadczeń widoczna jest poprawa sytuacji społecznej lub zawodowej uczestników projektu? *Pytanie nie dotyczy Beneficjenta Działania 5.2*
a) Zdecydowanie tak b) Raczej tak c) Raczej nie (Dlaczego?)… d) Zdecydowanie nie (Dlaczego?)… e) Jest za wcześnie, aby to ocenić f) Trudno powiedzieć
Blok pytań skierowanych do projektów związanych z aktywną integracją – za wyjątkiem Beneficjenta Działania 5.2
12. W jakim stopniu zastosowane instrumenty aktywnej integracji pomagają uczestnikom w przełamywaniu barier wykluczenia społecznego?
a) W bardzo dużym stopniu b) W dużym stopniu c) W umiarkowanym stopniu d) W małym stopniu (Dlaczego?)… e) W ogóle (Dlaczego?)… f) Trudno powiedzieć
13. W jakich obszarach obserwują Państwo największą poprawę sytuacji uczestników? *Możliwość wskazania więcej niż jednej odpowiedzi*
a) Aktywność społeczna b) Samodzielność c) Kompetencje społeczne d) Kompetencje zawodowe e) Gotowość do podjęcia pracy f) Podjęcie zatrudnienia g) Inny obszar, jaki? … h) Nie obserwujemy poprawy i) Trudno powiedzieć
Blok pytań skierowanych do projektów związanych z usługami społecznymi
14. Czy realizacja projektu/projektów przyczyniła się lub przyczyni się w Pana/Pani opinii do zwiększenia dostępności usług społecznych dla mieszkańców?
a) Zdecydowanie tak b) Raczej tak

Wzór narzędzia badawczego
c) Raczej nie (Dlaczego?)… d) Zdecydowanie nie (Dlaczego?)… e) Trudno powiedzieć
15. Czy realizacja projektu/projektów przyczyniła się lub przyczyni się w Pana/Pani opinii do poprawy jakości świadczonych usług społecznych?
a) Zdecydowanie tak b) Raczej tak c) Raczej nie (Dlaczego?)… d) Zdecydowanie nie (Dlaczego?)… e) Trudno powiedzieć
16. Czy usługi rozwijane lub świadczone w ramach prowadzonych działań będą kontynuowane po zakończeniu jego finansowania? *Pytanie nie dotyczy Beneficjenta Działania 5.2*
a) Tak, w pełnym zakresie b) Tak, ale w ograniczonym zakresie c) Nie (Dlaczego?)… d) Na obecnym etapie nie można tego określić e) Trudno powiedzieć
17. Czy projekt/y wpłynął/ęły na zwiększenie potencjału Państwa podmiotu do świadczenia usług społecznych?
a) Zdecydowanie tak b) Raczej tak c) Raczej nie (Dlaczego?)… d) Zdecydowanie nie (Dlaczego?)… e) Trudno powiedzieć
Blok pytań skierowanych do projektów związanych z ekonomią społeczną
18. Czy wsparcie realizowane w ramach projektu/ów przyczynia się do tworzenia trwałych miejsc pracy dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym?
a) Zdecydowanie tak b) Raczej tak c) Raczej nie (Dlaczego?)… d) Zdecydowanie nie (Dlaczego?)… e) Trudno powiedzieć
19. Czy wsparcie przyczyniło się w Pana/Pani opinii do zwiększenia potencjału podmiotów ekonomii społecznej w zakresie reintegracji społeczno-zawodowej?
a) Zdecydowanie tak b) Raczej tak c) Raczej nie (Dlaczego?)… d) Zdecydowanie nie (Dlaczego?)… e) Trudno powiedzieć
20. Czy dzięki realizowanemu wsparciu podmioty ekonomii społecznej zwiększyły zakres lub dostępność świadczonych usług społecznych?
a) Zdecydowanie tak b) Raczej tak

Wzór narzędzia badawczego
c) Raczej nie (Dlaczego?)… d) Zdecydowanie nie (Dlaczego?)… e) Trudno powiedzieć
Blok pytań skierowanych do projektów związanych z rynkiem pracy
21. Biorąc pod uwagę uczestników, którzy zakończyli lub są na końcu zaplanowanej dla nich ścieżki wsparcia, jak dotychczas osiągane efekty zatrudnieniowe kształtują się w stosunku do założeń projektu?
a) Są wyższe od zakładanych b) Są zgodne z zakładanymi c) Są nieco niższe od zakładanych (Z czego wynika niższy niż zakładany poziom efektów zatrudnieniowych?)… d) Są znacznie niższe od zakładanych (Z czego wynika niższy niż zakładany poziom efektów zatrudnieniowych?)… e) Na obecnym etapie realizacji projektu jest zbyt wcześnie, aby to ocenić f) Trudno powiedzieć
22. W jaki sposób poszczególne formy wsparcia są łączone w ramach ścieżki aktywizacji zawodowej uczestników?
a) Formy wsparcia są dobierane i łączone indywidualnie, zgodnie ze zdiagnozowanymi potrzebami uczestnika b) W większości przypadków formy wsparcia tworzą powiązaną ze sobą ścieżkę, choć nie zawsze wszystkie jej elementy są ze sobą bezpośrednio związane c) Tylko część form wsparcia jest ze sobą powiązana w ramach jednej ścieżki d) Poszczególne formy wsparcia są realizowane w dużej mierze niezależnie od siebie e) Trudno powiedzieć
23. Jak oceniają Państwo trwałość efektów zatrudnieniowych osiąganych dzięki projektowi/projektom?
a) Bardzo wysoko b) Raczej wysoko c) Ani wysoko, ani nisko d) Raczej nisko (Dlaczego?)… e) Bardzo nisko (Dlaczego?)… f) Jest za wcześnie, aby to ocenić g) Trudno powiedzieć
Blok pytań ogólnych
24. Czy w trakcie realizacji projektu wystąpiły sytuacje, w których koszty realizacji określonych działań lub form wsparcia okazały się wyższe, niż pierwotnie zakładano?
a) Tak, w dużym stopniu b) Tak, w pewnym stopniu c) Nie *przejście do pytania 27* d) Na obecnym etapie realizacji projektu jest zbyt wcześnie, aby to ocenić *przejście do pytania 27* e) Trudno powiedzieć *przejście do pytania 27*
25. Czego przede wszystkim dotyczył wzrost kosztów? *Możliwość wskazania więcej niż jednej odpowiedzi*

Wzór narzędzia badawczego
a) Kosztów personelu b) Kosztów szkoleń lub innych form wsparcia c) Kosztów usług zewnętrznych d) Kosztów infrastruktury lub wyposażenia e) Kosztów związanych z rekrutacją i obsługą uczestników f) Innych kosztów (jakich?) …
26. Czy wzrost tych kosztów miał wpływ na zakres, skalę lub efekty realizowanego wsparcia?
a) Tak, istotny b) Tak, niewielki c) Nie d) Trudno powiedzieć
27. Czy w realizacji projektu wystąpiły lub występują istotne bariery lub trudności?
a) Tak b) Nie *(przejście do pytania 29)* c) Trudno powiedzieć *(przejście do pytania 29)*
28. Jakie bariery lub trudności wystąpiły? *Możliwość wskazania więcej niż jednej odpowiedzi*
a) Trudności z rekrutacją uczestników b) Trudności z utrzymaniem uczestników w projekcie c) Problemy kadrowe d) Problemy finansowe / wzrost kosztów e) Nadmierne obciążenia administracyjne f) Problemy związane z realizacją wskaźników g) Problemy we współpracy z innymi podmiotami h) Zmiana lub większe niż zakładano zróżnicowanie potrzeb uczestników/uczestniczek w trakcie realizacji projektu i) Trudności wynikające ze specyfiki obszaru realizacji projektu (jakie?)… j) Inne, jakie? …
29. W jakim stopniu przyjęte w projekcie rozwiązania umożliwiają równy dostęp do wsparcia kobietom i mężczyznom, osobom z niepełnosprawnościami oraz innym osobom znajdującym się w szczególnie trudnej sytuacji (w tym w zakresie sposobu rekrutacji do projektu, dostępności informacji o projekcie i zasadach udziału, dostępności miejsc i form realizacji wsparcia, dostosowania sposobu komunikacji i materiałów do potrzeb uczestników, możliwości zastosowania indywidualnych dostosowań lub usprawnień wynikających ze szczególnych potrzeb uczestników)?
a) W bardzo dużym stopniu b) W dużym stopniu c) W umiarkowanym stopniu d) W małym stopniu (Dlaczego?)… e) W ogóle (Dlaczego?)… f) Trudno powiedzieć
30. Czy podczas realizacji projektu zaobserwowali Państwo różnice w osiąganych efektach pomiędzy poszczególnymi grupami uczestników (np. w zakresie poprawy sytuacji zawodowej lub społecznej, nabycia kwalifikacji lub kompetencji, podjęcia zatrudnienia,

Wzór narzędzia badawczego
zwiększenia samodzielności lub korzystania z usług)? *Pytanie nie dotyczy Beneficjenta Działania 5.2*
a) Tak (Jakich grup dotyczą te różnice i na czym one polegają?)… b) Nie c) Trudno powiedzieć
31. Czy realizacja projektu/ów przyniosła efekty, których nie przewidywano na etapie jego planowania? *Możliwość wskazania więcej niż jednej odpowiedzi*
a) Tak, pozytywne (jakie to efekty?)… b) Tak, negatywne (jakie to efekty?)… c) Nie d) Trudno powiedzieć
32. Czy z perspektywy Państwa doświadczeń istnieje potrzeba dalszego wspierania działań w obszarze, którego dotyczy/ły projekt/y?
a) Zdecydowanie tak b) Raczej tak c) Raczej nie (Dlaczego?)… d) Zdecydowanie nie (Dlaczego?)… e) Trudno powiedzieć
33. Czy w Pana/Pani opinii w dotychczasowej interwencji brakowało możliwości dofinansowania realizacji jakichś działań bądź form wsparcia?
a) Tak (jakich?)… b) Nie c) Trudno powiedzieć
34. Czy w przyszłych programach należałoby zmienić sposób projektowania lub wdrażania tego rodzaju wsparcia?
a) Tak b) Nie *(przejście do pytania 36)* c) Trudno powiedzieć *(przejście do pytania 36)*
35. Jakie zmiany należałoby wprowadzić? *Możliwość wskazania więcej niż jednej odpowiedzi*
a) Zmienić zakres lub typy możliwych do realizacji projektów (w jaki sposób?)… b) Zmienić kryteria wyboru projektów (w jaki sposób?)… c) Zmienić lub poszerzyć grupy docelowe (w jaki sposób?)… d) Zmienić zakres dostępnych form wsparcia (w jaki sposób?)… e) Uprościć zasady realizacji i rozliczania projektów (w jaki sposób?)… f) Zwiększyć elastyczność projektów i możliwość dostosowania ich do zmieniających się potrzeb (w jaki sposób?)… g) Zmienić okres realizacji projektów (w jaki sposób?)… h) Inne, jakie? …
36. Czy projekt byłby realizowany, gdyby nie uzyskali Państwo dofinansowania ze środków Unii Europejskiej? *Możliwość wskazania więcej niż jednej odpowiedzi*
a) Tak, w takim samym zakresie (z wykorzystaniem jakich źródeł środków?)… b) Tak, ale w mniejszym zakresie (co nie zostałoby zrealizowane?)… c) Tak, ale w późniejszym terminie

Wzór narzędzia badawczego
d) Tak, ale przy zastosowaniu bardziej ograniczonych form wsparcia (co nie zostałoby zrealizowane?)… e) Nie, projekt nie zostałby zrealizowany f) Trudno powiedzieć
37. Czy w Pana/Pani opinii dofinansowanie ze środków Unii Europejskiej zwiększyło możliwości realizacji projektu w porównaniu z sytuacją, w której projekt byłby finansowany wyłącznie ze środków krajowych lub własnych?
a) Tak b) Nie *(zakończenie badania)* c) Trudno powiedzieć *(zakończenie badania)*
38. W jakich aspektach dofinansowanie ze środków Unii Europejskiej zwiększyło możliwości realizacji projektu w porównaniu z sytuacją, w której projekt byłby finansowany wyłącznie ze środków krajowych lub własnych? *Możliwość wskazania więcej niż jednej odpowiedzi*
a) Umożliwiło objęcie wsparciem większej liczby osób b) Umożliwiło zastosowanie większej liczby lub bardziej kompleksowych form wsparcia c) Pozwoliło podnieść jakość oferowanego wsparcia d) Pozwoliło dotrzeć do grup, które w innym przypadku nie zostałyby objęte wsparciem e) Umożliwiło realizację działań, na które wcześniej brakowało środków f) Pozwoliło zwiększyć dostępność wsparcia, w tym dla osób ze szczególnymi potrzebami g) Pozwoliło zwiększyć trwałość osiąganych efektów h) Umożliwiło wprowadzenie nowych lub innowacyjnych rozwiązań i) Przyspieszyło realizację planowanych działań j) Inne, jakie? … k) Trudno powiedzieć
Podziękowanie za udział w badaniu.

9.3. Kwestionariusz ankiety CAWI/CATI (mixed-mode) z uczestnikami/ uczestniczkami projektów

Narzędzie zawiera zarówno pytania ogólne, jak i wyodrębnione w ramach poszczególnych bloków tematycznych – każdy respondent otrzyma indywidualny link, który wyświetli mu pytania właściwe dla projektu w którym brał udział.

Wzór narzędzia badawczego
Dzień dobry, Polska Agencja Ewaluacji Sektora Publicznego S.A. realizuje na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego badanie pn**.** „Ocena wpływu wsparcia Programu na wzrost spójności społecznej oraz zmniejszenie poziomu wykluczenia społecznego”**.** Zwracamy się do Pana/Pani, ponieważ uczestniczył/a Pan/Pani w projekcie pn. …….. realizowanym w ramach programu Fundusze Europejskie dla Lubuskiego 2021–2027. Chcielibyśmy poznać Pana/Pani opinię na temat otrzymanego wsparcia oraz zmian, jakie nastąpiły w Pana/Pani sytuacji w związku z udziałem w projekcie. Ankieta jest anonimowa, a uzyskane odpowiedzi będą analizowane zbiorczo i wykorzystane wyłącznie na potrzeby badania ewaluacyjnego.
1. Czy zakończył/a już Pan/Pani udział w projekcie?
a) Tak b) Nie, nadal korzystam ze wsparcia
2. Z jakich form wsparcia korzysta/ korzystał/a Pan/Pani w ramach projektu? *Możliwość wskazania więcej niż jednej odpowiedzi*
a) Diagnoza potrzeb i opracowanie indywidualnej ścieżki wsparcia / planu działania b) Doradztwo zawodowe lub pośrednictwo pracy c) Szkolenia, kursy lub inne formy podnoszenia kompetencji i kwalifikacji d) Staż, praktyka lub inna forma zdobywania doświadczenia zawodowego e) Wsparcie związane z podjęciem zatrudnienia, rozpoczęciem działalności gospodarczej lub dotacja na miejsce pracy w przedsiębiorstwie społecznym f) Wsparcie w zakresie aktywizacji i integracji społecznej g) Wsparcie psychologiczne, terapeutyczne, prawne lub zdrowotne h) Wsparcie w zakresie reintegracji społeczno-zawodowej, w tym w CIS, KIS, WTZ, ZAZ lub przedsiębiorstwie społecznym i) Usługi społeczne, w tym usługi opiekuńcze, asystenckie, wytchnieniowe lub pomoc sąsiedzka j) Wsparcie dla rodzin lub opiekunów osób wymagających pomocy k) Wsparcie mieszkaniowe, kryzysowe lub związane z usamodzielnianiem l) Wsparcie związane z integracją cudzoziemców, w tym nauka języka polskiego m) Zajęcia i działania aktywizujące lub integrujące w społeczności lokalnej n) Inna forma wsparcia, jaka? … o) Nie wiem / nie pamiętam
3. W jakim stopniu otrzymane wsparcie odpowiada/ odpowiadało Pana/Pani rzeczywistym potrzebom?
a) W bardzo dużym stopniu b) W dużym stopniu

Wzór narzędzia badawczego
c) W umiarkowanym stopniu d) W małym stopniu (Dlaczego?)… e) W ogóle nie odpowiadało (Dlaczego?)… f) Trudno powiedzieć
4. Jak ogólnie ocenia Pan/Pani jakość wsparcia?
a) Bardzo dobrze b) Raczej dobrze c) Ani dobrze, ani źle d) Raczej źle (Dlaczego?)… e) Bardzo źle (Dlaczego?)… f) Trudno powiedzieć
5. Czy napotkał/a Pan/Pani jakieś trudności w dostępie do wsparcia lub korzystaniu z niego?
a) Tak b) Nie *(przejście do pytania 7)* c) Trudno powiedzieć *(przejście do pytania 7)*
6. Jakiego rodzaju były to trudności? *Możliwość wskazania więcej niż jednej odpowiedzi*
a) Trudności z dotarciem do miejsca realizacji wsparcia b) Niedogodne terminy lub godziny c) Zbyt długi czas oczekiwania d) Niedostosowanie wsparcia do moich potrzeb e) Bariery związane ze stanem zdrowia lub niepełnosprawnością f) Trudności w pogodzeniu udziału ze sprawowaniem opieki nad dzieckiem lub inną osobą zależną g) Trudności organizacyjne lub formalne h) Inne, jakie? …
7. Czy udział w projekcie wpłynął na Pana/Pani sytuację zawodową, społeczną, życiową lub poziom samodzielności?
a) Zdecydowanie ją poprawił b) Raczej ją poprawił c) Nie wpłynął na nią *(przejście do pytania 9)* d) Raczej ją pogorszył *(przejście do pytania 9)* e) Zdecydowanie ją pogorszył *(przejście do pytania 9)* f) Trudno powiedzieć *(przejście do pytania 9)*
8. W jakich obszarach udział w projekcie przyniósł Panu/Pani korzyści? *Możliwość wskazania więcej niż jednej odpowiedzi*
a) Zwiększenie wiedzy lub umiejętności zawodowych b) Zwiększenie szans na znalezienie pracy c) Podjęcie pracy d) Poprawa sytuacji finansowej e) Zwiększenie samodzielności f) Zwiększenie pewności siebie g) Poprawa umiejętności funkcjonowania w kontaktach z innymi ludźmi h) Zwiększenie aktywności społecznej

Wzór narzędzia badawczego
i) Poprawa dostępu do potrzebnych usług j) Poprawa jakości życia k) Inne korzyści, jakie? …
9. W jakim stopniu dotychczasowy udział w projekcie pomógł Panu/Pani ograniczyć lub przezwyciężyć problemy i bariery, z którymi mierzył/a się Pan/Pani przed rozpoczęciem udziału w projekcie?
a) W bardzo dużym stopniu b) W dużym stopniu c) W umiarkowanym stopniu d) W małym stopniu (Dlaczego?)… e) W ogóle (Dlaczego?)… f) Nie dotyczy g) Trudno powiedzieć
10. Czy w wyniku dotychczasowego udziału w projekcie czuje się Pan/Pani bardziej aktywny/a i samodzielny/a w życiu społecznym lub zawodowym niż przed rozpoczęciem udziału w projekcie?
a) Zdecydowanie tak b) Raczej tak c) Raczej nie (Dlaczego?)… d) Zdecydowanie nie (Dlaczego?)… e) Trudno powiedzieć
Blok pytań skierowany do uczestników projektów dotyczących obszaru aktywnej integracji
11. Czy dotychczasowy udział w projekcie przyczynił się do poprawy Pana/Pani sytuacji w którymś z poniższych obszarów? *Możliwość wskazania więcej niż jednej odpowiedzi*
a) Sytuacji społecznej b) Sytuacji edukacyjnej, w tym wiedzy, umiejętności, kompetencji lub kwalifikacji c) Sytuacji zdrowotnej lub sprawności w codziennym funkcjonowaniu d) Sytuacji zawodowej e) W żadnym z powyższych obszarów f) Na obecnym etapie udziału w projekcie jest zbyt wcześnie, aby to ocenić g) Trudno powiedzieć
12. Czy dzięki otrzymanemu wsparciu łatwiej jest Panu/Pani podejmować aktywność społeczną lub zawodową niż przed rozpoczęciem udziału w projekcie?
a) Zdecydowanie tak b) Raczej tak c) Raczej nie (Dlaczego?)… d) Zdecydowanie nie (Dlaczego?)… e) Trudno powiedzieć
Blok pytań skierowany do uczestników projektów dotyczących obszaru usług społecznych
13. Czy dzięki projektowi uzyskał/a Pan/Pani dostęp do usług, z których wcześniej nie mógł/mogła Pan/Pani korzystać lub dostęp do nich był utrudniony?
a) Tak (jakiego rodzaju?)… b) Nie c) Trudno powiedzieć

Wzór narzędzia badawczego
14. Z jakich usług społecznych korzysta lub korzystał/a Pan/Pani w ramach projektu? ***Możliwość wskazania więcej niż jednej odpowiedzi***
a) Usługi opiekuńcze b) Usługi asystenckie c) Opieka wytchnieniowa d) Usługi rehabilitacyjne lub zdrowotne e) Wsparcie psychologiczne, terapeutyczne lub specjalistyczne poradnictwo f) Usługi wspierające opiekunów g) Wsparcie mieszkaniowe, w tym mieszkanie treningowe lub wspomagane h) Usługi wsparcia rodziny i pieczy zastępczej i) Inne usługi społeczne (jakie?) … j) Nie wiem / nie pamiętam
15. Jak ocenia Pan/Pani jakość usług społecznych, z których korzysta lub korzystał/a Pan/Pani w ramach projektu?
a) Bardzo dobrze (co wpływa na taką ocenę?)… b) Raczej dobrze (co wpływa na taką ocenę?)… c) Ani dobrze, ani źle d) Raczej źle (Dlaczego?)… e) Bardzo źle (Dlaczego?)… f) Trudno powiedzieć
16. Jeżeli przed udziałem w projekcie korzystał/a Pan/Pani z podobnych usług społecznych: jak ocenia Pan/Pani jakość usług otrzymywanych w ramach projektu w porównaniu z usługami, z których korzystał/a Pan/Pani wcześniej?
a) Jest zdecydowanie wyższa b) Jest raczej wyższa c) Jest podobna d) Jest raczej niższa e) Jest zdecydowanie niższa f) Trudno powiedzieć g) Nie korzystałem/am wcześniej z podobnych usług
17. Czy po zakończeniu projektu będzie Pan/Pani nadal potrzebować usług, z których korzysta lub korzystał/a Pan/Pani w ramach projektu?
a) Zdecydowanie tak b) Raczej tak c) Raczej nie *przejście do pytania 19* d) Zdecydowanie nie *przejście do pytania 19* e) Trudno powiedzieć *przejście do pytania 19*
18. Czy chciał(a)by Pan/Pani nadal korzystać z tych usług po zakończeniu projektu?
a) Zdecydowanie tak b) Raczej tak c) Raczej nie d) Zdecydowanie nie e) Trudno powiedzieć
Blok pytań skierowany do uczestników projektów dotyczących obszaru rynku pracy

Wzór narzędzia badawczego
19. Jaka była Pana/Pani sytuacja zawodowa bezpośrednio przed rozpoczęciem udziału w projekcie? ***Możliwość wskazania więcej niż jednej odpowiedzi***
a) Pracowałem/am b) Prowadziłem/am działalność gospodarczą c) Byłem/am bezrobotny/a d) Byłem/am bierny/a zawodowo e) Uczyłem/am się/studiowałem/am f) Inna sytuacja, jaka? …
20. Jaka jest Pana/Pani obecna sytuacja zawodowa? ***Możliwość wskazania więcej niż jednej odpowiedzi***
a) Pracuję b) Prowadzę działalność gospodarczą c) Jestem bezrobotny/a d) Jestem bierny/a zawodowo e) Uczę się/studiuję f) Inna sytuacja, jaka? …
21. Czy podjęcie obecnej pracy lub działalności nastąpiło dzięki udziałowi w projekcie? ***Pytanie wyświetli się respondentom, którzy w pytaniu 20 wybrali wariant „a" lub „b"***
a) Zdecydowanie tak b) Raczej tak c) Raczej nie d) Zdecydowanie nie e) Trudno powiedzieć
22. Od jak dawna pozostaje Pan/Pani w obecnym zatrudnieniu? ***Pytanie wyświetli się respondentom, którzy w pytaniu 20 wybrali wariant „a"***
a) Krócej niż 3 miesiące b) Od 3 do 6 miesięcy c) Od 7 do 12 miesięcy d) Ponad 12 miesięcy
Blok pytań skierowany do uczestników projektów dotyczących obszaru ekonomii społecznej
23. Z jakiego rodzaju wsparcia w obszarze ekonomii społecznej korzysta lub korzystał/a Pan/Pani w ramach projektu? ***Możliwość wskazania więcej niż jednej odpowiedzi***
a) Wsparcie związane z tworzeniem lub rozwojem podmiotu ekonomii społecznej albo przedsiębiorstwa społecznego b) Wsparcie związane z utworzeniem lub utrzymaniem miejsca pracy w przedsiębiorstwie społecznym c) Wsparcie w zakresie reintegracji społeczno-zawodowej w przedsiębiorstwie społecznym d) Wsparcie służące podnoszeniu kompetencji zawodowych lub społecznych związanych z pracą w przedsiębiorstwie społecznym e) Inne wsparcie w obszarze ekonomii społecznej, jakie? … f) Nie wiem / trudno powiedzieć
24. Jeżeli korzystał/a Pan/Pani ze wsparcia związanego z tworzeniem lub rozwojem podmiotu ekonomii społecznej albo przedsiębiorstwa społecznego: w jakim stopniu

Wzór narzędzia badawczego
otrzymane wsparcie ułatwiło jego utworzenie lub rozwój? ***Pytanie wyświetli się respondentom, którzy w pytaniu 23 wskazali na wariant „a”***
a) W bardzo dużym stopniu b) W dużym stopniu c) W umiarkowanym stopniu d) W małym stopniu e) W ogóle nie miało wpływu f) Na obecnym etapie jest zbyt wcześnie, aby to ocenić g) Trudno powiedzieć
25. Jeżeli wsparcie było związane z Pana/Pani zatrudnieniem w przedsiębiorstwie społecznym: jaki był jego dotychczasowy efekt? ***Pytanie wyświetli się respondentom, którzy w pytaniu 23 wskazali na wariant „b”***
a) Dzięki wsparciu podjąłem/podjęłam zatrudnienie b) Dzięki wsparciu utrzymałem/utrzymałam zatrudnienie c) Wsparcie zwiększyło moje szanse na utrzymanie zatrudnienia w przyszłości d) Wsparcie nie wpłynęło dotychczas w istotny sposób na moją sytuację zawodową e) Na obecnym etapie jest zbyt wcześnie, aby to ocenić f) Trudno powiedzieć g) **Inny (jaki?)……**
26. Czy dzięki udziałowi w projekcie poprawiły się Pana/Pani kompetencje zawodowe, tj. wiedza, umiejętności lub kwalifikacje przydatne w pracy?
a) Zdecydowanie tak b) Raczej tak c) Raczej nie d) Zdecydowanie nie e) Nie korzystałem/am ze wsparcia w tym zakresie f) Na obecnym etapie jest zbyt wcześnie, aby to ocenić g) Trudno powiedzieć
27. Czy dzięki udziałowi w projekcie poprawiły się Pana/Pani kompetencje społeczne, związane z funkcjonowaniem w środowisku pracy, np. umiejętność współpracy, komunikacji, organizacji pracy lub radzenia sobie w sytuacjach zawodowych?
a) Zdecydowanie tak b) Raczej tak c) Raczej nie d) Zdecydowanie nie e) Na obecnym etapie jest zbyt wcześnie, aby to ocenić f) Trudno powiedzieć
Blok pytań ogólnych
28. Czy podczas udziału w projekcie napotkał/a Pan/Pani bariery lub trudności w dostępie do wsparcia wynikające z Pana/Pani sytuacji lub indywidualnych potrzeb?
a) Tak b) Nie c) Trudno powiedzieć

Wzór narzędzia badawczego
29. Jeżeli tak, czego dotyczyły te bariery lub trudności? ***Pytanie wyświetli się respondentom, którzy w pytaniu 28 wskazali na wariant „a”*** ***Możliwość wskazania więcej niż jednej odpowiedzi***
a) Niedostosowania miejsca realizacji wsparcia do potrzeb osób z niepełnosprawnościami b) Niedostosowania materiałów, informacji lub sposobu komunikacji c) Terminów lub godzin realizacji wsparcia d) Trudności związanych z opieką nad dziećmi lub innymi osobami zależnymi e) Trudności związanych z dojazdem lub transportem f) Innych trudności (jakich?) …
30. Czy udział w projekcie przyniósł Panu/Pani jakieś inne, wcześniej nieoczekiwane korzyści lub negatywne skutki? ***Możliwość wskazania więcej niż jednej odpowiedzi***
a) Tak, korzyści (jakie?)…. b) Tak, negatywne skutki (jakie?)…. c) Nie
31. Czy obecnie potrzebuje Pan/Pani dalszego lub dodatkowego wsparcia związanego z problemami lub potrzebami, z których wynikał Pana/Pani udział w projekcie?
a) Zdecydowanie tak b) Raczej tak c) Raczej nie d) Zdecydowanie nie e) Trudno powiedzieć
32. Jakiego rodzaju wsparcia potrzebuje Pan/Pani obecnie? ***Pytanie wyświetli się respondentom, którzy w pytaniu 31 wskazali na wariant „a” lub „b”*** ***Możliwość wskazania więcej niż jednej odpowiedzi***
a) Wsparcia w znalezieniu lub utrzymaniu pracy b) Szkoleń, kursów lub możliwości podnoszenia kwalifikacji i kompetencji c) Doradztwa zawodowego lub pośrednictwa pracy d) Wsparcia psychologicznego, terapeutycznego lub specjalistycznego poradnictwa e) Wsparcia w zakresie aktywizacji lub integracji społecznej f) Usług opiekuńczych, asystenckich, wytchnieniowych lub innych usług społecznych g) Wsparcia w zakresie reintegracji społeczno-zawodowej h) Wsparcia związanego z prowadzeniem lub rozwojem działalności w obszarze ekonomii społecznej i) Innego rodzaju wsparcia (jakiego?) … j) Trudno powiedzieć
33. Czy Pana/Pani zdaniem należałoby coś zmienić w podobnych projektach realizowanych w przyszłości, aby lepiej odpowiadały na potrzeby uczestników?
a) Tak (co należałoby zmienić?)…. b) Nie c) Trudno powiedzieć
Metryczka
M.1. Płeć
a) Kobieta b) Mężczyzna

Wzór narzędzia badawczego
M.2. Wiek
a) Do 24 lat b) 25–34 lata c) 35–44 lata d) 45–54 lata e) 55–64 lata f) 65 lat i więcej
M.3. Czy jest Pan/Pani osobą z niepełnosprawnością?
a) Tak b) Nie c) Nie chcę odpowiadać
M.4. Miejsce zamieszkania
a) Gmina miejska b) Gmina miejsko-wiejska c) Gmina wiejska
Podziękowanie za udział w badaniu.

10. Bibliografia

- Program Fundusze Europejskie dla Lubuskiego 2021–2027, wersja opublikowana 7 sierpnia 2026 r., Zarząd Województwa Lubuskiego.
- Szczegółowy Opis Priorytetów Programu Fundusze Europejskie dla Lubuskiego 2021–2027, wersja SZOP.FELB.022, obowiązująca od 18 sierpnia 2026 r.
- Strategia Polityki Społecznej Województwa Lubuskiego na lata 2021–2030, Zielona Góra 2021.
- Regionalny Plan Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji dla województwa lubuskiego na lata 2023–2026, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Zielonej Górze, Zielona Góra 2023.
- Barometr zawodów 2026 – województwo lubuskie, Wojewódzki Urząd Pracy w Zielonej Górze.
- Diagnoza potrzeb i barier w dostępie do usług społecznych dla osób z niepełnosprawnościami oraz ich opiekunów w województwie lubuskim, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Zielonej Górze, 2025.
- Diagnoza stanu społecznych usług mieszkaniowych w województwie lubuskim, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Zielonej Górze, Zielona Góra 2025.
- Diagnoza usług społecznych kierowanych do osób z niepełnosprawnościami i ich opiekunów w województwie lubuskim. Raport z badania, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Zielonej Górze, Zielona Góra 2024.
- Ewaluacja systemu wyboru projektów w ramach Programu Fundusze Europejskie dla Lubuskiego 2021–2027, Warszawa 2024.
- Ocena zasobów pomocy społecznej za rok 2024 i rekomendacje na 2025 rok dla województwa lubuskiego, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Zielonej Górze, 2025.
- Realizacja Regionalnego Planu Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji dla województwa lubuskiego na lata 2023–2026. Raport z realizacji Planu – wyniki za 2024 rok, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Zielonej Górze, 2025.
- Realizacja zadań Lubuskiego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej 2024. Raport z realizacji Programu, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Zielonej Górze, Zielona Góra 2025.
- Realizacja Regionalnego Planu Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji dla województwa lubuskiego na lata 2023–2026. Raport z realizacji Planu – wyniki za 2025 rok, ROPS, 2026.
- Realizacja zadań Lubuskiego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej 2025. Raport z realizacji Programu, ROPS, 2026.
- Wniosek dotyczący rozporządzenia ustanawiającego Europejski Fundusz na lata 2028–2034, Komisja Europejska, 16 lipca 2025 r.
- Bednarska Z., „Desk research – wykorzystanie potencjału danych zastanych w prowadzeniu badań marketingowych i społecznych”, „Marketing i Rynek” 2015, nr 7.
- Ewaluacja – poradnik dla pracowników administracji publicznej, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2012.

- Mościchowska I., Rogoś-Turek B., Badania jako podstawa projektowania User Experience, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2015.
- Poradnik ewaluacji dla administracji publicznej, Warszawa 2024.
- Prorok L., „Reintegracja społeczno-zawodowa w czasie pandemii", „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Sociologica" 2021, nr 78.
- Dane dotyczące programu Fundusze Europejskie dla Lubuskiego 2021–2027, Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego (materiał przekazany przez Zamawiającego).

11. Spis tabel i elementów graficznych

Tabela 1. Wykaz skrótów 4
Tabela 2. Liczebność próby badawczej 22
Tabela 3. Struktura próby badawczej 25
Tabela 4. Stopień realizacji wybranych wskaźników produktu i rezultatu w projektach objętych ewaluacją wg stanu na wrzesień 2026 r. 32
Tabela 5. Syntetyczne odpowiedzi na pytania badawcze 114
Tabela 6. Wnioski i rekomendacje 126

Wykres 1. Czy zakończył/a już Pan/Pani udział w projekcie? 34
Wykres 2. Z jakich form wsparcia korzysta/ korzystał/a Pan/Pani w ramach projektu? 35
Wykres 3. Czy udział w projekcie wpłynął na Pana/Pani sytuację zawodową, społeczną, życiową lub poziom samodzielności? 36
Wykres 4. W jakich obszarach udział w projekcie przyniósł Panu/Pani korzyści? 37
Wykres 5. W jakim stopniu dotychczasowy udział w projekcie pomógł Panu/Pani ograniczyć lub przezwyciężyć problemy i bariery, z którymi mierzył/a się Pan/Pani przed rozpoczęciem udziału w projekcie? 38
Wykres 6. Czy w wyniku dotychczasowego udziału w projekcie czuje się Pan/Pani bardziej aktywny/a i samodzielny/a w życiu społecznym lub zawodowym niż przed rozpoczęciem udziału w projekcie? 39
Wykres 7. Na jakim etapie znajduje się obecnie projekt/projekty? 40
Wykres 8. Biorąc pod uwagę aktualny etap realizacji projektu/projektów oraz dotychczasowy przebieg działań, jak oceniają Państwo możliwość osiągnięcia założonych celów projektu/projektów? 41
Wykres 9. Czy według obecnego stanu realizacji projektu/projektów zakładane wartości wskaźników zostaną osiągnięte? 41
Wykres 10. Jakie są główne przyczyny zagrożenia nieosiągnięciem zakładanych wartości wskaźników? 42
Wykres 11. Biorąc pod uwagę dotychczasowy przebieg realizacji projektu i osiągnięte rezultaty, w jakim stopniu zastosowane formy wsparcia przyczyniły się do osiągania zakładanych efektów? 43
Wykres 12. Które formy wsparcia realizowane w projekcie oceniają Państwo jako najbardziej skuteczne? 44
Wykres 13. Biorąc pod uwagę dotychczas obserwowane lub przewidywane efekty realizacji projektu dla jego uczestników/odbiorców, w jakim stopniu Pana/Pani zdaniem projekt przyczynił się lub może przyczynić się do ograniczenia wykluczenia społecznego? 45
Wykres 14. Czy na podstawie Państwa doświadczeń widoczna jest poprawa sytuacji społecznej lub zawodowej uczestników projektu? 46
Wykres 15. Czy dotychczasowy udział w projekcie przyczynił się do poprawy Pana/Pani sytuacji w którymś z poniższych obszarów? 53

Wykres 16. Czy dzięki otrzymanemu wsparciu łatwiej jest Panu/Pani podejmować aktywność społeczną lub zawodową niż przed rozpoczęciem udziału w projekcie? 54
Wykres 17. Czy dzięki projektowi uzyskał/a Pan/Pani dostęp do usług, z których wcześniej nie mógł/mogła Pan/Pani korzystać lub dostęp do nich był utrudniony? 55
Wykres 18. Z jakich usług społecznych korzysta lub korzystał/a Pan/Pani w ramach projektu? 56
Wykres 19. Jak ocenia Pan/Pani jakość usług społecznych, z których korzysta lub korzystał/a Pan/Pani w ramach projektu? 57
Wykres 20. Jeżeli przed udziałem w projekcie korzystał/a Pan/Pani z podobnych usług społecznych: jak ocenia Pan/Pani jakość usług otrzymywanych w ramach projektu w porównaniu z usługami, z których korzystał/a Pan/Pani wcześniej?..... 57
Wykres 21. Czy po zakończeniu projektu będzie Pan/Pani nadal potrzebować usług, z których korzysta lub korzystał/a Pan/Pani w ramach projektu? 58
Wykres 22. Czy chciał(a)by Pan/Pani nadal korzystać z tych usług po zakończeniu projektu? 59
Wykres 23. W jakim stopniu zastosowane instrumenty aktywnej integracji pomagają uczestnikom w przełamywaniu barier wykluczenia społecznego? 59
Wykres 24. W jakich obszarach obserwują Państwo największą poprawę sytuacji uczestników? 60
Wykres 25. Czy realizacja projektu/projektów przyczyniła się lub przyczyni się w Pana/Pani opinii do zwiększenia dostępności usług społecznych dla mieszkańców? 61
Wykres 26. Czy realizacja projektu/projektów przyczyniła się lub przyczyni się w Pana/Pani opinii do poprawy jakości świadczonych usług społecznych?..... 61
Wykres 27. Czy usługi rozwijane lub świadczone w ramach prowadzonych działań będą kontynuowane po zakończeniu jego finansowania? 62
Wykres 28. Czy projekt/y wpłynął/ęły na zwiększenie potencjału Państwa podmiotu do świadczenia usług społecznych?..... 63
Wykres 29. Jaka była Pana/Pani sytuacja zawodowa bezpośrednio przed rozpoczęciem udziału w projekcie?..... 67
Wykres 30. Jaka jest Pana/Pani obecna sytuacja zawodowa? 68
Wykres 31. Czy podjęcie obecnej pracy lub działalności nastąpiło dzięki udziałowi w projekcie? 69
Wykres 32. Od jak dawna pozostaje Pan/Pani w obecnym zatrudnieniu? 69
Wykres 33. Z jakiego rodzaju wsparcia w obszarze ekonomii społecznej korzysta lub korzystał/a Pan/Pani w ramach projektu?..... 70
Wykres 34. Jeżeli korzystał/a Pan/Pani ze wsparcia związanego z tworzeniem lub rozwojem podmiotu ekonomii społecznej albo przedsiębiorstwa społecznego: w jakim stopniu otrzymane wsparcie ułatwiło jego utworzenie lub rozwój?..... 71
Wykres 35. Jeżeli wsparcie było związane z Pana/Pani zatrudnieniem w przedsiębiorstwie społecznym: jaki był jego dotychczasowy efekt? 71
Wykres 36. Czy dzięki udziałowi w projekcie poprawiły się Pana/Pani kompetencje zawodowe, tj. wiedza, umiejętności lub kwalifikacje przydatne w pracy? 72

Wykres 37. Czy dzięki udziałowi w projekcie poprawiły się Pana/Pani kompetencje społeczne, związane z funkcjonowaniem w środowisku pracy, np. umiejętność współpracy, komunikacji, organizacji pracy lub radzenia sobie w sytuacjach zawodowych? 73
Wykres 38. Czy wsparcie realizowane w ramach projektu/ów przyczynia się do tworzenia trwałych miejsc pracy dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym? 74
Wykres 39. Czy wsparcie przyczyniło się w Pana/Pani opinii do zwiększenia potencjału podmiotów ekonomii społecznej w zakresie reintegracji społeczno-zawodowej? 75
Wykres 40. Czy dzięki realizowanemu wsparciu podmioty ekonomii społecznej zwiększyły zakres lub dostępność świadczonych usług społecznych? 75
Wykres 41. Biorąc pod uwagę uczestników, którzy zakończyli lub są na końcu zaplanowanej dla nich ścieżki wsparcia, jak dotychczas osiągane efekty zatrudnieniowe kształtują się w stosunku do założeń projektu? 76
Wykres 42. W jaki sposób poszczególne formy wsparcia są łączone w ramach ścieżki aktywizacji zawodowej uczestników? 77
Wykres 43. Jak oceniają Państwo trwałość efektów zatrudnieniowych osiąganych dzięki projektowi/projektom? 77
Wykres 44. W jakim stopniu otrzymane wsparcie odpowiada/ odpowiadało Pana/Pani rzeczywistym potrzebom? 80
Wykres 45. Jak ogólnie ocenia Pan/Pani jakość wsparcia? 80
Wykres 46. Czy napotkał/a Pan/Pani jakieś trudności w dostępie do wsparcia lub korzystaniu z niego? 81
Wykres 47. Jakiego rodzaju były to trudności? 82
Wykres 48. Czy podczas udziału w projekcie napotkał/a Pan/Pani bariery lub trudności w dostępie do wsparcia wynikające z Pana/Pani sytuacji lub indywidualnych potrzeb? 82
Wykres 49. Jeżeli tak, czego dotyczyły te bariery lub trudności? 83
Wykres 50. Czy udział w projekcie przyniósł Panu/Pani jakieś inne, wcześniej nieoczekiwane korzyści lub negatywne skutki? 84
Wykres 51. W jakim stopniu w Pana/Pani opinii zakres i formy wsparcia oferowane w projekcie są adekwatne do aktualnych potrzeb jego uczestników/uczestniczek? 85
Wykres 52. Czy w trakcie realizacji projektu ujawniły się potrzeby uczestników/uczestniczek, które nie były w pełni rozpoznane na etapie przygotowania projektu lub które zmieniły się w czasie jego realizacji? 86
Wykres 53. Czy w trakcie realizacji projektu wystąpiły lokalne uwarunkowania, które miały istotny wpływ na sposób realizacji wsparcia lub wymagały jego dostosowania? 87
Wykres 54. Czy w trakcie realizacji projektu wystąpiły sytuacje, w których koszty realizacji określonych działań lub form wsparcia okazały się wyższe, niż pierwotnie zakładano? 87
Wykres 55. Czego przede wszystkim dotyczył wzrost kosztów? 88
Wykres 56. Czy wzrost tych kosztów miał wpływ na zakres, skalę lub efekty realizowanego wsparcia? 89
Wykres 57. Czy w realizacji projektu wystąpiły lub występują istotne bariery lub trudności? 89
Wykres 58. Jakie bariery lub trudności wystąpiły? 90

Wykres 59. W jakim stopniu przyjęte w projekcie rozwiązania umożliwiają równy dostęp do wsparcia kobietom i mężczyznom, osobom z niepełnosprawnościami oraz innym osobom znajdującym się w szczególnie trudnej sytuacji? ... 91
Wykres 60. Czy podczas realizacji projektu zaobserwowali Państwo różnice w osiąganych efektach pomiędzy poszczególnymi grupami uczestników? ... 92
Wykres 61. Czy realizacja projektu/ów przyniosła efekty, których nie przewidywano na etapie jego planowania? ... 93
Wykres 62. Czy obecnie potrzebuje Pan/Pani dalszego lub dodatkowego wsparcia związanego z problemami lub potrzebami, z których wynikał Pana/Pani udział w projekcie? ... 101
Wykres 63. Jakiego rodzaju wsparcia potrzebuje Pan/Pani obecnie? ... 102
Wykres 64. Czy Pana/Pani zdaniem należałoby coś zmienić w podobnych projektach realizowanych w przyszłości, aby lepiej odpowiadały na potrzeby uczestników? ... 103
Wykres 65. Czy z perspektywy Państwa doświadczeń istnieje potrzeba dalszego wspierania działań w obszarze, którego dotyczy/ły projekt/y? ... 105
Wykres 66. Czy w Pana/Pani opinii w dotychczasowej interwencji brakowało możliwości dofinansowania realizacji jakichś działań bądź form wsparcia? ... 106
Wykres 67. Czy w przyszłych programach należałoby zmienić sposób projektowania lub wdrażania tego rodzaju wsparcia? ... 106
Wykres 68. Jakie zmiany należałoby wprowadzić? ... 108
Wykres 69. Czy projekt byłby realizowany, gdyby nie uzyskali Państwo dofinansowania ze środków Unii Europejskiej? ... 109
Wykres 70. Czy w Pana/Pani opinii dofinansowanie ze środków Unii Europejskiej zwiększyło możliwości realizacji projektu w porównaniu z sytuacją, w której projekt byłby finansowany wyłącznie ze środków krajowych lub własnych? ... 110
Wykres 71. W jakich aspektach dofinansowanie ze środków Unii Europejskiej zwiększyło możliwości realizacji projektu w porównaniu z sytuacją, w której projekt byłby finansowany wyłącznie ze środków krajowych lub własnych? ... 111